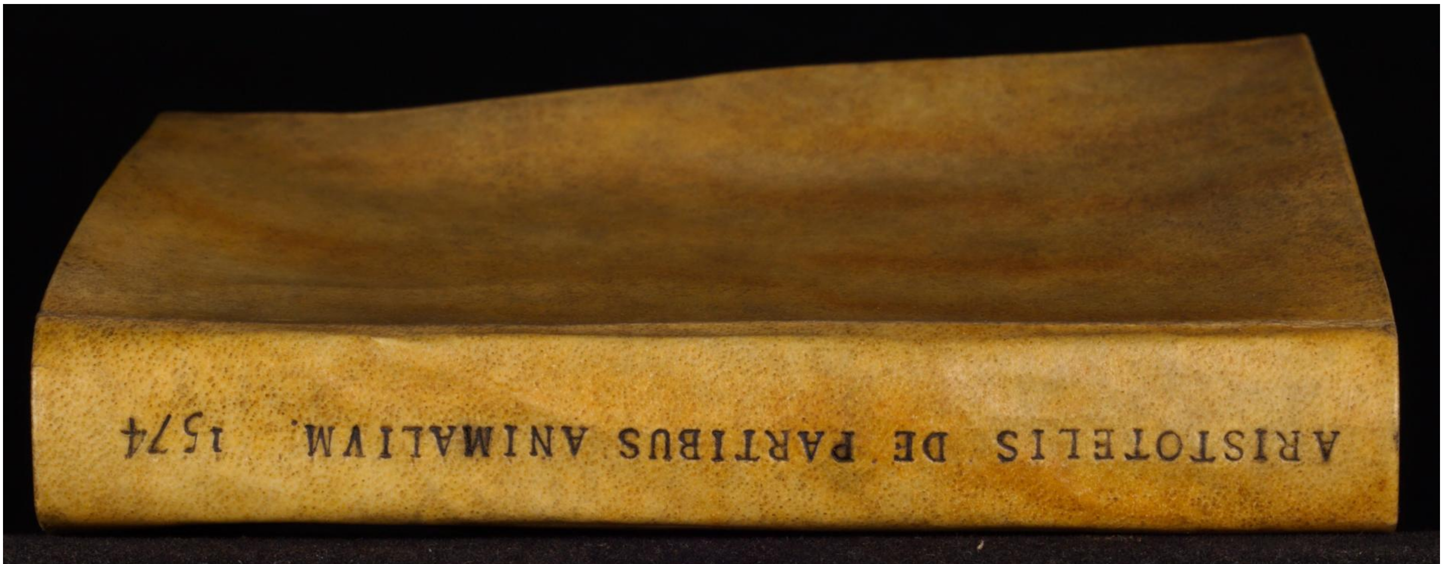
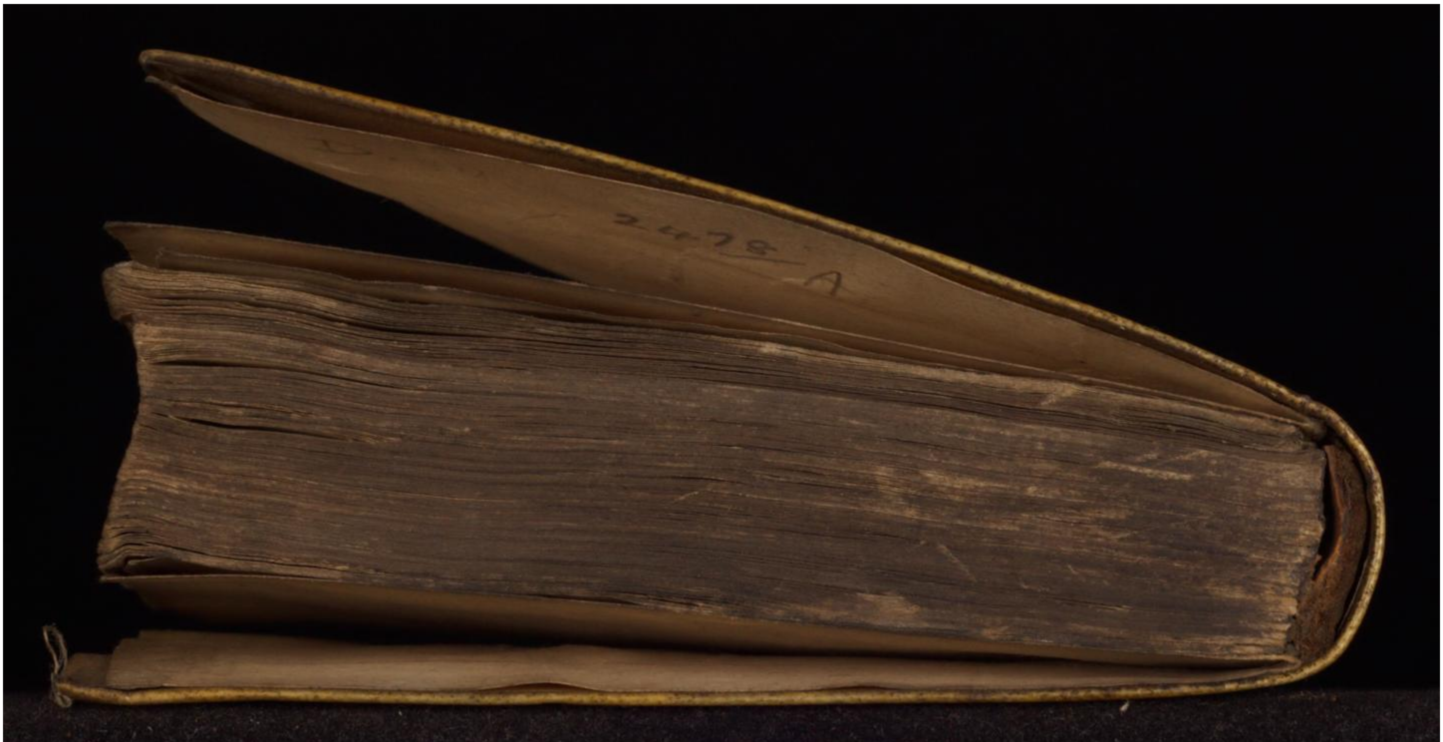
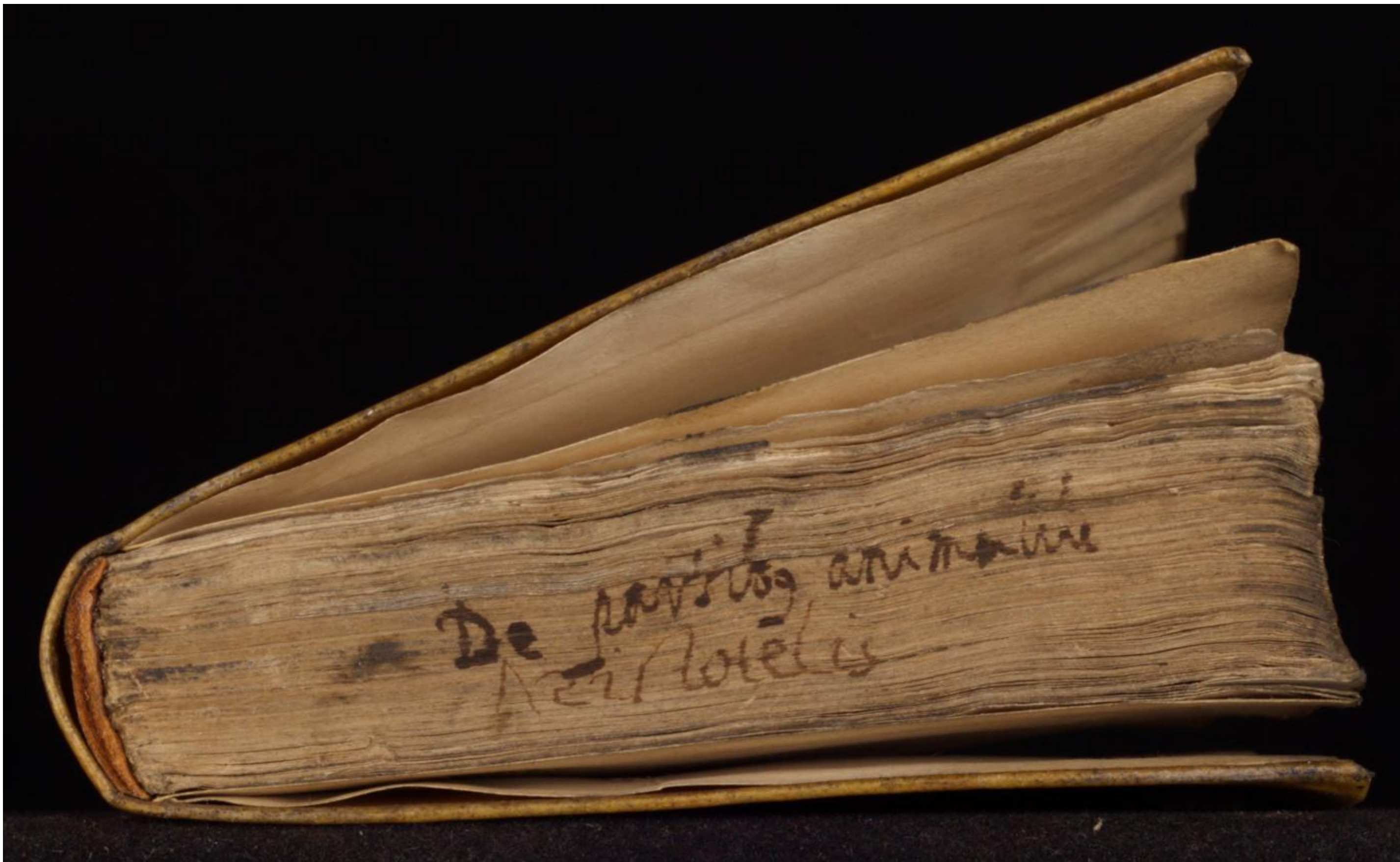

ARISTOTELIS DE PARTIBUS ANIMALIVM 1574

Hieronymus Radius hunc
possidet librum, anno à partu
virginis 1589

ij.

IN LIBROS

ARISTOTELIS

DE PARTIBVS ANIMALIVM,

DANIELIS FVRLANI CRETENSIS,

Commentarius primus.

Positis ante singulas declarationes Græcis Philosophi verbis, iisdemq. Latinè redditis à Theodoro Gaza.

Additus est Index rerum, & verborum insignium.

CVM PRIVILEGIO.

Venetijs, Apud Ioan. Baptistam Somaschum, 1574.

ILLVSTRISS. AC REVERENDISS. VINCENTIO IVSTINIANO S. R. E. Cardin. Ampliss.

Daniel Furlanus Cretensis. S. P. D.

ANimaduerti Cardi. Ampliss. si quando nostri temporis hominum industriã in Aristotelis philosophia tractanda considerabam, illud ijs contingere, quod omnibus ferè, qui in alijs artibus, & disciplinis versantur, videmus accidere: vt cùm maiora tenere velint, & excollere, quæ minora sunt, negligere videantur. scilicet dum in illis gloriam, & immortalitatem quærunt: in his neque laudem sperant, si consequan-

tur, neque si deserant reprehensiouem metuunt. quorum ego sanè sententiam laudo, dum quæ difficilia sunt, & à communi populi sensu remota, omni studio nituntur pro se quisque posteris illustrare. sed minora negligere, in quibus quamquam non adeò abstrusa est, & recondita veritas: iucundissima tamen sunt, & vitæ mortalium vtilissima: haud scio an, non dicam, laudem, sed non damnem potius. neque vero si damnem eo nomine damnare videar, quòd hanc humiliorem philosophiæ partem doctissimos homines negem attingere: hoc enim & eruditissimis viris, & omni laude dignissimis esset veluti iniuriã facere: sed quòd ita nõ amplectuntur, vt lucubrationibus suis, & nostræ ætatis homines, & posteritatem ipsam studeant adiuuare. Nam si quæ sunt in philosophia, quæ possent nouorum ingenia facilè præterire, ea fortasse sunt, quæ à græcis ijs philosophis doctissimis commentarijs fuerũt explicata. qui quamquam (vt credibile est) hæc etiam humiliora non indigna iudicarunt, quibus declarandis incumberent: tamen quoniam temporum iniuria doctorum

hominum

hominum vigilias amisimus: illos, qui & ingenio præstant, & multarum, variarumque rerum lectione: succedere huic labori oportebat, & quæ multorum inscitia corrupta sunt, emendare: quæ obscura, & difficilia, aperire, & explanare. atque vt omittam cætera, in quibus si iacturam facimus, tolerare fortasse possumus: Aristotelis libri de Animalibus quales, quantique sint, puto qui ignoret esse neminem. Nam siue rerum varietatem spectes, in quibus non iniucunda lectori paritur delectatio: siue rerum contemplationem, in qua Diuinum illud ingenium reconditas naturæ causas peruestigauit: siue utilitatem, quæ ab his, aliis disciplinis communicatur: profectò nulli sunt, qui his anteferri videantur. & tamen quàm pauci sint qui hos emendarint, illustrarint, auxerint, neminem latere arbitror. Nam vt eos libros omittam, in quibus Historicum agit Diuinus vir, & rerum, de quibus agit, causas non inquirit, quos quanquam non ita facilè, potest tamen quis vel aliorum scriptorum, qui in eodem argumento versati sunt, lectione, intelligere: libri ij, qui de par

 tibus,

tibus, & qui de Ortu animalium inscribuntur, illi sunt, quos non sine doctorum hominũ auxilio possunt vel eruditi homines intelligere. & tamen in hos præter Auerhoys Arabis paraphrases, & Michaelis Ephesij scholia, nullus extat eruditus interpres. an autem opus eo sit, iudicet per se quisque quod vult. ego certè desidero sæpenumero, qui reconditiora sensa declaret, qui locos conferat, qui dubitationes dissoluat. Nam Auerhoys, qui in obscuriora huius auctoris opera plures edidit commentarios, hanc partem defessus videtur aggredi, quocirca festinat impendiò, & præterit omnia, modo tangat aliquid. Michael autem neque doctrina valebat adeò; & si valebat, leuia tamẽ quædam persequitur, & quæ grammaticorum sunt potius, quàm philosophorum. ita factum est, vt Aristoteles penè in his libris careat interprete. qua propter cùm plura ab eo benè, & doctè scripta sint, quæ vulgus Anatomicorum, & medicorum perperam accipit: vellicatur continuè, & lacessitur non sine eruditorum stomacho. atque ego sæpenumero præceptores meos probos, & do-

ctos viros audiui de hac hominum insolētia
conquerentes. quorum meherclè sermoni-
bus ita accensus sum, vt omni meo conatu,
ac studio, libros hos volutare, ac legere cæ-
perim, vt si quid possem, in ijs illustrandis
collocarem. Cæpi igitur commentarios in li-
bros de partibus delineare, rem sanè meis
uiribus imparem: sed vtcunque mihi nō inu
tilem; quia quæ apud græcos auctores legi,
& quæ à præceptoribus audiui, & memoria
recolebam, & ab omni perturbatione va-
cuus iudicabam. interea dum hæc meditor,
visum est in primum borum librorum, qui
omnium, & pulcherrimus, & difficillimus
est de meo instituto periculum facere. spera
bam enim fore, vt si meus in illum placeret
commentarius, reliquis etiam summam ma
num imponerem: si displiceret, à labore, &
vigilijs abstinerem. sed illud in primis in hac
me sententia confirmabat, quòd tibi Cardi-
nalis Amplissime dicare iam pridem cogita
bam: cuius nomen ita mihi in hac editione
profuturum arbitrabar, vt & libello geniū
pareret, & me ab eo hominum genere tue-
retur, qui non rem, sed personam intuētnr,

quiq; dummodo reprehendant omnia & dicunt, & faciunt. emitto igitur commentariolum hunc meum, & Amplitudo tuæ sacro, ac dedico. hic enim & voto me ſoluet, & ſummæ meæ erga te obſeruãtiæ tenue quidem erit, ſed quale potuit à me proficiſci teſtimonium. etenim iam pridem animum meum Ampl. T. deuoui, & quem nunquam de facie, ſed ſolis aliorum ſermonibus noueram, ita cœpi colere, & venerari, vt nihil mihi felicius, aut optabilius contingere poſſe certò ſcirem, niſi quando ea mihi data foret occaſio, in qua quanti te faciam, primùm tibi, deinde, ſi poſſem, omnibus teſtatum facerem. equidem fateor, aliquid eſt nouiſſe de facie, quem obſerues; ſed ego in me expertus ſum bonorum omnium ſermones ita plerunque hominum animos ad amandum excitare, vt viderint ne, an audierint, parùm interſit. audiui ego in Creta patria mea puer adhuc quæ tua ſit probitas: quæ ſanctitas: quanta in deliberando prudentia: in agendo ſedulitas: in caſtigãdo ſeueritas: quãta morũ elegantia: quãta lenitas. & cum diuinas has virtutes mente, animoq; cogitaſſem,

nihil

nihil vnquam Deo Opt. Max. maiori curæ esse existimaui, quàm vt in eo fores dignitatis fastigio, quod & maximum habetur, & est. Cũ ecce Pius quintus Pontifex verè Maximus, & optimus bonorũ omnium æstimator in isto dignitatis amplißimæ gradu te collocauit, in quo talem te profectò præstas qualem omnes futurũ iam pridem sperabamus. Habes Cardin. Amplis. meæ erga te obseruãtiæ & originem, & causas: cui si vlla vnquam fieri potuit accesßio, illa fuerit necesse est; quòd parentum meorum cum pluribus Gentis Instinianæ fuit olim maxima necessitudo: quòd ego nepotes tuos Angelum, Benedictum, Vincentium, M. Antonium Iustinianos nõ modo cognouerim, sed summa etiam obseruantia prosecutus sim. Nam cum omnium virtutem adamaui, tum vero doctrina Vincentij ob studiorum communitatem perfrui licuit: Cuius ego singulari eruditione, acerrimoq; iudicio ita me in hoc opere adiutum esse fateor vt vel hoc nomine, quale quale sit tibi Cardin. Amplis. deberi videatur. solui igitur & hac in re, quod debebam, nõ appellatus fortasse debitor, & ante diem:

sed

ſed in poſterum maturior fiet ſolutio. interim accipies quod Amplit. T. dedico; & quam præceps præuenit editio, tui nominis inſcriptione comparabis auctoritatem. Vale. Patauij VI Kal. Octob. M. D. LXXIIII.

ALOYSII LOLINI PATRITII VENETI, AD DANIELEM FVRLANVM EPIGRAMMA.

DVm tu hominẽ egressus, parteis, causasq́. animantum
Adscriptaq́. refers conditione vices:
Ambiguum quem te memoret Furlane relinquis
Naturæ, comitem'ne, an sibi rite ducem.

Eiusdem.

Ἑλλὰς ἐς Αὐσονίην ἐρατεινὴν ἦκε δαίμων
Σῶν διὰ θελξινόων φουρλάνιε βίβλων:
Παυσαμένη τε πόνων στονοέντων, κἀνδραποδισμοῦ,
Ἦρα τεῷ τίνει δορπὶ ἐλευθερίῳ.

Eiusdem.

Orpheus Caucaseas exculto carmine lynces
Fertur, & immites perdomuisse feras.
Grataq́. iam meritæ sumpsisse hinc præmia vocis
Germina rubra maris, sertaq́. odora soli.
Haud aliter pecudesq́. vagas, pictasq́. volucres,
Et quoscunque fouet Thetios vnda greges:

Arte

Arte regens Furlane, tuis subsistere habenis
Egisti, magna cœlicolum inuidia.
Leucethoë amissos quærit nam littere pisces:
Phœbus, equos; ceruas, Delia; Luna, boues:
Depictas Iuno volucres; Cybeleq. Leones
Et Gryphes, Nemesis; Iuppiter ipse aquilã.
Alitem odoratis nequicquam poscit in oris
Aeternam, vasto sole perustus Arabs.
Illa volans nam scripta polo, sæclisq. futuris
Consecrat studijs euigilata tuis.

Ἐμμανουήλου Μαργουνίου τοῦ Κρητὸς εἰς Δανιῆλον τὸν Φουρλάνον.

Ἡ πάρος ἀγλαΐησι κεκασμένη ὀλβία Ἑλλάς,
ἐξ ἧς παντοδαπῆς βλάστε γένος σοφίης,
ἥπερ ἀπειρεσίησιν ἀεὶ θαλέθουσ᾽ ἀρεταῖσι,
μουσάων τροφίμοις ἦεν ἀειδομένη,
φεῦ ἀπὸ μηχανίησι χρόνου φθονεροῖο γ᾽ ἁλοῦσα
πάντα τὰ δ᾽ ἐξαπίνης κάλλιπ᾽ ἀμειψαμένη.
καὶ νῦν ἀργαλέης ὑπὸ μοίρης σφόδρα δαμεῖσα
βαρβαρικῆς μεθέπει ὄργια ἰδμοσύνης.
ἀλλά γε παγγενέταο νόου θείοιο προνοίῃ
θαῦμα μέγ᾽ ὡς καρπὸν ἐκπροΐησι πάλιν,
καρπὸν νεκταρέοις ἀρδευόμενόν γ᾽ ὑδάτεσσι,
μουσῶν, καὶ σοφίης ἔμπλεον ἠγαθέης.
τοῖος ἄρ᾽ ἀτρεκέως Δανιὴλ ἔφυς ὅσπερ ἐτύχθης
πουλὺ κλέος τοκέων, πουλὺ κλέος πατρίδος.
καὶ γὰρ ἅμ᾽ ἐκ μουσῶν ἀπεδρέψαο ἄνθε᾽ ἀγήρω,
κἄμμορες εὐκλείης ὑψιβάτου σοφίης.
ψυχὴν δ᾽ ἐκ ῥεέθρων ταύτης ὕπο εὖ δεδαηκὼς
χωρίζειν, νοερὸν δέρκεαι ἠέλιον.
κείνου τ᾽ αὖ φαέεσσιν ἀεὶ σέθεν ὄμμα καθαίρων,
ἅπτεαι οὐρανίων κοῦφος ἐὼν περάτων.
αἰὲν Ἀριστοτέλους δὲ πολυπλανέσιν λαβυρίνθοις
ἐμμενέων, θ᾽ ἕως τοῦδε νόον φανεροῖς.
τοὔνεκεν ὀτρακλέως σέο θέσκελα ἔργα γεραίρει
πᾶς τις εὐφρονέων, δῶρα τὰ σῆς ἀρετῆς.

κἀγὼ

κἀγὼ δ' οἰκτροτάτῃ μαχόμεννος καίπερ ἀνάγκῃ
ἑλλάδος ὀρφανίης, τοῖον ἅμ' εἰσορόων
ὀλβίζω σ', ἰδὲ λίσσομαι υἱὰ θεοῦ γενετῆρος
ἐκ μονάδος τρίης προσθέμεναι δεκάδα
ὄφρ' ἀπὸ θ' ἡμετέροιο πόνου στονόεντος ἰδόντες
τέρματ' ἐπὶ προτέρης ὦμεν ἔτ' εὐτυχίης.
ναὶ λίτομ' ἀθανάτοιο θεοῦ γόνε παμμεδέοντος
ἵλαθι, καὶ ἡμετέραις νεῦσον ἐφ' ἱκεσίαις.
νεύματι γὰρ τεῷ πάνθ' ὑπόεικεν, σῆς τ' ἀπὸ χει-
ἀρρήτῳ σοφίῃ πάντα διοικέεται. (ρὸς

AD DANIELEM FVRLANVM
Emmanuelis Piganij Cretensis Epigramma.

Necte comas mea Creta, graueis oblita labores
Militiæ, & circum tempora laurus eat
Nam fandi Furlanus opes, turbataq. bello
Iam studia, insigni dirigit artis ope.
Aspice queis Latio verbis, quantoq. nitore
Pandat quæ magnus scripsit Aristoteles.
Barbaries en victa iacet; tibi mille triumphos
Græcia & ipsa parat, & parat Ausonia.

Hæc qui legis, esto monitus, me, quæ ab Aristotele de Animorum Natura & conditione, de Cœlo, & Cœli motu, de Deo, & diuinis mentibus tradita sunt: si quãdo in hoc meo commentario meminisse oportuit: ita declarasse, vt quid ipse senserit, non quid ego credam, aperuerim. Nam neque ille est Arist. cui omnia credenda sint: neque ille sol noster est, qui à philosophorũ tenebris poßit vel minimũ obscurari, omnia piè, catholice, christianè dixisse volui: si quid fortè per imprudentiam secus dictum est: abrogatum, cassum, abolitum, & indictũ esto. Viderunt ij, quibus demandatum est à Senatu Veneto, & permiserunt, vt excuderetur. Vale.

DANIELIS FVRLANI PRÆFATIO.

In qua declaratur propositum Aristotelis in Libris de partibus Animalium Librorum inscriptio, & locus, in quo ponendi sint.

PROPOSITVM Aristotelis in his libris est de partibus Animalium earumque causis agere. hoc enim & operis inscriptio præ se fert, & ipse non semel significat. Sed quæ sit propositi ratio non omnibus inter ipsos conuenit. Nam qui libros Historiarum amouent à serie librorum, in quibus ratione, ac uia redduntur causæ earum rerum, de quibus agitur, partes Animalium ita in his libris declarari opinãtur, vt quæ in quarto Meteorologicorum inchoata sunt eadem ferè uia perficiantur. Nam cum in extremo illo libro post primarum actiones

qualitatū ſimilaria corpora, quæ ὁμοιομερῆ grę-
cè dicimus declaraſſet Ariſtoteles, vt ex primarū
proſiliunt qualitatum permiſtione, pollicitus
eſt, ſe particulatim & ſanguinem, & ſemen, &
carnem explanaturum. Tunc enim optimè per-
ſpecta fore, quando eorum materia, & forma co
gnita ſit. Contrà verò alij ita putant Ariſtote-
lem Animalium partes explicare, vt materiæ lo
cum tenent, & quantitate præditæ ſunt. Nam
cum perfecta rerum cognitio à duobus princi-
pijs cognitis proficiſcatur, matetia ſcilicet, &
forma, quoniam Animalium partes vt caro, ner
uus, os, materia ſunt, anima verò forma, neceſſe
eſſe in pertractanda animalium natura materiā
docere primum, deinde formam, & rationem.
Nam & illam ortu priorem eſſe, formam enim
materiam ſequi. quamobrem in his libris mate
riam Animalium tractari, in libris autem de Ani
ma formam, & rationem. Cæterum cum ſupe
riorem ſententiam non probem, quòd Hiſtorias
animalium à naturalium librorum diſpoſitione
ſecludit, de qua re loquemur paulo poſt, tamen
laudo, quòd Ariſtotelis hāc cenſeo fuiſſe ſentē-
tiam, vt partes Animaliū doceat, non quia ma-
teria animæ ſunt ſed, quia animam habent, & il-
lius interuentu actiones obeunt, quibus naturà
dicatæ ſunt. Nam quāquam altera ſententia ita
vigeat, vt à doctiſsimis quibusq́. recepta ſit, con
trà verò illa omni ferè deſtituta defenſione ia-
ceat.

ceat, tamen rem non eſſe tam arduam exiſtimo, & hanc rationibus,& locis Ariſtotelis confutare,& illam confirmare,atque veram eſſe oſtendere. Primum enim abſurdum eſt partes Animalium vt materiam conſiderari. Propterea quòd perinde eſſet,atque ſi ligneæ eſſent,aut Marmoreæ. Nam ſi illæ ita agnoſcuntur, vt Anima carent, atque vt quantitate præditæ, non video, cur & hæ, cum anima careant ſub eadem conditione non ſint. Nam quanquam illæ re vera animatæ ſint, tamen quoniam anima in tractatione amouetur, vt nihil aliud, quàm materia ſpectetur, & figura, fit, vt nihil interſit ligneam ne,an veram manum doceas. Quod enim altera vera manus eſt,altera homonymè dicta,Animę refertur acceptum. deinde ſi ita partes animalium declarantur,vt materiæ locum habent ſine formæ cognitione, non ne mutila,& Ariſtotele erit hæc indigna tractatio? partes enim ſiue illæ ſimilares, ſiue etiam diſsimilares ſint, ita cognoſcantur neceſſe eſt,vt actiones habent & munia, propter quæ natura eas fabricata eſt. hęc autem cum ab anima proficiſcanuur, quam omninò ſecludimus à partium declaratione,ſequitur, nullã eſſe partium cognitionem. Nam ſi dum manum,aut pedem explicamus nibil afferimus actionum, quid quęſo nobis erit,quod dicamus, aut in quo ab Empedocle, Democrito, Cęteriſq; phyſicis diſcrepemus? Mox ſi ita cen-

ſent partes Animalium pertractari, vt & definitione explicentur, & demonſtratione aliquomodo oſtendantur affectæ? vnde ſumetur definitio, ſi forma deeſt, aut vbi demonſtratio fuerit, ſi nihil erit, quod primo modo dicatur per ſeſe? Cęterum & Ariſtoteli repugnant pluribus locis, & illi docendi rationi, quam in his libris, ſeruatam agnoſcimus. In quarto Meteorologicorum libro ad extremum negat partes tam ſimiles, quàm diſsimiles verè eſſe, niſi illud habeant, propter quod ſunt. Nam oculum ad aſpectum ineptum, niſi homonymè, oculum non eſſe: cum omne membrum ſua actione, & munere definiatur. Nam neque ſerram ligneam, ſerram eſſe, niſi imaginem dicamus potius, neque carnē, ſi eius defuerit actio. Deinde paulò poſt explicata ſimilariū corporum materia reliquū eſſe ait quid vnum quodque ſit definire, ac ſtatuere. tunc enim cognitam fore carnem, & os, cur, & quid ſit. quando & materia, & forma eius perſpecta ſit, & illud à quo motus proficiſcitur initium. negat igitur Ariſtoteles primum partes, vt partes animaliū ſunt, ſine forma, & actione declarari, deinde etiam pollicetur has ita ſeſe tractaturum, vt & formam earum, & efficiendi cauſam afferat. quod ſi nulli eius libri ſunt. in quibus de partibus agat, niſi hi libri, qui in manibus nobis ſunt, ſequitur ita de ijs agi, vt materiam habent, & formam, nō autem vt materia

ſunt.

ſunt. Verùm in primo horum librorum clarius loquitur. in quo cum κατὰ παιδείαν rationem, ac viam oſtendat, qua inſtitutæ animalium commentationes tradendæ ſunt, refutat Empedoclis, atque Democriti in rebus docendis inſtitutum, qui materiam tantum agnoſcebant, formã verò, aut negligebant, aut penitus ignorabant. mox ait ita animaliũ membra tractanda eſſe, vt quoniam homo tali forma, ac natura eſt, ideò has, aut illas habere partes: neque enim ſine his poſſe conſiſtere. poſtremò pluribus interiectis addit hæc. Δῆλον τοίνυν ὅτι οὐκ ὀρθῶς λέγουσι, καὶ ὅτι λεκτέον ὡς τοιοῦτον τὸ ζῶον, καὶ περὶ ἐκείνου, καὶ τί, καὶ ποῖόν τι, καὶ τῶν μορίων ἕκαστον ὥσπερ καὶ περὶ τοῦ εἴδους τῆς κλίνης, ἤδη τοῦτό ἐστι ψυχὴ, ἢ ψυχῆς μέρος, ἢ μὴ ἄνευ ψυχῆς. ἀπελθούσης γοῦν οὐκέτι ζῶόν ἐστι. οὐδὲ τῶν μορίων οὐδὲν τὸ αὐτὸ λείπεται, πλὴν τῷ σχήματι μόνῳ, καθάπερ τὰ μυθευόμενα λιθοῦσθαι. Profectò nihil potuit proferri clarius. ſed & tractationem ſi ſpectarimus, ea ſanè fuerit, vt ſingularum partium, & materiam explicatam, & formam, aut etiã finem allatum inueniamus. quod cum ita manifeſtũ ſit, vt declaratione non egeat, & innumeri loci ſint, quibus hæc tractãdi ratio deprehendatur non eſt quòd referam in præſentia. Sed & initio librorum de Ortu Animalium, qui his libris adnexi ſunt, planè fatetur in partibus Animalium cognoſcendis quatuor eſſe cau-

ſas, materiam, formam, finem, & efficientem, formam autem, & finem in idem recidere, de quibus, ac de materia loquutum ſe in libris de partibus, de efficiente verò reliquum eſſe vt dicatur in ijs libris. quæ cum ita ſint perſpicuum eſſe arbitror ita de partibus Animalium agi ab Ariſtotele, vt animatæ ſunt, hoc eſt vt ex materia, & forma conſtant, non autē ut materia ſunt. quod & Alexander ſenſit, qui aut nunquam, aut perquàm raró præceptoris mentem non aſſequitur, in cōmentarijs libri de ſenſu, & reliqui græci interpretes, prout ijs obiter horum librorum meminiſſe contigit. Cæterum cum obijci poſſit, quòd ſi hæc ita eſſent libri de Anima ſuperuacanei iudicarentur, propterea quòd ſi ita partes explicantur, vt animatæ ſunt, animam ſeparatim cognoſcere nō oporteret, adnotare opus eſt, non minimum intereſſe, ſi rem compoſitā, vt ipſius natura patitur explices, & ſi eius alterā partem, hoc eſt formam accuratè cognoſcas. Nam ſi oculum aſpectui dicatum eſſe dicamus, aurem auditui, quanquam aſpectus, & auditus ſenſus ſint, ſenſus autem animæ facultas eſt, nō tamen ideò conſequitur, vt ſi quid oculus ſit cognoſcam, ſtatim & partem animæ, quę ſenſus dicitur, perſpectā habeam. vt enim quid aut hæc, aut illa pars ſit intelligamus ſatis eſt vel mediocris animæ cognitio. Sed ſi eius Natura cognoſcenda eſt, penetraudum intimius eſt, & omitten

da

da membra, quorum anima forma eſt illa igitur ratione animam cognoſcimus ex his libris, atq; ijs de Ortu Animalium, ſed ita, vt penè nihil de ea accuratum habeamus. vt hac de cauſa libris ſeorſum editis opus ſit, quibus eius explanetur eſſentia. neque dicendum eſt, quòd ſi ita membra animalium cognoſcimus, vt perfectè animã non cognoſcamus, neque etiam membra omni ex parte callebimus. Nam quod membrorũ natura poſtulat, vt etiam vel abſolutiſsimè quà membra ſint intelligantur, minimum ſatis eſt animæ cognitionis. id quod exemplo oculi allato manifeſtum fit. Verùm quis locum Ariſtotelis obijciet ex primo horum librorum, in quo phyſici officium eſſe ait de Anima dicere, ac ſi non de omni de ea tamen, quà animal eſt, & quid anima ſit, & quid eius pars, & de ijs, quæ ſecundum eius ſubſtantiam accidunt. Nam ſi ſuperius ſtatuit Animal, & eius membra ita debere pertractari vt eorum explanetur forma, qua talia ſunt: Anima autẽ forma eſt, quam ait phyſico opus eſſe cognoſcere, & quid ſit, & quæ eius partes, hoc autem in his libris nullo modo videtur facere, ſed in libris de Anima, ſequitur in libris de Anima, Animalium, ac eorum partium ſpectari formam, non aũt in his libris. ſed obiectio facilè refellitur. quis enim neget in libris de Anima de forma animaliũ agi? ſed non ideò aiebam ſequi, vt in his libris partes inanimæ

pertractentur. non autem animatæ. quod autẽ initio horum librorum ait, ita intelligendũ est, vt cum regulam tractationis animalium, quæ in his libris, & libris de generatione animaliũ instituitur, præscripsisset, doceat etiam, quomodo agendum sit in alijs libris, in quibus & anima, & qui ab ea corpori communicantur affectus, explicantur. est enim primus huius operis liber totus in eruditione positus, in quo ostenditur docende ratio, quæ in omnibus quæ ad animantes pertinent commentarijs necessaria iudicatur. atque hæc de philosophi proposito, quod & σκοπὸν dicimus, satis esse arbitror. Nunc inscriptio videnda est. ea est græcè περὶ ζώων μορίων Ἀριστοτέλους βιβλία τέσσαρα, id est de partibus Animalium Aristotelis libri quatuor. Sed non desunt, qui inscribunt de partibus animalium, & earum causis, fortè quia & in historijs exponuntur partes, sed causæ non afferuntur. & Iulius Scaliger vir admirabili ingenio de causis partium hos libros nominat. Nam & Aristoteles libro de Animantium Ortu Quinto εἴρηται inquit πρότερον ἐν ταῖς αἰτίαις ταῖς περὶ τὰ μέρη. dictum superius est in causis partium. vt hac de causa dubitandum fortasse sit, qui sit horum librorum germanus titulus. Nam quòd Aristotelis non sit inscriptio posset aliquis suspicari, quod & Diogenes refert illũ de Animalibus scripsisse nulla partium mentione habita, & Pli-

nius

nius Quinquaginta libros de Animalibus ſcripſiſſe memoriæ prodidit, nulla hiſtoriæ, partiũ, generationis, animæ, diſtinctione. Sed præſtat veterem inſcriptionem retinere, quam ſine dubio græci omnes auctores agnouerunt. Nam ſi propterea quòd cauſas partium exponit de partibus, & earum cauſis, aut etiam de cauſis partiũ hi libri ſunt inſcribendi, in omnibus eius commentationibus hoc faciamus neceſſe eſt. Nam & de cœlo ita agit, vt eius afferat cauſas. & generationem, ac interitum rerum exponit non ſine cauſarum appoſita redditione. & de Meteoris ita diſſerit, vt cauſas eorum explicet. poſtremò vna tantum excepta animalium hiſtoria nihil librorũ eſt Ariſtotelis, vbi *αἰτιολογικῶς* hoc eſt, cauſas afferendo rerum naturam non declaret. nec me mouet quòd ille *περὶ τῶν περὶ τὰ μέρη αἰτίων* appellet. hec enim eius eſt conſuetudo nunquam ferè germanos ſuorum operum adducere titulos. nam & libros de generatione & interitu aliquando de elementis nominat, aliquando de pati, atque efficere. libros verò de naturali Auſcultatione modo de motu, modo de Natura, modo etiam de principijs appellat. vt ex hoc perſpicuum fit ex hac Ariſtotelis appellatione inueteratos lihrorum titulos non eſſe temerè commutandos. quod autem oriri poſſe ſuſpicionem affirmabam ex auctoritate Diogenis, ac Plinij, nihil eſt. nam ſi quid eſt, in quo Diogenis

fides,

fides, & diligentia desideretur, illud est Catalogus operum Aristotelis. ex ijs enim quæ melioris notæ sunt nulla recensuit, aut si recensuit præcisè admodum hoc fecit. Plinius autem generalis inscriptionis tantum meminit omnium voluminũ, quæ ad Animalia pertinent, ex quibus alia alias inscriptiones ab àuctore sortita sunt. ex cuius verbis nulla debet sumi particulares titulos immutandi audacia.

Et quoniam de Inscriptione dictum est, deinceps qui sit locus, in quo hos libros collocare oporteat videndum est. quod cum difficilè fieri posit, nisi aliquorum librorum, qui ad Animalia pertinent, ponatur dispositio, pro virili tentabo rerum naturam sequutus aliter, atque omnes adhuc, commentarios illos disponere. Scripsit olim Adrastus Peripateticus cum de omnium librorum, tum horum de Animalibus ordine. Cuius si extarent commentarij, frustra sanè laborem hunc susciperem. scripsit etiam patrum memoria Franciscus Caballus vir tùm in alijs disciplinis, tùm in Aristotelis philosophia haud infeliciter versatus. sed is, dum sua quædã in disponendo sequitur initia plerunque ab Aristotelis (nisi fallor) mente alienus est. & profectò lubricum est negocium, & in quo vix posset non labi quisquam. difficultas autẽ ab Aristotele ipso obiecta est, qui sine discrimine priorum, aut posteriorum librorum ita meminit, vt qui antece-

dant,

dant, qui ſequantur difficillimum ſit colligere: proferam aliquot locos, vt rei difficultas appareat. libri Hiſtoriarum ſine vlla dubitatione omnes libros de Animalibus antecedunt. quod in præſentia poſitum ſit. nam contra aliquorum ſententiam probabo paulò poſt. Hos ſequuntur cæteri, qui ad Animantes pertinent. de his itaq; omnibus, & de ijs, qui de ſtirpibus ſcripti ſunt dubiũ eſt, vtri poſteriores, prioresve ſint. & ſanè libros de ſtirpibus priores eſſe, ex Quinto de Hiſtoria colligitur. ait enim ὥσπερ εἴρηται ἐν τῇ
„ θεωρίᾳ τῇ περὶ τῶν φυτῶν. quemadmodum
„ in contemplatione de ſtirpibus dictum eſt. & tamen in libris de Generatione Animalium primo, & quinto, & libro de Diuturna, ac breui vita conſcripturũ ſe illos pollicetur. libri de Anima, & qui eos ſequũtur incertum eſt, an libris de generatione Animalium priores ſint. ex Ariſtotele & priores eſſe, & poſteriores ſumi poteſt. Nã ſecũdo de generatione Animalium. ὅτι μὲν inquit τὴν θρεπτικὴν ἔχουσι ψυχὴν, φανερὸν, διό, τε
„ πρῶτόν ἐστιν ἀναγκαῖον, ταύτην λαβεῖν ἐκ τῶν
„ περὶ ψυχῆς διορισμένων ἐν ἄλλοις, φανερόν.
„ hoc eſt. quod autem nutrientem animam habeant manifeſtum eſt, cur autem neceſſe ſit hãc primum ſumere, liquet ex ijs, quæ alibi de Anima definita ſunt. & tamen in eodem libro καὶ τῆς
„ τροφῆς τὸ μὲν θρεπτικὸν, τὸ δὲ αὐξητικόν. θρεπτικὸν μὲν, ὃ τὸ εἶναι παρέχεται τῷ τε ὅλῳ καὶ τοῖς μορίοις.

" μορίοις. αὐξητικὸν δὲ, τὸ εἰς μέγεθος ποιοῦν τὴν
" ἐπίδοσιν, περὶ ὧν ὕστερον ἐπισκεπτέον hoc eſt.
" Nutritionis altera quidem pars nutriens, altera
" augens. Nutriens quidem, quæ vt & vniuerſum,
" ſit,& partes, confert. augens autem quod in ma
" gnitudinem tendit. de quibus poſterius viden-
" dũ eſt. quibus verbis non alios ſanè libros, quàm
libros de Anima pollicetur, quos cum ſequantur
ſex illæ coniugationes affectuum, quos libro de
ſenſu propoſuit, de his etiam dubium eſt, prio-
rem'ne, an poſteriorem habeant locum, quàm li
bri de Ortu Animalium. Librum de ſenſu prio-
rem eſſe ex quinto illorum librorum colligitur.
" ait enim ὥσπερ ἐλέχθη πρότερον ἐν τοῖς περὶ
" τὰς αἰσθήσεις. quemadmodum ſuperius dictum
" eſt in ijs, quæ de ſenſibus conſcripſimus. & ſimi
" liter librum de ſomno & vigilia. εἰρήκαμεν δὲ
" τὴν αἰτίαν τοῦ καθεύδειν τοιαύτην οὖσαν ἐν ἑτέ-
" ροις. diximus autem ſomni cauſam, quæ huiuſ-
" modi eſt alibi. & tamen librum περὶ μακροβιό-
" τητος pollicetur in extremo quarto libro, αἴτιον
" δὲ τοῦ μὴ εἶναι μακρόβιον, ὅτι ἡ σύστασις τὸ κεκρᾶ-
" σθαι παραπλησίως πρὸς τὸν περιέχοντα ἀέρα, καὶ
" διάλλα συμπτώματα φυσικὰ, περὶ ὧν ὕστερον ἐ-
" ροῦμεν. Libros etiam de partibus omnes ante li-
brum de Inceſſu collocant, & illum, qui de ſpi-
ratione inſcribitur, & tamen in quarto illorum
librorum hos libros adducit. vt profectò dubiũ
ſit, an in diſpoſitione horum librorum Ariſtote-
les

les ipſe ſequendus ſit. Cum igitur tam difficile ſit propriam cuiuſque operis inuenire ſedem, ſi quis quam alii probabilius dixerit, is mea ſententia non minimum faciet operæprecium. equidẽ quid Arabes, aut latini ſenſerint, quid veteres, quid noui interpretes initio diſputationis nõ apponam, neque etiam eorum ſententias longiori oratione confutabo. Nam ſatis eſt certa quædã poſuiſſe principia, quibus, quæ ab iis afferuntur ſine negocio refelli poſsint. Quoniam igitur libros Meteorologicos aut libri de plantis, aut libri de Animalibus ſequantur neceſſe eſt. quanquam aliter alii ſentiunt, mihi tamen videtur maximè conſentaneum libros de Animalibus ſtatim libros Meteorologicos ſequi, poſt quos libri de ſtirpibus ſint, primum quòd in extremo quarto Meteorolog. tranſitio eſt à meteoris ad animalia. deinde quòd tribus locis, quos ſuperius adduximus commentationẽ de plantis ſcripturum ſe pollicetur mox, quòd plantarum cognitio haud aliter haberi poteſt, niſi Animalium partes, ac natura cognita ſit. Nam cum plantæ infimam habeant animæ vim, qua aluntur, & augeſcunt, obſcuras habent affectiones, & partes, & ferè ſine nomine, niſi quis ad animalia ꝓportionem ſeruet. Cuius rei Theophraſtus, alter ſcilicet Ariſtoteles primo libro de ſtirpium Hiſtoria auctor eſt. eius verba ſunt hæc. ἄλλα δὲ εἴδη ἕτερα τῶν ἐντὸς, ἃ καθ᾽ ἑαυτὰ μὲν ἐστιν ἀνώνυμα.

νυμα. διὰ δὲ τὴν ὁμοιότητα ἀποικάζεται τοῖς τῶν ζώων μορίοις. ἔχουσι γὰρ ὥσπερ ἶνας, ὅ, ἐστὶ συνεχὲς, καὶ σχιστὸν, καὶ ἐπίμηκες, ἀπαράβλητον δὲ καὶ ἄβλαστον ἔχον φλέβας. αὗται δὲ τὰ μὲν ἄλλα εἰσὶν ὅμοιαι, τῇ ἰνὶ, μείζους δὲ καὶ παχύτεραι, καὶ παραβλαστὰς ἔχουσαι, καὶ ὑγρότητας. ἔτι ξύλον καὶ σάρξ. τὰ μὲν γὰρ ἔχει σάρκα, τὰ δὲ ξύλον. ἔστι δὲ τὸ μὲν ξύλον, σχιστὸν, ἡ δὲ σὰρξ πάντῃ διαιρεῖται, ὥσπερ γῆ, καὶ ὅσα γῆς. μεταξὺ δὲ γίνεται, ἰνὸς, καὶ φλεβὸς, φανερὰ δὲ ἡ φύσις αὐτῆς, ἔν ἄλλοις τε, καὶ ἐν τοῖς τῶν περικαρπίων δέρμασιν. id est. adsunt verò & alia ab iis quæ intus sunt diuersa, quæ per sese quidem carent nomine, sed propter similitudinem animalium partibus comparantur. habent enim quodam modo neruum, quod continuum, & fissile, prælongumq. est, sine adnatis autem, & sine germine, venas habens. hæ autem in aliis quidem neruo sunt similes, maiores tamē crassioresq. sunt, & adnata, humoresq. habentes. adhæc lignum & caro. alia enim carnem habent. lignum alia. est autem lignum fissile. caro autem vsquequaque diuidi potest, vt terra, & quæcunque terræ sunt. media autem inter venam, & neruum est. eius porrò natura patet tùm in cortice fructuū tū ī aliis. Hęc Theophrastus. sed & Aristotelis (si illius duo illi libri de stirpibus sunt) clarior est locus. ait enim in priori volumine. καὶ καθὼς ἐστὶ καὶ ἐν τοῖς ζώοις μέρη ὁμοιωμερῆ, οὕτω καὶ ἐν

» τοῖς φυτοῖς. καὶ ἕκαστα τῶν μορίων τοῦ φυτοῦ σώμα-
» τα εἰσὶν ὅμοια μέλεσι ζώου. ὁ δὲ φλοιὸς τοῦ φυτοῦ
» ὅμοιός ἐστι φυσικῶς δέρματι ζώου. οἱ δὲ δεσμοὶ πά-
» λιν ὅμοιοι ζώου. ὁμοίως καὶ τὰ λοιπὰ τὰ ἐν αὐτῷ.
» id eſt,& quemadmodum & in animalibus cogna
» tæ partes ſunt ita etiam in plantis. & ſingulæ
» partes plantæ compoſitæ Animalis membris ſi-
» miles ſunt. cortex quidẽ plantę naturaliter Ani
» malis cuti ſimilis eſt. ligamenta deinde Anima-
» lis neruis ſimilia. & in eodem libro cum de iis
» ſtirpium partibus loquutus eſſet quæ augentur
» & πρόσθεσιν vt ait ipſe capiunt. vt ſunt radix,
» vitices, rami, addit, καὶ ταῦτα παρομοιοῦνται μέλε-
» σιν ἀνθρώπων τοῖς περὶ ἔχουσι πάντα τὰ ἄλ-
» λα μέρη. hoc eſt atque hæc conferuntur homi-
num membris qnæ alias continent partes. Nec
quidquam obſtat, quòd in quinto de hiſtoria li-
bros de ſtirpibus pollicetur. ſolet enim aliquan
do diuinus vir tempus ſcriptionis ſpectare, non
diſpoſitionis rationem. cuius rei argumentum
ſit, quod in ſecũdo libro de Cœlo librum de In-
ceſſu animalium adducit, non quòd diſpoſitio-
nis ratio ita poſtulat, vt ille liber prior ſit, quàm
libri de Cœlo, ſed quòd ante libros de Cœlo cõ-
mentariolum illum fortè conſcripſerat. quæ cũ
ita ſint libri de ſtirpibus poſteriores erunt, quàm
libri de Animalibus. ſed ex his, qui præcedant,
& qui ſequãtur maximè dubiũ eſt. libros de hiſto
ria ſunt, qui amoueut à librorum de Animalibus

diſpoſi-

diſpoſitione, eo quòd in iis non afferuntur cauſæ. ſunt etiam, qui in poſtremo loco ſtatuunt. vtrique male meo iudicio. Nam quanquam in Hiſtoriis cauſæ non afferuntur, tamen cum nexum habeant cum iis, in quibus redduntur cauſæ, abſurdum non eſt illos in diſpoſitione collocare. quod & ex Ariſtotele manifeſtum eſt, qui ſæpenumero εἴρηται inquit ἐν ταῖς ἱστορίαις καὶ ἐν ταῖς ἀνατομαῖς. collocare autem extremo loco mihi penitus abſurdum videtur. nam quid opus eſſet poſt cauſas partium, & affectuum explicatas hiſtoriam texere vniuerſorum? an vt eſſe quis non ignoraret? at cùm demonſtrationibus cauſæ afferuntur, nemo certum non habet, quòd ſint. an etiam, vt quæ afferendis cauſis demonſtrantur cognoſcantur melius? atqui hoc modo non poſtremum, ſed primum debent tenere ordinis locum. nam quæ ad aliorum cognitionem enarrantur, prius explicanda neceſſariò ſunt, ſi lucis aliquid ſunt allatura. quid non ne millies in partium, ac membrorum declaratione hiſtorias videndas eſſe ſuadet? non ne Theophraſtus accuratæ ſtirpium cognitioni hiſtoriam, & partitionem earum antepoſuit? mittam cęteros magni nominis auctores, Galenum præſertim, qui nunquam pulſuum, morborum, ſymptomatum docet cauſas, niſi hiſtoricè differentias omnium, & certa genera demonſtret. Certum itaque ſit non eſſe poſtremum locum hiſtoriis tribuendũ.

ſed in

ſed in quo loco reponendæ ſint quærendum videtur. Nam & Auicennæ ſententia non ea eſt, quam aſpernari debeamus, quippe quam & Alexander in commentarijs libri de ſenſu videtur habuiſſe. & ea, quæ contra Auicennam à recentioribus ſcripta ſunt nõ ſine negocio refelli poſſunt. græci interpretes quid ſenſerint incertum eſt; ſed quãtum ex eorum ſcriptis poteſt aliquis conijcere Hiſtoriarum libros primos omniũ librorum de Animalibus vid̃etur ſtatuiſſe, vt Simplicius in primum de Naturali Auſcultatione, & Ioannes Philoponus in eundem eiuſdem operis librum, & in libros de Ortu, & interitu. Nã Alexander, quem Auicennam ſequutum eſſe dicebam varius mihi videtur omninò, quod contra morem grauiſsimi illius ſcriptoris eſt. Nam in commentarijs Primi Meteorologicorum pręterquam quòd Hiſtoriam animalium primo loco reponendam eſſe videtur innuere, omnium librorum de Animalibus ea ponit initia, & rationes, quas in commentarijs libri de ſenſu neutiquam videtur amplexari. ſed has rationes perpẽdemus paulò poſt. Nunc an verum ſit quod ait in librum de ſenſu, libros de Anima primos eſſe omnium tractationum, quæ ad animantes pertinent, quærendum eſt. Mihi ſanè non modo primi non eſſe videntur ij libri, ſed neque tertij, aut quarti. nam ſi etiam libri de Anima inter eos cõ-

mentarios reponuntur, qui de Animalibus ſcripti ſunt, non video cur cæteris ſint anteponẽdi. nam & magis naturale eſt meo iudicio hiſtoricè primum, deinde etiam cauſis redditis explicare animatum corpus, deinde animam, quàm contrà. Deinde Ariſtoteles in primo horum librorum nihil aliud ferè dicit, quàm qua ratione, & via, omnia, quæ ad animantes pertinent ſint explicanda. Nam & quomodo partes, tractandę ſint docet, & quomodo phyſico de Anima agendum ſit. ad extremum autem libri affectus & actiones exponendas proponit, vt, Ortum, incrementum, ſomnum & vigiliam, & huiuſce generis. vt manifeſtum ſit libros hos de partibus Animalium primos eſſe omnium librorum, in quibus redditis cauſis animalium ſcientia continetur. & quoniam, quæ ad partes, actiones, & affectus pertinent, melius cognoſcuntur ſi hiſtoricè prius ſint enarrata, idcirco Hiſtorias ab Ariſtotele conditas neceſſariò credendum eſt, vt primo loco in Animalium commentatione apponantur. Si itaque libri de partibus primi ſunt omniũ commentariorum de Animalibus, in quibus afferuntur cauſæ: atque hi vel ipſo Alexandro auctore ſequuntur hiſtorias, ſequitur libros hiſtoriarum primos eſſe omnium librorum de Animalibus. poſtremò ſi diſpoſitio ex Ariſtotele quærenda eſt, extremi quique libri videndi ſunt,

in

in ijs enim dubium nõ eſt, quin diſpoſitionis ordo proponatur. Videndum igitur eſt, an vnquã in extremo aliquo opere de Animalibus hiſtoriam pollicitus ſit, quemadmodũ libros de Anima, in extremo περὶ πορείας. nullibi enim factum hoc eſſe reperitur. quamobrem ſequitur libros illos in primo omnium loco neceſſariò ponendos eſſe. neque valet eorum ratio, qui dicũt animam, vt formam, & principium prius, quàm quę anima conſtant, cognoſcendam eſſe. pręſtat enim (ne dicam neceſſe eſt) cõpoſitas prius partes explicare, & organicas, deinde accuratè animam intueri, ſi rectè illa definita eſt Organici corporis ἐντελέχεια. Cæterum poſſet aliquis obijcere Ariſtotelis verba initio libri de ſenſu, vbi cum de anima diſputatũ eſſe dicat, deinceps agere proponit De Animalibus, & ijs quæ vitã habent, quæ qualesve communes, ac propriæ eorum actiones ſint. ex his enim videtur manifeſtò colligi, libros reliquos de Animalibus, & cõmentarios de plantis (hæ enim ſunt, quæ non ζῶα animalia ſed ζωὴν ἔχοντα vitam habẽtia appellantur) poſt libros de Anima diſponendos eſſe. ſed obiectio facilè refellitur. non enim de Animalibus, & plantis ſimpliciter diſputaturum ſe proponit, ſed de actionibus & affectibus ipſorum, de quibus diſſerit in libro de ſenſu, de Memoria, & recordatione, & in alijs, qui ſequuntur

libros de Anima. hæc cum ita ſint, quoniam libros de Hiſtoria animalium primos eſſe conuicimus, ſequi aũt libros hos de partibus, ratio etiam oſtendenda eſt, qua & horum, & aliorum librorũ diſpoſitio habeatur. nam quam tradidit Alexander infirma eſt, & ipſimet repugnat manifeſtò. quam verò confirmare nixus eſt Franciſcus Caballus, & M. Antonius Ianua, ea etiam falſis nititur principijs (niſi fallor) in primo commentariorum in Meteora pnoıt Alexander rationem hanc, animalium actiones alias communes eſſe, alias quorundam animalium proprias. illas explicari in libris de hiſtoria, de partibus, de generatione, de inceſſu, & de Motu Animalium. has in libris de memoria, de ſomno, de diuinatione in ſomnijs. horum enim plurima, quæ dicuntur homini ſoli conuenire. ſi itaque hæc Alexandri ratio ſequenda eſt, communia prius quàm propria ſunt explicanda. ſed quæ communia ſint non eodem modo in librum de ſenſu tradidit, atque in primum Meteororum. nam ibi communia cenſet ea, quę quatuor coniugationibus comprehendit Ariſtoteles, hic autem communia vocat, quæ in libris de hiſtoria, de partibus, de ortu, de inceſſu, ac de motu declarantur. ſed placet eius verba ſubſcribere. καὶ διελὼν τὸν περὶ τού-
„ των λόγον, εἴστε τὰς κοινὰς ἐνεργείας αὐτῆς, καὶ
„ εἰς τὰς ἰδίας: περὶ τῆς κοινῶν πρῶτον ἐνεργεί-
ων,

ων, ἢ πάντων τῶν ἐμψύχων, ἢ τῶν γε πλείστων ποιήσεται, καὶ μετὰ τοῦτο περὶ τῶν ἰδίων ἐνεργειῶν ἑκάστου εἴδους ἐρεῖ ζώου. πρῶτον περὶ ζώων ἱστορήσας. χρήσιμος γὰρ ἡ περὶ ζώων ἱστορία καὶ διαίρεσις, πρὸς τὰς ἰδίας ἐνεργείας ἑκάστου τε εἴδους ζώων, καὶ τῶν μορίων αὐτῶν, αἱ γὰρ κοιναὶ τῶν ἐμψύχων ἐνέργειαι συνάπτου σίπως τῷ κοινῷ τῶν ἐμψυχῶν λόγῳ. hoc eſt. & cum diſputa
„ tionem de his diuiſiſſet in communes horũ actio
„ nes, & in proprias, de communibus primum
„ actionibus, aut omnium Animatorum, aut quã-
„ plurimorum ſermonem habebit. deinde de pro-
„ prijs cuiuſque ſpeciei animalium diſputabit, pri
„ mum Hiſtoricè enarrãs ea, quæ animalium ſunt.
„ Confert enim Animalium hiſtoria & partitio ad
„ proprias, cuiuſque ſpeciei Animalium actiones,
„ & eorum partes. Communes enim animatorũ
„ actiones aliquomodo communem de Anima di
„ ſputationem attingunt, & cum ea connectũtur.
„ quæ nam autem hę ſint dicet poſtmodum. ex his manifeſtũ eſt eius ſententiam eſſe libros de com munibus his actionibus libris de Hiſtoria, ac cæ teris, priores eſſe oportere. & eſto ſanè. ſed cur cõtrarium docet in librum primum Meteoron? quaſi verò etiam in libris de Ortu, & de partibus, ac de inceſſu & motu communes non doceat actiones, aut quaſi omnes, quæ quatuor componuntur coniugationibus communes ſint, nõ au-

tem ex his aliquæ homini ſoli propriæ. nam vt ſentire proprium omnium animalium ſit, tamẽ in ſomnis diuinare hominis tantum eſſe nemo negarit. ad hæc ſi communia præponenda ſunt, in libris ijs, quos paruos Naturales appellant nõ ea ſeruabitur diſpoſitio, quam ſummus auctor videtur voluiſſe. nam vt librum de ſenſu liber de memoria ſequatur non tamen ſequetur omninò. nam quæ de recordatione dicuntur homini tantum conuenire videntur. Diuinatio autem in ſomnis propria actio eſt, non communis. ita igitur fiet, vt cõfuſa omnia ſine ordine, ſine via, ac ratione relinquantur. quamobrem præſtat aliam diſpoſitionis rationem ſequi, atque illam, quam grauiſsimus hic auctor poſuit. nam quæ ſuæ diſpoſitionis ponit initia Franciſcus Caballus mihi nullo modo probari poſſunt. nã quod putat Animalium materiam, & formã diuerſis libris explicari, initiò huius diſputationis abundè refellimus, quando de propoſito auctoris agebamus. deinde cur generationem, vitam, & mortẽ ab affectibus amouet? cum tamen Ariſtoteles inter affectiones præcipuè numeret in extremo primo horum librorum. poſtremò cum ſeparat libros de Generatione à libris de partibus ita videtur ambitioſè libros illos diſcindere, vt non leui crimine in philoſophia accuſandus eſſe videatur. ſumenda itaque alia ratio eſt, qua libri de

Ani-

Animalibus commodè diſponantur. porrò quæ de Animalibus explicãtur, aut ad animal totum ſpectant, aut ad Animã? quæ ad Animal totum, aut magis ad corpus, aut magis ad animam ſpectant. quæ ad animal totum pertinent, ſunt, quę in omnibus libris præter libros de Anima exponuntur. nihil enim agit anima, quod & corpori animato non communicetur. ſed quæ ad corpus magis accedunt, ſunt partes, generatio, inceſſus. quæ ad Animam, ſenſus, ſomnus, & vigilia, memoria, diuinatio, motus & alia. nam vt ineptè dicis animam incedere, ita non malè animã meminiſſe, recordari, diuinare, mouere. nã & libro de Memoria ait Ariſtoteles, ὥστε χ᾽ ὅταν ἐνεργῇ ἡ κίνησις αὐτοῦ, ἂν μὲν ᾗ καθ᾽ αὑτό ἐστι, ταύτῃ αἰσθάνεται ἡ ψυχὴ αὐτοῦ, οἷον νόημά τι ἢ φάντασμα φαίνεται ἐπελθεῖν. his ita poſitis facilè erit ordinem inuenire. Nam qui libri de Animato agunt corpore, & de ijs, quæ ad illud magis pertinent, priores ſtatuendi ſunt. illi ſunt poſt libros de Hiſtoria, hi libri, libri de Generatione, & commentarius de inceſſu animaliũ. ſed horum librorum apparet etiam aliter nexus neceſſarius. nam cũ in his libris in vniuerſum partes omnes animalium exponantur, in libris de generatione illæ tantum partes, quanquam non eæ ſolùm, quæ ad procreationem pertinent, explicantur. in libro autem de inceſſu illæ quæ

inceſſui inſeruiunt. proferam vnum Ariſtotelis locũ, ex quo res manifeſtò cognoſcitur, quòd ad nexum horum librorum, & eorum de generatione. in ſecundo horum librorum cum de partibus, quas ſimilares vocant egerit, in extremo capite nono ait *ἔτι δὲ περὶ γονῆς καὶ γάλακτος ἀπελίπομεν ἐν τῇ περὶ τῆς ὑγρῶν, καὶ ὁμοιομελῶν θεωρία. τοῖς γὰρ περὶ γενέσεως λόγοις ἁρμόττουσαν ἔχει τὴν σκέψιν, τὸ μὲν αὐτῆς ἀρχή, τὸ δὲ τροφὴ τῆς γινομένων ἐστί*. id eſt. item de ſemine, ac de lacte dicere prætermiſimus in humidorum, & ſimilarium contẽplatione. hæc enim diſputationibus de generatione coniunctiorem habent tractationem. horum enim alterũ principium eſt, alterum eorum, quæ genita ſunt alimentum. primo autem de generatione Animalium ſic ait, *τῆς δὲ ὁμοιομερῶν ἀπελείφθη περὶ γονῆς καὶ γάλακτος, περὶ ὧν καιρός ἐστιν εἰπεῖν, περὶ μὲν γονῆς ἤδη, περὶ δὲ γάλακτος, ἐν τοῖς ἐχομένοις*. ſanè ex ſimilaribus de ſemine, ac de lacte dicere prætermiſimus, de quibus dicere tempus eſt, de ſemine quidem in preſentia, de lacte in ijs, quæ ſequuntur. hic nihil poteſt videri clarius. eſt tamen & alia ratio. quæ ad Animãtes pertinent tribus potiſsimum cauſis declarantur, fine, materia, efficiente cauſa. ex his finem, & materiam frequentiſsimè affert in his libris, in libris autem de Ortu efficientem, & ma-

teriam præcipuè. quod ipse initio illorum libro rum manifestò docuit. vt mirum sit, cur errare potuerint eruditi viri. liber aūt de incessu quàm rectè cum his coniungatur ex eius initio planè liquet. nec quisquam obijciat, quòd & in quarto horum librorum explicat Aristoteles membra, quæ ambulationi inseruiunt. nam quanquam verum hoc sit, non tamen simpliciter, vt ambulationi accommodantur, sed vt partes sunt, explicantur. quod si earum actio ambulatio est, nō ideo de ambulatione, ac eius instrumentis dedita opera actum esse putandum est. adde quòd in libris de partibus partes explanantur, solum per se, in libris autem de Ortu, & incessu explicantur aliquæ partes nō per se, sed ob eam, de qua agitur, actionem. his ita positis ad alios libros veniendum est. post libros illos, in quibus de Animalibus totis agitur ac de ijs, quæ magis ad corpus pertinent, sequitur anima, de qua extremo libro de incessu agendum esse proponit. ad hanc pertinent, sensus, somnus, & vigilia, memoria, & cęteræ huiusce generis affectiones. de his igitur sigillatim agit, ut initio libri de sensu ꝓposuit. quorum librorum ordo cum non adeò in cōtrouersiam reuocetur, & à re nostra alienior sit, nō erit nobis in præsentia declarandus. diluenda tamen dubitatio est, quæ oriri posset de illo commentario, qui de Motu Animalium inscribitur.

Nam

Nam ſi inceſſus ad anima præditum corpus pertinet, cur non & motus? an & motus ſi eo modo tractaretur, quo, inceſſus ſine dubio ad corpus magis pertineret? Sed cum de illo ita diſputatio ſit, ut à quo principio proficiſcatur, notũ fiat, quemadmodum in extremo tertio de Anima: principium autem motus anima ſit, dubiũ non eſt, quin hac ratione ad animã magis, quàm ad corpus pertinere videatur. Hæc de propoſito Ariſtotelis, de Operis inſcriptione, & de loco, ĩ quo hi libri ſtatuẽdi ſint habui dicere. quòd ſi in explicanda horum librorum ſede longior extiti, precabor veniam, quod opus mihi eſſe viſum eſt diſpoſitionem ſi non omnium, multorũ tamẽ librorum de Animalibus pro viribus meis exponere. Nũc Ariſtotelis verba declarabimus.

A

ΠΕρὶ πᾶσαν θεωρίαν καὶ μέθοδον, ὁμοίως τα-
πεινοτέραν τε καὶ τιμιωτέραν, δύο φαίνον-
ται τρόποι τῆς ἕξεως εἶναι. ὧν τὴν μὲν, ἐπιστήμην
τοῦ πράγματος, καλῶς ἔχει προσαγορεύειν. τὴν
δ' οἷον παιδείαν τινά.

I.

*IN omni contemplandi genere, omniq; tum no-
biliori tum ignobiliori docendi uia, & ratione,
duos esse habitus cõstat, quorũ alterum scientiã rei
appellasse, alterũ quasi peritiam quandam bene est.*

Comm.

HOc exordium simile est illi, quod est
in libris de Naturali Auscultatio-
ne. nam quemadmodum in eo ne-
cessariam causarum, & principiorũ
cognitionem demonstrat esse in scientia natu-
rali, quòd in omni scientia, quæ causis nititur, &
principijs, causas, principiaq; cognoscere neces
se sit: ita in huius operis initio, quoniam in o-
mni arte, atque scientia duplicem cernimus do-
cendi modum, & quæ de Animalibus tractatio
instituitur aut ars, aut scientia est (ad physiolo-
giam enim pertinet) duplicem hanc docendi ra
tionem in ea tenere oportere confirmat. est igi-
tur inter horum librorum prohœmium, & libro
rum de Naturali Auscultatione hæc non incon
grua similitudo, quòd in vtroque ratiocinatione

faciendum concluditur, quod in vtroque opere inſtituitur. inter vtrunque autem intereſt, quòd aliud in illo, aliud in hoc faciendum concluditur. Sed quæ ad noſtrum pertinent hæc ſunt. probat in hac de Animalibus tractatione duplicem inſtitutionis eſſe rationem, alteram, quæ παιδεία dicitur, alteram, quæ vocatur ἐπιστήμη, hanc ſcientiam dicimus, illam alij peritiam, non deſunt, qui etiam experimentum, nos eruditionem appellabimus. probatio autem hac ratiocinatione conficitur. In omni ſcientia, atque arte duæ ſunt habitus rationes, quarum altera rei propoſitæ ſcientia eſt, altera eruditio quædam. Phyſice, ſcientia, aut ars eſt. in phyſica igitur has habitus rationes eſſe oportet, quarum altera ſciētia altera eruditio eſt. & quanquam ea philoſophiæ pars, quæ in naturæ obſcuritate verſatur, ſcientiæ nomine eſt appellanda, ad hāc tamen, quam inſtituit probationem nihili intereſt arsne an ſcientia appelletur. Cęterum quæ in propoſitionibus ſunt, videntur vt per ſeſe nota ſtatui. nam quòd phyſice, ſcientia, aut ars ſit nemo non nouit. quòd autem in omni arte, atque ſciētia duo docendi modi ſint, quibus res propoſita explicatur, quanquam non adeò notum ſit, rem tamen rectè inſpicientibus facilè patet. Cum enim in omni arte, atque ſcientia quæ via, & ratione progreditur, materiam eſſe oporteat, de

qua,

quia, quæ ei propria ſunt certis quibuſdam proprijsq. principijs oſtendantur, ratio adſit neceſſe eſt, quæ demonſtratio appellatur. ea enim, quæ ad ſubiectam materiam pertinent proprijs ac ſtatutis probat initijs, à quibus tota rei ſcientia proficiſcitur. & quoniam artes, atque ſcientiæ, aliæ ſubiecta materia, & tractationis ratione differunt, aliæ materia quidem conueniunt, tractatione diſcrepant: eſſe methodum oportet & habitum, quo quæ ſuſceptæ ſcientiæ propria ſunt declarentur, quomodo, quáve ratione, quouſque etiam pertractanda ſint. & cum aliæ, atque aliæ in ſcientijs reddantur cauſæ (nã phyſicus omnia cauſarum inſpicit genera, & ab ijs reddit τὸ διότι. Mathematicus autem formam tantum relictis alijs) maximè hoc habitus genere opus eſt, vt quæ ſingularũ ſcientiarum in cauſarum redditione partes ſint eos non lateat, qui in diſciplinis verſantur. id quod non modo in diuerſis ſciẽtijs cognoſcere opus eſt, verùm etiã in earum particulis. multa enim ſcientiæ comprehendunt, quæ multis etiam tractationibus ab auctoribus explicantur. nam cum phyſici contemplatio tùm in corporibus, quæ natura conſtant, quæq. ſenſu præcipiuntur pręcipuè ſit, tùm in corporum affectibus, atque principijs, vt hæc omnia varijs tractationibus explicantur, ita in omnibus tenenda eſt via, & ratio, qua ſingula

per-

pertractare oporteat. hæc παιδεία dicitur. hoc est eruditio. quam cùm in omni ſcientia, atque arte neceſſariam eſſe dicat Ariſtoteles, vidẽdum eſt, an illam in ſuis tractationibus, quas poſteritati reliquit, aliquando ſeruauerit. hoc autem facilè cognoſcemus, ſi librorum quos ἀκροαματικοὺς veteres appellarunt peripatetici ſumatur partitio. eorum enim alij primam philoſophiã continent. alij ſcientiam naturalem explicant. alij eam philoſophiæ partem complectuntur, quæ in vita, & moribus poſita eſt. De prima philoſophia terdecim extant elegantiſsimè conſcripta volumina, quorum in minori alpha, quæ ad παιδείαν pertinẽt accuratè proponit. nam de illa non modo in maiori, aut minori alpha videtur agere, verum in ſex prioribus eius operis libris, donec ad ſubſtantiæ tractationem in ſeptimo libro aggrediatur. verba, quibus proponit
» hęc ſunt. διὸ δεῖ πεπαιδεῦσθαι πῶς ἕκαστα ἀποδε-
» κτέον, ὡς ἄτοπον ἅμα ζητεῖν ἐπιστήμην καὶ τρό-
» πον ἐπιστήμης. ἔστι δὲ οὐδέτερον ῥᾴδιον λαβεῖν.
» τὴν δ᾽ ἀκριβολογίαν τὴν μαθηματικὴν οὐκ ἐν ἅ-
» πασιν ἀπαιτητέον. ἀλλ᾽ ἐν τοῖς μὴ ἔχουσιν ὕ-
» λην. his igitur apertũ eſt in prima philoſophia ea fuiſſe ab Ariſtotele obſeruata, quę eruditionis ſunt. Nunc videamus an in libris de natura idem fecerit. horum alij nobiliores, atque exactiores ſunt. alij ignobiliores, atque (vt ita dicam)

cam) incertiores. Nobiliores voco, qui prima rerum tractant initia, primas affectiones, & prima corpora. ignobiliores, & incertiores, in quibus animalium partes, ortus, affectus, naturaq́; declarantur, vt hac de causa & physice bipartita sit, altera, quę nobilior, atque accuratior sit, altera, quę sit ignobilior, & incertior. ad illam libri de Naturali Auscultatione pertinēt. libri de cœlo, libri de ortu, & interitu, & libri Meteorologicorum. ad hanc libri de Animalium historia, libri de partibus animalium, & quicunque animalium aut affectiones, aut Naturam continent (libros de Anima excipio, de quibus aliàs disputabimus) his & libros de stirpibus quales quales illi sint adnectemus. ita fit, vt in bipartita hac naturalium rerum tractatione bipartitū etiam eruditionis munus appareat necesse sit. Nam initio librorum de Naturali Auscultatione, & Causas, & principia pernoscenda esse physico demonstrat Aristoteles, quaq́; via, & ratione in explicanda rerum natura progredi oporteat, sumpto initio ab his, quę confusiora & nobis cogniora sunt. id quod omninò ad eruditionē pertinet. hac autem docendi ratione non modo in declarandis rerum principijs vsus est, verùm etiā in omnibus rebus, quæ in quatuor, quę naturalē auscultationem sequuntur commentarijs explicantur. sequuntur Animalium tractationes, quę

ad

ad ignobiliorem physicem pertinent, quæ suam & ipsæ requirunt institutionis formulam. quæ cùm in libris de Historia nō ponatur, propterea quòd ij libri ἱστορικῶς tantùm naturam, ortus, partes, actiones, & mores animalium continent sine vlla causarum redditione, sequebatur vt in his libris poneretur, qui de animalium partibus inscribuntur, quiq. post libros de Historia primi omnium sunt, qui ad notionem animalium spectant. qua de causa nouo, eoq. copioso prohœmio exorsus est Aristoteles, vt pote nouam tractationem instituens. atque ita sit in libris de natura obseruata eruditionis ratio. neque tamē putandum est propterea quòd dixi initio nobilioris, atque ignobilioris physices propositum esse eruditionis officium, in alijs libris nūquam de illo loquutum esse. Nā neminem ferè ignorare arbitror exactissimè initio librorū de Anima, multa, quæ ad eam pertinent, considerari. preterquàm quòd in libris de cœlo, & in Meteorologicis sunt aliqua, quæ & ipsa ad eruditionē pertinēt. sequitur altera philosophiæ pars, quæ cernitur in actione, quam in libris de Moribus ad Nicomachū, & libris de Republica, & libris de re familiari complexus est. in his si requiritur eruditionis munus, in libris de Moribus statuendum erat. quod cùm pluribus verbis declaretur, non est, quòd ego probare instituam. eius

verba

verba sunt hæc. *ἀγαπητὸν οὖν περὶ τοιούτων καὶ ἐκ τοιούτων λέγοντας παχυλῶς, καὶ τύπῳ τ᾽ἀληθὲς ἐνδέκνυσθαι, καὶ περὶ τῶν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, καὶ ἐκ τοιούτων λέγοντας τοιαῦτα συμπεραίνεσθαι τὸν αὐτὸν τρόπον, καὶ ἀποδαίχεσθαι χρεὼν ἕκαστον τῶν λεγομένων. πεπαιδευμένου γάρ ἐστιν ἐπὶ τοσοῦτον ἐπιζητεῖν καθ᾽ ἕκαστον γένος ἐφ᾽ ὅσον ἡ τοῦ πράγματος φύσις ἐπιδαίχεται* & cętera, quæ ad hanc eãdem eruditionem pertinent. & sanè nihil potuit ab Aristotele declarari planius. & tamen miror peripateticos posteriores aut neglexisse, aut nõ animaduertisse huiusce genus artificij vno excepto Auerhoy, qui in secundo libro de prima philosophia innuit quidem hoc, sed barbari interpretis vitio obscurè admodum, & incõcinnè. hucusque digredi, atque euagari oportuit, vt naturam eruditionis, atque eius in omni scientia necessitatem explicaremus. Nunc ad Aristotelem veniamus. qui in omni inquit contemplatione, & methodo, tùm nobiliori tùm ignobiliori duo sunt habitus modi. contẽplationem accipiens pro omni scientia, quæ est in contemplatione posita, neque quidquã extrà se aut agit, aut efficit. cuiusmodi in sexto metaphysicorum probauit esse physicem, primam philosophiam, & mathematicas disciplinas. *μέθοδον*, autem non pro arte tantùm, vt

putat Ephesius, & Leonicus, videtur accipere verùm pro omni, quodcunque illud sit, disciplinæ genere, siue ad artem, siue etiam ad scientiam pertineat. est enim ἡ μέθοδος vniuersalior vox, quàm aut ars, aut scientia sit. quamobrem cum scientiam proposuisset, addit etiã methodum, tùm vt artem comprehenderet simul, atque scientiam, tùm etiam vt non omnem artem, aut scientiam se cõplecti ostenderet, sed eam, quæ recta via, & ratione instituitur. & sanè hæc est Aristotelis consuetudo, vt post artem, aut scientiam methodum afferat. nam vt hic περὶ πᾶσαν θεωρίαν καὶ μέθοδον, sic in primo ad Nicomachum. πᾶσα τέχνη καὶ πᾶσα μέθοδος ὁμοίως δὲ καὶ προαίρεσις. artium autẽ, & scientiarum aliæ nobiliores, aliæ ignobiliores sunt. sumitur nobilitas aut à re, quam pertractant, & docent, aut à certitudine, quæ in ijs sit. certitudinem vocò τὴν ἀκρίβειαν, quæ quot in rebus spectanda sit in primo posteriorum analyticorum ipse docuit. sic physice mathematicis materia nobilior est, cum illa in substantijs, hæ versentur in accidẽtibus, (præterquàm quòd astrologia in corporibus cognoscendis aliqua ex parte est occupata, quamobrem, & φυσικωτέρα dicitur alicubi ab Aristotele) contrà certitudine ignobilior, cum in rebus materiatis versetur, Mathematicæ autem in ijs, quæ

τῆς ἀφαιρέσεως sunt. sed hæc notiora, quàm vt à me dici oporteat & primo de Anima libro, & primo de prima philosòphia: neque tamē hęc dixisse superuacaneum esse puto, tùm vt verba Aristotelis intelligantur, tùm etiam vt duæ hæ dictiones ταπεινοτέραν, καὶ τιμιωτέραν tùm arti tùm scientiæ acccommodentur. dicere etiam possumus. In omni scientia iuxta nobiliori, atque ignobiliori δύο φαίνονται τρόποι τῆς ἕξεως εἶναι. quæ vertit Theodorus duos esse habitus constat. quam ego versionem ideò non probo, quia duplex mihi videtur ex græcis verbis sententia, colligi, quæ si legantur, vt vertit Theodorus, vna tantum est. verbum igitur è verbo dicemus. duo videntur esse habitus modi. quibus in verbis duplex vt dixi apparet sententia, altera, quam sequuti sunt Theodorus, Ephesius, Leonicus, in omni scilicet arte, atque scientia duos esse habitus modos. altera, quam ego veriorem censeo. in omni scientia & methodo duos esse habitus modos hoc est duos scientiæ, atque artis esse docendi modos. vt dictio τῆς ἕξεως sit superioris dicti quasi repetitio τῆς θεωρίας inquam καὶ τῆς μεθόδου. iam enim & artem & scientiā habitus esse ex sexto de moribus ad Nicomachum perspectum est. duplex itaque cùm possit horum verborum esse declaratio mihi sanè

neutra diſplicet,ſed ſecunda magis arridet. nã aliud habitus eſt,aliud habitus modus & ratio, vt in extremo ſecundo metaphyſicorum dicit Ariſtoteles. & quanquam abſurdum eſſe videtur ſcientiam appellare habitus modum, cùm & illa habitus ſit, tamen rem optimè inſpicienti nihil impedimento eſt, quin quam vis habitus ſciẽtia ſit, fortaſſe etiam eruditio, ſciẽtiæ tamen,aut arti inſeruiant, & modi docendi appellentur. nec ignoro temerè dici videri ſcientiam eſſe ſcientiæ modum. ſed ſcientiam dupliciter accipe,alteram, quæ in certa materia eſt,& propria,quibus probat,habet principia,qualis naturalis ſcientia eſt. alterã,quæ eſt ex demonſtratione conflata concluſio. ſed res apertius declaretur. ſcientiam definit Ariſtoteles tùm in primo poſteriorum Analyticorũ tùm in ſexto libro de moribus ad Nicomachũ eſſe habitum ἀποδεικτικόν hoc eſt demonſtratiuum.verùm quanquam ſcientia naturalis habitus ſit ex demõſtrationibus comparatus, non tamen illi concluſioni ſimilis eſt, quæ in certa re probanda à principijs demonſtrationis educitur, quãquam hæc etiam ſcientia eſt. verùm hæc ſcientia ſuperioris eſt conſtituẽdæ modus,& ratio. ſic igitur bono periculo dicimus. Omnem ſcientiam,atque artem,duas habere docendi rationes.vnam,quæ demonſtra-

tione sit, imo demonstrationem ipsam, alterã, quæ eruditio dicitur.

B

» Πεπαιδευμένου γάρ ἐστι κατὰ τρόπον, τὸ δύ-
» νασθαι κρίνειν εὐστόχως, τί καλῶς, ἢ μὴ κα-
» λῶς ἀποδίδωσιν ὁ λέγων. τοιοῦτον γὰρ δή τινα
» καὶ τὸν ὅλως πεπαιδευμένον οἰόμεθ' εἶναι καὶ
» πεπαιδεῦσθαι, τὸ δύνασθαι ποιεῖν τὸ εἰρημένον.
» πλὴν τοῦτον μὲν, περὶ πάντων ὡς εἰπεῖν τινὰ
» κριτικὸν νομίζομεν ἕνα τὸν ἀριθμὸν ὄντα. τὸν
» δὲ περί τινος φύσεως ἀφωρισμένης. εἴη γὰρ
» ἄν τις ἕτερος, τὸν αὐτὸν τρόπον διακείμενος
» τῷ εἰρημένῳ, περὶ ἓν * μόριον.

* μέρος.

II.

» *Hominis enim probè periti officium est iudi-*
» *care perspicienter posse quidnam rectè, aut*
» *non rectè ab eo, qui docet exponitur: quippe cum*
» *& hominem omninò peritum talem esse existime-*
» *mus, & peritiam ipsam non nisi facultatem huius*
» *officij esse, statuamus. sed hunc omnibus ferè in*
» *rebus valere iudicio arbitramur numero vnum:*
» *illum verò certæ naturæ alicui delegamus. fieri*
» *enim potest, ut rem unam ita, quispiam, ut alius o-*
» *mnes possit iudicare.*

Comm.

EXplicat quid eruditio sit eruditi hominis naturam declarans. propriũ enim eruditi esse optimè iudicare de re, qua de aliquem audiat disse-

rentem, quid benè quid nõ benè dicat. quoniã autem duo ſunt eruditorum genera, alteri, qui de certa quadam ſcientia iudicare poſſunt, alteri, qui de omni ſimpliciter: idcirco vtriſque illud ait optimè conuenire, vt de re, quam audiũt iudicium optimè ferant. Cùm illud tamen diſcrimen ſit, quod alter eruditus dicitur ἁπλῶς ideſt ſimpliciter, alter certæ alicuius ſcientiæ, vt Aſtronomiæ. qui autem ſimpliciter eruditus eſt, vnum illum numero iudicare de omni re inquit optimè poſſe, dicimus. Cùm ille, qui non ſimpliciter eruditus eſt, non de omni re, ſed de certa quadam natura iudicet. nec abſurdum eſt hunc, qui in definita materia eruditum ſe præſtat, eruditum appellare. nam eodẽ modo, & hic in ſua materia verſatur, quo is, qui de omni re probè poteſt iudicium ferre. nam qui de omni doctrinarum genere nouit optimè iudicare, vt nihil ſit in Mathematicis, nihil ĩ phyſicis, nihil in altiori philoſophia, quod eius iudicium lateat, calleat omnia, quæ poetarũ, rhetorumq. ſunt: is profectò omni ex parte, abſoluteq. eruditus eſt. at qui cum orator non ſit, nouit tamen locos omnes, à quibus perſuaſio fit, cauſarum genera, perturbationum naturã, Enthymematum ſyluam, & elocutionis artificium, is quãdo iudicat de illo, qui cauſam agit, ernditus quidem eſt ſed non ἁπλῶς. eſt enim

hæc

hæc eius eruditio certis oratoriæ artis cauſa finibus, vt in ea eruditum tantum poſsit agere, non in alijs. habemus igitur hoc ab Ariſtotele eruditionem eſſe facultatem iudicandi in ſciẽtijs, de rebus, quæ in ijs ſunt benè ne, an malè tractentur, & eruditum, qui hac fuerit facultate præditus: ex quo illud etiam videtur elici, hanc iudicationis vim, modum eſſe, & rationẽ, qua ſcientiæ pertractantur, quod ipſe in extremo ſecundo Metaphyſicorum teſtatum reliquit. διὸ δεῖ πεπαιδεῦσθαι πῶς ἕκαστα ἀποδεκτέον, ὡς ἄτοπον ἅμα ζητεῖν ἐπιστήμην καὶ τρόπον ἐπιστήμης quibus in verbis duo ſunt adnotanda, alterum eruditionem eſſe ſcientiæ pertractandæ rationem, alterum Ariſtotelem eadem dictione vti in declaranda eruditione, qua & in primo libro Ethicorũ, & hoc in loco paulo poſt. hæc autem eſt τὸ ἀποδέχεσθαι de qua paulo infrà dicemus aliqua. Nunc duo ſunt cõſideranda, alterũ, an rectè dicat Leonicus eruditionem eſſe vniuerſalem, cõfuſamq. rei cognitionẽ, & ex remotiorib. materialibusq. emanãtem cauſis. alterũ, an quæ ſimplex eruditio eſt, eadem, atque ſapientia ſit. ac primum ſanè Leonico viro erudito non aſſentior, tùm quòd aliã ipſe eruditionis rationem afferat, atque ſummus Auctor, tùm quòd ſi eruditio eſt confuſa quędã cognitio, & ex materialibus, remotisq.

desſumpta cauſis, qui ea prȩditus eſt, nullũ poterit ferre iudicium de re, quȩ tractanda instituitur. nam qui à remotis nouit cauſis, ſi quem audiat formales, proximas, immediatasq. afferentem, cùm ille neutiquam eas nouerit iudicare nequit, benè ne dicat nec ne. nam vt ait
" Ariſtoteles primo libro de Moribus. Vnuſ-
" quiſque benè iudicat ea, quæ nouit, & eorũ bo
" nus eſt iudex. iudicare igitur de ijs, quȩ nõ nouerit non video qui poſsit quiſquam. quamob rem neceſſe eſt eruditum ea noſſe oportere, de quibus iudicat. quòd ſi quis obijciat, nihil hoc modo inter hunc, & ſcientem intereſſe, huic reſponſum velimus ſcientem eſſe, eum, qui nouit ex proprijs, ac primis, medioque carentibus principijs omnia, quæ in aliqua ſcientia ſunt. eruditum, qui certa quȩdam capita, & modum habet, & rationem docendi, quod nouit: & tamen non quia nouit, ſed quia iudicat, ac præcipit eruditum ẽſſe. nouit autem non omnia, ſed principia, & Theoremata quȩdam, quæ cum habeat facilè iudicat de ijs, quȩ in ſcientia ſunt. Cùm enim vniueſalia teneat optimo adhibito iudicio, quæ ab ijs proficiſcuntur & ſapit, & iudicat. hinc illud etiam manifeſtum eſt eruditionem ſine ſcientia eſſe poſſe, ſcientiam ſine eruditione minimè poſſe. poteſt enim aliquis geometrica callere principia, materiam ſcien-

tiæ,

æ,& vniuersa quędam Theoremata, neque ta
men Geometer esse, eò quòd demonstrationi
us non attigerit omnia, quæ Geometrarum
unt: constat autem demonstrationibus scien
a. at esse Geometer non potest, nisi sua noue
t principia, materiam, affectiones, de quibus
tiam optimè iudicet, si quem audiat disseren-
em:& nisi in ijs explicandis rationem habeat,
ua scientiæ conuenienter omnia pertractet,
c doceat. Nunc an quæ absolutè eruditio dici
ur sapientia dici posit, videndum est.& sanè
apientiã, quid sit, explicauit Aristoteles copio
è tùm primo libro Metaphysicorum tùm etiã
exto de Moribus. hanc & scientiarum apicem
vocat, & scientiam, & mentem. & sex affert cõ
ditiones, quas omnes homines sapienti solent
tribuere. quæ omnia eruditioni meo iudicio
non conueniunt, quæ neque mens est, neque
scientia, neque scientiarum Coryphea, sed mo
dus & ratio, qua scientiæ explicantur. sed illud
hoc loco animaduertere necesse est, eam, quæ
inter sapientiam, & particulares scientias diffe
rentia est, esse, inter eruditionem, quæ in tractã
da sapientia cernitur, & eam, quam aliæ parti-
culares habent scientiæ. sapientia vniuersaliũ
est, difficilium, & à communi hominum sensu
abditarũ rerum, exquisita, certa, causas docens,
se ipsa contenta, neque aliud extra se expetẽs,

alijs,

alijs præcipiens, & moderans. habet igitur & eruditionem, quæ præſtantiæ ſuæ conuenit, à qua ita particularis quæque recedit eruditio, quemadmodũ ea, in qua eſt ſcientia, à prima, & prȩſtantiſsima ſcientiarum ſapiẽtia. eſt alia etiam proportio ſapientiæ, & eruditionis. nã quemadmodum omnis ars, atque ſcientia poteſt aliqua ex parte ſapientia appellari, ita quæ in ea eruditio eſt aliqua ex parte eſt eruditio. contrà vt prima philoſophia ſapientia dicitur abſolutè, ita eruditio, quæ in ea eſt, abſolutè eruditio nuncupatur. hactenus & eruditionis naturam explicauimus, & an ſimplex eruditio eadem, atque ſapientia ſit declarauimus. qua in re doctiſsimus Leonicus maximè videtur hallucinatus, qui cum eruditionem à remotis, & materialibus cauſis conſtare dicat, audet tamen dicere, ſimplicem, & abſolutam eruditionẽ eandem, atque ſapientiam eſſe. Cùm hæc non remotas, ſed primas, eaſq. ꝓximas inſpiciat cauſas: non materiales tantũ, ſed formales, & quæ exquiſitiſsimè rem explicant.

Γ

» Ὥστε δῆλον, ὅτι καὶ τῆς περὶ φύσεως ἱστο-
» ρίας, δεῖ τινὰς ὑπάρχειν ὅρους τοιούτους
» πρὸς* ὃν ἀναφέρων, ἀποδέξεται τὸν τρόπον τῶν
» δεικνυμένων, χωρὶς τοῦ, πῶς ἔχει τ' ἀληθές. εἴ-
» τε οὕτως, εἴτε ἄλλως.

* οὓς ἀναφορῶν.

Quam-

III.

Quamobrem Naturalis quoque historiæ, siue cõtemplationis limites huiusmodi aliqui poni debent, ad quos iudex modũ explicandi referre possit, & approbare semoto ueritatis examine. quo modo res, ita ne, an aliter se habeant.

Conclusio est superiorum. quod & dictio ὥστε facilè ostendit. Cum enim in omni arte, atque scientia duas explicandi rationes esse posuisset, concludit in naturali quoque scientia has inesse oportere: silentio prætermissa assumptione, quam nos initio declarationum posuimus. illa autem est. scienrtia de Natura est cõtemplatio, aut ars. ex qua, quæ est in contextu conclusio facilè sequitur. ait enim manifestũ esse, in naturali quoque scientia limites huiusmodi aliquos statui debere, quasi ex positis sine cõtrouersia hoc etiã in physica planè sequatur. historiam autem naturalem appellat scientiam, quę de Natura est, quemadmodum & in tertio libro de cœlo eodem nomine appellauit. & scientiam de Anima in primo libro de Anima historiam dixit. dicitur autem ἱστορία non impropriè si spectemus etymon ἀπὸ τοῦ εἰδέναι quod scire est, quemadmodum ἐπιστή-

Comm.

μη

μη ἀπὸ τοῦ ἐπίςαςαι, hoc eſt à ſcire ſcientia. neque tamen hoc in loco hiſtoria ea ſignificatione ſumitur, qua in libris ijs, quos de Animalium hiſtoria inſcriptos legimus. in ijs enim explicatio animalium eſt, quòd ſunt, ſine vlla cauſarum redditione, quaſi narratio quędam rudis. in hac itaque hiſtoria de Natura limites quoſdam ſtatui debere ait, ad quos iudex referat modum explicandi ſemoto veritatis examine. Cum enim quæ naturæ dicitur hiſtoria cõtemplatio ſit, in ea etiã eruditionis munus eſſe oportet. illud autem eſt habere principia, quæ ὅρους vocat Ariſtoteles, hoc eſt terminos quoſdam, ac limites, ad quos qui eſt eruditione præditus modum, quo res explicantur referat, quò poſsit facilè iudicare, & approbare, aut etiã refellere quod dicitur. nam cum in philoſophia naturali à rebus, quæ ſub ſenſum cadunt, & manifeſtiores ſunt ſumatur initium, ſi contrà fiat, eruditus cum hoc ad ſua referat principia, ac limites erratum eſſe deprehendit. contrà verò approbat, ſi ille ſit explicandi modus, quem à Diuino viro videmus accuratè ſeruatum. hoc eſt igitur eruditi munus, nã ſi vera ne ſint, quæ dicuntur, iudicare velit, in alienam intrat ſegetem. hoc enim non eruditi, ſed ſcientis proprium eſt. quippe cum veritatis iudicatio ad modum explicandi neutiquam pertineat. ha-

bemus

bemus hactenus cõclusionem ratiocinationis superioribus in verbis positæ, quæ cum ex duobus locis maximè illustretur, altero, qui est in primo libro Ethicorum . altero, qui in minori alpha metaphysicorum , vterque videndus est, & summo studio conferendus . mihi enim in præsentia nihil aliud est adnotandũ quàm verbum ἀποδέχεσαι, quod in omnibus his locis ab Aristotele videmus positum . significat autem approbare, admittere, assentiri. Cum enim eruditi sit ex ijs, quæ tenet principijs modum, quo res aliqua explicatur, inspicere, si bonus ẽ, suisq. principijs consentaneus, ἀποδέχεσαι dicitur hoc est admittere, & approbare, quemadmodum & ab Aristotele paulò inferius factum est. Cùm enim varios referat modos, quibus quæ instituitur tractatio tradi possit : refellit aliquos, qui principijs eruditionis aduersantur . ἀποδέχεται autem alios, qui ei cõuenientes sunt . sed oritur hoc loco dubitatio . nam si eruditio est, quæ modum docendi ad suos terminos relatum iudicat, cur scientiæ tradendæ modus dicitur ? an hoc etiam iudicare de modo, quo doctrina traditur, modus declarationis est ? nam aliqua spernere, probare etiam nonnulla nihil aliud est quàm modus tractandis disciplinis accommodatus.

Δ

ΛΈγω δ' οἷον πότερον δεῖ, λαμβάνοντας μί-
αν ἑκάστην οὐσίαν, περὶ ταύτης διορίζειν
καθ' αὑτήν. οἷον περὶ ἀνθρώπου φύσεως, ἢ λέ-
οντος, ἢ βοὸς, ἢ καί τινος ἄλλου τοιούτου, καθ' ἕ-
καστον προχειριζομένους. ἢ τὰ κοινῇ συμβεβη-
κότα πᾶσι κατά τι κοινὸν ὑποθεμένους. πολ-
λὰ γὰρ ὑπάρχει ταυτὰ γένεσιν. ἑτέροις οὖσιν
ἀλλήλων. οἷον ὕπνος, ἀναπνοὴ, αὔξησις, φθί-
σις θάνατος. καὶ πρὸς τούτοις, ὅσα τοιαῦτα τῶν
λειπομένων παθῶν τε καὶ διαθέσεων. ἄδηλον
γὰρ καὶ ἀδιόριστόν ἐστι λέγειν νῦν περὶ τούτων.

IIII.

VErbi gratia utrum ſubſtantias ſingulatim diſcutiendas cæpiſſe præſtet, hoc eſt naturam hominis, aut leonis, aut bouis, aut alius cuiuſquam generatim exponere aptius ſit: an rebus ſubiectis, quæ communiter omnibus accidunt, communi uſu quodam potius agendum. ſunt enim complura, quæ eadem in multis generibus diuerſis inter ſe ſint, ut ſomnus, ſpiratio, auctio, diminutio mors. adhæc, reliqui id genus affectus, & diſpoſitiones. nihil enim adhuc certi, explanatiq. habetur, quod de his dicere poſſimus.

Comm.

CVm in Naturali ſciẽtia eruditio neceſſaria ſit, quemadmodum paulò ante cõcluſum eſt, quæ limites prę ſcribat, & initia, quibus iudicet eruditus

eruditus quæ in ea explananda afferuntur, vt acceptet, quę conſentanea ſunt, quæ autem pa rùm conueniunt explodat & eijciat: & hæc, quæ ad Animalia pertinet inſtitutio altera ſit phyſices pars: quoniam in altera, quam alijs libris tradidit Ariſtoteles, eruditionis præceptiones optimè ſeruauit: in hac etiam ſeruare ſtatuit. quamobrem antequàm partes, partium've cauſas, declaret Animalium, antequàm ſomnum, & vigiliam, inceſſum, & huiuſmodi alia pertractet, quęrit (hoc autem eruditionis eſt) qua ratione ſumenda ſit hæc tractatio. duplex enim ſeſe offert ratio, altera, qua ſingula animãtium genera declarentur, & quæ ijs propriè accidunt. altera, qua in vniuerſum cõmune multorum Animalium genus ſumitur, de quo demonſtrentur, quæ omnibus, quæ ſub eo genere ſunt aquè conueniunt. eſt itaque in verbis Ariſtotelis dubitãs quędam partitio, cuius vna pars eſt. an ſingulas ſubſtantias præſtet diſcutere, & quę ijs accidunt demonſtrare. vt quoniã innumeræ ſunt animalium ſpecies, quæ in ſex genera reducũtur, viuipara, quæ gręcè dicimus ζωωτόκα, Ouipara, quæ nos ὠοτόκα, Inſecta, mollia, quæ nos μαλάκια, cruſtata, & teſtacea, quorum illa ὀστρακόδερμα, hæc μαλακόστρακα appellamus: an ex ſingulis generibus ſingulas quaſque ſpecies præſtet diſcutere, vt exempli

cauſa,

causa , si ex viuiparis primùm naturam hominis declaremus,deinde bouis,mox leonis,dein de ouis . & de homine spirationem , accretionem,somnum,& vigiliam,vitam, & mortẽ demonstremus . deinde etiam de leone , mox de cęteris singilatim,vt quæ ĩ hominis natura explicanda diximus,eadem fere & in leone inculcemus,& in boue. altera autem pars est,in qua quęritur , an potius cõueniat commune genus statuere, vt exempli causa Animal , aut potius viuiparum Animal,de quo cum plura dicãtur, ea de illo demonstrare,& ostendere . multa e-
„ nim esse ait,quæ eadem multis,ijsq́. differenti
„ bus animantium generibus insunt . aut gene-
„ ra appellans species, quemadmodum plerunque consueuit, aut etiam propriè sumens genera . quæ cum sex esse diximus,multa sunt accidentia,quæ communiter omnibus, aut aliquibus generibus conuenire videntur eadem . vt somnus est, qui omnibus , quæ sensum habent animantibus conuenit . spiratio, quæ viuiparis , & ouiparis terrestribus eodem ferè modo tribuitur . Auctio,& diminutio,quæ eadẽ omnibus est . mors & interitus,quem omnia eadẽ ratione subeunt . & alia inquit huiuscemodi . vt incessus,motus,memoria,recordatio,iuuentus,senectus,vita, & alia, quæ in libellis , quos parua vocant naturalia explicauit . hæc autem

vocat

vocat affectus, & diſpoſitiones, quippe ita re vera ſunt. nam Anima de qua tribus libris egit elegantiſsimè forma eſt, & eſſentia Animalium. neque mirum ait, ſi quærit, quo pacto de his dicendum eſt. nihil enim adhuc eſſe certi, & explanati. nam cum à nemine veterũ philoſophorum de his aliquid dictum ſit, duplex ſit difficultas neceſſe eſt, altera in eorum natura declaranda. altera, in ratione, & via, qua ſingula tractanda ſunt. ſed de ea tantum difficultate, quæ eſt in ratione tractandi loquitur in contextu. hæc eſt queſtionis partitio, in qua queritur, quæ ſit in hic libris ſumenda via, & ratio, cuius declarauimus ſententiam. ſed quæ in verbis ſunt, quando ait. hoc eſt naturam hominis, aut leonis, aut bouis, aut alius cuiuſquã generatim exponere aptius ſit. ita ſunt accipienda, vt non modo intelligamus exponere naturam hominis, & ceterorum Animantium, hoc eſt eſſentiam explicare, quid hoc, quid've illud ſit, verum etiam affectus, & quæ ijs propriè tribuuntur oſtendere. quod cum in græcis verbis ſine ambiguitate poſsit intelligi ea verbum è verbo ſic vertito. Dico autem, vt vtrum oporteat ſumentes vnam aliquam ſubſtantiam de illa ſecundum ipſam determinare, vt de hominis natura, aut leonis, aut bouis, aut alicuius alius ſimilis ſingula quæque ſumẽ

tes: ex his quod dixi manifeſtum eſt, cum alio quin in Theodori verſione ſit perobſcurũ. quę verò ſequuntur ita latinè legenda ſunt, ne nos
" fallat circunſcripta translatio. aut quæ cõmu-
" niter omnibus accidunt ſecundum aliquid cõ-
" mune ſupponentes. quorum verborum ſenſus eſt hic. an conueniat ita progredi vt cõmunia quędam omnium accidentia de communi genere demonſtremus. ſed poteſt oriri dubitatio, cum in accidentium de re ſubiecta oſtenſione vſus ſit Ariſtoteles verbo ὑποτίθεσϑαι: cũ alioquin hoc ſignificet ponere ſine probatione, quaſi ex differentium conſenſu. an ita vſus eſt hoc verbo, quòd illud dupliciter ſumitur à philoſophis? nam & illã, quam dixi ſignificationem habet, & aliam, quæ eſt, oſtendere & declarare.

E

" ΦΑνερὸν δὲ ὅτι καὶ κατὰ μέρος μὲν λέγον-
" τες, περὶ πολλῶν ἐροῦμεν πολλάκις ταυ-
" τά. καὶ γὰρ, ἵπποις, καὶ κυσὶ, καὶ ἀνθρώποις
" ὑπάρχει τῶν εἰρημένων ἕκαστον. ὥστε ἐὰν κα-
" θέκαστον τῶν συμβεβηκότων λέγῃ τίς, πολλά-
" κις ἀναγκασθήσεται περὶ τῶν αὐτῶν λέγειν. ὅσα
" ταυτὰ μὲν ὑπάρχει τοῖς εἴδει διαφέρουσι τῶν ζώ-
" ων. αὐτὰ δὲ, μηδεμίαν ἔχει διαφορὰν. ἕτερα δ'
" ἴσως ἐστὶν, οἷς συμβαίνει τὴν μὲν κατηγορίαν ἔ-
" χειν τὴν αὐτὴν, διαφέρειν δὲ τῇ κατ' εἶδος διαφο-

ρᾷ. οἷον ἡ τῶν ζώων πορεία, οὐ γὰρ φαίνεται μία τῷ εἴδει. διαφέρει γὰρ πτῆσις, καὶ νεῦσις, καὶ βάδισις, καὶ ἕρψις. διὸ δεῖ μὴ λεληθέναι πῶς ἐπισκεπτέον. λέγω δὲ πότερον κοινῇ κατὰ γένος πρῶτον. εἶτα ὕστερον, περὶ τῶν ἰδίων θεωρητέον, ἢ καθέκαστον εὐθύς. νῦν γὰρ οὐ διώρισται περὶ αὐτοῦ.

V.

SEd cũ ſingulatim, agimus eadẽ ſæpe de multis referre neceſſe eſt. nã & in equis & in canibus, & in hominibus, ea, quæ modo dixi omnia inſunt. quaprópter qui ſingulatim agere per accidẽtia uelit, ſæpënumero uerba iiſdem de rebus facere cogitur, quæ ſcilicet eædem Animãtibus adiunctæ ſunt ſpecie diuerſis. ſunt enim fortaſſe, quæ cũ eandem ſortiantur appellationem diſcrimine diſtent ſpeciei, ut Animalium inceſſus, quippe qui ſpecie unus eſſe minus uideatur. diſcrepant enim inter ſe uolatio, Natatio, ingreſſus, reptio. quamobrem quo nam modo tractandum ſit latere non conuenit. utrum inquam communiter primum per generis complexionem, poſt uerò res proprias conſiderare oportet, an protinus quæque perſequi ſingulatim rectius eſt: non enim de hac re adhuc præfinitum eſt.

Comm.

ALteram diuiſionis partẽ refellit. id quod more ſuo diuinus ſcriptor facere uide-

tur. cum enim plura oriantur incommoda, si quis priorem explicandi rationem sequi velit: ostendit quæ nam illa sint. manifestum enim esse, si singulatim Animalium natura declaranda suscipitur, eò rem deuenire, vt sæpissimè eadem de multis referre necesse sit. nam cũ pluribus eadem insint accidentia diuersis specie, in ijs explicandis easdem, quæ multis conueniunt affectiones inculcare cogimur, quod optimæ viæ, & rationi maximè videtur aduersari. rem autem exemplo clariorem reddit. nam quæ superius dicta sunt, eadem & hominibus, & equis, & canibus existere. Nã spiratio. (hæc enim in præsentia satis sit) eadem prorsus specie, equis, canibus, hominibusq. conuenit, quę animalia specie discrepant. Nam siue instrumenta, quibus fit, siue modum intueamur, nihil est, in quo differat equi spiratio ab ea, quæ hominis est. ita igitur fit vt quando hominis naturam pertractamus, & quæ eius naturæ conueniunt, spirationem etiam declaremus, atque eã de illo demonstremus. id quod & in equo facimus, & in boue. vt eadem prorsus quãdo ad spirationem ventum est sępenumero non sine incommodo afferamus. vt ex his manifestum sit, eum, qui singulatim agere per accidentia velit, frequenter verba ijsdem de rebus facere: quando quidem specie differentibus Animali-

bus insint. esse tamen ait multa accidentia,quę cum & ipsa specie differũt, pluribus animaliũ speciebus conueniunt. Cum autem eodem no mine vocentur,eadem etiam fortasse videri spe cie cùm alioquin æquiuoca sint. sunt enim æquiuoca,quorum nomen idem cum sit, diuersa definitio est. huiusmodi esse Animalium incessum, qui quanquam idem appellatione sit vnũ tamen non esse specie. nam omnes, quæ progrediendi vim habent animantes dicuntur incedere,sed ita incedunt, vt vnius generis incessus ab altero forma,& natura sit diuersus. etenim volatus, natatus gressus, & reptio multis inter se nominibus differunt. cùm volatus alis fiat: natatus pennis: ingressus pedibus: reptio corporis attractu: volatus auium proprius sit: natatus piscium; ingressus Animalium, quæ πεζὰ dicimus: reptio vermium, atque reptilium. volatus fiat in aere: in aquis natatio:reptio autem,& gressus in terra. quæ cùm ita sint de his tamen omnibus ἡ πορεία dicitur hoc est incessus,ita tamen,vt æquiuocè prædicetur.sed æquiuoca nõ vnius generis sunt. nam & à fortuna sunt,& à consilio. & quæ à cõsilio,à proportione,ab vno & ad vnum. quæ cum ita sint ἡ πορεία, neque à fortuna est æquiuoca dictio, neque à similitudine,neque ab vno aut ad vnũ. erit igitur à proportione tantum. nam cum ea,

quę pedibus fit ingreſsio verè inceſſus ſit, fit, vt quoniam alarum pennarum & reptilium ductuum, quas ἑρπὰς dicimus, motiones, ingreſſui pedum proportione reſpondent, genera illa motus inceſſus nomine appellentur. quòd autē ijs quæ pedibus ingrediuntur propriè tribuatur inceſſus, vel ex vno Ariſtotelis loco facilè patet. eſt autem in libro, qui de Animalium inceſſu inſcribitur. philoſophi verba ſunt hæc.
„ ἀλλὰ κάμψεως τε μὴ οὔσης οὔτ᾽ ἂν πορεία οὐδὲ
„ νεῦσις οὔτε πτῆσις ἦν hoc eſt. ſed ſi Curuatio nō ſit neque inceſſus, neque volatus, neque natatus ſit. hic p̱ inceſſum greſſus qui pedibus fit, ſignificatur. nam ſi de reptione nihil meminit, parui intereſt. ſatis enim erat, ad rem ꝓbandā tres tantum progreſsionis ſpecies enumerare. his ita poſitis, dicemus categoriam eandem habere omnes has progreſsionis ſpecies, quia omnes ſub inceſſu conueniunt communi genere, ſed non vniuoco. & tamen categoriam hāc propriè ac primum τῇ βαδίσει hoc eſt ambulationi conuenire, alijs autem proportione. ſed ad contextum reuertamur. in quo, cum ea, quę dicta ſunt poſuiſſet, ad illud, quod, & ſupra dicebat, redit, videlicet, latere nō oportere, quomodo de Animalibus agendum ſit. nam, aut communi genere propoſito, quæ ei cōueniunt deſcribere opus eſſe, aut ſingula generatim perſe

qui.

qui. quod tamen non ſine incommodo fieri, oſtendit. ſubdit autem hoc nondum manifeſtum eſſe. neque tamen ideo, credendum eſt indefinitam hanc reliquiſſe quæſtionem: qua ſcilicet via, & ratione tractatio hæc ſit abſoluenda: cùm manifeſtò oſtendiſſet longè commodiorem eſſe viam, ſi communem naturam explicandam ſumimus. nam alioquin eadem nos ſæpe cogi repetere,& inculcare. neque illud moueat, quod ait. hoc enim nondum manifeſtum eſt. hoc enim dixit vt oſtendat ſe quidem rationem oſtendiſſe,quæ alioquin obſcura eſt, & à nemine animaduerſa. adnotandum autem eſt ex his Ariſtotelis verbis ſumi pronunciatum, ab vniuerſalibus in ſcientijs progredi oportere, quod ille clarius dedita opera initio librorum de Naturali Auſcultatione poſuit. cuius pronunciati rationem reddēs Auerhoys in commentarijs,quos in eos libros edidit tria videtur adnotare. nam ideò ab vniuerſalibus initium ſumi,quòd illa natura notiora ſint. deinde ne eadem cogamur iterare. poſtremò, vt quæ propoſitiones afferuntur, primò ac propter ſe enuncientur. nam ſi quæ de triangulo dicimus,ea de ſcaleno,aut æquilatero pronunciemus,non erit propoſitio, quæ primò dicatur. hæc ille. q̄ non ex eius ingenio dicta ſunt, vt quidam Auerhoyci exiſtimarunt, ſed ex diui

no præceptore deſumpta . illud autem hoc loco quærendum eſt,quomodo fieri poſsit,vt ne eadem ſæpe dicantur, vniuerſalia ſint explicanda:cum particularia nobis notiora ſint. vniuerſalia autem difficillima cognitu , quemadmodum ait ipſe tùm in Analyticis poſterioribus, tùm in primo Metaphyſicorum libro . accedit quod in ſecundo poſteriorum Analyticorũ docens , quomodo generis definitionem habeamus,illã ex ſpeciebus haberi poſſe demonſtrat. manifeſtò indicans ſpecies quæ ſub àliquo genere ſint,& quæ ijs conueniunt, generibus eſſe magis notas . neque ſanè Ariſtotelis ſententiæ de vniuerſalium notione deeſt , quod ex eodẽ obijciamus.nã quanquam duobus his locis difficillima nobis affirmet vniuerſalia hoc tamen loco,& primo de Naturali Auſcultatione faciliora nobis oſtendit . vt cum dubitationis ſolutione, & pugnantia ab eius verbis ſit auertenda. eſt quidẽ (fateor) vexata,diuq́. agitata queſtio tùm apud veteres, tùm apud nouos peripateticos de Ariſtotelis vera ſententia,à qua poſſem ego bona venia abſtinuiſſe : tùm quòd & à græcis,& à latinis innumera pene dicta ſunt in hoc philoſophiæ loco tractando: tùm quòd locus hic, quem præ manibus habeo non adeò videtur hunc expoſcere queſtionis excurſum. ſed profectò iuuat,quæ à præceptionibus accepimus,

mus,& quæ marte noſtro excogitauimus ad hu
ius loci illuſtrationem afferre. ac primùm mi-
rum non eſt, ſi in Analyticis,& in primo Meta
phycorum vniuerſalia eſſe maximè difficilia co
gnitu dicit Ariſtoteles. tùm quòd vniuerſale,
quod exquiſitè vniuerſale eſt maxima ſanè con
templatione eget, & non pauco animi ſtudio.
tùm quòd in primo Metaphyſicorũ de eo vni
uerſali non loquitur, quod de ijs, quæ ſibi ſubie
cta ſunt enunciatur: ſed de eo, quod aliorum
rerum omnium cauſa eſt. quodq́. non animi
notione eſt vniuerſale: cùm in materia re ve-
ra ſit, ſed forma à materiæ ſordibus abiuncta,
rerum vt ſint, & intelligantur cauſa. ſed quod
vniuerſale diximus exquiſitum, quodq́. ſumma
animi contẽplatione indiget, declaremus aper
tius. vniuerſale fieri ait ipſe, tum in primo di-
uinæ philoſophiæ libro, tùm in extremo ſecun
do poſteriorum Analyticorum, quando ex plu
ribus experientiæ notionibus, in vniuerſa fiat
ſimilium comprehenſio. ex ſenſu enim memo
ria fit, ex memoria frequenter excita eadem de
re, experientia cõparatur, ex qua, quod ex mul-
tis vniuerſale colligitur apprehẽdit animus, &
inſpicit. quod & Alexander grauis peripateti-
cus duobus, aut amplius locis in altero libro de
Animo adnotauit. hoc igitur vniuerſale ſenſu
memoria, experimento à ſingulorum ſimilitu-

ne

ne elicere,& altiori mente contemplari nō par ui negocij eſt. etenim natura quidem notum eſt,ſed ſi nobiſcū cōferatur,qui ſenſuū ope nouimus omnia, obſcurū admodū,& incognitū. ſed & vniuerſale dicimus naturam cōmunem in ſingularibus exiſtentem, ſed confuſim, & adumbratè nobis cognitam, non illis, quibus ſuperius cognoſcitur conditionibus, ſed figura quadam. ſic Animal magis quàm hominem cognoſcimus. ſic infans omnes homines patrem & matrem clamitat. huiuſce generis vniuerſale nobis quidem notum eſt ob communia quædam prædicata,quæ ei tribuimus confuſiori, vt dixi, modo, & ſine diſcrimine. ab hoc in omni ferè Ariſtotelis tractatione ſumitur initium. quemadmodum in primo de Naturali Auſcultatione teſtatus eſt,vbi cùm dixiſſet confuſiora,& communiora eſſe nobis,quàm principia, magis nota; ,, *διὸ* inquit *ἐκ τῶν καθόλου* ,, *ἐπὶ τὰ καθέκαστα δεῖ προϊέναι* vocans confuſiora illa,atque cōmunia *καθόλου* hoc eſt vniuerſalia. hæc autem ſunt prima, quæ ante principiorum explicationem, velut axiomata ſumpſit. Neceſſe eſſe, aut vnum eſſe principium, aut plura,quemadmodum Alexāder ſenſit. ſed ad rem noſtram. ab vniuerſalibus,hoc eſt à cōmunibus, & confuſioribus hos etiam libros de Animalibus diſponit Ariſtoteles, & quæ in ijs

conti-

continentur edocet, quod qua ratione faciat docet ipse. Verum autem esse, ex his libris de partibus facilè quiuis potest animaduertere. nam exempli causa de sensuum instrumētis loquitur, de visceribus, de dentibus, de cornibus, de œsophago, & huiusmodi cęteris, quæ vniuersali ordine pertractat, eò quòd & nobis ita cognita sunt. deinde ad aliud vniuersale scandit, quod exquisitius cùm sit intelligentia nostra non ita facilè apprehenditur. an hæc Animali vt Animal est conueniant. nam sic omnibus, quæ sub eo sunt, seu sanguinea, seu sanguine vacua, conuenirent. an potius sanguineis, & ex his, an ijs potius, quæ animal edunt, & ex his an ijs potius, quæ scissis pedibus ingrediuntur. hæc illa est vera vniuersalis cognitio ardua quidem, & perdificilis. sed quæ communis est, & confusa nobis longè familiarior, à qua necessariò est exordiendum vt facit Aristoteles, vt nō iniuria φιλοκαθόλου vocetur ab Olympiodoro græco philosopho. sed illud restat scrupuli, quod obijcitur ex secundo libro posteriorum Analyticorum. philosophi verba sunt hæc, vt ego interpretor. Oportet autem cùm in vniuersa re versatur quispiam partiri genus in prima specie indiuidua, vt numerū in binarium, & ternarium. deinde hoc modo eorum definitiones sumere cōniti, vt rectæ lineæ, circuli,

trian-

„ trianguli erecti. deinde quid genus ſit aſſumē-
„ tem, vt an ex quātis, an ex qualibus ſit, proprias
„ affectiones inſpicere ex primis communibus.
„ nam quæ ijs accidunt, quæ ex indiuiduis com-
„ ponūtur ex definitionibus manifeſta fiunt, eò
„ quòd omnium principium definitio eſt, & ſim
„ plex, & quòd ſimplicibus inſunt ſolis acciden-
„ tia per ſeſe, alijs autem propter hæc. & paulo
„ poſt interiectis pluribus. facilius autem eſt ſin
„ gulare difinire quàm vniuerſale, quamobrem à
„ ſingularibus ad vniuerſalia aſcendendum eſt.
„ nam homonymiæ magis latent in vniuerſali-
„ bus, quàm in indifferentibus. ex his verbis il-
lud elicitur, vniuerſale eò quòd ignotum nobis
eſt, ſi definitione explicandum ſit, debere nos
cōmunia, quæ in ſpeciebus ſunt deligere, quæ
uniuerſali naturæ applicemus. deinde facilius
eſſe ſingulare definire quàm uniuerſale. nam
in hoc latere magis homonymias. ex quibus ſa
nè tantum abeſt, vt ea, quam attuli declaratio
imfirmetur, vt maximè comprobari videatur.
nam germana illa, & vera vniuerſalis cognitio
à ſpecierum cognitione comparatur. Cæterū
ſi quando illud definire volumus communia ſu
mimus ex ſpeciebus, ſequitur communia eſſe
notiora, hęc autē altera ſignificatione vniuerſa
lia dicebamus. vniuerſalia igitur nobis notiora
ſunt quàm ſingularia. hæc autem ijs vniuerſa-
libus

bus longe apertiora, quæ exquiſita animi no
tia vniuerſalia dicebamus. de his enim loquẽs
riſtoteles facilius iudicat eſſe ſingulare quàm
niuerſale definire. hactenus & rationem oſtẽ
imus, qua notiora vniuerſalia ſunt nobis, &
ugnantiam ab Ariſtotelis verbis auertimus,
: ex eo loco, qui meæ ſententiæ aduerſari vi-
ebatur, confirmaui melius. Nunc ad verba,
uæ ſequuntur adgrediamur.

ϛ

OΥ'δέγε τ̀ νιῶ ῥηθησόμενον. οἷον πότε-
ρον καθάπερ οἱ μαθηματικοὶ τὰ περὶ
τὴν ἀστρολογίαν δεικνύουσιν, οὕτω δεῖ καὶ τὸν
φυσικὸν, τὰ φαινόμενα πρῶτον περὶ τὰ ζῶα
θεωρήσαντα, καὶ τὰ μέρη τὰ περὶ ἕκαστον. ἔ-
πειθ' οὕτω λέγειν τὸ διατὶ, καὶ τὰς αἰτίας, ἢ ἄλ-
λως πως.

VI.

NEc illud confeſſum eſt, utrum ut Mathemati ci rem ſuam cœleſtem demonſtrare conſue- uerunt, ſic homo rerum naturalium ſtudioſus pri- mùm quæ patent in animantium genere, parteſq. ſingulas explorare, deinde cauſam, quamobrem ita ſint reddere debeat: an ſecus agendum ſit.

Comm.

POſtquam quęſiuit Ariſtoteles ratio nem, & viam, qua quæ de Animali bus dicenda ſunt poſsint artificio- sè declarari, & ex duabus vijs pro- poſitis

positis refellit alteram, alteram approbauit. ea autem est. in vniuersum de ijs, quæ Animalibus insunt agendum esse, postea distinctius de ijs, quæ cuique generi propria sunt: quæstionē aliam proponit hoc loco, bipartitamq́. sententiam innuit, quarum altera reiecta, sumit alteram. quod autem in quæstionem reuocat, hoc est. an physicus ita debeat eorum, quæ tractat causas reddere, quemadmodum Astrologi facere consueuerunt, qui quæ in cœlesti globo apparent (græcè dicimus τὰ φαινόμενα) explorata prius habet vt sunt, deinde causas nituntur reddere, cur ita sint. an alia potius ratione facere oporteat. & sanè proportione physicorū tractatio Astrologorum contēplationi respōderet, si quemadmodum ij, in cœli, ac syderum corporibus faciunt, ita, hi in Animalium partibus, vt has scilicet videāt, vt sint, quo pacto positæ, ac formatæ, quot, qualesve, deinde singularum rationem exquirant. vt si quoniam scimus cor esse, quod in medio Animali positum est, sanguineum, & neruorum, quęramus cur in medio? cur neruosum? cur sanguineū? Iure igitur quærit Aristoteles, an hoc modo q̃ ad Animaliū cognitionē pertinent tractanda sint, an alio potius modo, & rōne. (modū tamen aliū non ponit, tamen per se quisque poterit opinatione statuere.) atque ita quæstionē hanc hoc

in

n loco ponit,vt definire non videatur. definit
amen tacitè,& approbat partem,quam expri-
nit probaturus & paulò post aliarum quęstio-
ũ occasione. quare statutum sit philosophũ,
ui partes aut accidentia Animalium quærat,
rius quòd sint exploratum habere oportere,
ostea ad causas redigere, quæcũque illæ sint,
eu ad materiam, seu ad efficiendi vim, seu ad
ormam,aut finem. id quod non modo in Ani
nalium libris obseruatum est à diuino viro,sed
tiam in alijs, in quibus aut de Natura, aut de
Diuinis rebus disputat. & iure sanè. nã quem
dmodum ait ipse in Analyticis,quæstio quòd
es sit prior est quæstione cur sit. Quamobrẽ
non alia ratione in secũdo de Naturali Auscul
atione causarum tractationẽ aggrediens pro-
positi sui causam hanc reddidit, vt inquit, cùm
psarum norimus principia enitamur quæcun-
que quærimus ad eas referre. & in extremo fe
è illo libro docens quomodo referamus effe-
ctum ad causam, facilè ostendit hanc explican
di rationem in physicis esse peculiarem. Ve-
rùm quod transfert in cõtextu Theodorus rem
suã cœlestem ostendunt græcè est τὰ περὶ τὴν
ἀστρολογίαν δεικνύουσιν, hoc est,quæ ad Astro-
logiam pertinẽt demonstrant. Mathematicos
autem ait ea,quæ Astrologiæ sunt demonstra-
re,eò quòd astrologia vna ex ijs disciplinis est,

quas

quas Mathematicas veteres nominarunt . illud autem adnotandum eſt, Aſtrologiam appellare, quam poſteriores græci Aſtronomiam vocauerunt . duplex enim ea diſciplina eſt, quæ in ſyderum, ac cœleſtium corporum agnitione verſatur . nam quæ corpora, & motiones, & figuras inſpicit, Aſtronomia eſt . quæ verò rerum euentus prædicit, & quæ nos ἀποτελούμενα dicimus, Aſtrologia dicta eſt. aſtrologiæ autem idcirco meminit, quòd hæc ex primis Matheſeos diſciplinis ſola ad naturalem ſcientiã magis videtur accedere. id quod & in ſecundo de Naturali Auſcultatione dixit, & in duodecimo Metaphyſicorum . fit enim neſcio quomodo, vt eadem ferè Aſtrologus , atque phyſicus contemplentur . nam & phyſicus globoſa demonſtrat ſydera, vt in ſecundo libro de cœlo facit hic, globoſam terrã, atque in medio ſitam, quod problema nõ eſt ab Aſtrologo alienum. ſed ille rationes affert ab eorum ſubſtantia, facultate, quòd ita melius, quàm aliter. hic ab ijs, quæ figuris, magnitudiniq. accidunt: à motionis quantitate, & tempore . adhæc eſt & aliud, in quo conueniunt . nam quemadmodũ Aſtronomus perſpecta primum eclypſi cauſam inquirit, qua facta ſit: ita phyſicus Lunæ corpore perſpecto naturam eius explorat, & cauſas. ſic enim Aſtrologia, ſic phyſice, ſic cęteræ philo-

ſophiæ

ſophiæ partes habuerunt initium. eclypſeos admiratione motus Thales inuenit cauſam, quam alijs perſuaſit. eadem admiratione moti alij philoſophiam inuexerunt. ſed ſatis hæc. qui vero plura deſiderat de Aſtronomorũ phyſicorumq. contemplationibus, quibus conueniant, quibus diſcrepant: Geminum philoſophum legat auidè, cuius verba apud Simpliciũ ſunt in ſecundo de Naturali Auſcultatione. ſunt enim quæ dicit aurea, & cera, minioq. notanda (vt ait ille.

Z

» Πρὸς δὲ τούτοις, ἐπεὶ πλείους ὁρῶμεν αἰ-
» τίας, περὶ τὴν γένεσιν τὴν φυσικὴν. οἷον
» τήν τε, οὗ ἕνεκα, καὶ τὴν ὅθεν ἡ ἀρχὴ τῆς κινή-
» σεως, διοριστέον καὶ περὶ τούτων, * ποῖα πρώτη *πότερα.
» καὶ δεύτερα πέφυκε.

VII.

» *Ad hæc cum plures cauſas generationis natu-*
» *ralis eſſe videamus ſcilicet eam, cuius gra-*
» *tia res gignantur, atque eam unde mouendi prin-*
» *cipium ſit: definiendum de ijs etiam eſt, quæ nam*
» *prima, quæ ſecunda haberi debeat.*

Quæſtiones, quas Ariſtoteles proponit, ita ſunt inter ſe connexæ, vt altera ſequatur alterã. primùm quęrere oportebat qua via in Anima- **Comm.**

lium tractatione vtendum ſit. an ſingulatim Animalium natura, & affectus ſint explicandi, an in vniuerſum genere propoſito declarandæ ſint, quæ ei communiter tribuuntur. hanc quęſtionem definitam definienda ſequitur altera. an quando ita agendum eſt de Animalibus, vt generatim communes explanētur affectiones: effecta re cognita cauſam quærere oporteat, an contrà prius cauſam afferre conueniat; quanquam effectus cognitus non ſit. hac ſoluta quęſtione, ſuboritur altera, quæ in contextu eſt. an quando cauſas reddere oporteat, & cauſæ plures numero in generatione naturali ſint: ſtatuendum ſit, quæ prior: quæ poſterior ſit: quæ præſtantior: quæ dignitate inferior. hic ordo quæſtionum eſt. & hæc contextuum connexio. quod hoc itaque in loco quęrit, hoc eſt. Quoniam in omni rei naturalis effectione nō vna cernitur cauſa, ſed plures, vt id, cuius gratia motus eſt, & id, à quo motus proficiſcitur (ex his autem illud finis eſt, hoc efficiens cauſa. his enim nominibus duo hæc cauſarum genera ſignificare conſueuit) quęrendum eſt, quæ prima, quæ ſecunda ſit. nam ſi hæ naturalium rerum cauſæ ſunt, & hæc, quæ inſtituitur tractatio naturalium rerum cauſas, & quęrit, & docet: qui in ea verſatur non modo quot, & quæ ſint noſſe debet, ſed & quę prior, quę poſterior.

hæc

hæc tota eſt propoſita queſtio. quæ vt non hoſcitanter intelligatur, adnotanda nõnulla ſunt. primùm quot cauſæ ſint de huius ſententia. deinde an ex his aliquæ inter ſe conueniant. poſtremò cur ſit, quòd aliquando nõ omnes enumerat, ſed alias, atque alias varijs in locis. cauſas quatuor eſſe pluribus in locis teſtatus eſt, ſed in ſecundo de Naturali Auſcultatione copiosè demonſtrauit. materiam, formam, efficientem, finem. materiam, ex qua exiſtente gignitur aliquid, quemadmodum æs ſtatuę materia eſt: ex aere enim exiſtente ſtatua fit. formam, quæ id, quod eſt, & ratio rei eſt. efficientem à qua motus proficiſcitur. finẽ, cuius gratia generatio eſt. ex his aliquas inter ſe conuenire, vt eædem numero ſint, vt forma, ac finis, aliquas vt ſpecie conueniant, vt efficiens & effecta res. homo enim hominem gignit & ſtirpem ſtirps, quæ inter ſe quidem numero diſsident, ſed eadem ſpecie conſtant. ſed illud adnotandum eſt, formam & finem ita inter ſe cõuenire, vt ſubiecto eadem ſint, ratione tamen diſcrepent. forma enim dicitur, quæ rem cõſtituit, quæq́. eius ratio eſt, à qua quòd res ſit prçcipuè proficiſcitur. finis autem cuius cauſa omnia, quę ante illum ſunt, fieri videntur. quem expetit natura, quem ars. quæ cum ita ſint nihil impedit, quin in cauſarum enumeratione, ple

runque tres, plerunque quatuor enumeret Aristoteles: plerunque aliam omittat: plerunque aliam. in duodecimo Metaphysicorum causarum habita est mentio, à quibus rerum naturaliũ possumus rationẽ reddere, finis tamẽ eo loco nulla habita mentio est. nõ alia sanè de causa nisi quòd cum forma sæpissimè conuenit, imo in naturalibus rebus idem semper est. in hoc autem primo horum librorum cum aliarũ causarum meminerit, de forma etiam aliqua ponit. sed in alijs libris, & in ijs, qui de ortu Animalium sunt, cum ab alijs causis & membrorum, & ortus sit reddita ratio, à forma rarò allata est. quid autem in causa sit, vt modo formam omittat, modo finem, præter positam rationem hæc etiam mihi videtur non aliena. in duodecimo Metaphysicorum, quanquam causas naturales enumerat, tamẽ altiori pænè modo, quàm physico conueniat, videtur hoc facere. & quoniam philosophi munus est rerum essentiam contemplari qua sunt, sunt autẽ forma, suo etiam inseruire muneri eo in loco nõ alienum existimauit, si formæ meminisset, nõ finis. neque mihi quisquam obijciat, quòd magis finem, quàm formam contempletur philosophus, cùm primam, eamq. præstantissimam contemplentur substãtiam, quę rerum omniũ optimus, & maximè expetendus finis est. nam

non

non ideò ſequitur, vt etiam rerum naturalium particularem inſpiciat finem qui motus,& mu tationis terminus eſt. hoc enim phyſici intereſt, qui cum cauſam redditurus ſit, cur cœlum multis, ijsq. ferè contrarijs moueatur conuerſionibus finalem reddit, quæ inferiorum rerum eſt generatio. in his autem libris formæ non adeò meminit, neque ab ea rationem reddit. tùm quid finis idẽ, atque forma eſt, tùm quòd longè commodius à fine redditur ratio, quàm à forma in Animalibus,& plantis. nam ſi quęratur cur venę in Animãte ſint, non quid venę ſint reſpondemus, ſed vt animal per eas augeatur, alatur, ſeruetur. qui finis eſt, cuius cauſa venæ ſunt. Cęterum quæ in paraphraſi dicit Auerhoys quanquam ea quidem per ſe vera ſunt, tamen & ipſe in extrema huius capitis explanatione manifeſtò fatetur quæ animali inſunt, & ad ipſum referuntur tria eſſe. nã vel finem eſſe, vel melioris cauſam, vel materiam. omiſit ille ſanè efficiendi vim eò quòd de his libris tantũ loquitur, in quibus efficientis non fit per ſe mẽtio. nam in libris de Ortu Animalium propter ſe de illa agitur, & ab ea ortus, & eorum quæ ortui accidunt, cauſa redditur.

H

" ΦΑίνεται δὲ πρώτη, ἣν λέγομεν, ἕνεκά τι-
" νος. λόγος γὰρ οὗτος. ἀρχὴ δὲ ὁ λόγος,

VIII.

» *PRincipatum sanè illa obtinere videtur, quam*
» *sub hoc uerbo cuius gratia significamus.*

Comm. QVæstionem propositam soluit. statuit enim primam causarum esse, quam hoc nomine ἕνεκά τινος significamus. primam autem hanc naturam. & tanquam prærogatiuã militarem, quam fini tribuit non ab ortu sumi, neque à tẽpore censendum est, sed à natura, & perfectione. quam sententiam cum vbique tenet Aristoteles, tùm secundo de Naturali Auscultatione, vbi finem aliorum optimum appellat, seu ita re vera sit, seu etiam ita videatur. cur autem, prima sit causa rationem reddit eò quòd λόγος hoc est ratio sit. quæ explicatio non fini solet ab Aristotele tribui, sed formæ. nam in secundo physicorum formam explicãs ait illam esse rationem, & παράδειγμα hoc est exemplar. sed nihil obstat finem etiam rationis nomen habere, tùm quòd cum forma conuenit, quæ re vera ratio est, & definitio, tùm quòd diuersis de causis diuersis rebus idem dare nomen vsu venit sæpenumero. nam forma λόγος seu ratio est, quia rem constituit, & rei est tota essentia, imo ipsa res. finis autem eò quòd necessitate quadam efficientem vim ad sese cogit, siue illa

natura

natura ducatur, siue concilio, & ratione. est enim rebus omnibus finis, vt optimæ rei ingenita, quædam appetitio. an etiam finis λόγος est. quia & in naturæ rebus & in ijs, quæ arte fiunt à fine reddita ratio à nemine non acceptatur, vt præterea nihil quærere necesse habeat? vt ẽt paulò interius docet ipse. accedit quòd in secundo de Naturali Auscultatione in declaratione formæ non ita meo iudicio respexit formæ naturam, quia materiæ concausa est, quemadmodum quia est Ortus, & motionis terminus. quare & optimo consilio appellauit etiam παράδειγμα. nam si ad efficientem non referatur exẽplar non est. est enim exẽplar forma, quia si ab efficiente producitur qui cõsultatione, & delectu efficiat, intellectione comprehẽditur, atque vt comprehenditur exemplar quodam est eius, quæ in materia futura est. sin autem à naturali efficiente: non quidem quia cõprehenditur, cùm natura sine consilio, & delecto agat, sed quia materiæ, quæ sua potestate formam continet, innata uis est formam expetendi, & acceptà efficientià mouentis secundũ ordinem mutationem subit, vt in ea primum hoc, deinde suboriatur illud, mox aliud, donec ad extremum, quod motionem terminat, deueniatur. quæ cum ita sint, mirum non est si Aristoteles finem explicarit dictione λόγος.

λόγον autē appellauit. vt eius inter causas prę-stantiam demonstraret. subdit enim ὁ λόγος δὲ ἀρχή ratio autem principium est. sic igitur facta ratiocinatio fit. ratio principium est. finis ratio. finis igitur principium est. qua ratiocinatione conclusum habemus finem esse principium, & causam cæterarū causarum. quæ quoniam præter formam duæ sunt, (forma enim cum eo conuenit) videndum quomodo materiæ principium est, quomodo efficiētis causæ. materiæ sanè principiū est, tùm quòd eius indeterminationem (vt ita dicam) & defectum complet, ac perficit: est enim dimidiata res materia: tùm quòd ab ea expetitur innata quadam appetitionis vi, vt bonum & diuinum quid. efficientis autem principiū esse finis dicitur eò, quòd finem sibi propositum habet, vt necessitate quadam propter illum efficere videatur: cum enim finis ille sit, qui veluti vim imponit effectrici causæ, dubitandum non est, quin illi præsit. & eius veluti principium sit. principiū autem & causa finis est, tùm in rebus, quæ natura, tùm in rebus, quæ artificio, & delectu constant. nam in ijs, quæ artificio fiunt, & consultatione, ab efficientis animo comprehenditur. Comprehensus autem mouet, ac incitat ad effectionem. sic enim vt in animo est sub boni etiam specie comprehensus bonum quid, atque

optimum,

optimum,& expetẽdum eſt. bonum enim ſua natura expetendum eſt. vt in tertio libro Topicorum dicit Ariſtoteles. quamobrem non malè in duodecimum Metaphyſicorum dicit Auerhoys formam balnei in animo rationem agentis habere cùm agat, ac moueat deſiderium. extra animum autem finem motus, non autem agentem. cum tamen in formis ab omni materie ſeparatis idem & efficiẽtis, & finis rationem teneat. hoc & ab Alexandro ſummo peripatetico adnotatum eſt in ſecundum librum de Naturali Auſcultatione, à quo vt cætera omnia hoc etiã deſumpſit Auerhoys. neque quiſquam obijciat, quòd quia finis eſt, principium & cauſa non eſt: cùm efficiat potius vt agens: nam licet moueat, atque excitet actionem, hoc tamen facit quia finis eſt. & vt ſub boni ſpecie, atque expetẽdi ab efficiente, animo, & cogitatione percipitur. nam ſi puellæ ſpecies animo comprehenſa ſit, appetitum quidem illa mouet, ſed nõ ſimpliciter, ſed quia finis eſt, ad ſui ſcilicet indeptionẽ. nec occurrat aliquis, quòd quæ ſpecies in animo ſit non eadem eſt, atque ea, quam efficiens deinde conſequitur. nam licet eadem numero nõ ſit, eadem tamen eſt ſpecie, & perinde ab agente concipitur, atque ſi eadem numero eſſet, quam ille eſt effectione, aut actione conſequuturus. quod autem ſolet

obijci finem nondum esse, cùm omnis ortus, & mutationis sit terminus, non posse igitur effe-ctionis habere vim: facilè diluitur. nam cum animum incorporea motione cieat, satis est a eo sub boni ac finis concipi specie. motus e-nim, qui à fine, vt in animo est, proficiscitu motus metaphora quadã est. quod innuit me iudicio Aristoteles primo libro de ortu, & in ritu. adhæc finis principium, aut causa non es nisi effectio cœperit. nam quáquam animo c gitet architectus theatra, basilicas, & alia huiu sce generis ędificia, formæ tamen ædificioru nunquam poterunt agentes appellari, nisi cœ perit architectus ędificationem. at cœpta ędi ficatione ædificia potestate sunt, aut (vt meliu dicam) sunt, & non sunt. est enim vt secund Mẽtaphysicorũ ait Aristoteles rerum ortus m dius, vt & esse, & non esse videatur. quamobre possumus etiam non ineptè dicere. finem mo uere quidem illum, vt est in animo auctoris non tamen simpliciter, sed vt in potestate e extra animam: imo vt dimidiatus est. rursu dicat aliquis. rem concipi quidem intellectu sed vt extrà intellectum re vera, & actu est. na notiones, quas nos νοήματα dicimus, vt noti nes sunt in intelligentia sitas esse, & in ea act suum habere: sed vt res sunt in materia sint ne cesse esse, in qua verè & reapte sint. finẽ autei

cum

cum nondum actu sit non posse intelligentia comprehendi: quando enim actu non est finis, non potest sub sensus cadere, vt ab ijs ab intelligentiam transeat. sed hoc facilè diluitur. nā quāquam actu non sit finis, quem efficiens animo concipit, est tamen actu, & re vera, quod fini simile est, aut omnino, aut aliqua ex parte. nam etsi formam ædium intelligentia tenet architectus, quæ nondum sunt: nunquam tamen illam tenuisset, nisi re vera essent ædes ijs similes, quas animo cogitat. quòd si etiam accidat, vt præter ea, quæ in alijs ędibus viderit, noua quædam alia confingat animo: satis tamen est fundamentum suæ cogitationis aliqua ea parte consistere. quod in ijs, quæ primùm inueniuntur dici potest. nam qui aerea primus inuenit tormenta, quæ nitro, & sulphure constipata igne adhibito generi humano perniciosissima sunt, ea concepit animo facienda nō sine suæ comprehensionis fundamento in re, quæ aliqua ex parte non esset absimilis. hæc cū ita declarata sint, nō desunt tamen adhuc, qui scrupulum iaciunt. nam quod finem optimum esse dicebamus in controuersiam ideo reuocant, quòd optimus ille quidem est, si sit, sed cum nō sit, hoc nomine donandus non sit. Responderi potest optimum esse quidem finem quādo sit, tunc enim terminata motio est. optimū etiam,

vt in animo est. nam nisi vt optimus est conci
peretur, neque à quoquam expeteretur, neque
vllius actionis esset causa. sed hactenus de fine,
qui in artificiosis rebus est, & in humanis actio
nibus. in naturalibus rebus non eadem ratio
est. quanquam non defuerunt viri doctissimi,
qui quemadmodũ ab eo, qui ratione aut agit,
aut efficit finem animo proponi dicimus, ita
etiam ab nunquam errante intelligentia, hoc
est à Deo optimo maximo finem, quem natu-
ra consequitur ante productionem cõcipi exi-
stimarunt. quorum opinio mihi non videtur
peripateticorum inniti dogmatis. nam si in
omni generatione finis a Deo opt. max. com-
prehẽditur, & generatio particularium rerum
est, quemadmodum primo de Ortu, & interi-
tu, quarto de Ortu Animalium, & primo Me-
taphysicorum testatur Aristoteles: sequetur
Deum particularia, ac singularia cognoscere,
quod an Aristoteli aduersentur iudicent vel ij,
qui quæ Aristotelis sunt mediocriter legerunt.
hæc alioquin religioni nostræ sunt consenta-
nea, q̃ vt verissima, & sanctissima est, ita Aristo
teli minimè cognita. nec illud mihi obijcia-
tur, quod ratum habent peripatetici à Deo cœ
lum, & naturam pendere. nam quanquam ve-
rum hoc est, non tamen ita, vt idcirco dicatur
singularium rerum & auctor, & cognitor. his

igitur

gitur miſsis primũ illud ſtatuendum eſt, quod onga oratione concluſit Ariſtoteles in ſecundo de Naturali Auſcultatione. innatam eſſe naturæ finis appetitionem, atque vt ei innatum eſt agere finis gratia. nam cum in ſemine ſit animal poteſtate, ſemen, niſi quid impediat ad animal procreãdum moueatur neceſſe eſt, quo producto omnis motus, & agitatio deſinit. hæc cum ita ſint finis dicitur cauſa in naturalibus rebus non quòd cognitione natura efficit, ſed quòd innata eſt in naturalibus rebus eius appetitio, quem niſi conſequantur, motus, & appetitio nunquam deſinit. hoc optimè vidit Alexãder in ſecundum phyſicorum apud Simpliciũ, & ſummo iudicio adnotauit.

Θ

ΦΑίνεται δὲ πρώτη, ἣν λέγομεν, ἕνεκά τινος. λόγος γὰρ οὗτος. ἀρχὴ δὲ ὁ λόγος. ὁμοίως ἔν τε τοῖς κατὰ τέχνην καὶ τοῖς φύσει συνεστηκόσιν. ἢ γὰρ τῇ διανοίᾳ ἢ τῇ αἰσθήσει ὁρισάμενος, ὁ μὲν ἰατρὸς τὴν ὑγείαν, ὁ δ᾽ οἰκοδόμος τὴν οἰκίαν, ἀποδιδόασι τοὺς λόγους καὶ τὰς αἰτίας οὗ ποιοῦσιν ἑκάστου. καὶ διό τι ποιητέον οὕτως.

IX.

PRincipium ſanè illa obtinere videtur, quam ſub hoc verbo, cuius gratia ſignificamus. hęc enim ratio eſt, ratio autem principium eſt pariter in rebus tam natura, quam arte conſtituendis.

„ *dis. vbi enim vel per intellectum, vel per sensu*
„ *medicus sanitatem opifex ædes definierit, ratio*
„ *nes, & causas rei, quam facit reddere solet, &*
„ *cur ita faciat subiungit. quãquam illa cuius gra*
„ *tia causa, & ratio bóni, & pulchri naturæ ope*
„ *bus potius quàm artis coniuncta est.*

Comm.

QVoniã finem appellauit λόγον, hc est rationem, sumit, rationem i naturalibus artificiosisq; rebus e dem modo principium esse. quai obrem finem principium esse, primamq. & n bilissimam causarum causam. hinc autem co firmari maximè potest, quod superius adnota bam, λόγον hoc in loco appellari finem, què precipuè ab eo in natura, & arte redditur ratio ponit autem exemplum, quod rem illustrat. n medicus, & architectus aut sensu aut mẽte de nientes, ille sanitatem hic domum, eius, quo faciunt rationem reddunt. quòd autẽ ait Ari stoteles ὁρισάμενος hoc est cũ definierit, mil aliter videtur accipiendum, quàm aut amicu meus sumpsit, aut aliquis primo verborũ aspe ctu sumeret. nam (vt opinor) hæc tota ver borum sententia est. Medicum, & architecti si suorum operum rationem sint redditu ri, i la, aut sensu, aut etiam mẽte ὁρίζεσθαι, hoc e terminare, statuere, comprehendere definire

(sumitur

ſumitur enim verbum hoc hac ſignificatione
pud græcos auctores. neque malè vertit Theo
lorus, cum definire eadem apud latinos ſigni-
icatione ſumatur interdum.) comprehendũt
utem, & definiunt ædes opifex, medicus ſani-
atem, aut ſenſu, aut intellectu. Siquidẽ ſi nõ-
lum factæ ædes ſunt, architectus mente, & co-
gnitione ſtatuit tales futuras, vnde facilè to-
ius ædificationis reddit rationẽ. nam ſi exem
pli cauſa eas animo ſtatuerit fornicibus fulciẽ
das, quando fornicem erigit, interrogatus re-
pondere commodè poterit, cur erigat, vt ędes
fulciantur ſcilicet. Sic enim animo definiuit.
hoc & de medico dicere poſſumus. nam quan
do ſanitatem ægroto corpori reparare ſtatue-
rit, eamq́. animo qualis futura ſit cogitarit, ſe-
ctionis venæ, pharmaci, frictionum, balneorũ.
omnisq́. curationis facilè poteſt rationẽ affer-
re. videlicet ſe hoc facere, vt ſanitatem ægro-
to reparet. ſenſu autem vterque opus ſuũ defi
nit, aut ſi alterum ſimile viderit, atque ei, quod
à ſe faciendum eſt ſimile fore proponit, vt pu-
tat Epheſius. aut etiã, vt putat Leonicus, ſi poſt
quam opus factum eſt, illud ſenſu definiunt, &
omnis actionis ſuæ cauſam afferunt. ſed altera
hæc interpretatio mihi non admodum ſatisfa
cit. tùm quod non videtur rectè poſſe dici ar-
tifex, opus ſuum, quando confecerit definire

ſenſu.

ſenſu. tùm quòd ait in contextu philoſophu οὗ ποιοῦσιν ἑκάστου, hoc eſt, vniuſcuiuſque ope-
tis, quod faciunt. nam ſi ſecundo modo intel-
ligeret dixiſſet οὗ πεποιήκασι ἑκάστου vniuſcu-
iuſque operis, quod fecerunt. iam enim confe-
ctum eſt opus. hactenus exemplo probauit fi-
nem eſſe principium eò quòd ratio ſit, tùm in
naturalibus, tùm in artificioſis rebus. ſed quo-
niã quæ natura cõſtant ijs, quæ artificio fiunt
nobiliora eſſe neceſſe eſt, idcirco docet cauſam
cuius gratia magis cerni in naturalibus operi-
bus, q̃ in artefactis, ea ſcilicet ratione, ꝙ natu-
ralia principiũ motus intimũ habent, quod fi-
nẽ ſemper, & id, cuius gratia expetit: artificia-
lia aũt principium motus in ſe non cõtinent
cùm in artifice ſit collocatũ. adhæc in natura-
bus magis elucet finis appetitio eò quòd diui-
na prouidentiã fit, vt ſuũ quidque finem exp-
tat, ac demum ſummum omnium rerum finẽ
& expetant, & in eo conquieſcant. ſic elemen-
ta loca propria petunt ob vniuerſitatis ordinẽ
ſic animalia procreationis appetitum habent
vt ſecundo de Ortu Animalium dictũ eſt. quæ
omnia ad ſupremum rerum omniũ finem ali-
quo modo, ſuis viribus, atque naturæ conue-
nienter referuntur.

Μᾶλλον

I'.

ΜΑ͂λλον δ' ἐστὶ τὸ οὗ ἕνεκα καὶ τὸ καλὸν, ἐν τοῖς τῆς φύσεως ἔργοις, ἢ ἐν τοῖς τῆς τέχνης. τὸ δ' ἐξ ἀνάγκης, οὐ πᾶσιν ὑπάρχει τοῖς κατὰ φύσιν ὁμοίως, εἰς ὃ πειρῶνται πάντες σχεδὸν τοὺς λόγους ἀνάγειν, οὐ διελόμενοι ποσαχῶς λέγεται τὸ ἀναγκαῖον. ὑπάρχει δὲ τὸ μὲν ἁπλῶς τοῖς ἀϊδίοις, τὸ δ' ἐξ ὑποθέσεως, καὶ τοῖς ἐν γενέσει πᾶσιν, ὥσπερ τοῖς τεχναστοῖς, οἷον οἰκία, καὶ τῶν ἄλλων ὁτῳοῦν τῶν τοιούτων. ἀνάγκη δὲ, τοιάνδε τὴν ὕλην ὑπάρξαι εἰ ἔσται οἰκία, ἢ ἄλλό τι τέλος. καὶ γενέσθαί τε καὶ κινηθῆναι δεῖ τόδε πρῶτον, εἶτα, τόδε, καὶ τοιοῦτον δὴ τὸν τρόπον ἐφεξῆς μέχρι τοῦ τέλους, καὶ οὗ ἕνεκα γίνεται ἕκαστον καὶ ἐστίν. ὡσαύτως δὲ καὶ τοῖς φύσει γινομένοις.

X.

NEceſsitas verò non æquè in rebus naturæ omnibus ineſt, ea videlicet, ad quā oēs ferè auctores rationes referre tentāt prius, quàm doceant, quot modis accipi neceſſarium debeat. ineſt idipſum rebus quidem æternis ſimplici, abſolutaq. ratione: ſed caducis etiam, gignendiſq. omnibus ex ſuppoſitione tribuitur: quomodo in artificioſis, vt ædibus, & quibuſuis alijs generis eiuſdem. materiam enim talem adeſſe neceſſe eſt, ſi domus, aut quiuis alius finis futurus ſit: atque etiam fieri, moueriq. illud primum oportet, dein

F *de*

„ *de hoc. ac deinceps ad hunc modum itur ad fi-*
„ *nem, cuius gratia res quæq. & efficitur, & est.*
„ *eodemq. modo in rebus quoque natura gignen-*
„ *dis agitur.*

Comm. CVm de efficiente causa, ac de fine loquutus sit, atque vtra præstātior causa sit explicauerit tùm in naturalibus, tùm in artificialibus rebus: quoniam de materia nihil dixerat, hoc in loco de illa etiam agere statuit: sic enim quæ ad causarum & numerum, & naturam pertinēt fuerint declarata. materiam autē appellat necessitatem eò quòd si forma naturalis est, materiam esse necesse est. quæ necessitatis ratio, quoniam suppositionem sequitur ex suppositione appellatur. est enim haud dubiè ὑπόθεσις, si forma est materiam esse oportet. nam non absolutè formam aut esse, aut fore concedimus, nisi materia, veluti stratum, adfuerit. quod necessitatis genus declarauit ipse i quinto Metaphysicorum libro: vbi cum plures necessarij significationes doceat, primùm illam explicauit quæ materiæ est. sed illud adnotandum, quod Gaza vertit necessitas, Aristotelem dicere τὸ ἐξ ἀνάγκης longè felicius quàm latinè possimus exprimere. sed rem intelligi satis sit. necessitatem itaque non æquè in rebus

natu-

naturalibus esse ostendit. esse enim aliter in ijs,quæ nullum ortum,nullumq́. interitum pa tiuntur, aliter in ijs, quæ & oriuntur, & occidunt,& ijs, quæ ab arte fiunt. quare non rectè fecisse veteres philosophos,qui cùm ex necessitate tantum rationem reddere consueuissent, nulla distinctione vsi sunt in ea. debet enim vox ambigua, ne contingat error, accuratè distingui.quoniam si plura significet,nos autem sine distinctione, perinde atque ambigua non sit, vti velimus, non paruus error in docendo committitur. ignorant enim, qui nos audiũt, de qua vocis ambiguæ significatione loquimur. quamobrem cùm in omnibus,tùm in pri mo libro de cœlo cauisse videtur hoc Aristote les, vbi contra Platonem disputans, ortus ne sit aliquando mundus, an nullum ortus sui habuerit initium: τοῦ γενιτοῦ καὶ ἀγενίτου, hoc est,geniti, & non geniti varias significationes explanat. hoc autem & hoc loco facit. nam cum necessitatis meminerit, illã duplicem ait esse,alteram absolutam,alteram,quæ ex suppo sitione dicitur. inesse autẽ necessitatẽ æternis, atq; immortalibus rebus absolutã sine vlla sup positione.cõuenit enim sine dubio cœlestibus corporibus,quæ circulari motione agitantur. nam si quod necessariò est,semper est (nã necessariò cùm dicas æternitatem etiam signifi-

cas) necessariò erunt, quæ cùm fiunt necessariò fiunt,& semper. si autem fieri dicimus & illa,quæ pluribus,ijsq. iteratis vicibus fiunt, hęc autem ea sunt, quæ in orbem mouētur, hoc est cœlestia corpora, sequitur ex necessitate fieri & semper. dico autem ex absoluta necessitate. nam quæ suppositititia est, nullũ habet in ijs locum; cùm caducorum, & mortalium corporũ propria sit.in cœlestibus igitur corporibus absolutam necessitatem esse oportet, in quibus, quod futurum est, sine conditione fore pronũciamus. nam cùm in caducis, mortalibusq. dicamus, si forma erit materia primùm substernitur: in cœlestibus dicere satis est, Autumnus est, erit igitur & hyems. nihil enim est, quod in immortalibus corporibus possit impedire quin hyems adsit. quando prius autumnus sit cùm contrà naturalia mille sint: difficultatibus obnoxia,quæ finem impediunt. rebus autem, quæ ortum, & interitum subeunt, necessitatem illã esse ait, quæ suppositititia est. nũquam enim absolutè necessariò aliquid aut esse, aut fore pronunciamus. nam in ijs, quæ arte fiunt, nunquã dicimus sunt lateres, tigna calx,erit itaque domus. imò contrà à posteriori,quod præcedit ferimus. nã si domus est, dicimus, aut si futura est,materiã ex qua fit fuisse oportet: fundamenta iacta: parietes positi,

donec

donec ad extremum deueniatur. nam cum ad finem deuentum sit, domum exædificatam dicere possumus. Sic etiam in naturalibus, non absimilem rationem ait esse. nam si homo aut erit, aut est, semen præcesserit oportet, quod cõceptus factus sit, in quo primum cor ac venæ, mox cerebrum, deinde epar, & superiores partes, postremò cætera, ac inferiores partes factę sint. sic enim cum semen extiterit, ac successione quadã hæc omnia facta sint, tandem homo erit. ĩ generabilibus igitur, artificialibusq́. rebus nulla necessitas est, quæ à priori ad posterius inferatur. sed contrà a posteriori ad prius. quæ tota ex suppositione dicitur. Sed differũt naturæ res, quæ generantur, & pereunt, ab ijs, quæ artificio constant. quòd quanquam in vtrisque illud necessitatis genus est, quod supposititium appellamus, tamen in naturalibus est aliqua ratio, qua absolutam in ijs esse necessitatem fatendũ est: cùm in artificialibus nulla sit. nam cùm cœlestis motio, quemadmodum & diuina illa corpora immortalis sit, & æterna (tribuamus hoc peripateticorum dogmatis, quanquam vt falsissimum est ita & fidei nostræ non parum repugnare videtur) fit, vt quæ ab ea pendere vidẽtur sine medio, immortalia, & ipsa sint. quo etiam modo concludendũ est, quòd vt diuina illa corpora, atque earũ

motiones abſolutam, ac ſimplicem habent neceſsitatis vim ita & quæ ab ijs ſtatim depẽdẽt. nam generabiles ſpecies, vt in orbem ſuccedunt, ac cœleſtem motum imitantur ęternæ ſunt. in his enim materia etiam ex qua cõſtãt cœleſti illa vi afficitur. neque eo ſanè modo, quemadmodum in indiuiduis, ſingularibusq́. ſe habet. in his enim pluribus indiget, nempe agente proximo, ac ſimilibus, quæ abſolutè neceſſaria non ſunt. quocirca infinitio (vt ita dicam) quædam in his eſt, cum pluribus ijs opus ſit, quò ſint. qua de re cùm eleganter diſputet. Ariſtoteles in extremo quarto libro de Ortu
„ Animalium eius verba audienda ſunt. βούλε-
„ ται μὲν οὖν ἡ φύσις τοῖς τούτων ἀριθμοῖς ἀριθ-
„ μεῖν τὰς γενέσεις καὶ τὰς τελευτάς, οὐκ ἀκρι-
„ βεῖ δὲ διὰ τὴν τῆς ὕλης ἀοριστίαν, καὶ διὰ τὸ γίνε-
„ σθαι πολλὰς ἀρχάς, αἳ τὰς γενέσεις τὰς κα-
„ τὰ φύσιν, καὶ τὰς φθορὰς ἐμποδίζουσαι, πολ-
„ λάκις αἴτιαι τῶν παρὰ φύσιν συμπιπτόντων
„ εἰσί. περὶ μὲν οὖν τῆς ἔσωθεν τροφῆς τῶν ζώ-
„ ων, καὶ τῆς θύραζε γενέσεως εἴρηται, καὶ χω-
„ ρὶς περὶ ἑκάστου, καὶ κοινῇ περὶ πάντων. hæc illc. & profectò, vt in vniuerſum ſint ſpecies, cùm hæc vis vni diuino corpori feratur accepta, nihil poteſt vllo modo impedire. nam ſi à nulla alia re dependeãt, niſi ſtatim ab immortali, fit, vt immortales & ipſæ ſint, & illud ha-

beāt necesſitatis genus, quod in cœlo quoque reperitur, abſolutum ſcilicet, ac liberum. in ſingularibus autem, cum ſingulares etiam effectores ſint; neque immortalitas eſt, neque necesſitudo libera, niſi q̄ à poſito poſteriori ad prius conſequitur. hæc omnis mortalium rerum eſt conditio tam earū, quæ animam habēt, quàm earū, quæ anima carent. atqui artificialia, cùm omnis cœleſtis corporis vis ab ijs ſit aliena, nullam poſſunt habere rationem, qua aut aliqua ex parte immortalia ſint, aut necesſaria liberè ſine cōditione poſita. præſtant igitur naturalia, quæ ortum, & interitum habent artificialibus, vt in vniuerſa natura immortalia, & necesſaria ſunt.

ια′.

Ἄλλ' ὁ τρόπος τῆς ἀποδείξεως καὶ τῆς ἀνάγκης, ἕτερος ἐπί τε τῆς φυσικῆς καὶ τῶν θεωρητικῶν ἐπιστημῶν. εἴρηται δ' ἐν ἑτέροις περὶ τούτων. ἡ γὰρ ἀρχή, τοῖς μέν, τὸ ὄν, τοῖς δέ, τὸ ἐσόμενον. ἐπεὶ γὰρ τοιόνδε ἐστὶν ἡ ὑγίεια, ἢ ὁ ἄνθρωπος, ἀνάγκη τόδε εἶναι ἢ γενέσθαι. ἀλλ' οὐκ ἐπεὶ τόδε ἐστὶν ἢ γέγονεν, ἐκεῖνο ἐξ ἀνάγκης ἐστὶν, ἢ ἔσται. οὐδ' ἔστιν εἰς ἀΐδιον συνάρτῆσαι τῆς τοιαύτης ἀποδείξεως τὴν ἀνάγκην, ὥστε εἰπεῖν, ἐπειδὴ τόδε ἐστὶν ὅτι τόδε ἐστί. διώρισται δὲ καὶ περὶ τούτων, ἐν ἑτέροις. καὶ ποίοις ὑπάρχει, καὶ * ποίαν ἀντιστρέφει. καὶ * ποία.

" διά τὴν αἰτίαν.

XI.

" *QVanquam demonstrandi modus, necessita*
" *tisq́. ratio in naturali doctrina diuersa,*
" *atque in scientijs speculatiuis est. dixi de*
" *his alio loco. principium enim alteris, quod est,*
" *alteris quod erit accommodatur. quòd enim ta-*
" *lis sanitas, aut homo, hoc vel esse, vel factum iri*
" *necesse est. non quia hoc vel est, vel fuit, illud ne*
" *cessariò vel est vel erit. neque huiusmodi demon*
" *strationis necessitatem ita perpetuitati annecte*
" *re possumus, vt dicere liceat, hoc esse, quoniam*
" *illud est. sed de his alio loco disputatum à nobis*
" *est, & quibus in rebus id liceat, & quæ possint*
" *reciprocari, & quam ob causam.*

Comm. QVas vocat Aristoteles θεωρητικὰς ἐπιστήμας non adeò mihi certum est. nam præterquam quòd physice etiã θεωρητικὴ est, vt ipse probauit in sexto diuinæ philosophiæ: quod ait de modo demonstrationis, qui longè alius est in ijs, quàm is, qui physicis peculiaris est, primæ philosophiæ nullo modo conuenit. Mathematicis autem doctrinis cõuenit quidem, sed quã vocat εἰς ἀΐδιον συνάρτησιν ab ijs aliena est. adde quòd à priori infertur in ijs posterius, à posteriori autem non infertur quidem prius

sed

ed demitur. existimat Michael Ephesius Ari-
otelem non afferre, quid inter physicem, &
ontemplatiuas inter sit scientias in ratione
emonstrandi, sed qua in re physice, & contē
latiuæ scientiæ ab artibus discrepent. Cuius
pinio tam absurda est, vt etiam refellere sit
iperuacaneum. nam neque vlla differentia
st inter naturales res, quæ ortum, & interitum
atiuntur, & artificiosas in demonstrandi mo-
o: & exempla, quæ affert Aristoteles tantum
best, vt differentiam ostendant naturalium, &
rtificiosarum rerum, vt potius eandem condi
ionem in ijs inueniri planè ostendant. Leoni
us θεωρητικὰς ἐπιστήμας putat dici primam
hilosophiam, & Matheseos disciplinas. sed
ortasse fallitur. primùm quòd demonstrandi
nodus, quem contemplatiuis ait conuenire
cientijs in prima philosophia non reperitur,
leinde quòd consequutionem illam sempiter
ıam demonstrationum in Mathematicis esse
alsò asserit. postremò quòd naturalem scien-
iam, quæ in cœlesti corpore versatur ita con-
undit cum prima philosophia, vt eandem esse
tatuere videatur. ego itaque aliter sentio. nā
ut Mathematicas tantum intelligit, aut etiam
eam scientiæ naturalis partem, quæ in diuino
corpore cognoscendo est occupata. neque mi
rum, si illam θεωρητικὴν appellat, non autem
hanc,

hanc, quæ in ijs quæ generãtur corporibus cer nitur. nam quamquam tota naturalis ſcientia in cõtemplatione eſt poſita, tamen, quæ in cœleſti corpore verſatur, quoniam quæ à ſenſu remotiora ſunt inſpicit, magis hoc nomen mereri videtur. quin & Ariſtoteles ſecundo de Naturali Auſcultatione libro, aliã ſtatuit eſſe ſciẽtiam, quæ in mobili, ſed æterno corpore verſatur, aliam eam, quæ mobile ſed ortum, & interitum ſubiens contemplatur corpus. vt mirum non ſit, ſi grauis auctor Simplicius, mediã tractationem inter generabiles res, & diuinas mẽtes eam eſſe putarit, quæ cœleſte corpus agnoſcit. his ita poſitis Ariſtotelis ſententiam exquiramus. nam cum de neceſsitate loquutus eſſet, atque aliam eſſe dixiſſet in ſempiternis, aliam in mortalibus rebus: nam in ijs abſolutam eſſe, ac liberam, in his autem ſuppoſititiã, & cũ conditione: de modo loquitur demõſtrationis, & neceſsitatis, qui in rebus mortalibus alius eſt, atque in Mathematicis, & diuino corpore. nam cum tota mortalium rerum neceſſitas à poſteriori poſito ad prius, quod conſequitur appareant: in Mathematicis aliter fit. nam in ijs à priori infertur poſterius: à poſteriori non itidem infertur prius. in cœleſtibus autẽ, & æternis rebus & à priori infertur, quod ſequitur, & ab hoc ad illud fit conuerſio cum

neceſ-

ecessitate absoluta. de Mathematicorum de-
monstrationis necessitate loquutus est libro
secundo de Naturali Auscultatione. de æter-
norum corporũ necessaria in ostendendo con
versione in extremo secundo de Ortu, & inte
ritu. quos locos innuit cum ait. εἴρηται δὲ ἐν
ἑτέροις περὶ τούτων. dixi de his alio loco. &
quoniam satis non habuit dixisse, quòd diffe-
runt mortalium, & æternarum, & Mathemati-
carum rerum demonstrationis modi: rationẽ
etiam addit, quæ concisa, & obscura est. nam
quid appellet ἀρχὴν, quid ὂν quid ἐσόμενον,
non adeò facile est iudicare. quid intelligant
de dictione ἀρχὴ neque Michael Ephesius ex-
plicat, neque Leonicus. τὸ ὂν autem καὶ τὸ ἐσό
μενον aliter ille, aliter hic interpretatur. ait e-
nim Michael τὸ ὂν quòd est, esse naturalium de
monstrationum principium, quia quando à po
steriori prius inferimus: posterius illud actu
iam esse intelligitur: & si nondum sit. nam si
homo est, tali opus habet materia, in physicis
dici. in medicina eandem rationem esse, & in
Geometria. nam in illa sanitatem poni esse, si
etiam nondum sit, in hac triangulum. contrà
autem in artificiosis rebus, non quòd sit poste
rius statui, sed quòd futurum est. non enim di
ci. si est serra, ferrum fuerit, necesse esse: sed si
erit serra, & si erit domus, in illa ferrum, in hac
lateres

lateres esse oportet. hæc ille, quæ ab eo homine profecta esse pudet me, atque etiam piget. nam si quæ physicorum, & mathematicorum sunt, ab artificiosis differunt, cur in exemplis afferendis sanitatis meminit, quæ artificiosum opus est? nam quod in ceteris artiũ operibus verum est, cur etiam in medicinæ opere nõ valebit. deinde si ĩ mathematicis à posteriori infertur prius, malè ꝑfectè fecit Aristoteles, qui in secundo de Naturali Auscultatione cõtrariam protulit sententiam. deinde quid quæso interest dicere. si erit homo, sit semen oportet, & si est homo, fuit prius semen, vt ab hac temporis varietate differentia artificiosarum rerum, & naturalium ostendatur? aut quid erroris comittitur, si dicimus: est serra fuit igitur ferrum? quasi verò superius ab Aristotele dictum non sit eandem esse naturalium rerum, quæ ęternæ non sunt, & artificiosarum conditionem: vt si dicimus, si erit domus, sint etiam lateres opus est, possimus itidem etiam dicere, si erit homo esse semen prius oportet. aut in secundo de Naturali Auscultatione, cum de eadem hac re loquatur sine discrimine, & artis, & naturæ operum non vtatur exemplis. postremò quando negat Aristoteles in artificialibus posse nos εἰς ἀίδιον συνάρτῆσαι, cur non vidit, hoc nõ modo in artificialibus esse, sed in omnibus

ibus etiam naturalibus (ęternas tantum exci
io.) Nugæ ſunt hæ profectò, & ſine dubio
phesij ſcholijs additæ ab aliquo philoſophiæ
gnaro. nã illo homine indigna omninò hæc
unt. Leonicus Epheſio melius. ſed etiam ille
um accipit τὸ ὂν quod eſt, anguſtè admodum
ro eo, quod Platoni in Tymæo eſt τὸ ὄντως ὂν
uperſtitiosè videtur facere. nam vt etiam tri-
uamus Ariſtotelem hoc in loco de vero illo,
tque immutabili ente loqui, quid opus erat
telligere, & res mathematicas, & cœleſtia cor
ora ſub hoc entis nomine comprehenſa? nã
uanquam mathematicas res ſubſtantias exiſti
narent Pythagorei, fortaſſe ętiam Plato, ſi cre
limus Ariſtoteli non tamen ὄντως ὄντα dixe-
unt vnquam. cœleſtia autem corpora tãtum
beſt, vt ὄντως ὄντα putarit Plato, vt genita ẽt
ixerit, ſed quid de corporibus loquor? nõ'ne
ecundos illos Deos, primus omnium rerum
pifex genitos appellat, dum eos apud Plato
em alloquitur? ſed mittamus hæc. ſanè puto
ἀρχὴν appellare Ariſtotelem, quod prius in il-
atione ſumitur. nam ſi dicimus eſt Ver, erit
igitur æſtas: huiuſce coſequutionis principiũ
eſt Ver. ὂν autem, quod in actu eſt, & quod na-
tura, aut tempore prius eſt. ἐσόμενον, quod aut
actu nondum eſt, aut ſi actu eſt, poſterius ta-
men eſt, & finis. nam in mortalibus rebus hoc

eſt

eſt principium. nam ſi homo eſt, dicimus ſe-
men fuit. aut ſi homo erit, ſemen etiã ſit opus
eſt. homo igitur ἐσόμενον hoc eſt futurum eſt
eò quod effectum eſt, à quo poſito quod præce-
dit inferimus. his ita poſitis facilè verborum
ſententiam aſſequemur. negat Ariſtoteles ean-
dem eſſe in cõtemplatiuis ſcientijs, & in phy-
ſicis demonſtrandi rationem. nam in ijs ſumi,
quod eſt, in hac, quod futurum eſt. & ſanè in
phyſica nunquam dicimus. eſt ſemen erit igi-
tur & homo. non enim huiuſce generis nece-
ſitas in mortalibus rebus inuenitur. hoc autẽ
ſi ita diceremus, demonſtrationis eſſet princi-
pium quod eſt, non quod erit, hoc eſt, quod prę-
cedit, non quod ſequitur. in mathematicis au-
tem, & in ęternis rectè dicimus, in ijs, ſi eſt re-
ctũ, erit triãgulus æquales habens angulos duo-
bus rectis. in his, eſt ver, erit igitur æſtas. Cuius
neceſsitatis principiũ eſt, quod eſt, id eſt, quod
præcedit, contrà atque in phyſicis ſe habet. hęc
cum dixerit, oſtendit aliam differentiam, quæ
eſt inter mortales res, atque eas, quæ ſempiter-
næ ſunt. qua in re animaduertendum collatio-
nem tantum fieri inter naturales res, illas æter-
nas, has mortales. nam non erat quòd de ma-
thematicis loqueretur, in quibus à poſteriori
ad prius nullam affirmanter fieri conſequutio-
nem dictum eſt. ait igitur. cum demonſtratio-

s necesſitas poſsit fieri in æternis, quippe cũ
terna, ac immortalia ſint cœleſtia corpora,
ternoq́. motu cieantur, fit, vt in æternum poſ
nt necesſitatis oſtẽſiones fieri. ſemper enim
rum eſt dicere, futurum ſolſtitium, futuram
emem. in mortalibus rebus rem aliter ſeſe
bere. quippe cum mortales ſint, nullam in
s abſolutam necesſitatem, aut perpetuã inue
iri. de his autem omnibus ait ſe alibi loquu-
m, innuens fortaſſe extremum ſecundum de
eneratione librũ. qui locus conferendus eſt.
luſtrat enim hũc noſtrum mirum in modum.
onferenda & Alexandri luculentiſsima diſpu
tio libro quæſtionum Naturalium tertio.
æc dum ita commentarer anxius, admonuit
ir tùm in omni diſciplinarũ genere, tum præ-
ertim in ijs, quæ philoſophorum ſunt eruditiſ
imus germanam eſſe Ariſtotelis ſententiam.
t cùm dixerit Naturalium demonſtrationum
ationem aliam eſſe, atque eam, quæ in cõtem-
lantibus ſcientijs eſt. (Nam in ijs ſi hoc eſt, il
ud erit, dici, in his, ſi hoc eſt, illud fuit. non e-
nim dici poſſe, ſi hoc eſt, aut factum eſt, illud
erit neceſſariò.) Cum hoc inquam dixerit ver-
ba, quæ ſequuntur addat. οὐδ᾽ ἔστιν εἰς ἀΐδιον συ
ναρτῆσαι &c. quaſi diceret hoc genus necesſi-
tatis, qua à priori infertur quod ſequitur æter-
num non eſſe in rebus naturalibus. multoties
enim

enim cùm quæ præcedunt exiſtant, quæ ſequi
tur pereunt, & non oriuntur. Nã vt ſemel ac-
cidat poſt flores fructus produci, non tamen
ſemper & æterno tempore ſolet neceſſariò cõ-
tingere, vt cùm floreſcat arbor fructus ferat;
aut quod propoſito noſtro eſt accõmodatius,
cùm ſemen ſit gignatur planta, aut animal. hęc
itaque Ariſtotelis phraſis καὶ οὐκ ἔστι εἰς ἀΐδιον
συναρτῆσαι vt ſentit vir hic clariſsimus ſignifi
cat ęternum non eſt, ſemper nõ eſt, & ſimilia;
quod volui adnotare, vt auctori ſuo acceptũ fe
ram. hæc Ariſtotelis ſentẽtia eſt de modo infe
rendæ neceſsitatis in rebus, quæ ortũ, & interi
tum patiuntur, & in ijs, quæ neque oriuntur,
neque occidunt, & in ijs, quæ mathematicorũ
ſunt. in qua explicanda θεωρητικὰς ἐπιστήμας
ab eo vocari mathematicas, & eã phyſices par-
tim, quę in cœleſti ſubſtantia cognoſcenda po
ſita eſt arbitrari me dixi. nam diuinam philo-
ſophiã, de qua aliquis fortaſſe dubitarit, exclu-
do, eò quòd illationes in diuinis ſubſtantijs fie
ri abſurdum mihi videtur. quippe diuinæ ſub
ſtantiæ nihil habent, quod ijs attribuatur, quod
aut earum eſſentiam fugiat, aut ijs prius, poſte
rius've ſit. omnia in ijs eſſentialia: coniuncta
omnia: omnia eadem: ſi diſiungantur, aut cõ
ponantur, hoc fit humani animi infirmitate.

Δεῖ

ιβ.

ΔΕῖ δὲ μὴ λεληθέναι, καὶ πότερον προσήκει λέγειν, ὥσπερ οἱ πρότερον ἐποιοῦντο τὴν θεωρίαν, πῶς ἕκαστον πέφυκε γίνεσθαι, μᾶλλον, ἢ πῶς ἐστι. τοῦτο γὰρ οὐ μικρόν τι διαφέρει ἐκείνου. ἔοικε δ᾽ ἐντεῦθεν ἀρκτέον εἶναι. καθάπερ καὶ πρότερον εἴπομεν. ὅτι πρῶτον τὰ φαινόμενα ληπτέον περὶ ἕκαστον γένος, * εἶτα τὰς αἰτίας τούτων λεκτέον, καὶ περὶ γενέσεως, μᾶλλον γὰρ τοῦδε συμβαίνει. καὶ περὶ τὴν οἰκοδόμησιν. ἐπεὶ τοιόνδε ἐστὶ τὸ εἶδος τῆς οἰκίας, ἢ τοιόδε ἐστὶν ἡ οἰκία, ὅτι γίνεται οὕτως. ἡ γὰρ γένεσις ἕνεκα τῆς οὐσίας ἐστὶν, ἀλλ᾽ οὐχ ἡ οὐσία ἕνεκα τῆς γενέσεως.

* ἢ θ᾽ οὕτος τάς.

XII.

Latere autem ne illud quidem oportet, an ita agendum, quemadmodum priores auctores, qui quomodo res, quæque fierẽt, quàm quomodo essent tractare maluerunt. nõ enim inter hæc parum interest. sed enim exordiẽdum, quod iam dictum est, vt primum res persequamur, quæ quoque in genere conspectiores promptioresq́. habeantur, deinde causas reddamus, & generationem. hoc enim in ædificijs etiã potius euenit. quòd enim forma ædium talis est, aut quòd tales sunt ædes, idcirco fieri ædes hunc potius in modũ censemus. generatio enim substantiæ gratia est non substantia generationis gratia.

Comm.

QVm & naturam & numerum causarum docuisset Aristoteles, quartam quæstionem proponit, quæ ex ijs quæ declarata sunt nō difficilè definitur. ea autem est. an ita oporteat naturam, & affectus animantium explicare, vt prius quo pacto gigni quidque natura comparatum habeat, quoque modo fiat doceatur, an potius contrario modo. vt scilicet primò, quomodo quidque sit quæratur, deinde cur ita sit reddatur causa. alteram institutionis rationem sequuti sunt veteres philosophi, qui cum nullam ferè aliam in rerum ꝓductione cognouissent causam præter materiam: res omnes prout materiæ conuenit, contemplabantur. putabant enim, omnem necessitatis vim in generatione esse positam, vt est etiam in secundo de Naturali Auscultatione. Cum enim nullam formã nullumq. finem cognouissent, quorum gratia tota generatio est: generationi totam necessitatem tribuebant: vt hominem talem idcirco fieri, quoniam in humano semine tali sic fieri necesse est. & sanè quemadmodum errare videbantur, quando alias præter materiam ignorabant causas; ita suas positiones rectè sequebantur in reddenda rerum naturalium ratione. reddebāt enim à materia, quam solam, causam esse putabant. Cæterum Aristoteles cùm om-

nem generationem finis causa esse probasset, finemq. esse, & principium, & rationem, & om nium causarum optimum: suas & ipse positio nes sequitur, qui non putat à generatione res contemplari oportere, sed ab ipso generatio- nis termino: terminus autem generationis res ipsa producta iam est. quare à re producta au- spicandum esse necessariò, vt quomodo illa sit videatur primum, deinde cur ita sit, reddatur causa. Cum itaque dixisset latere hoc nõ opor tere, an ita sit agendum, vt priores auctores e- gerint, qui quomodo res fierent, quàm quomo do essent tractare maluerunt: hac enim nõ pa rùm inter hos institutionis modos interesse: statuit, initium sumendum esse à rebus ipsis, vt scilicet quomodo res ipsæ sint primùm videa- mus: deinde cur ita sic rationem afferamus. hoc enim illud est, quod & superius demõstra- bat: quæ in quoque genere sint, & appareant sumenda esse, deinde generationis quærẽdam causam contrà, ac veteres facere cõsueuerunt. & sanè ita faciẽdum est necessariò. cum enim materia propter formam sit: quod ratum est Aristotelicorum dogma, & efficiens causa pro pter formam efficere videatur, non mediocri ter aberrant, qui ante formam cognitam, quæ materiæ, & efficientis sunt quærunt. non ali- ter, atque Astrologi, qui quærerẽt, cur vrsæ quæ

in ſeptentrione ſunt nunquam occidant, cùm nunquam aut vrſas viderint, aut in rerum natura eſſe exploratum habeant. hoc autem, quod dixit exemplo artificũ declarare nititur. nam quemadmodum multis locis ſcriptũ reliquit, ars magna ex parte naturam imitatur. Architectum enim in ædificijs ita facere. (vertit autẽ Gaza ædificia τὴν οἰκοδόμησιν, cũ tamen Ariſtoteles loquatur de generatione, cui non reſpondet completum, & abſolutum ædificium ſed ædificatio ipſa) nam formam ædium prius exploratam habere, deinde cur ædes tales, aut tales ſint cauſam afferre. nam ſtulti, & inepti eſſet artificis ædificationem quærere, cùm ædes ne animo quidem cogitarit. hoc autem, quod exemplo aperuit, ratione declarat poſtea. nam ſubſtantiam eſſe generationis terminũ, & propter illam generationem eſſe, cùm illa ſit, quæ à materia tanquam bonum expetatur: non autem contrà ſubſtantiam generationis gratia. nam abſurdum eſſet, finem eorum eſſe cauſa, quæ ante finem ſunt. non enim finis eſſet. finis enim eſt τὸ οὗ ἕνεκα cuius gratia. in his autem Ariſtotelis verbis dubitari fortaſſe poſsit. an terminus generationis ſit res ipſa compoſita, an altera compoſitæ rei pars, hoc eſt forma. deinde an quod gignitur forma ſit: an potius quod ex materia, & forma conſtat. nam paulò

inte indiſtinctè & nos de hac re loquebamur.
dicendum autē, motus, & generationis termi-
num eſſe formā, quę nō alia ratione παράδειγ-
μα exemplar in ſecundo phyſicorū dicitur, niſi
quòd naturæ exemplar quodam eſt, quod cum
conſequitur ab omni motione deſinit. qua ra-
tione dixit & in primo de Ortu, & interitu. ha
bitibus in materia præſentibus motum deſine
re. & in ſecundo de Naturali Auſcultatione,
quorū inquit motionis continuæ, aliquis mo-
tionis ipſius eſt finis, illud vltimū eſt, & id, cu-
ius gratia. ſed ex Ariſtotelis verbis poſſet for-
taſſe, aliquid obijci. ait enim ἡ γὰρ γένεσις ἕ-
νεκα τῆς οὐσίας. vbi ſubſtantiam compoſitam
videtur innuere finem eſſe generationis. illa
enim eſt, quæ re vera οὐσία dicitur. reſpondere
tamen poſſumus, hoc in loco ſubſtantiæ voce
non intelligere ſubſtantiam compoſitam, ſed
formam. nam & ſecundo libro de Anima cū
animam Animati corporis formā probet eſſe
ὅτι μὲν inquit ὡς οὐσία. & innumeris alijs lo-
cis formam ſubſtantiam nominat. ſed ſi etiam
tribuamus ſubſtantiam hoc in loco pro cōpo-
ſita accipi oportere, non difficilis eſſet reſpon
ſio. formam enim eſſe re vera generationis
terminum. ſed quoniam cum hæc educta ſit à
materiæ poteſtate, compoſitum fit, hoc etiam
finem eſſe, nō quidem per ſeſe, ac primum, ſed

conſequenter (vt ita dicam) & ſecundariò. q̃ ſi obijcitur illud eſſe ortus,& mutationis terminum,quod ab efficiente proponitur, proponi autem compoſitum : reſpondere oportet primùm , ac per ſeſe formam proponi , quæ ideò & cum fine conuenit, & exemplar appellatur. nõ enim probo Simonis Portij viri doctiſsimi ſententiam : ſecundariò autem compoſitum , eò quòd quãdo forma ſit,rem etiam eſſe oportet. neque placet finis diſtinctio,quo,& quod : vt quo forma ſit finis,vt quod compoſitum.nã vnius mutationis vnus etiam eſſe debet finis , qui diſtinctionem admittat nullam . quod aũt de generatione quæritur, formæ ne an cõpoſito cõueniat,abAriſtotele facilè declaratur.qui ſeptimo & duodecimo libris Metaphyſicorum negat , aut materiam , aut formam generari , ſed quod compoſitum eſt . illa enim eſſe τὰ ἔσχατα hoc eſt extrema, quę dici non poſſunt vllo pacto gigni . adnotat enim formam ideò non dici gigni eò , quod omne tranſmutabile ab aliquo,& ex aliquo, & ad aliquid tranſmutatur . illud autem à quo mutatur eſſe motorem: illud ex quo mutatur materiam : id quod mutatur formam . quòd ſi forma generaretur neceſſariò eſſe compoſitam,eò,quòd ex aliquo & ad aliquid mutaretur . Sic autem ſequi formã habere formam . quòd cum de alijs quoque for-

is dici posſit, infinitam fore quæſtionem. in
rimo etiam libro de Naturali Auſcultatione
icit Ariſtotelis ὅτι τὸ γινόμενον ἅπαν ἀεὶ συνθ-
ετον, id eſt, quòd omne, quod gignitur com-
oſitum eſt. quæ cum ita ſint verendum non
ſt, quin hæc ſit Ariſtotelis ſententia, & rei na-
uræ maximè conſona. nec tamen in re alio-
uin perſpicua deſunt ſophiſtarum obiectio-
es. ſunt, qui formam gigni putant, non com
oſitum, eò, quòd terminus per ſeſe generatio
is eſt. quod quanquam negandum non eſt,
on tamen forma ideò gignitur. atque vt fa-
eor quod ſentio videntur mihi homines for-
mam ignorare, quid eſt. eſt enim forma perfe
ctio, atque abſolutio materiæ, quæ imperfectū
quid eſt, & vt appellat grauis auctor Themiſti-
us ἀκρυία. quonam igitur modo perfectio per
fici dicitur? gigni enim eſt perfici. perficitur
itaque res ipſa, nō ipſa perfectio. res enim eſt,
quæ perfectionem ſuſcipit. quare ſummo iu-
dicio dicit Simplicius in ſecundum de Anima
πᾶν γὰρ εἶδος τέλειον μᾶλλον δὲ τελείωσις. hoc
eſt omnis enim forma perfecta eſt, magis, autē
perfectio. nec tamen nego proprium eſſe ma
teriæ quatenus imperfecta eſt perfectionē ſu-
mere. ſed ſi perfici dicitur ideò dicitur, quia
perfectæ rei pars eſt. ſed vt exemplo res decla
retur. ſi figulus teſtam aliquam fracti vaſis ſu

mat, imperfectum vas, imo non vas ſumpſiſſe ſine vlla dubitatione dicitur. ſi ſuper hoc vas fingat, polliat, perficiat: quidnam pollitum, quid effinctū, quid perfectum dicimus: quod additum eſt teſtæ, teſtam ipſam, an totum vas? ſanè totum vas: quod alioquin ex teſta conſtat, & parte ea, quæ teſtæ addita eſt. nec nego poſſe dici rectè, teſtam perfici, ſed ita dici, vt vaſis totius eſt pars: non quòd illa perfectionem re vera ſumpſit. aiunt etiam illud gigni, quod omnibus ſuis partibus abſoluitur, formam autē omnibus ſuis partibus abſolui. Sed ſciendum quòd quanquam compoſitum, quod ad materiam pertinet, præeſſe videatur, tamen vt forma, & materia vnum maximè fiunt, omnibus partibus gigni dicitur. nulla enim eſt in compoſito pars, quæ non verè gignatur. qua ratione & materia gigni dicitur ab Ariſtotele, quatenus nouam ex ſe educit formam, & cum ea vnum quid effecta eſt. nec illud contra me eſt, quod dixi ſuperius, formam eſſe motionis terminum, nunc autem compoſitum gigni affirmem. nam aliud eſt mox, & mutationis eſſe terminū, aliud producitus & eſſe poſt motum. ſed hæc longius quàm meum erat inſtitutum.

ιγ´.

„ Διόπερ ἐμπεδοκλῆς οὐκ ὀρθῶς εἴρηκε λέ-
„ γων, ὑπάρχειν πολλὰ τοῖς ζώοις, διὰ τὸ

συμβῆναι οὕτως ἐν τῇ γενέσει. οἷον καὶ ῥάχιν
τοιαύτην ἔχειν. ὅτι στραφέντος * καταχθῆναι *κατεαγῆναι.
συνέβη. ἀγνοῶν πρῶτον μὲν ὅτι δεῖ τὸ σπέρ-
μα τὸ συστὰν, ἔχον δύναμιν τοιαύτην ὑπάρχειν.
εἶτα ὅτι τὸ ποιῆσαν πρότερον ὑπῆρχεν οὐ μόνον
τῷ λόγῳ, ἀλλὰ καὶ τῷ χρόνῳ. γεννᾷ γὰρ ὁ ἄν-
θρωπος ἄνθρωπον, ὥστε διὰ τὸ ἐκεῖνον τοιόνδ᾽-
εἶναι, ἡ γένεσις συμβαίνει τοιάδε τῷ εἴδει. ὁμοίως
δὲ καὶ ἐπὶ τῶν αὐτομάτως δοκούντων γίνεσθαι
καθάπερ καὶ ἐπὶ τῶν τεχναστῶν. ἔνια γὰρ καὶ
ἀπὸ ταυτομάτου γίνεται ταυτὰ τοῖς ἀπὸ τέ-
χνης, οἷον ὑγίεια. τῶν μὲν οὖν προϋπάρχει τὸ
ποιητικὸν, ὅμοιως, οἷον ἀνδριαντοποιητικὴ, οὐ
γὰρ γίνεται αὐτόματον. ἡ δὲ τέχνη, λόγος τοῦ
ἔργου ἄνευ τῆς ὕλης ἐστί. καὶ τοῖς ἀπὸ τύχης
ὁμοίως. ὡς γὰρ ἡ τέχνη ἔχει, οὕτω γίνεται. διὸ
μάλιστα μὲν λεκτέον ὡς ἐπειδὴ τοῦτο ἦν τὸ ἀν-
θρώπῳ εἶναι, διατοῦτο ταῦτα ἔχει. οὐ γὰρ ἐν-
δέχεται εἶναι ἄνευ τῶν μορίων τούτων. εἰ δὲ
μὴ, ὅτι ἐγγύτατα τούτοις καὶ ἢ ὅλως ὅτι ἀδύνα-
τον ἄλλως ἢ καλῶς γε οὕτω. ταῦτα δὲ ἕπε-
ται. ἐπεὶ δὲ ἐστὶ τοιοῦτον τὴν γένεσιν ὡδὶ, καὶ
τοιαύτην συμβαίνειν ἀναγκαῖον. διὸ γίνεται
πρῶτον τῶν μορίων τόδε, εἶτα τόδε, καὶ τοιοῦ
τον δὴ τὸν τρόπον * ἐπὶ πάντων τῶν φύσει συ *ὁμοίως.
νισταμένων.

XIII.

QVamobrem Empedocles pleraque in animalibus propterea ita cōtineri, quia ita,

eum

" cum orirentur acciderit, malè ait. vt & ſpinam
" haberi talem, quòd per contortionem diſiungi,
" frangiq́. accidit: neſcius, & quam ſemen genita
" le, quod conſtiterat, vim talem habere oportet, et
" quã res, quæ effecerat, prior eſſet non modo ratio
" ne, verũ etiã tempore. gignit etenim homo homi
" nem. itaque ortus talis euenit ſpecie, quoniam
" talis, qui gignit eſt. quin etiam de ijs, quæ ſpon-
" te fieri videntur, pariter atque de artificioſis ani
" maduertere licet. nonnulla enim vel ſponte, ea-
" dem, quæ arte fieri poſſunt, vt ſanitas. his igitur
" cauſa efficiẽs ſimilis antecedat neceſſe eſt. vt ars
" condendarum ſtatuarum prior ſtatuis eſt: quan-
" do ſponte fieri nequeunt. artem autẽ operis eſſe
" rationem omni adiunctam materia certum eſt.
" fortuitis quoque ratio ſimilis eſt. vt enim ars ſe
" habet, ita exiſtunt. Quamobrem cenſendum ita
" potiſſimum, vt ob eam rem membris his homo cõ
" ſtet, quia hoc homini neceſſe eſt. non enim fieri po
" teſt, vt ſine his membris homo ſit. ſin minus, pro-
" ximum tamen aliud quidquam opinãdum, & vel
" omninò fieri aliter nõ poſſe, vel benè ita fieri tan
" tum ſtatuendum. Cum itaque talis res ſit, gene-
" rationem in hunc modum, talemq́. euenire neceſ-
" ſe eſt. quapropter membra non ſine ordine oriun
" tur: ſed primum hoc, deinde illud, atque in hunc
" modum omnia, quæ natura conſiſtunt diſponun-
" tur.

Statu-

STatutum eſt rem non eſſe propter generationem, ſed generationem propter rem. nam quia talem rem eſſe neceſſe eſt, generationem etiã ſe talem oportet. non eſt igitur, vt veteres hiloſophi exiſtimarunt, ac præſertim Empeocles, quem hoc in loco non iniuria reprendit. qui cum materiæ, ac generationi triueret omnia, Animantium etiam membra cõ ormata eſſe dicebat, nõ ſinis, cui deſtinata ſunt auſa, ſed quia ita in generatione accidit. ſpiam enim, quæ oſsium omnium origo eſt, quẽ dmodum venarum cor, vertebroſam eſſe affir nabat, non quod ea flecti animal neceſſe eſt: ed quòd dum animalia gignuntur, torqueri am, ac frangi accidit, rectam alioquin, & ſine ertebris. hoc enim forte fortuna contigiſſe. ius enim hoc carmen eſt non ſemel ab Ariſto ele recitatum.

Comm.

Ὡς οὕτω συνέκυρσε θέων τότε πολλάκις δ' ἄλλως. temerè ſanè prolata ſententia. nam quæ caſu veniunt raró accidunt, & præter naturam, quare ſæpius cum ſpina recta naſci ani malia contingeret. quod ſi fieret nulla in ijs eſſet motio, nullus inceſſus. eſt enim vt docet in ſecundo horum librorum ſpina oſsium origo, à qua omnia oſſa continuata in corpus animalis diſpeſcuntur: & à qua omnis flexio, ac contorſio

tortio principaliter fit. ſed mirum non eſt, inquit, erraſſe Empedoclem. erat enim neſcius, in ſemine cōcreto talem facultatem eſſe oportere, & rem, quæ effecerat priorem eſſe nō modo ratione, ſed tempore. duo enim hæc in ſemine neceſſaria ſunt. nam cum animal generet animal, & in ijs, quæ fœminam, & marem habent animalibus, ſemen eſſe neceſſe ſit, quod velut maris inſtrumentum formet, ac foueat muliebre menſtruum: neceſſe eſt, vt cōceptus (conceptum enim ſignificat τὸ συςὰν σπέρμα) vim habeat, quam primum quidem acceptam à mare ſeruat intra ſe, qua fit, vt mēbra in dies fiant, & augeantur: poſtremoq́. prodeat animal, quod ei ſimile ſit, à quo vis illa formatrix primum profecta eſt. optimè igitur hoc in loco ait Ariſtoteles ignoraſſe Empedoclem vim hanc in ſemine neceſſariò contineri, quam primum à mare accepit, qui & ratione præcedat, & tempore. quòd enim præcedat tempore planum eſt. præterquam quòd efficientium naturam, hanc eſſe explicauit in duodecimo Metaphyſicorum, vt effecta pręcedant tempore. ſed & ratione præcedere neceſſe eſt. nam quod fit ab eo, quod præceſsit formam, ac eſſe ſumpſit. quamobrem & ratione, & tempore illo poſterius eſt. ſed hæc omnia ſunt ab Ariſtotele explicata ſecūdo ferè toto libro de Ortu Animalium,

ium, à quo quæ ad hunc locum pertinent ſu-
nenda ſunt. quod autem ait: itaque Ortus ta
is ſpecie, quoniã talis, qui gignit eſt: hoc ſen-
u eſt accipiendum. Nam quando ita natura
õparatum eſt, vt Animal Animal edat, & plan
am planta, neceſſe eſt, vt ortus tali ſpecie ne-
eſſario ſit, quali præditum eſt edendum Ani-
nal. ſumit igitur neceſsitatem ortus à ſpeciei
atura, quæ vt in parente, ita in prole elucere
lebet. neque enim contrario modo accidit, vt
n ortu neceſsitas ſit, cuius ratione tale, aut ta-
le fiat Animal. hoc autem, quod de Animali-
bus dixit verum etiam eſſe ait in ijs, quę ſpon-
te fieri vidẽtur, pariter, atque in artificioſis. nã
vt in ijs, quod gignit ſimile eſt forma ei quod
fit, ita etiam in arte, ac ſponte naſcentibus. ꝙ
enim multa ſponte fiant, quemadmodum ea
ſunt, quæ arte fiunt ſanitatis probat exemplo.
quæ vt medici ope comparatur ſic etiam ſpon
te ſua. plerunque enim vel minimo adiuta ex-
trinſecus auxilio natura ipſa noxia expellit, &
ſanitatem corpori reſtituit. Cur autem ſit ꝙ
quæ ab arte fiunt eadem etiã aliquando ſpon-
te oriantur, rationem reddit ſeptimo Metaphy
ſicorum libro. nam materiam, quæ in genera
tione ſubſternitur, aut talem eſſe, vt poſsit etiã
per ſe moueri, aut minimè compotem. nam
ſanitatem vel minima aliquando accepta mo-

tione

tione restitui corpori, quoniã illud aptum sit, etiam si artificiosè motum sit per sese hũc motum obire. cõtrà vero lateres, aut intritum domum nunquam fieri, nisi à principio ad finem ab artifice ædificetur. & tamen & quæ sponte videntur fieri, & quę artificio à simili, atque cognomine efficiente produci. nam in ijs, quæ sponte fiunt satis est, si non omni ex parte, ex aliqua tamen vim effictricem præcessisse similem ei formæ, quæ fit: vt in sanitate est calor. Nam calore affectum corpus sanum fieri, sanitatem autem calorem esse. Hæc ille & verè, & ingeniosè vt omnia, quæ cum his conferenda sunt. Nam quæ hic concisè, & perobscurè, ibi latius, & apertius explanantur. sed adnotandũ quæ nos *αὐτόματα* dicimus latinè spontanea, aut sponte orientia appellari: plerunque etiã fortuitò, casu've accidentia, quæ quãquam plerunque omnia idem significent: latius tamen patet spõte quàm casu fieri. vt hinc fiat, vt quę Gaza transfert sponte fieri, Bessarion & Argyropulus casu fieri dicant. sed hæc omnia idem significant in hoc, quem exponimus loco, & in Metaphysicis. quæ autem habet: artem operis esse rationem sine materia, videntur ijs aduersari, quæ secundo de Ortu Animalium habet. Nam & ibi de arte loquens principium, ac formam vocat rei, quæ fit. forma autem intimum

est

ſt rei principium, neque vnquam ſine mate-
a. & Alexander in primo libro de Anima ar-
m vocat, quidquid ex arte in materia fit. an
ılla hic pugnantia eſt? ſed ars dupliciter ſu-
ıitur, aut vt in animo eſt, aut vt opus ab eo,
uod in animo eſt profectum? nam vt in Ani-
ıo eſt forma eſt ſine materia mente artificis
omprehenſa. vt autem opus, in materia eſt. &
tero ſenſu loquitur hoc in loco, altero in ſe-
ındo de Ortu Animalium. ars itaque priori
gnificatione accepta operi, quod ex arte fit
milis ſpecie eſt. id quod in ijs etiam, quæ for
ıitò fiunt, eſſe affirmat. (quæ autem ſponte
eri dicebat ſuperius, ea modo fortuita dicit,
ò, quòd loco αὐτομάτου quod caſus eſt, quod
tiam ſponte ſignificare diximus, ſumpſit τύ-
χην hoc eſt fortunam) quę cùm dixerit, ſatisq.
efutata Empedoclis opinio videatur: quæ ve
a ſit tractandi ratio, explicat. quanquam illá
c paulò ante poſuerit. à forma enim rei inci-
ıendum eſſe. vt quoniam tale quid homo eſt,
ıeceſſe eſſe talem generationẽ fieri, taliaq. mẽ
ra, quæ, fini, ac formæ hominis ſint optimè
ccommodata, vt quoniam rectus incedit, cru-
a valida, & clunes habeat. nam & ſic commo-
lè rectus incedit, & quando delaſſabitur eſt ſe-
lendi cõpos. neque enim inquit, ſine his, aut
ıis ſimilibus eſſe poſſet. dicit autem hoc: quia
ad fi-

ad finem, cui destinata sunt animalia, si nõ eadem, quæ vni generi sunt, mẽbra, & alteri sint similia tamen esse necesse est: quando c ..en sit vitæ actio. cuius rei exemplum accommodatum non est in exterioribus membris: sed in visceribus, ac intimis partibus, quibus proportione saltem plura inter se animalia conuenire oportet. demum inquit, aut necessariò talia membra esse, aut melioris notæ gratia. nam sunt ex membris Animalium, quæ necessaria sunt ad obeundam, cui destinata sunt, actionẽ sunt alia, quæ quanquam necessaria non sunt optimum tamen est esse qualia sunt. quare & in primo de Ortu Animalium quærens an testes in animali necessarij sint, distinctionem hanc ponit, melioris scilicet causam, & necessitatem. subdit autem quod sententiam optimè claudit, & quod veterum sententiam maximè infirmat. nam quoniam res talis sit, generationem talem fuisse necessariò, vti primum hoc appareat membrum, deinde illud, mox aliud, non sine ordine, a. ratione. nã quoniam cor illud est, à quo cętera mẽbra & fiunt, & augentur, primum esse generatione debet, quod sequãtur alia viscera ordine quodam, ac serie, post quæ superiores partes absoluantur, quæ sequantur inferiores. sed hæc ad libros de Ortu Animalium pertinent.

Οἱ μὲν

ιδ.

Οἱ μὲν οὖν ἀρχαῖοι καὶ πρῶτοι φιλοσοφή-
σαντες περὶ φύσεως. περὶ τῆς ὑλικῆς
ἀρχῆς καὶ τῆς τοιαύτης αἰτίας ἐσκόπουν, τίς
καὶ ποία, τίς καὶ πῶς ἐκ ταύτης γίνεται τὸ ὅλον.
καὶ τίνος κινοῦντος. οἷον νείκους ἢ φιλίας. ἢ νοῦ,
ἢ τοῦ αὐτομάτου. τῆς δὲ ὑποκειμένης ὕλης, τοι-
άνδε τινὰ φύσιν ἐχούσης ἐξ ἀνάγκης. οἷον τοῦ
μὲν πυρὸς, θερμήν. τῆς δὲ γῆς ψυχράν. τοῦ μὲν
κούφην, τῆς δὲ βαρεῖαν. οὕτω γὰρ καὶ τὸν κό-
σμον γεννῶσιν. ὁμοίως δὲ καὶ περὶ τὴν τῶν ζώ-
ων καὶ τῶν φυτῶν γένεσιν λέγουσιν. οἷον ἐν τῷ
σώματι ῥέοντος μὲν τοῦ ὕδατος, κοιλίαν γενέ-
σθαι, καὶ πᾶσαν ὑποδοχὴν τῆς τε τροφῆς καὶ
τοῦ περιττώματος. τοῦ δὲ πνεύματος διαπορευ-
θέντος, τοὺς μυκτῆρας ἀναρραγῆναι. ὁ δ' ἀὴρ
καὶ τὸ ὕδωρ ὕλη τῶν σωμάτων ἐστίν. ἐκ τῶν
τοιούτων γὰρ σωμάτων, συνιστᾶσι τὴν φύσιν
πάντες.

XIIII.

Veteres igitur illi, & primi naturę interpre tes materiale principium, ac eiuſmodi cau ſam, quænam, qualisq. eſſet indagarunt: & quo nam pacto hinc tota orirẽtur, & quo mouente, vt diſcordia, & concordia, aut mente, aut caſu, temeritateq. ſpontina docuerunt: cum ſubiecta materia talem quandam præ ſe ferre naturam videretur, vt feruidam ignis gelidam terra, &

„ alter leuem, altera grauem: ſic enim mundum
„ etiam generant. hæc eadem de ortu plantarum,
„ & Animalium quoque referũt. Ventrem enim,
„ aluum, omneq́. cibi, & excrementi conceptacu-
„ lum ita conſtitiſſe: Cum in corpore humor la-
„ beretur, & rueret. nares ex rupto patuiſſe, cùm
„ ſpiritus, ſiue flatus tranſmearet, atque diſpelle-
„ ret. at vero aer, & aqua non niſi corporũ ma-
„ teria eſt. naturam enim omnes ex ijs corporibus
„ componunt, atque conſtituunt.

Comm. DOcet quæ veterum phyſicorum fuerit philoſophandi ratio eorum occaſione, quæ ſuperius declarauit. eandem autem ſententiam inuenire licet duobus locis in ſecundo de Naturali Auſcultatione, quorum in altero dicit omnem naturę vim veteres in materia poſuiſſe, & in ea omnis motus, mutationisq́. collocaſſe principium: formas autem eſſe affectus quoſdam, ac habitus, qui facilè dilaberentur: cùm materia perpetuò maneat, quippe quæ natura ſola eſt. in altero autem, qui noſtro huic ſimilior eſt vnam materiam fuiſſe contemplatos, atque ei omnem neceſsitatem tribuiſſe. vt quoniam calidum tale quid eſt, frigidum etiam tali natura præditum, res tales neceſſario fieri. Cum nulla alia ſit cauſa præter efficientem, quam alij

litem,

litem,& amorem,alij mentem dixerunt.ſed in
quinto libro de generatione Animalium ijſdẽ
ferè verbis ſententiam hanc, & ſuperiorem de
clarauit . verba eius hæc ſunt . ὥσπερ γὰρ ἐλέ-
χθη κατ᾽ ἀρχὰς ἐν τοῖς πρώτοις λόγοις, οὐ διὰ τὸ
γίνεσθαι ἕκαστον ποιόντι, διὰ τοῦτο ποιόντι ἔ-
σται, ὅσα τεταγμένα, καὶ ὡρισμένα ἔργα τῆς φύ-
σεώς ἐστὶν, ἀλλὰ μᾶλλον διὰ τὸ εἶναι τοιαδὶ γίγ-
νεται τοιαῦτα. τῇ γὰρ οὐσίᾳ ἡ γένεσις ἀκολου-
θεῖ, καὶ τῆς οὐσίας ἕνεκά ἐστὶν, ἀλλ᾽ οὐχ αὕτη τῇ
γενέσει. οἱ δὲ ἀρχαῖοι φισιολόγοι τοὐναντίον ᾠή-
θησαν, τούτου δὲ αἴτιον, ὅτι οὐχ ἑώρων πλείους
οὔσας τὰς αἰτίας, ἀλλὰ μόνον τὴν τῆς ὕλης, καὶ
τὴν τῆς κινήσεως, καὶ ταύτας ἀδιορίστως. τῆς
δὲ τοῦ λόγου καὶ τῆς τοῦ τέλους ἀνεπισκέπτως εἶ-
χον. ἔστι μὲν οὖν ἕκαστον ἕνεκα τοῦδε. ſed vt ad
noſtrum hunc redeamus, ait veteres illos, pri-
mosq́. naturę interpretes materiale tantũ prin
cipium,& cauſam,quænam,qualisq́. eſſent in-
dagaſſe . primos autem naturæ interpretes eos
appellat, qui phyſici appellati ſunt, quorum è
numero Empedocles,Anaxagoras, Democri-
tus,Leucippus,Parmenides, Antiphon,Thales
extiterunt . materialem autem cauſam,& prin
cipiũ pro eodem ſumit, vt ſui moris eſt, quod
vnum ait contemplatos veteres, & quid ſit, &
quo pacto cuncta ex eo oriantur tradidiſſe.Nã
Empedocles quatuor ſtatuebat elementa, quæ

omnium rerum commune essent principium. quæq. mundum, aut intelligibilem, aut sensibilem constituerent. intelligibilem, quem σφαίρον appellabat, quando amor liti præstaret. sensitiuum autem, quãdo lis amorem vinceret. ex his autem Animantes stirpes, atque omnia cõstare. quod ille carminibus expressit elegantissimis, quæ cum à M. Antonio Flaminio felicius meo iudicio, quàm græcè sint, translata habeantur, non grauabor apponere.

„ *Non'ne vides hanc molem, atque hæc variantia membra,*
„ *Nunc illa inter sese arcto coeuntia nexu*
„ *Exercent placidam felici fœdere pacem:*
„ *Sensiferi vnde vigent mortali in corpore motus.*
„ *Irarum ingenti nunc tempestate coorta*
„ *Incipiunt rimis agitata fatiscere, donec*
„ *Dissiliant duro vitai in littore fracta.*
„ *Talibus inter se vicibus voluuntur in orbem*
„ *Et pecudes, & montiuagum genus omne ferarũ.*
„ *Et volucres pictis trannantes aera pennis.*
„ *Quæq. latent liquido Nerei sub gurgite mõstra,*
„ *Veliuolæq. rates, & amantes aspera dumi.*

Anaxagoras autem communem rerum omniũ confusionem ponebat, quam πανσπερμίαν appellabat, ex quorum coniunctione, ac secretione cuncta fieri & aboleri. Democritus indiuidua corpuscula rerum omnium ponebat materiam,

am, hæc vocabat Atomos, ex quibus & inani
es omnes, quæ ſub aſpectum cadunt, ortum
abuiſſe, & in eas recidere. ſed veterum opi-
iones infinitum eſſet recenſere. illud noſſe
itis ſit eos materiale tãtum principium aliud
lios fuiſſe contemplatos, & quid ſcilicet eſſet,
c quomodo ex eo cuncta fierent, videlicet ap-
o ſitione, coniunctione, mutuo concurſu, ra-
efactione, denſatione. quoniã autem ex ma-
eria aliquid effici minimè poteſt, niſi ſit, quod
extrinſecus moueat, idcirco efficiẽdi vim con
ſtituit litem, & amorem Empedocles, Anaxa-
goras mentem, caſum Democritus, & alij. nã
caſu quodam in infinito volitare corpuſcula
illa, ac concurſu ſuo varias rerum ſpecies pro-
ducere. res autem ſic affectas produci dicebãt,
quia talis eſſet natura materiæ, ex qua con-
ſtarent. nam quoniam ignis, & leuis, & cali-
dus, ideò quæ leuia, & calida ſunt ex eo neceſſa
riò fieri: poſtremò mundum ipſum ex his hac
neceſsitate materierum conſtitui. nam leue
ſuprema petere, ima graue, ex his autem mun-
dum conſtitutum. non alio etiã modo in ani-
malibus & plantis rem eſſe. Ventrem enim, &
omne excrementorum conceptaculum ex hu-
mido elemento fieri, & has partes humiditate
ſcatere. Nares autem, quibus ſpiramus, quæq́.
ſpiritus plenæ ſunt, aërium principiũ habuiſſe.

aëris enim vi meatus narium affectas. quare & aëreas, & afflatu ſpiritus eſſe plenas, hæc omnia ad Empedoclem pertinent. is enim vt eſt. in ſecundo libro de Anima radices ſtirpium in terra defixas deorſum augeſcere dicebat, quòd terreſtris eſſet in radicibus materia. ſurſum autem efferri, quia hæc eſſet ignis, ex quo conſtarent natura. aqua autem, inquit, & aer materia ſunt. nam duo hæc, & terram, & ignem ſtatuebat Empedocles, alij autem, aut ex his vnũ, aut alia quædam corpora, quibus eam tribuebant vim, quam primis corporibus ij, qui ea prima rerum initia affirmabant. hoc enim eſt quod ait. ἐκ τῶν τοιούτων γὰρ σωμάτων συνίστασι τὴν φύσιν πάντες. ſed illud dubitari poſſet qd eſt, quod in quarto libro de cœlo negat Ariſtoteles Empedoclem de leuium, aut grauium corporum natura loquutum eſſe: cum hoc in loco manifeſtò dicat, ſic illum genitum eſſe mundũ affirmaſſe, quòd terra grauis deorſum ferretur ignis ſurſum. an locus ille quarti libri de cœlo ita intelligendus eſt? non quòd nullam fecerit Empedocles grauium, ac leuium corporum mentionem, ſed quòd eorum naturam accuratè nõ explicarit, & quare aliud leue, aliud graue ſic cauſam non attulerit: quemadmodũ Plato, & Democritus, quorum ille in Tymeo leue eſſe corpus affirmat, quod ex paucioribus

conſtat:

constat: graue, quod ex pluribus. hic autẽ le-
ue, quod plus inanis haberet, ac minus atomo-
rum, graue, quod minus inanis, plus autem ato
morum contineret.

ιέ.

ΕἸ δ᾽ ἔστιν ὁ ἄνθρωπος καὶ τὰ ζῶα φύσει, καὶ
τὰ μόρια αὐτῶν λεκτέον ἂν περὶ σαρκὸς
εἴη, καὶ ὀστοῦ, καὶ αἵματος, καὶ τῶν ὁμοιομερῶν
ἁπάντων. ὁμοίως δὲ καὶ περὶ τῶν ἀνομοιομερῶν.
οἷον προσώπου, χειρὸς, ποδὸς, ᾗ τοιοῦτον ἕκαστόν
ἐστιν αὐτῶν, καὶ κατὰ ποίαν δύναμιν. οὐ γὰρ
ἱκανὸν, τὸ ἐκ τίνων ἐστίν. οἷον πυρὸς, ἢ γῆς. ὥσ-
περ κἂν εἰ περὶ κλίνης ἐλέγομεν, ἢ τινος ἄλλου
τῶν τοιούτων, ἐπειρώμεθα μᾶλλον ἂν διωρί-
ζειν τὸ εἶδος αὐτῆς, ἢ τὴν ὕλην. οἷον τὸν χαλκὸν,
ἢ τὸ ξύλον. εἰ δὲ μὴ, τήν γε τοῦ συνόλου. κλίνη
γὰρ τόδε ἐν τῷδε. ἢ τόδε, τοιόνδε. ὥστε κἂν
περὶ τοῦ σχήματος εἴη λεκτέον, καὶ ποῖον, τὴν
ἰδέαν. ἡ γὰρ κατὰ τὴν μορφὴν φύσις κυριωτέ-
ρα τῆς ὑλικῆς φύσεως.

XV.

QVòd si homo, cæteraq́. animalia, mẽbraq́. eorum natura constant, dicendum profectò de carne, de osse, de sanguine, denique de omnibus tàm simili, quàm dissimili strue compactis: vt de facie, de manu, de pede, qua quodque eorum tale sit, & qua item constent facultate, siue virtute. non enim satis est eatenus tan-

„ *tum nosce, quibus ex rebus compositum sit, vt*
„ *igne, terra ve: sed perinde agendum, vt si de le-*
„ *cto, aut de quolibet alio generis eiusdem agere-*
„ *tur. formam enim potius, quàm materiam eius*
„ *declarare tentaremus. vt æs, aut lignũ: vel si id*
„ *minus totius quidem ipsius speciem non omitte-*
„ *remus. lectus enim hoc in hoc est, aut hoc tale est.*

Comm. HAbemus hactenus ab Aristotele traditam viam, & rationem, qua partes animalium sunt declarandæ. primùm enim earum constitutionem, ac formam sumendam esse, deinde quærenda ea, quæ materiæ sunt, animaduertit. quã-obrem duobus nominibus physicos reprehendit, & quòd materiæ, & efficientię totam necessitatis vim tribuerent, & quòd præcipuam causarum omitterent duabus tantum memoratis causis materia, & effectrice. rem enim explicare oportet quid sit: hoc enim eius essentia, & ratio est: non autem ex quibus constet, aut à quo sit effecta solùm dicere. quæ cum ita sint in his verbis sub Hypothesim quid agendum, & quomodo sit agendum proponit. agendum quidem de partibus animaliũ definitione explicandis quid sint. ponit autem Hypothesim quando ait si homo cæteraq. animalia, & eorũ partes natura constant: neque sumit hominẽ,

cæteraq.

æteraq. animalia, & eorum partes natura con
are, tum quòd planum eſt per ſeſe, tùm quòd
nillies ab eo probatum fuit. præſertim in ſe-
undo phyſicorum. vbi ijſdem ferè verbis φύ-
σει μὲν inquit τὰ πεζῶα καὶ τὰ μέρη αὐτῶν, &
libi φύσις μὲν οὐκ ἔστιν φύσει δὲ οἷον ὁ ἄνθρω-
πος. ſatis igitur eſt poſuiſſe. ſi homo, cæteraq.
nimalia, & eorum membra natura conſtant,
licendum profectò de eorum partibus. homi-
nem autem poſito nomine ex cunctis animali-
bus vnum ſtatuit quòd ille diuinitatis maximè
participat, quodq́. rectus incedit, quod ſummæ
nobilitatis eſt argumentum. quare & in ſecun
do horum librorum ab hominis membris pri-
mum explicandis exorditur. quoniam autem
partes, aliæ ſunt ſimilares, aliæ diſsimilares, de
vtriſque agendum eſſe ſequitur. primùm autē
de ſimilaribus. ex his enim, quæ diſsimilares
appellantur connexæ, ac compoſitæ ſunt. ſimi
lares ſunt caro, neruus, os, venæ, arteriæ, mem-
branæ, ſanguis, & cęterę, ex quibus carnem ner
uum, & os ſatis fuit enumeraſſe hoc in loco. diſ
ſimilares, quas & organicas hoc eſt inſtrumen
tales nominant, quæ ex ijs componuntur; vt
hæ, quas in contextu ponit, & aliæ, quæ in pro
greſſu operis declarabuntur. agendum autem
de ſimilaribus, diſsimilaribusq. partibus ita ē,
vt qua tales ſunt explicemus. ſunt autem for-

ma,

ma, formam igitur aperire oportebit, neque ſo lum formam ſed etiam facultatem, nam quem admodum ipſe dicit, cum plures actiones ſint, quibus partes animalium ſunt deſtinatæ, atque in alijs vſui ſit flexio, in alijs tenſio: nonnullis durities conferat: fit, vt diuerſæ ſint primum in ſimilaribus facultates, deinde in diſsimilari bus: vnico quidem modo in illis, ſunt enim aliæ duræ, molles aliæ, nonnullæ ſolidæ, viſci- dæ etiam plures. in his autem, quoniam ex il- lis componuntur, & ſolidæ ſunt partes, & viſci dæ, & molles, & duræ, put vni, aut alteri actio- ni magis expedit. quoniam igitur à ſubſtantia proficiſcitur facultas, à qua pendet actio, non modo ſubſtātiam explicare oportet ſed etiam facultatem: in hac autem explananda, explana tur & actio. non enim (inquit) ſatis eſt eate- nus membra animaliū cognoſcere aut ex qui- bus ſint compoſitæ, reſpondere queas, quemad modum Empedocles, & alij phyſici faciebant. ex elementis enim, aut ex atomis conſtare a- nimalia dicebant, quid autē ſingula ſint, quid eorum partes ſuſq. deq. videntur habuiſſe. nā & in artificioſis rebus, vt in lecto, aut in ſtatua explicandis non afferimus materiam vt æs, aut lignum, ſed formam potius. non enim lectū, vt Lignum eſt declaramus, ſed vt lectus eſt: eſt autem artificio, quod forma eſt. quòd ſi nō for

mam

am solùm afferimus certè totum composi-
m. hoc enim est, quod ait τὴν γε τοῦ συνόλου
oc ē naturā totius, aut vt Gaza, speciē totius.
m si formā lecti explicamus figuram, ac cō-
ctionem esse dicimus in ligno. si totum le-
um lignum compactum & figuratum ita, vel
a. sic enim declaramus τὸ συναμφότερον id
t, quod ex vtrisque constat. ita autem & in
turalibus faciendum est, in quibus declaran
a quidem singula sunt declarādis formis, sed
on sine materia. est enim physica definitio
eluti simi. subdit autem, meritò de forma pręc
ertim agēdum esse eò quòd natura formæ po-
ior est, quàm materiæ, quod cum explicat & se
undo physicorum, & sexcentis locis, alio tran
eundum est.

ις'.

EI' μὲν οὖν τῷ σχήματι καὶ τῷ χρώματι ἕκαστόν ἐστι τῶν τε ζώων καὶ τῶν μορίων, ὀρθῶς ἂν δημόκριτος λέγοι. φαίνεται γὰρ οὕτως ὑπολαβεῖν. φησὶ γὰρ παντὶ δῆλον εἶναι, οἷόν τι τὴν μορφὴν ἐστὶν ἄνθρωπος. ὡς ὄντος αὐτοῦ τῷ τε σχήματι καὶ τῷ χρώματι * καίτοι καὶ ὁ τεθνεὼς ἔχει τὴν αὐτὴν τοῦ σχήματος μορφήν. ἀλλ' ὅμως οὐκ ἐστὶν ἄνθρωπος. ἔτι δὲ ἀδύνατον εἶναι χεῖρα ὁπωσοῦν διακειμένην. οἷον χαλκῆν, ἢ ξυλίνην, πλὴν ὁμωνύμως ὥσπερ τὸν γεγραμμένον ἰατρόν. οὐ γὰρ δυνήσεται ποιεῖν τὸ ἑαυτῆς ἔργον.

* γνωρίμου.

,, ἔργον. ὥσπερ οὐδ' αὐλοὶ λίθινοι, τὸ ἑαυτῶν ἔργον.
,, οὐδ' ὁ γεγραμμένος ἰατρός. ὁμοίως δὲ τούτοις οὐ-
,, δὲ τῶν τοῦ τεθνεῶτος μορίων οὐδὲν ἔτι τῶν τοιού-
,, των ἐστίν. λέγω δ' οἷον ὀφθαλμός. χείρ. λίαν
,, οὖν ἁπλῶς εἴρηται. καὶ τὸν αὐτὸν τρόπον, ὥσ-
,, περ ἂν εἰ τέκτων λέγοι περὶ χειρὸς ξυλίνης. οὕ-
,, τω γὰρ καὶ οἱ φυσιολόγοι τὰς γενέσεις, καὶ τὰς
,, αἰτίας τοῦ σχήματος λέγουσιν, ὑπὸ τίνων γὰρ
,, ἐδημιουργήθησαν δυνάμεων. ἀλλ' ἴσως ὁ μὲν τέ-
,, κτων ἐρεῖ πέλεκυν ἢ* τρύπανον. ὁ δὲ ἀέρα καὶ
,, γῆν. πλὴν βέλτιον ὁ τέκτων. οὐ γὰρ ἱκανὸν
,, ἔσται αὐτῷ. τὸ, τοσοῦτον εἰπεῖν. ὅτι ἐμπεσόντος
,, τοῦ ὀργάνου, τὸ μὲν κοῖλον ἐγένετο, τὸ δὲ ἐπίπε-
,, δον. ἀλλὰ διότι τὴν πληγὴν ἐποιήσατο τοιαύ-
,, την, καὶ τίνος ἕνεκα ἐρεῖ τὴν αἰτίαν, ὅπως
,, τοιόνδε ἢ τοιονδὴ, ποτὲ τὴν μορφὴν γένηται.

* σκέπαργον.

XVI.

,, *Igitur si Animalium, membrorumq. vnum-*
,, *quodq. figura, coloreq. est, rectè Democritus*
,, *disserit, qui ex ijs ipsis putasse animalia constare*
,, *videtur. quippe qui perspicuum esse dicat, qua-*
,, *lis forma sit homo, quasi sua ipse homo figura, co-*
,, *loreq. pateat. atqui mortuus homo, quanquam*
,, *figuræ formam habet eandem, tamen homo non*
,, *est. adhæc fieri non potest, vt manus sit quocun-*
,, *que modo constans, vt ænea, aut lignea, nisi æqui-*
,, *uocè nominis communione sicut quæ picta est, vt*
,, *pote quæ suo fungi officio nequeat. quomodo nec*

lapideæ

[v]ideæ tibiæ ſuum aſſequi munus poſſunt, neque [m]edicus pictus artem medicinalem exercere po[ſſi]t. pari ratione membrorum quoque hominis [vi]ta functi nullum id eſſe inſuper poteſt, quod e[ra]t, cum viueret: vt oculus, manus, pes, reliqua. [er]go ſimplici admodum, & pingui minerua dictũ [ho]c eſt, & perinde, quaſi faber de lignea manu lo[q]ueretur. ſic enim naturæ illi exploratores or[tu]s, & cauſas referunt figurarũ. à quibus enim [fa]cultatibus condita fuerint exponunt. itaque [fa]ber ſecurim fortaſſe, aut terebrum dicet: illi [te]rrã, & aerem. ſed melius faber, vt qui parùm [ſu]fficere arbitretur, ſi vſque eò dicat, quòd inſtru[m]ento incidente partim caua, partim plana ex[ti]terunt: ſed adijciet, quoniam talem adegerit [i]ctum, & cauſam, cur ita exponat, videlicet, vt [t]alem, aut talem formam opus acciperet.

Q Voniam qui Democritum ſequebã tur obijcere poſſent Ariſtoteli for mæ contemplationem nulla in re eſſe neceſſariam, cùm per ſeſe ma[n]ifeſta ſit. nam neminem eſſe, qui figuram, & [c]olorem rerum, quę ſenſus feriunt non cogno[ſ]cat: idcirco hoc in loco errorem Democriti [r]efellit, & quàm longè fallatur oſtendit quan[do] colorem, & figuram formam eſſe rerum exi[ſ]timabat. ſunt enim figuræ extimæ quædam *Comm.*

affectiones

effectiones, quæ ſunt à rei eſſentia penitus ali
næ cum ſine ijs res haud dubiè manere poſsit
& forma illa eſt, quæ rei natura eſt, & eſſentia
quæq. ab ea nunquam ſeparari, nunquam toll
queat, quam ita hoſcitanter viderunt vetere
phyſici, vt cum figuris, & extimis accidentibu
eandem eſſe exiſtimarent. Nam Democritus
quem hoc in loco reprehendit colore, ac figu-
ris res eſſe putabat, quod inquit ſi verum eſt, b
nè ſanè videtur ſenſiſſe Democritus, quipp
qui dicit perſpicuum omnibus eſſe, qua forma
ſit homo, qua quodque animal. Nã ſi anima-
lia, & eorum membra quod ſunt figuræ, & co-
lori acceptum ferunt, figura autem, & colore
nulli non notæ ſunt, planum eſt rectè ſenſiſſe
Democritum: quod ſi ita eſt à materia, & eff
ctione res contemplari oportere. nam formã
afferre ſtulti eſſet alioquin, cum planè pateat.
Hanc Democriti ſententiam, quæ ijs, quæ à ſe
ſtatuta ſunt videtur è diametro aduerſari, ita
proponit, vt veram eſſe fateatur, ſi figura, & co
lore res ſunt, quod cum eſſe nullo pacto poſ-
ſit, non iniuria explodit, & eijcit. quòd enim
& impoſsibile, & falſum ſit colore, & figuris
res eſſe, primùm ex eo probat, quòd ſi hoc verũ
eſſet, homo mortuus eſſet re vera homo. ijs e-
nim lineamentis, ijsq. propè cutis coloribus
eſt præditus, quibus viuus. quod cùm falſum

mani-

anifeſtò ſit, planum eſt, neque vllum homi-
em, neque vllum animal quòd ſunt à colori-
s, aut a figuris habere. nã nemo eſt adeò mẽ
inops, qui eadem forma conſtare dicat ho-
inẽ, qui viuit, & eum, qui iam vita exutus eſt.
um enim forma hominis qua eſt, vita ſit, qui
priuatus eſt, non video quomodo homo ſit,
uod docet in ſecundo de Anima appoſitiſsi-
o rei artificialis exemplo. Nam ſecuris eſſe
conſtaret anima, quando ea priuata ſit, ſecu-
s amplius niſi homonymè dici nequit. & ſecũ
o de Ortu Animalium faciem negat eſſe, aut
rnem quæ anima careat, quòd ſi dicatur, dici
omonymè. hæc vna eſt ratio, quam & aliorũ
corum collatione, & ratione ipſa facilè per-
ademur. ſequitur altera, quæ talis eſt. fieri e-
im nullo pacto poſſe, vt manus ſit, quæcũque
odo ſit affecta. nam eadem figura & manum
gneã, & aeream, & pictam eſſe præditas, atq.
a eſt, quam habet animata, viuaq. manus: ta-
en illas nõ eſſe manus niſi homonymè: quan
oquidem nomine cũ vera manu conueniunt,
tione, & definitione maximè diſcrepant. Nã
forma, ac definitione conſtarent eadem, du-
ium non eſſe, quin à lignea, atque aerea manu
roficiſci poſſent actiones, quæ veræ manus
ropriæ ſuut. nam quando actiones eædem
rodirent, negari non poſſet, quin eadem con-

ſtarent

ſtarent eſſentia. ab eſſentia enim manant actio-
nes, atqui nõ prodire eaſdem actiones ait: qua-
re manus appellari homonymè quemadmodũ
& tibias, & medicũ, illas lapideas, hũc depictũ
nã neque illas ſonũ emittere, quod tibiarũ eſt
propriũ, neque hunc ex arte mederi, quod me-
dici officium eſt. qua ratione neque partes ani-
malis mortui, vt oculum, aut manum verè ta-
les eſſe, quales viuæ ſunt. nam cum ijs actioni-
bus, quas viuæ peragunt ſint deſtitutæ forma
etiã viuæ manus, aut oculi deſtitutas eſſe opor-
tere. vita enim & oculus, & manus ſunt. quæ
cũ ita ſint ſimplici ac pingui minerua docuiſſe
Democritum, ac veteres phyſicos confirmat,
& quemadmodum ſi de lignea manu loquatur
faber lignarius omiſſa forma, & artificio, à li-
gni compactione, & fabrica productas eſſe fi-
guras dicat: ſic veteres illos phyſicos feciſſe,
qui ortus, & cauſas figurarum explanabant, &
à quibus facultatibus conditæ fuerint. nam cũ
materiæ, & effectrici cauſæ quæcunque illa ſit
omnia tribuerent, ab ijs neceſſariò varias fieri
rerum figuras oſtendebant. Quemadmodum
Lucretius Democritum, & veteres illos imita-
tus colorum, & figurarum varietatem ad prima
illa indiuidua refert corpuſcula, cuius verſus
elegantiſsimi ex ſecundo libro ſunt hi.

» *Nũc age iam deinceps cunctarũ exordia rerum*

Qualia

Qualia sint, & quàm longè distantia formis.
Percipe: multigenis quàm sint variata figuris.
Non quod multa parũ simili sint prædita forma,
Sed quia nõ vulgo paria omnibus omnia cõstant.
Nec mirum. Nam cum sit eorum copia tanta,
Vt neque finis vti docui, neque summa sit vlla
Debent nimirum non omnibus omnia prorsum
Esse pari filo, similiq. affecta figura.

Hoc erat igitur veterum in rebus docendis institutum, quod cum ineptum esse ostenderit vel exemplo fabri allato, qui manum ligneam, vt lignum est, hoc vel illo instrumento sectum consideret: addit, melius fortasse facere fabrum, qui quanquam instrumenta dicat, quibus lignea manus fabrefacta est, hoc est aut securim, aut vertebram, tamen satis hoc non esse opinatur: vt quoniam ictus securis ita tulit cauam manum effictam dicat, aut planam, sed addit etiam causam, qua malleus, aut securis ad talem ictum ducitur. hæc autem forma est, quæ, vt finis ab artifice cogitatione comprehensa in causa est, vt ita securi percutiat, quo demũ aut cauum, aut planum opus efficiat. sed de hac veterum cõtemplandi, atque docendi ratione satis fore iudico, quæ hactenus explicandis Aristotelis verbis attuli. quod verò in contextu Gaza, trans-

„ fert igitur si Animaliũ. melius verti posse cen-
seo, ac si, aut quod si Animalium. valet enim
in latina oratione, ac si, quod in græca εἰ μὲν δὴ
quemadmodum εἰ μὲν δὴ atqui. præterea cum
nihil hoc in loco concludat Aristoteles, sed a-
liud quid recẽs afferat, malè profectò dicemus
latinè, si initio orationis ponamus igitur. quod
autem conuertit itaque faber, Aristoteles ha-
bet ἀλλ' ἴσως sed fortè, quod magis conuenit
est enim quasi superioris exempli correctio.

ιζ.

„ ΔΗλον τοίνυν ὅτι οὐκ ὀρθῶς λέγουσι. καὶ
„ ὅτι λεκτέον ὡς τοιοῦτον τὸ ζῶον. καὶ περὶ
„ ἐκείνου. καὶ τί καὶ ποῖόν τι. καὶ τῶν μορίων ἕ-
„ καστον. ὥσπερ καὶ περὶ τοῦ εἴδους τῆς κλίνης.

XVII.

„ *COnstat igitur non rectè illos disseruisse, at-*
„ *que Animal tale esse dicere oportere, &*
„ *quid, qualeq́. tum id ipsum tum etiam membrum*
„ *vnumquodque explicare oportere. quomodo de*
„ *forma lecti docendum est.*

Comm. COncludit quod & superius statutũ
est errasse veteres in naturæ con-
templatione, cùm materiam solã
agnouissent, cùm forma ea sit, quę
materia est lõgè præstãtior, à qua habet hæc, vt
& natura sit, & vocetur. & ponit quod etiam

paulò

aulò ante. nam physico explanandū esse ani
ıal quomodo se habeat, quid, qualéve sit, ac
ius formam summo studio declarandam, cui
ibuēda sunt omnia, quippe quam & efficiēs,
: materia expetāt: & eius causa patiatur hæc,
gat illud. duo autem cōstare ait, & quòd phy
ci falsi sunt, & quòd dicendum vero physico
ίς τοιοῦτονδ ζῶον quod tale animal sit. hoc au
em mea sententia non tam ad formam perti-
ıet, quàm ad compositum, quod in sensus ca-
it, quodq́. superius φαινόμενον appellauit. Vi
lere enim sensibus prius necesse est composi-
ionem, conformationem, magnitudinem, nu
nerum partium, atque alia accidentia anima-
is, vt ortus, pariendiq́. tempora, ac huiusmodi
ılia: deinde causas explorare. oritur enim no-
tra quæstio ab ijs, quæ prius sensu ꝑcepimus,
quod à diuino viro in his de Animalium & or
tu & partibus libris videmus accurate seruatū.
Videndum etiam quid, qualeq́. tum ipsum ani
mal sit, tum etiam membrum vnumquodque
quę verba ad formā referuntur, & ad differen-
tias, quæ specificæ dicuntur. in contemplādis
enim animalibus singulorum formæ spectan-
dæ animo, quęq́. conueniant inter se, quæ di-
screpent, iudicandum. sic enim optimè cuius-
que comprehenditur essentia, quam physicus
præsertim debet inspicere, non secus, atque fa-

ber lignarius solet agere, qui in explicando le-
cto formam tuetur, & artificium, non lignum,
ex quo confecit lectum.

ιη΄.

» ΕΙ δὴ τοῦτό ἐστι ψυχὴ, ἢ ψυχῆς μέρος, ἢ μὴ
» ἄνευ ψυχῆς. ἀπελθούσης γοῦν, οὐκέτι
» ζῶόν ἐστιν. οὐδὲ τῶν μορίων οὐδὲν τὸ αὐτὸ λέ-
» πεται, πλὴν τῷ σχήματι μόνον καθάπερ τὰ μυ-
» θευόμενα λιθοῦσθαι. εἰ δὴ ταῦτα οὕτως τοῦ φυ-
» σικοῦ περὶ ψυχῆς ἂν εἴη λέγειν καὶ εἰδέναι. καὶ
» εἰ μὴ πάσης καθ' αὐτὸ τοῦτο, καθ' ὃ τοιοῦτον τὸ
» ζῶον, καὶ τί ἐστιν ἡ ψυχὴ, ἢ αὐτὸ τοῦτο τὸ μό-
» ριον, καὶ περὶ τῶν συμβεβηκότων κατὰ τὴν
τοιαύτην αὐτῆς οὐσίαν.

XVIII.

ERgo si animal vel anima, vel pars animæ,
» *vel non sine anima est: quã primum enim*
» *à corpore anima discessit animal esse desinit, ne-*
» *que membrum vllum, nisi figuræ suæ ratione idẽ*
» *relinquitur modo eorum, quæ fabulæ transisse in*
» *lapidem narrant. si hæc inquam ita statui debẽt,*
» *hominis naturæ studiosi sanè interest de anima, et*
» *disserere, & scire. & si non de omni anima, ta-*
» *men de ea ipsa, qua tale animal est. & quidnam*
» *anima, aut certè pars ista animæ sit, atque etiam*
» *de ijs, quæ tali eius substantiæ accidunt.*

Hæc

Comm.

HAec ita vertit Theodorus, cuius mihi translatio minimè probatur, primùm quòd Aristoteles dictione τοῦτο non animal, sed τὸ εἶδος intelligit, hoc est formam, cuius superius habita est mentio. deinde quòd animal ex peripateticorum sententia anima non est, sed corpus, & anima. vtcunque sit, propositum eius est hoc in loco explanare, quod superius dictum est. dictum autem est à physico non modo materiã, sed etiam formam considerari oportere, imo hanc longè magis cùm illa huius gratia sit: atq. in Animalium natura declaranda formam afferri præcipuè. hæc autem quæ sit hoc in loco aperit. esse enim animam, aut animæ partẽ ait. ambiguè autem loquitur eo quòd paulò inferius rem planius est demonstraturus. demonstrabit enim non de omni anima physicũ loqui oportere, sed de ea, q̃ motionis est principium, & naturæ nomine nuncupatur. hoc autem loco satis habuit formam animalium, aut omnem animam pronunciare, aut animæ partem, aut non sine anima: ex his autem quid illud sit, quod appellat non sine anima, dubitari fortasse posset. nam absurda videtur me hercle loquutio: forma Animaliũ est non sine Anima. id enim de Animali quidem dici potest, de anima haudquaquam, quod fortè dum locũ

verteret Theodorus animaduertit, quare non, hæc, vertit, vt forma intelligeretur, ſed ex ingenio Animal poſuit. an Ariſtoteles confuſim hic loquitur, & ſatis habet phyſicum contemplari formam animalium quocũque vocemus nomine: an quòd vt poſterius concluditur non de omni Anima phyſicus agit, ſed de illa tantum, quæ & augendi, & ſentiendi vim cõtinet, quæ quoniã animæ nomine à pleriſque dignata non eſt, cùm mens, & altrior animæ pars à platonicis re vera anima iudicata ſit: cum locus quæſtionis nõ eſſet, ſatis habuit hoc etiam platonicis vſitato appellare nomine? quod autem anima vel animæ pars forma inſeparabilis animalium ſit, & in ſecundo de Anima copioſè declarauit, & hoc loco optima ratione demõſtrat interiectis quibuſdam verbis. Nam ſi quàm primum exit anima Animal eſſe deſinit, & quidquid eſt ſuã forma eſt, & ab ea denominatur, perſpicuùm eſt, quòd ſi animal abeunte anima eſſe deſinit, ab ea habebat, vt eſſet, à quo autem res habet vt ſit, forma eſt, Anima igitur forma eſt. hæc tota ratio eſt, quã & ſecundo libro de Anima poſuit, quam ego neceſſariam, eſſe & ſummã demonſtrãdi vim habere iudico. an autem de Anima ſolum alendi, ac ſentiendi, facultatibus hæc probatio ſit, an etiã de vi intelligendi, locus non eſt diſcutere. ſunt

enim,

nim, qui de Aristotelis sententia intellectum
parabilem existimant, & extrinsecus aduenie̅
em. nõ desunt etiam, qui Animæ mortali in-
tum ostendunt, atque eius aptitudinem ante-
uàm intelligat nudam, cuius dogmatis auctor
st Alexander præcipuè, cuius ego sequor sen-
entiam, cùm alioquin si verum inspicimus fal
ssima sit, & christianis omnibus explodenda.
ed nunc Aristotelis mẽtem explicamus, à qua
uando opus est facilè recedimus. qui cũ oste̅
lisset Animalium formam, aut omnem animã
sse, aut partem animæ, aut saltem nõ sine ani
na, rursum sumit, quod superius posita condi-
ione dixit. nam si hæc inquit ita statui debent
oc est animalium formam esse animam: homi
nis naturæ studiosi interest, si non de omni ani
ma disserere, de parte saltem, quæ dicta Hypo-
thesi prolata possunt categoricè sic cõstrui. for
ma animalium est physico contemplanda. Ani
ma aut omnis, aut pars aliqua est forma anima
lium. Anima igitur est physico contemplan-
da si non inquam omnis, ea saltem, qua ani-
mal est. Nam vegetali anima ζῆν dicitur ani-
mal sensitiua ζῶον est, quemadmodum innu-
meris ferè locis ostendit: sed præsertim initio
libelli de longitudine, & breuitate vitæ, & secũ
do & quinto de ortu animalium. si igitur sen-
sitiua animæ vi animal est, hãc saltem esse phy-

ſico declarandam oſtendit. ſi ille de omni non agit anima. & ea, quæ ſe. undum eius ſubſtantiam accidunt. hæc enim illa ſunt, quæ & initio primi libri de Anima ijſdem penè verbis propoſuit ſe oſtenſurum. quæ autem accidunt ſecundum eius eſſentiam ſunt, vt dolor, & voluptas, ſenſus, phātaſia, & huiuſmodi alia, quæ animæ quidem propria non ſunt, ſed communia cùm corpore, imo corpori accidentia ſecundum animæ eſſentiā. nam ab anima fluunt, quæ forma corporis animati eſt. Nam ſunt, & quæ corpori non communicantur, vt intellectus. niſi fortè ob phantaſiam intellectum ēt corpore indigere putandum eſt. Hæc tota Ariſtotelis ſententia. quæ cum maximè ambigua ſit, non iniuria viri doctiſsimi in ea explicāda plurimum operæ poſuerunt. Nam qui immortalem eſſe animam putant ex Ariſtotele colligere hoc loco maximè ſuam ſententiam tutati ſunt. contrà etiam qui mortalem animam ex dogmatis philoſophi colligi cenſuerunt locū hunc explicarunt variè, ita tamen vt omnes nihil hinc colligi poſſe concluderent, quod ad animæ immortalitatem adſtruendam pertineret. vt mihi in tot virorum clariſsimorum diſſenſionibus quieſcendum eſſe omninò videatur, niſi hoc interprete indignum ſit, qui quoad eius fieri poſsit, mentē auctoris aperire, & quæ

dubi-

ubitationem faciunt debet euellere. solet au
em quæri de qua anima loquatur hoc loco phi
ofophus, dum ait si non de omni anima, at se-
undum ipsam, secundum quã animal est. sunt,
ui de anima animaliũ loqui illum existimãt,
ũm de alia anima nulla hic inciderit mentio.
on desunt, qui in ijs verbis confusim loqui pu
ant, tàm de anima, qua animalia sunt prædita,
uàm de ea, qua extrinsecus adueniente intelli
unt homines. ea autem est intellectus agẽs.
ui cũ summæ sit intelligibilis, & ab omni cor
oris labe seiunctus, in causa est, vt humanus
ntellectus intelligat, & res sub intelligentiam
adant. Horum ego interpretationem verbis
Aristotelis malè accõmodari posse video: quẽ
nulla hic de causa intellectus agentis meminis
se oportuit. verba enim clara sunt, vt ab ijs nõ
difficilè eliciatur de Anima animalium loqui,
quæ cùm in plures partes sit tributa, de aliqui
bus physici disserere officium est. at confusim
aiunt loquitur, & cur confusim? cur à membris
animalium ad diuinam mentem transgreditur?
ad hæc quando superius dictum est. Si forma
animaliũ anima. Si Anima in cõfuso sumitur,
vt ad diuinam, & humanam pertinet, probatio,
quæ sequitur tàm ad diuinam, quàm ad huma-
nam animam pertinebit. quàm primùm enim
è corpore discedit anima, animal esse desinere.

quod

quod perabſurdum eſſe iudico. Nã homo ſua ipſius anima eſt, non autem à diuina ſine medio habet vt ſit. ſed quoniam dici poſſet intellectum etiam agentem ſub anima animalium comprehendi, quamobrem Ariſtotelem quidẽ dicere phyſici officium eſſe animam animaliũ, aut omnem, aut eius partem cognoſcere, ſed eam in vniuerſum accipi. primùm hoc vt paulò poſt probabo abſurdum eſt. deinde nõ erat, cur hoc diceret. nam quoniam incertum erat an omnis anima character, & forma ſit corporis animati, & proinde natura: cùm à Platone traditum ſit, mentem ſeparabilem, & æternam eſſe: cùm Ariſtoteles probare vellet formã animalium à phyſico pertractari oportere, ſatis habuit dicere, quæcunque illa ſit, ſeu omnis anima, ſeu pars animæ, ſeu non ſine anima, vt Plato voluit, quouis modo cognoſcere illam phyſico opus eſt. profectò vt ita locum interpretarentur viri doctiſsimi in cauſa fuiſſe iudico, quòd aliter poſitiones Ariſtotelis de Animæ mortalitate tutari ſe non poſſe cognouerint. ſed ſi poſitiones illas ſequi poſſumus, & verba hæc non diſtorquere ſatius futurum opinor. puto enim & ego Ariſtotelem intellectum noſtrum, qui δυνάμει dicitur hoc eſt poteſtate, mortalem exiſtimaſſe, quippe qui cum oriatur è materiæ poteſtate occidere etiã neceſſariò debet,

eceptum ſanè quàm maximè. ſed in Ethnico
omine,& illo, qui naturam rerum diuino lu-
iine vacuus perquirebat nõ àdeò mirum hoc
ſt. quod ita poſitum ſit. probare enim in prę
entia non eſt operæprecium. quo autem mo
o fieri queat, vt phyſicus loqui nequeat de o-
ıni humana anima, & intellectus limites na-
urę egredi videatur, explicabo paulò inferius,
bi commodior locus eſt.

ιθ΄.

Ἄλλως τε καὶ τῆς φύσεως διχῶς λεγομέ-
νης καὶ οὔσης, τῆς μὲν ὕλης, τῆς δὲ ὡς οὐ-
σίας. (καὶ ἔστιν αὐτὴ καὶ ὡς κινοῦσα καὶ ὡς τὸ τέ
λος.) τοιοῦτον δὲ τοῦ ζώου ἤτοι πᾶσα ἡ ψυχή, ἢ
μέρος τι αὐτῆς. ὥστε καὶ οὕτω λεκτέον ἂν εἴη
τῷ περὶ φύσεως θεωρητικῷ περὶ ψυχῆς μᾶλ-
λον, ἢ τῆς ὕλης. ὅσῳ μᾶλλον ἡ ὕλη δι᾽ ἐκείνην φύ-
σις ἐστὶν ἢ ἀνάπαλιν. καὶ γὰρ κλίνη καὶ τρίπους
τὸ ξύλον ἐστὶν, ὅτι δυνάμει ταῦτά ἐστιν.

XIX.

*PRæſertim cum bifariam naturam intelliga-
mus, vt altera pro materia ſit altera pro ſub
ſtantia, quæ quidem & vt mouens, & finis eſt, ta-
liſq́. animaliũ anima vel omnis vel pars aliqua
eius ſit. nam ob eam etiam rem, qui de natura
agit eò amplius docere de anima, quàm de mate-
ria debet, quo materia natura potius per animã,
quàm è contrario eſt. Lignum enim, & lectus,*

&

„ *& tripes propterea est quia idẽ potentia illa est*

Comm. QVod superius dixit hoc etiam in lo co probat. physici enim de formæ magis officiũ esse disserere, quàm de materia, cùm illa rei natura, & perfectio sit. hanc autem animã esse. quare hã contemplari oportere illum, qui rerum naturã inuestigat. Cæterũ quod Gaza transfert: præ sertim cũ bifariam naturam intelligamus. Ari stoteles ait ἄλλως τε τῆς φύσεως διχῶς λεγο μένης καὶ οὔσης hoc est verbum è verbo cũ præ sertim natura bifariam & dicatur, & sit. Natu ra autem cum multipliciter dicatur, quemad modum & secundo physicorũ ostendit, & quin to libro Metaphysicorum, pręcipuè tamen ma teriam significat, ex qua res est, & formam, qua res est, & constat: imo formam præcipuè. al hac enim & materia naturæ nomen sortita est. Nam cum natura præcipuè motus initium, & quietis sit, cùm à forma omnis motus profici scatur, dubium non est, quin ea præcipuè natu ra sit. Sed cur mouẽtem appellet formã, Ephe sius, quem Leonicus sequitur, rationem reddit quòd materiam ad sese trahat, ac moueat. est enim expetenda, & pulchra res. cuius meher clè interpretatio vera non est. nam si vt in cõ fesso apud omnes est finis ideò in causarum nu

merum

nerum relatus eſt, quòd licet non ſit, mouet tamen materiam ad ſui indeptionem: & cauſa dicitur non quòd generationem terminet, ſed quòd eius pænè cauſa ſit: nõ vidieo, cur hoc loco formam vocet Ariſtoteles mouentem, eò quòd à materia expetatur. hæc enim ratio ad finem ſpectat. deinde ſi hac de cauſa mouentem appellauit formam, addere ſanè non debebat, illam etiam finem eſſe. nam quia materiã mouet finis eſt. poſtremò motus ille, qui à fine proficiſcitur verè motus non eſt, ſed metaphora dictus, vt in primo de Ortu, & interitu adnotauit. quæ cum ita ſint formam exiſtimo idcirco mouentem appellari, quòd motionis eſt principium. nam ſi natura motionis per ſeſe initium eſt, & forma natura eſt, erit profectò & motionis initium. an etiam ad animam reſpexit, quæ vt ſecundo de Anima dictum eſt in triplici genere cauſa eſt? quamobrem etiam ſubdit talem eſſe Animalium animam vel omnem, vel partem. nam formam animaliũ aut omnem animam, aut partem eſſe ambiguus ẽt ſuprà protulit. poſtquam autem dixit dupliciter naturam accipi: nam eius nomine & materiam, & formam accipi: & aut omnem animã, aut eius partem naturam, & formam eſſe cõclusit: infert, quod etiam ſuperius, phyſici officiũ eſſe de forma loqui, & magis ſanè de forma, eò

quod

quod materia à forma habet, vt natura ſit. Nam quoniam materia poteſtate formam continet, & forma natura eſt, materia etiam natura dicitur. id quod appoſitiſsimo docet rei artificialis exemplo. Lignum enim, quod materia eſt, & artificio ſubſternitur lectum, aut abacum dici, quòd poteſtate lectus, aut abacus eſt. Lecto autem, aut abaco forma reſpondet, quæ cum natura ſit facit, vt materia, quæ ipſam poteſtate continet naturæ nomine dignetur. eandem autem ſententiam ijſdem etiam ferè verbis & ſecundo de Naturali Auſcultatione protulit, & ſecundo de prima philoſophia. ſed quod diffuſius explicauimus paucioribus verbis colligatur. Natura & de materia dicitur, & de forma, ſed de forma magis. vtranque phyſicus contẽplatur, ſed formã magis. Anima forma eſt animalium. Animam igitur phyſicus contemplatur, animam inquã aut totam, aut partem. ſed
„ in contextu quod Gaza vertit. Nam ob eam etiam rem: verbis fideliter nõ reſpondet. Verbum autem è verbo ſic eſt. Quamobrem qui de natura agit.

κ'.

„ ἈΠορήσειε δ' ἄν τις, εἰς τὸ νῦν λεχθὲν ἀπο-
„ βλέψας. πότερον περὶ πάσης ψυχῆς
„ τῆς φυσικῆς ἐστὶ τὸ εἰπεῖν, ἢ περί τινος.

Sed

XX.

Ed quærit quiſpiã animaduertens ad id, quod modo dixi. vtrum de anima omni naturalis ientiæ interſit, an de aliqua vna.

HAec illa eſt Ariſtotelis dubitatio, que multorum torſit ingenia. Nã quemadmodum etiam paulò ante dicebam non deſunt, qui ad om- em, quæ in rerum vniuerſitate eſt, animã, ver a diſtorqueant. ſunt etiam, qui de anima ani- ıalium propoſitam eſſe cenſeant. illi vt Ari- totelis placita de Animæ mortalitate ſeruẽt. i vt immortalem animam eſſe ab eo vel inui- o extorqueant. mihi placet illorum ſententia mo etiam inſtitutum, qui præceptorem ſerua e contendunt: ſententia de animæ mortalita e omninò diſplicet ĩ Ariſtotelis dogmatis in- erpretandis. ſed mẽtem auctoris intueamur. qui cùm formã in animalibus explicandis con templari phyſicum oportere dixerit: hanc au- tem animam eſſe aut totam aut partem ſum- pſerit, concluſit animam, aut omnem, aut eius partem à phyſico conſiderari. hanc huiuſce lo ci concluſionem quoniam ambiguus protulit, operæprecium erat explicare. Nam ſi quæ hoc in loco ſunt ad παιδείαν pertinent, cuius offi- cium eſt & iudicare, & regulas tradere tractan

Comm.

darum

darum ſcientiarum, malè profectò feciſſet, ſi quod ambiguè protulit, non explicaſſet. protulit autem ambiguus omnem Animã, aut eius partem à phyſico pertractari: non quidem animam etiam illam intelligens, quæ diuina eſt & immortalis, ſed animalium tantum, brutorum inquam, & hominis. & quoniam hominis anima, quemadmodum in ſecundo & quarto libris huius operis dicit, diuinum quid habere videtur, idcirco nondum affirmare audebat, totane anima hominis tractetur à phyſico, an eius pars, hoc eſt ſentiendi vis, quę & hominem animal facit, & cætera rationis extertia. quando igitur ait dubitare aliquem poſſe ſi ea, quæ ſuperius dicta ſunt, animaduertat, ea intelligit quæ paulò ante dixit ambiguus: phyſico formam animalium eſſe cognoſcendam, ſiue illa omnis anima ſit ſiue pars. & quoniam ab eo loco tota huiuſce dubitationis pendet intelligentia videndum eſt, quid ibi ſibi velit. & ſane quòd de forma loquatur animalium planũ eſt. an autem cum dicat formam hanc, aut omnẽ animam eſſe, aut partem, de Anima in vniuerſum loquatur, vt intellectum etiam, qui actu dicitur, & diuinus eſt comprehendat, dubium eſt. verùm vt res explicetur planius, in ijs verbis tria videnda ſunt. Nam aut conſtare oportet diuinum intellectum, & qui in actu dicitur,

animam

nimam animalium, & formam esse: si in vni-
erso animæ nomine comprehenditur: aut cõ
à manifestum esse, nullo modo animam ani-
ıalium diuinam illam mentem aut esse; aut
ici oportere. aut vtrumque dubium esse. Si
onstat intellectum in actu animam animaliũ
sse: potest quidem in vniuersum dictio illa πᾶ-
ἡ ψυγὴ à quouis accipi. imo etiam quãdo ait
δὴ τοῦτο ἔστι ψυχὴ, de omni anima in vniuer
um loqui illum putandum est. Sed vnde quę-
o constat hoc? an demonstrauit vnquam Pla-
o? an docuerunt Pythagoræi? an vulgus ita pu
at, vt animæ nomine diuinam etiam intelligẽ
iam accipiat? neutiquam sanè. Nam quãquam
le anima mundi loquutus Plato fuerit, multũ
amen inter illam, & hũc, de quo loquimur in-
ellectum interest. neque ipse docuit Aristo-
eles. Nam & hi libri ante libros de anima col
locãtur. & in ijs libris ita de hoc pauca, & ob-
scura dixit, vt quid non dixerit, quam quid di-
xerit facilius sit omninò dicere. (Nam de vul
gi communi sententia quid attinet dicere?)
non potuit igitur quando de anima animaliũ
loquebatur, intellectum etiam in actu compre
hendere. Cæterum si dubium est, cur hic pro
certo proponit, dum ait εἰδὴ τοῦτο ἔστι ψυχὴ?
Nam si quis dicat incertum esse, an forma ani-
malium sit, & illud etiam tanquam incertum

 proponi,

proponi, fateor ſanè: ſed ſi quis concedit de animalium anima loqui, ſed eam in vniuerſum accipere, dubium nõ eſt, quin pro certo ſumat animam: animalium eſſe omnem ſimpliciter animam: pro dubio autem ponat, ſit ne omnis anima forma, an pars aliqua. eodem modo ſi dicatur incertum omninò eſſe, intellectum in actu animum animalium eſſe aut dici oportere, error maximus deprehẽditur eorum, qui in his verbis contineri illum arbitrantur. quæ cũ ita ſint de anima animalium re vera, quæ ab omnibus tàm philoſophis, quàm etiam communibus hominibus, & cenſetur, & appellatur, loqui Ariſtotelem fatendum eſt. ſi igitur de illa loquitur quádo illam aut omnem, aut eius partem formam eſſe dubius pronũciat, nõ video qua ratione dum dubitationem proponit, non modo animam animalium, ſed & agentem intellectum comprehendit. Quòd ſi quis eorum verborum occaſione quærere opinatur Ariſtotelem, an de omni anima, ſiue illa animalium, ſiue cœleſtium corporum ſit, poſsit phyſicus ex officio ſuo diſſerere, error facilè conuincitur meo iudicio. Nam primum eſſet dubitatio extra rem à partibus animalium ad diuinas animas proſilire. deinde certum nõ eſt, an intellectus diuini animæ ſint cœleſtium corporum. mox etiam ſi cõſtaret, nunquam anima ſi ſim-

pliciter

citer proferatur de cœleſtium corporũ ani-
ı poteſt intelligi. Nam ſi quandò animã vo
t Ariſtoteles, vt ſecũdo libro de cœlo, appel-
ideò, quòd cœleſtium corporum, quorum
t anima, paulò ante meminerit. poſtremò ab
, quod in probationibus confirmatur, quod
ıæritur facilè poteſt intelligi. probatur autẽ
naturali tractatione contineri omnes ani-
æ parteis excepta mente, quam & διάνοιαν ap
ellat. conſtat autem, quòd ſi quæſtio de cœle
i etiam eſſet anima, aut eam à naturali philo-
phia excluſiſſet, quemadmodum & intelle-
tum humanum, aut ſi à phyſico tractandã eſſe
enſuiſſet, cum alijs humanæ animæ partibus
numeraſſet. hæc autem Ariſtotelis probatio
on ijs modo aduerſatur, qui tam de anima ani
nalium, quàm de alia quauis anima poſitam
uæſtionem arbitrantur: verùm etiam ijs, qui
e anima quidem animalium dubitationẽ eſſe
utant, ſed in ea, & intellectum in actu cõpre-
iendi arbitrantur. Hæc cum ita ſint, demõſtra
um eſſe opinor, in vniuerſum non loqui Ari-
ſtotelem de anima, ſed de anima tantum ani-
malium ea ratione, qua oſtenſum eſt: ſed his
omiſsis ad Ariſtotelẽ veniamus. qui cùm pau-
lò ante concluſerit phyſicum aut omnem ani-
mam pertractare, aut eius partem, quæſtionem
proponit, quæ poſſet ſibi alioquin obijci. Nam

quæ inquit ſuperius dicta ſunt animaduertens aliquis in phyſicis tractationibus aut omnem animam, aut partem eius contineri quæret veram huiuſce rei declarationem. hanc cum poſuerit quæſtionem in ijs, quę ſequuntur elegantiſsimè determinat.

κα´.

» ΕΙ' γὰρ περὶ πάσης, οὐδεμία λείπεται παρὰ τὴν φυσικὴν ἄλλη φιλοσοφία. ὁ γὰρ νοῦς, τῶν νοητῶν. ὥστε περὶ πάντων, ἡ φυσικὴ γνῶσις ἂν εἴη, τῆς γὰρ αὐτῆς περὶ νοῦ, καὶ τῶν νοητῶν θεωρῆσαι, εἴπερ πρὸς ἄλληλα. καὶ ἡ αὐτὴ θεωρία τῶν πρὸς ἄλληλα πάντων. καθάπερ καὶ περὶ αἰσθήσεως, καὶ τῶν αἰσθητῶν.

XXI.

» *AT ſi de omni nulla præter naturalem philoſophiam relinquetur ſcientia. intellectus enim, ſiue mens rerum intelligibilium eſt. itaque rerum omnium notiones naturalis vna tenebit. eſt enim eiuſdem ſcientiæ, vt tàm de intellectu, quàm de re inrelligibili doceat. ſiquidem eadem contemplatio eſt omnium inter ſe coniunctorum, ſicut ſenſus etiam, & rei ſenſibilis.*

Comm. PRima ratio eſt, qua probat mentis contemplationem à phyſicis eſſe alienam, mentis inquam non ſummæ illius, & immortalis, ſed mortalis,

lis, & ſecundum Ariſtotelis dogmata inter-
antis. Nam ſi inquit de omni animæ parte
oteſt phyſicus ex officio ſuo diſſerere, nulla
linquitur pręter phyſicem ſcientia, aut quod
agis probo, philoſophia. ponit autem ratio-
em. nam ſi omnem animam contemplatur
hyſicus, intelligibilem etiam contemplabi-
ur. intellectus enim, qui animæ pars eſt, cum
ntelligibilibus confertur. quòd ſi phyſicus in-
elligibilia contemplatur; & ſenſibilia propria
ius materia ſunt, nihil erit à ſua tractatione
lienũ. nam & ſenſibiles, & intelligibiles ſub-
ſtantias pertractabit, quibus omnia, quæ in re-
um vniuerſitate ſunt, continentur. quare ſi o-
mnia phyſicus contemplabitur: nulla alia prę
ter phyſicem erit philoſophia. quippe cũ ſæpe
numero ab Ariſto. traditum ſit, tot eſſe philo-
ſophias quot ſubſtantias: ſi phyſice ſibi & ſenſi
biles, & intelligibiles arrogat ſubſtantias nul-
la erit amplius philoſophia: quippe cũ ſubſtan
tia nulla remaneat, neque philoſophiam vllam
remanere opus eſt: imo phyſice erit prima phi
loſophia, quemadmodum non omninò diuer-
ſa ratione in ſeptimo Metaphyſicorum loqui-
tur. quòd enim ſi de intellectu agit phyſicus,
de intelligibilibus quoque illum agere neceſſe
ſit, eò probat, quòd ad ſe mutuò referuntur, ac
dę ijs, quæ mutuò conferuntur vnius ſcientiæ

ſit agere, quemadmodum de ſenſu, & ſenſibilibus. nam qui ſenſum aliquem conſiderat, & ſenſibilia, quæ ſenſui ſubijciuntur, conſiderabit neceſſario: ab his enim ſenſus pendet cognitio. hæc Ariſtotelis demonſtratio eſt, quã breuiſsimis verbis explicaui, vt ad ea, q̃ in ea perpẽdenda ſunt aggrediar. Scio enim miraturos multos quid ſit, quòd mentem humanam mortalem eſſe docuiſſe Ariſtotelem iudicem, & tamen ad ſubſtantias intelligibiles referri illam exiſtimem, & hac ratione phyſicum de ipſa nõ poſſe agere. Sed ſcrupulum euellã paulò poſt. nunc alia videnda ſunt. ac primum, quid ſibi velit Ariſtoteles dictione φιλοσοφία. quã Gaza vertit ſcientiam, quod benè percipi non poteſt, niſi quomodo accipiẽda ſit vox τὰ νοητὰ videamus. ſunt enim, qui hac voce omnes res comprehendi arbitrantur, & quæ ſua natura ſunt intelligibiles, & quæ intellectus notione. quamobrem & rationem optimè valere, phyſicum omnia contemplari. quorum ego ſententiam nullo pacto probo. intelligit enim hoc in loco philoſophus intelligibilia, quæ ſua natura, ac re vera intelligibilia ſunt, quæq́. nullo egent materiæ adminiculo, quò ſint. Nam ſi intelligibilia ea etiam dicerentur, quæ quãquã materiata ſunt, intellectus tamen notione intelligibilia ſunt, ineptè faceret Ariſtoteles quar

,& duodecimo Metaphyſicorum, qui à ſenſi
li, & intelligibili ſubſtantia ſumi diſtinctio-
em opinatur phyſices,ac primæ philoſophię.
am nihil eſt,quod ſenſibus phyſicus contem-
latur . adhæc res materiatæ poſterius hoc con
equuntur vt intelligantur,quàm vt ſint. quare
nimal vniuerſale, aut nihil eſſe dicit philoſo-
hus,aut quid poſterius.& ſeptimo Metaphy-
icorum libro hominem, & equum in ſingula-
ibus eſſe dicit,vniuerſale autem non eſſe ſub-
tantiam, ſed totum quiddam, ex hac ratione,
& hac materia tanquam vniuerſale. quæ cum
ta ſint intelligibilia dicuntur ea,quæ ſua natu-
a ſunt intelligibilia,non autem quę vniuerſa-
lis notione ab intellectu cõprehendũtur quã-
uis in materia ſint. quæri autem poſſet,cur in
antecedente ſumat,intelligibilia,quę pro ſub-
ſtantijs illis primis ſumi diximus, in conſequẽ
te autem ponat:omnia: cùm latere videatur in
vocibus homonymia. ſed res nullo negotio
declaratur. Nam ſtatutum eſt phyſicum ſenſi-
biles ſubſtantias cõtemplari : omnia enim aut
intelligibilia ſua natura ſunt, aut ſenſibilia : vt
ſi intelligibiles ſubſtantias contempletur, ſe-
quatur facilè,omnia illum contemplari. nulla
igitur eſt in vocibus homonymia. quòd ſi dica
tur relationem æquè debere intelligi in ſenſu,
& in ſenſibilibus,& in intellectu,& ijs,quę in-

tellectũ comprehenduntur: respondendũ opinor æquè quidem relationem intelligi, non tamen ideò sequi omnia intellibilia accipi oportere: sed ea, quæ suapte natura sunt intelligibilia. nam quemadmodum sensibus adæquatè vt dicunt respondent sensibilia, ita mẽti vera intelligibilia. nam quæ à sensibilibus intelligibilia fiunt, media sunt; & ab intelligibilium natura desciscunt. sed posset aliquis occurrere, in Aristotelis ratione distinctionem esse manifestam singularis rei, & vniuersalis. nam sensibili singulare, intelligibili accipi vniuersale. quamobrem voce illa intelligibilia vniuersalia accipi. cui respõsum ita velim Aristotelem nõ hoc animo proposuisse, sed tantum similitudinem quandam, quæ in consideratione sensibilium, & intelligibilium est, afferre, vt probet ab vna scientia intelligibilia, & intellectum pertractari. quemadmodum sensus, & sensibilia vnius scientiæ sunt. adhæc nunquã solet Aristoteles vniuersalis, & singularis distinctionem ab intelligibili, & sensibili afferre. nam eò deueniretur absurdi, vt physicum singularia tractare fateamur. quandoquidem ait Aristoteles sensibilem substãtiam physices materiam esse. deinde si per intelligibilia vniuersalia accipiamus, excludentur ab hac appellatione, quæ sua natura intelligibilia sunt, aut saltẽ ab hac Ari-

stotelis

otelis demonstratione, cum tamen in ijs to-
ratio collocata esse videatur. his ita positis
cilè potest declarari an voce, philosophia,
mnis scientia, an tantum philosophia in-
elligatur. nam si prima philosophia in intelli
ibilibus, quę sua ipsius materia sunt, versatur,
ea auferas, sequitur nullam superesse præter
hysicem philosophiam, imo physicem primã
ieri, & præstantissimam scientiam. optima
taque eaq́. meo iudicio necessaria cõsecutio.
hysicus sensibiles & intelligibiles substantias
õtẽplatur, nulla igitur pręter physicẽ philoso
hia. nã de Mathematicis, quę & ipsæ philoso-
phię nomine donatæ sunt, nõ est cur hoc in lo
co loqui illũ existimemus. ꝑterquã ꝙ physice,
& prima philosophia veræ philosophiæ sunt,
Mathematicæ à philosophiæ nobilitate dege-
neres. quippe quæ accidens nõ substantiã cõtẽ
plantur. non erat igitur cur doctissimus Theo
dorus verteret. (Nulla præter philosophiam
naturalem erit scientia, tùm quòd de philoso-
phia loquitur tantum Aristoteles, quæ pro-
priè philosophia est: tum quòd, si etiam physi-
cus in intelligibilibus rebus, & ĩ intellectu ver-
satur, nihil inpedit quin Mathematicæ sint,
quippe quæ materiam habent ea, quæ à sensibi
li materia cogitatione abiunguntur. optimè
itaque à Simone Portio notatus est error Theo
dori,

dori, quem iniquè admodum reprehendit Antonius Mirandulanus libro de ſingularis certaminis euerſione: triceſimoquarto odio quodã in hominem potius, quàm veritate attractus. nam ſi quòd ait Ariſtoteles *οὐδεμία φιλοσοφία*, præter phyſicem cæteras opinatur amoueri, labitur. nam quanquam vox *οὐδεμία* vniuerſum ſignum ſit, vt appellant Dialectici, loquendi tamen conſuetudo ad rem etiam particularem accommodat. eſſet enim bona, tùm in latina tùm in græca lingua loquendi forma. Si non eſſent ſubſtantiæ ſenſibiles nulla erit phyſice, *εἰ μὴ εἶεν αἰσθηταὶ οὐσίαι οὐδεμία ἔσαι φυσικὴ*, ſed hæc notiora ſunt, quàm vt à me dici oporteat. Nunc quoniam rationem hanc probabilem eſſe putarũt aliqui, & nulla neceſſitate demonſtrantem, videndum eſt, quid illi etiam afferant. ſed primum quomodo valeat Ariſtotelis conſecutio ab intellectu noſtro mortali (vt falsò putauit) ad diuinas, & immortales mentes dicendum videtur. ſanè intellectus noſtri duplex eſſe poteſt tractatio, altera, quia animæ noſtræ pars eſt, quia corporis forma, quia poteſtate cum ſit, ad actum reducitur: altera, in qua agitur de intellectu, quia actu eſt, in qua etiã declaratur quid illud ſit, quod in actũ deduxit, quid inter vtrũque interſit. illa phyſica tantũ eſt, hæc altioris philoſophiæ intereſt, neque ſa-

nè quòd

è quòd mens nostra ideò immortalis sit, sed
quòd eius occasione intellectus diuini natura
explicatur. sed rem apertius explanemus, in li
bris de Anima de intellectu hominis egit Ari-
stoteles, quia physicus. nam cum animæ defi-
nitionem attulisset, & singulas facultates decla
rasset, in tertio libro aggressus est ad eam facul
tatem, qua homo ad intelligendum natus est.
nam & quid sit explicauit, & quomodo actio-
nes suas obeat. quoniam aũt quòd intelligit
diuinæ menti acceptum refertur, quippe quæ
quemadmodum vt res sint, ita & vt intelligan-
tur in causa est: satis habuit dixisse, in omni na
tura & quod patitur esse oportere, & quod agit:
quare in anima patibilẽ intellectũ esse & agen
tem. agentis autem naturam breuissimè absol
uit. nam illum extrinsecus aduenire, immorta
lem esse, atque æternum, ab omniq. materiæ la
be seiunctum. quæ verò ad meliorem agentis
intellectus notionem pertinent, inuoluit silen
tio. nam & explicare posset mentem illam di-
uinam esse, summè intelligibilem, summè etiã
intelligentem, totam in tota, rerum, & naturæ
causam tùm vt sint, tùm etiam, vt intelligãtur.
per sese nulla seiunctione materiæ intelligere:
per sese etiam intelligi, intellectum, intellige-
re, & intellectionem esse, & alia huiuscemodi.
nostrum autẽ intellectum, intelligere quidem

& ipſum, ſed intellectum nõ eſſe, niſi dum quæ à materia ſeiungit intelligit, quæ quoniam caduca ſunt, & eius intellectionẽ caducam eſſe, tamen dum intelligit diuina illa intellectionis beatitudine frui, qua tamen non frueretur, niſi ſibi veluti lux afforet diuina mens. quæ vt eſt maximè intelligibilis, & rerum, vt intelligã tur, cauſa eſt, & humanæ mentis, vt intelligat. poſſet inquam hæc omnia explicare philoſophus, ſed naturæ fines ęgrederetur. quare quo ad phyſice patebatur, & intellectum noſtrum explicauit, & quomodo intelligeret aperuit. Alexander autẽ, qui rem explicare maluit ſciẽ tiarum aliquomodo neglectis terminis, hæc omnia declarauit in commentarijs, quos de Anima compoſuit. his ita poſitis, & explanatis, dubium nemini eſſe arbitror quomodo intellectus noſter ad intelligibilia referatur, hoc eſt ad diuinas mẽtes, quę ipſius intellectionis cauſa ſunt. nã ſi dum intelligit eò intelligit, quòd ſummè intelligibilia rebus, & ſibi præſto ſunt, ſequitur ad intelligibilia eum referri. quod & Priſcianus Lydus in Theophraſtum pulcherrimè declarauit, cuius verba ſunt hæc. „ καὶ διὰ „ ταῦτα αὐτός τε πρὸς τὴν καθαρῶς ἀμέριστον „ γνῶσιν τοῦ ἐνεργεία τελειουμένου δεῖται νοῦ. καὶ „ τὰ ἐν αὐτῷ νοητὰ τῆς ἀπὸ τῶν χωριστῶν νοη„ τῶν καταλάμψεως. ἵνα τέλεια ἀποτελεσθῇ νοητά.

ογτά. hoc est, ipse autem in indiuidua perspi
uè cognitione mentis eget in actu perficien-
s, & quæ in ipso intelligibilia sunt, illumina
onis ab intelligibilibus separabilibus, vt per
ecta fiant intelligibilia. hæc ille, ex quibus si
quod ille platonicè perfici, dicit, adimainus,
nobiscum est. hæc cum ita sint sequitur neces
ariò qui de intellectu exquisitè, atque omni ex
parte agit de intelligibilibus hoc est de diuinis ẽt
nentibus agere: quemadmodum qui de sensu
de sensibilibus etiam. non quòd modus, quo
sensibilia sensum afficiunt idem sit, atque ille
summorum intelligibilium, sed quòd relatio
tantum similitudinem seruat. Nam ea, quæ in
tertio de Anima adducitur sensibilium, & in-
telligibilium, & facultatum sentiẽdi, atque in-
telligẽdi similitudo aliò tendit, atque huc. sed
si quis quærat vbi hanc intellectus humani, vt
ad intelligibilia refertur, tractationem inueni
mus in Aristotelis operibus: respondebo illã
in duodecimo Metaphysicorum inueniri. nam
ibi summorum intelligibilium naturam expli-
cat, quodq́. à summo intelligibili & cœlum, &
natura pendet, exponit. pẽdere autem omnia
à summo intelligibili nõ modo vt sint accipiẽ-
dum est, sed vt etiam intelligantur. mox quid
nostra intellectio cum diuina illa similitudi-
nis habeat. mirũ autem ne sit, si breuibus rem

hanc

hanc explanat. nam ſatis eſt plerunque philo ſopho ſemina iacere, vt qui acutiori ingenio pollet, quæ ab ijs proficiſcuntur, intelligat, in ijs præſertim libris, in quibus obſcuriſsimus eſſe ſtuduit, quosq. à nemine intellectum iri teſtatus eſt, niſi ab ijs, qui ſe audierint. hactenus probatum arbitror quomodo intellectus noſter ad intelligibilia referatur: quanquã mortalis ĩ Ariſtotelis dogmatis eſſe iudicetur, quaq. ratione non phyſicæ, ſed diuinæ philoſophiæ de illo agere officium ſit. ex quibus facilè concluditur rationem hanc non probabilem eſſe, ſed veram ac neceſſariam. nam quæ conglobat Ant. Bernardus, tumultuaria ſunt, & nullo negotio refelluntur. nam quod ait, ſequi, hominem quia homo eſt ad phyſicem non pertinere, & Ariſtotelem de partibus animaliũ materialibus agere de forma minimè, cum intelligentia homo à cæteris differat animãtibus: falsò ponitur. agit enim Ariſtoteles de partibus materialibus nõ ſine forma, ſed eo modo, quo intellectũ hominis in phyſicis conſiderari neceſſe eſt. deinde quod ait. Si anima rationalis non pertineret ad philoſophiam naturalem, neque etiam homo: benè ſanè dicitur. ſed ſi dicamus meæ interpretationi, & Ariſtoteli cõuenienter: ſi intellectus noſter vt ad intelligibilia refertur à phyſico non pertractatur, falsiſſima

na erit cõſecutio, quòd neque homo ad phy
em ptineat, ob eas, quas ſuperius poſuimus
iones; quibus aliæ hominis obiectiones re
luntur. ſed ponamus iterum rationem Ari-
otelis, qua probat phyſici non eſſe de intelle
u humano agere, quo modo à nobis dictum
t. Si phyſicus ageret de intellectu, non eſſet
la præter phyſicem philoſophia. hoc autem
hoc probat, quòd ſi de intellectu, & de intel
gibilibus aget. quamobrem cum nulla præ-
er ſenſibilem & intelligibilem, ſubſtantia alia
t, non erit etiam alia præter phyſicem philo-
ophia, imo ipſa erit prima philoſophia.

κβ'.

Ἢ οὐκ ἔστι πᾶσα ἡ ψυχὴ, κινήσεως ἀρχή·
οὐδὲ τὰ μόρια ἅπαντα ἀλλὰ αὐξήσεως
μὲν ὅπερ καὶ ἐν τοῖς φυτοῖς. ἀλλοιώσεως δὲ τὸ αἰ-
σθητικὸν, φορᾶς δὲ ἕτερόν τι καὶ οὐ τὸ νοητικόν·
ὑπάρχει γὰρ ἡ φορὰ καὶ ἐν ἑτέροις τῶν ζώων.
διάνοια δὲ οὐδενί. δῆλον οὖν ὡς οὐ περὶ πάσης
ψυχῆς λεκτέον. οὐδὲ γὰρ πᾶσα ψυχὴ, φύσις,
ἀλλά τι μόριον αὐτῆς ἓν ἢ καὶ πλείω.

XXII.

*AN non omnis anima principiũ motus eſt?
neque partibus animæ omnibus id tribui
debet. ſed agendi principium idem putandum,
quod et in plantis eſt, alterandi vim eandem, quã
ſentiendi: deferendi autem aliud quidquam, non*

vim

„ *vim intelligendi & delationem vel in cæteris esse*
„ *animalibus nouimus, intellectum, siue mentem*
„ *in nullis.*

Comm. SEcunda ratio est, qua probat de omni animæ parte physicum non agere. illa autem ijs positionibus nititur, quæ in physica veræ sunt, & ab omnibus acceptantur. nam quæcunque motionis principium habent, naturalia sunt. est enim natura motus principium: & in physicis pertractantur. quæcunque autem neque naturalia sunt, neque naturaliũ principia, ad physicem nullo pacto pertinent. quamobrem in demonstrando, an intellectus naturalis sit sciẽtię, an ab ea alienus, nullum poterat accommodatius sumi aut aptius principium. quo magis miror nouorum interpretum industriam, qui probabilem rationem hanc existimarunt. rationis autẽ huius ordo, & sententia (ni fallor) hæc est. nam cum in quæstionem reuocasset, an de omni animalium anima physicus agat, an de partibus alijs vno excepto intellectu, probassetq́. de intellectu agere non posse cò, quòd si de illo ageret, non esset alia præter naturalem philosophia: secundam probationem addit posita dictione ἢ an: qua ĩ omnibus quæstionibus definiendis plerunque vtitur. an inquit

uit est animæ pars aliqua, quæ motus princi-
ium non est. motus autem principium cum
t natura, perinde est, ac si dixerit esse animæ
artem, quæ natura non est. quod si ita est, pos
et ita construi ratiocinatio. physicus contem-
latur naturam. Intellectus non est natura.
ntellectum igitur physicus nõ contemplatur.
uod enim intellectus natura non sit, neque
llius motionis principium à principiorum,
c omnium generum motus enumeratione cõ
irmat. nam cum tria sint motus genera, vt in
uinto libro de Naturali Auscultatione proba
um est, alteratio, adcretio, & decretio, & mo-
us ad locum: atque alteratio sensitiuæ ani-
næ parti tribuatur: fit enim sensus alteratio-
ne, & perpessione, vt libro secundo de Anima
scriptum reliquit: adcretionem & decretionẽ.
vegetalis animæ vis sibi vendicet: motum ad
locum alia quædam animæ vis, quam dicimus
ὁρμητικὴν: sequitur nullum motum ad intel-
lectum pertinere. quo fit vt si ille nullius mo-
tus principium sit, natura etiam non sit: vt hac
de causa à physicis tanquam alienus deseratur.
& quoniam obijci posset motui ad locum desti
natam eam esse animæ vim quã intellectũ ap-
pellamus, summo iudicio respondet, motum
ad locum nõ esse intellectus proprium: cum
etiam cęterę animantes, quæ intellectu carent,

& ratione, motionis nõ sint expertes. vt ex hoc perspicuum sit, aliam facultatem esse, quæ in mouendo animali cernitur. motionem autẽ, quæ ad locum fit φορὰν appellat, quã elegãtiores latini delationem conuerterunt. sed liceat nouo, sed iam ferè vsitato verbo lationem dicere. hæc cum dixerit, validaq́. ratione probauerit, concludit, quod prius dubium extiterat. Constare scilicet, physicum de omni anima disserere non oportere, cũ non omnis anima natura sit, sed de pluribus partibus, aut vna. dicit autem vna, quia anima nostra in duas à philosophis tribuitur plerunque partes, in eam, quæ & rationalis, & intelligens dicitur, & in eam, quæ sensitiua, & ratione carens. hactenus Aristoteles. ex cuius verbis sumant, qui de intellectu in actu, quem & agentem dicimus, loqui illum existimant. sumant inquam, quæ sibi ita aduersantur, vt nihil aduersum videatur magis. nam quid erat, cur diuinam illam mentem cũ corporeis (vt ita dicam) animæ partibus enarraret? aut cur intellectum nostrum subticuit? at cui non notũ erat, diuinum intellectum nõ esse nostræ motionis causam. quid non ne dũ concludit constare non de omni anima physicum agere, sed de parte: perspicuum maximè est, de hominis anima concludere, cuius altiorem, & nobiliorem partem à physico tractari negat?

negat? Sequitur vt an hæc Aristotelis ratio necessaria sit, & demonstrãs dicendum videatur. sunt enim, qui non modo probabilem, sed etiã falsam opinantur. cur autem in eam sententiam iuerint, vt probabiliter, aut falsò loqui putarint Aristotelem in causa fuit, ne in eius verbis esset pugnantia. nam cum neget intellectũ motus ad locũ esse causam, quod alias non modo non neganit, sed summis etiam rationibus confirmauit, illum esse, à quo motus ad locum omninò proficiscitur, videtur sibi loqui pugnãtia manifestò; nisi dialecticorum more hanc rationem positam esse iudicemus. quanquam tantum abest, vt pugnantia loquatur Aristoteles hoc in loco, vt nihil sit, quod vel mediocrẽ repugnantiæ suspicionem pariat. in tertio libro de Anima eam animæ facultatem quærẽs, à qua motio proficiscitur quæ ὁρμητικὴ dicitur à græcis, statuit appetitum, & intellectum motionis esse originem. & quoniam intellectu carent alia animalia, subdit phantasiam in ijs, penè ratione respondere intellectui, qui in homine est. intellectum autem simpliciter nõ protulit, sed illum, qui πρακτικὸς dicitur. nam cũ intellectus contemplandi, & agendi vires habeat, vt in actione cernitur motus principium, & fons est. sed & in libro de Animalium motu hoc idem statuit. nam motionis animaliũ

originem dicit esse intellectum phãtasiam, delectum, voluntatem, & appositionem. (neque sibi non cõstat hoc in loco. nam mens, & sensum, & phantesiam complectitur. Sunt enim hæ iudicandi vires: appetitio voluntatem. nã delectus, & appetitus, & voluntatis communis ferè esse videtur.) nam si intellectus in ijs, quę aut sequimur, aut declinamus sequẽdum quid, aut declinandũ concludit: extiterit prius oportet sensus, quem sequatur phantasia post quam appetitio sit, quæ si cum ratione fuerit voluntas est: post quã delectus (sic voco τὴν προαίρεσιν) & ratiocinatio mentis est. quòd si rationem non admittat, vt in prauis hominibus, & in belluis fieri videmus, appetitio satis est ad mouendum, sed non sine phantasia, & sensu. Nam iudicatione opus est siue ea mentis, siue sensus, & phantasiæ sit. Hæc ex Aristotele sumuntur vel à me, hoc est mediocriter erudito. quò magis miror fuisse qui intellectum phantasiæ loco positum esse arbitrantur. quasi verò ratio, & prudẽtia in studiosis actionibus, quæ delectum regit, & appetitionem corrigit phantasiæ ignobilissimæ animæ parti tribuatur. Nam sic & bruta virtutibus non carerent, & deliberatione, quæ in actionibus cernitur. quod & veritati maximè aduersatur, & contrà Aristotelem est. Nec ideò tamen putandum

ſt eò quòd in animátibus alijs intellectus nul
o modo eſt motus cauſa in homine etiam nõ
ſſe. Nam videtur alioquin ex hac ratione col
igi abſolutè intellectum non eſſe motus cau-
ſam. Nam ſi animalia bruta carent intellectu,
& tamen mouentur, perſpicuũ eſt aliam, quàm
intellectũ in ijs eſſe motus originem. Reſpon
dendum enim eſt, quòd non ideò ſequitur, vt
in homine intellectus omninò ratione mouen
di careat. Nam vt ad actiones refertur, & phã
taſię ſeſe copulat: ſic enim dicitur πρακτικὸς,
motus ad locum origo eſt. non enim eadem
ratio in brutis eſt, atque in homine: cùm homi
nes intelligentiam habeant bruta illa deſtitu-
ta ſint. quòd ſi homines ratione proſtrata vi-
tijs, prauisq. cupiditatibus ſeſe dederint, vt im
potentes homines faciunt omninò eadem ra-
tio in ijs eſt, atque in beſtijs. vt igitur tollatur
dubitatio animaduertendum niſi fallor eſt in
homine, qui eſt intelligentia, & ratione prædi
tus, debere intelligentiam motum efficere vt
omninò eãdem ferè rationẽ ſubit, atque phan
taſia in brutis. intellectus autẽ ea ratione ſum
ptus, qua eum à phyſicis excludi dicimus nullã
ſeruat cum phantaſia proportionem. Conſtat
igitur in Ariſtotelis ratione nullam remanere
ſuſpicionem, quin intellectus, vt ad intelligibi
lia refertur nullius motus origo ſit. Nã à bru-

tis omninò excluditur quòd alia facultate mo
ueantur. ab homine autem nō ſimpliciter, ſed
vt proportionem cum ea facultate, qua cætera
animalia motu cientur nō ſeruat. diuerſa enim
ratione valet probatio in homine qui intelli-
gentia præditus eſt, & in brutis, quæ ratione &
intelligentia carent. His ita poſitis, nō video,
quæ ſit huius loci & tertij libri de Anima, & li-
bri de Animalium motu repugnantia. Nā hic
negat intellectum, vt ad intelligibilia refertur,
& contemplandi, & intelligendi vim habet, ad
phyſicum pertinere: quod negat & in tertio
de Anima, & in libro de motu animalium. ait
„ enim in tertio de Anima. ἀλλὰ μὴν οὐδὲ τὸ λο-
„ γικὸν καὶ ὁ καλούμενος νοῦς ἐστὶν ὁ κινῶν. ὁ μὲν
„ γὰρ θεωρητικὸς οὐδὲν ποιεῖ πρακτὸν, οὐδὲ λέ-
„ γει περὶ φευκτοῦ καὶ διωκτοῦ οὐδέν. quod eſt.
„ ſed ſanè neque rationabilis pars. & quæ mens
„ dicitur illa eſt, quæ mouet. Nam quæ contem
„ plandi vim habet nihil efficit eorum quæ in a-
„ ctione cernuntur, nec quidquam dicit de eo,
„ quod vituperare, aut ſequi poſſumus. quòd ſi
hoc loco diceret, intellectum vt agendi vim ha
bet, & appetitioni ſe inſinuat ad phyſicum nō
pertinere, iure ſibi pugnare diceremus. ſed cū
aliter prorſus dicat, non video cur inſimulent
ſummum philoſophum inconſtantiæ. Nam
quod ait Antonius Bernardus, excludi hoc lo-
co à

o à phyſico animam rationalem, quam dixit
ertio libro de Anima, & libro de motu anima
lium eſſe motus principium, pace dixerim do-
cti hominis, falſum eſt. Nam non omninò ani
mam rationalem excludit, ſed intellectum ea
ratione, qua à me dictum eſt. quare deſinant,
qui pugnantia loqui philoſophum, & ideò pro
babiliter imo etiã falsò probare eũ opinantur.

κγ΄.

Ἔτι δὲ τῆς ἐξ ἀφαιρέσεως οὐδενὸς οἷόν τ' εἶναι τὴν φυσικὴν θεωρητικήν. ἐπειδὴ ἡ φύσις, ἕνεκά του ποιεῖ πάντα.

XXIII.

Adhæc rem à materia abſtractam nullam poteſt ſcientia naturalis cõtemplari, cùm natura rei alicuius gratia faciat omnia: rebus autem abſtractis abiunctum id eſt, quod ſub hoc cuius gratia verbo, intelligimus.

Comm.

Hic quoque licet à doctorum virorũ ſententia deſciſcete. nam falſum cenſeo Ariſtotelẽ hoc in loco tertiam rationem afferre ad probandum animæ partem nobiliorem phyſices non eſſe. duabus enim tantum rationibus confirmauit hoc, & poſt confirmationem concluſit. conſtare non de omni anima differere phyſicũ oportere. quandoquidem non omnis anima

natura est. quamobrem melius Michael Ephesius, qui postquam cõclusum est, de intellectu, vt ad intelligibilia refertur non loqui physicũ, putat propositum eius esse hoc in loco ostendere, ea, q̃ Mathematicorũ sunt à naturali materia esse aliena. & optima sanè ratione. nam cum eruditum sese pręstet ea, quę eruditi sunt, faciat oportet. eruditi autem est pręceptiones tradere, quibus explicanda omnis ars & scientia sit: quibus causarum generibus vti deceat, & qua in materia occupatũ esse oporteat. quãobrem cum docuisset physicum tractare nõ debere ea, quæ primæ philosophiæ sunt, consentaneũ erat cauere, ne quæ ἐξ ἀφαιρέσεως sunt, hoc est, ex ablatione pertractet. nam cum statutum sit, in physicis, & præsertim in ijs, quæ ad animalium notionem pertinent finem esse causarum præcipuum, & ab eo exordiri decere naturalis scientiæ scriptores: finisq. in Mathematicis desideretur: nulla enim in jis est actio, aut effectio, quare neque actionis, aut effectionis terminus: sequitur naturæ scriptores in ijs non esse occupandos, quæ Mathematicorum sunt. quoniam autem Mathematici animo, & cogitatione abducunt accidentia à materia sensibili, idcirco cõsueuere veteres philosophi illa ἐξ ἀφαιρέσεως appellare. hoc est ex ablatio-

ne,

e, aut etiam abstractione. Latinorũ nonnulli
ocant abstracta. & quoniam tenuit consuetu
o diuinas etiam mentes abstractas dicere, con
ingit plerunque non mediocris errandi occa-
o ijs, qui græcè nesciunt, imo contagio-
e quadam ijs etiam, qui græcè eruditi sunt.
uare mirum non sit, si & hanc rationem ter-
iam esse existimarunt, & quæ ἐξ ἀφαιρέσεως
ocat philosophus diuinas, atque immortales
sse mentes rati sunt. sed neque tertiam ra-
ionem addere oportuit, cùm iam quod erat
ropositum, conclusum esset: neque quæ ex
ablatione sunt diuinæ mentes esse possunt.
sunt enim ex ablatione, quæ hominum co-
gitatione à materia abducuntur, cum re vera
esse non posint, nisi in materia. diuinæ verò
mentes non hominũ cogitatione, sed sua ipsa-
rum natura materia carent: & ab omni motu,
& mutatione sunt liberæ: quò fit vt neque ex
abstractione dici posint, neque etiam abstra-
ctæ propriè. illud benè intelligendũ est, quod
ait Aristoteles Mathematicas carere fine: Cùm
natura propter finem faciat. non enim defue-
runt, qui falsò dictum esse argumentis allatis
confirmarunt. Nam Simplicius in primum li
brum de Naturali Auscultatione Alexandrum
refellit, quòd dixerit in plerisque scientijs non

esse

esse omnes causas, quemadmodum in Geom-
tria non est id, cuius gratia, nõ animaduerten-
Alexandrum à præceptore desumpsisse ex ter-
tio Metaphysicorum libro: & hoc, quem exp-
nimus, loco. quòd si animaduertit, & tame-
repugnare voluit Alexandro, rationes eius a-
diendæ sunt. primum enim ait Geometria-
inuentam & excultam esse ob vsum mortali-
vitæ, & per sese, & vt principia mechanicæ su-
ministret. quinimo & Astronomiã nõ parùm
conferre, vt in natura incorporea assuescat. de-
inde si quòd in contemplatione est posita no-
autem in actione finis ab ea excluditur: phy-
cem, quæ etiam ipsa in contemplatione est, fi-
ne carere. imo omnem aliam scientiam, qua
in cõtemplatione versatur: cuius tamen finis
& propositum est summum illud bonum exp-
tere, & mortalium animã quoad eius fieri pos-
sit Deo conitingere: quemadmodum in deci-
mo Nicomachiorum dictum est. Syrianus ẽ
in librum Metaphysicorum tertiũ summo stu-
dio Aristotelem coarguit. nam & principio nõ
carere immobilia, & non casu in rerũ quæ sunt
numerum adscripta. quippe cùm omne, quod
est, aut principium, aut ex principio esse nece-
se est: eaq. vtpote multitudo cùm principium
nõ sint, à principio aliquo facta fuisse necessa-
riò. nec fine esse destituta, cùm gratia boni &

cogno-

cognoscant, & cognoscantur. deinde falsum esse actionum tantum fines esse: quinimo magis ipsarum speculationum. Nam boni gratia, ac veræ nostræ salutis, & coniunctionis cũ diuinis mentibus in contemplationibus homines detineri: ipsarum autem actionum finem, & particularem esse, neque propriè finem. hæc Simplicius, & Syrianus, qui profectò aliter Alexandri, ac Aristotelis mẽtem accipiunt, atque ea prolata sit. quis enim negat Mathematicis scientijs, & alijs omnibus, quæ in contemplatione exercentur finem esse propositum? aut vbi hoc negauit Aristoteles, qui millies finem contemplantium ait esse veritatem ipsam, actiuarum autẽ opus? aut si contemplatione Deo vni similes simus, quemadmodum ait in decimo Nicomachiorum libro, quomodo contemplantis finis non est similem sese aliqua ex parte Deo reddere? Cùm etiam quæ voluptas ex cõtemplatione sequitur diuinę ille similis aliquo modo sit, vt ipse duodecimo Metaphysicorum libro testatus est. quare non est negandũ Aristotelem, & Alexandrum nouisse quidẽ eos sciẽtiarum harum finem esse veritatem, sed de alio fine loqui alterum in primum physicorũ, alterum hoc in loco, & tertio Metaphysicorũ: de eo scilicet, propter quem naturalis effector efficit. Cum enim quæ naturalia sunt motum habeant,

habeant, & mutationem, necesse est, & motionis esse principium, & quod motum patitur, & illud, propter quod motus est, quod finis dicitur. & quoniam natura finem expetit, & illius gratia agit, ab illo necessitate quadam cogi putandum est. quare optimè in naturæ rebus redditur ratio, quando à fine data sit: vt cur homo manus habet? vt apprehendat, vt sese muniat, vt quæ se Lęsura sunt auertat. hoc fine carent Mathematicæ, quippe quæ cùm res immobiles, & abiunctas à materia, & à motu contemplentur finem non considerant, qui motus, & materiæ terminus est. imo etiam neque principium à quo motus proficiscitur. quò fit, vt hac ratione carere dicātur eo, cuius gratia hoc est fine, quod neque ignorauit Simplicius quāquam refellendi Alexandri studio dissimulauit: neque magnus ille Syrianus: qui post rationes, quas superius apposuimus, manifestò
„ fatetur Geometras nō vti finis assignatione,
„ demōstrantes quæ per sese figuris insunt: quo-
„ niam subiectum sibi ipsis non considerant siue
„ sit, siue non, neque finem, neque aliud vllū præ
„ ter ea, quæ per sese figuris insunt. sed ille institutum suum sequitur in damnādo seu iure, seu iniuria summō philosopho, quæ fuit Platonicorū iniustissima consuetudo. illud est in verbis adnotandum, in græcis codicibus excusis

non

non esse, quod ponit Theodorus. rebus autem abstractis abiunctum id est, quod sub hoc, cuius gratia verbo intelligimus. quare aut ille ita legit in manu scriptis codicibus, aut ex ingenio addidit, quod magis credo. nam res etiam si illa verba non ponantur, intelligitur.

κδʹ.

ΦΑίνεται γὰρ ὥσπερ ἐν τοῖς τεχναστοῖς ἐστὶν ἡ τέχνη. οὕτως ἐν αὐτοῖς τοῖς πράγμασιν, ἄλλη τις ἀρχὴ καὶ αἰτία τοιαύτη, ἣν ἔχομεν, καθάπερ τὸ θερμὸν καὶ τὸ ψυχρὸν ἐκ τοῦ παντός. διὸ μᾶλλον εἰκὸς τὸν οὐρανὸν γεγενῆσθαι ὑπὸ τοιαύτης αἰτίας, εἰ γέγονε, καὶ εἶναι διὰ τοιαύτην αἰτίαν μᾶλλον, ἢ τὰ ζῷα τὰ θνητά. τὸ γοῦν τεταγμένον καὶ ὡρισμένον, πολὺ μᾶλλον φαίνεται ἐν τοῖς οὐρανίοις, ἢ περὶ ἡμᾶς. τὸ δὲ ἄλλοτε ἄλλως καὶ ὡς ἔτυχε, περὶ τὰ θνητὰ μᾶλλον. οἱ δὲ τῶν μὲν ζώων ἕκαστον φύσει φασὶν εἶναι καὶ γενέσθαι, τὸν δ' οὐρανὸν, ἀπὸ τύχης καὶ τοῦ αὐτομάτου τοιοῦτον συστῆναι. ἐν ᾧ ἀπὸ τύχης καὶ ἀταξίας, οὐδοτιοῦν φαίνεται. πανταχοῦ δὲ λέγομεν τόδε τοῦδε ἕνεκα, ὅπου ἂν φαίνηται τέλος τι, πρὸς ὃ ἡ κίνησις περαίνει μηδενὸς ἐμποδίζοντος.

XXIIII.

VT enim ars in artificiosis, ita in rebus ipsis aliquod esse principium aliud, & talis causa videtur, quam ex vniuerso perinde vt caloris frigorisq́.

„ *frigorisq. primordia habemus. quamobrem ve-*
„ *risimilius dixerint cœlum & factum esse ab eius*
modi causa, si factũ est, & magis esse ob eam cau
„ *sam, quàm animalia caduca, atque mortalia. or-*
„ *do enim & ratus, certusq́. status longè magis in*
„ *rebus patet cœlestibus, quàm in nobis. incerta*
„ *autem, inconstans: & fortuita conditio in genere*
„ *mortali potius est. at illi genus animaliũ quod-*
„ *que natura constare, extitisseq. censent. Cœlum*
„ *autem fortè, sponteq. tale constitisse volunt, in*
„ *quo nihil fortunæ nihil temeriratis deprehendi*
„ *potest. rem autem hanc esse illius gratia asserere*
„ *vbique solemus. quocirca finem intelligimus ali*
„ *quem, in quem motus si nulla res prohibet, ter-*
„ *minetur.*

Comm. CVm nõ semel naturæ habita sit mẽtio, quòd motus rerum naturalium principium, & origo est, & quòd finẽ expetit vsquequaque atque omnia ob finem efficit: nam & Empedoclem reprehẽdens paulò ante, quòd animaliũ membra ita, vt sunt dicebat conformata, quia sic in generatione accidit, ignorasse eum ait in semine animalium facultatem insitam esse, qua necessariò animalia suo vnumquodque generi cõuenienter procreantur: hæc autem vis quanquam ille non expresit, natura est: & in ijs verbis,

is,quæ retrò explicauimus, quæ ex ablatione
ant ad physicum non pertinere confirmauit
ò quòd fine sunt destituta,propter quem agit
atura : cum hæc inquam toties naturæ habita
t mentio, neque vlla declaratio posita sit,qua
m hanc rebus insitam esse cognoscamus: hoc
ı loco illam esse confirmat exemplo artificio
ırum rerum. nam quemadmodum in artificio
s ars principium est,motionis,sic in rebus ip-
s aliquod principium,aut vim esse, & causam
ılem,quam veluti calidum,ac frigidum habea
nus ex vniuerso. & quanquam quæ arte fiunt,
es sint, tamen longè melius quæ natura con-
stant res appellantur. hæ enim principium ha
ɔent iutimum,ac insitum,ille extraneum,ac re
notum. quare postquam dixit *ὥσπερ ἐν τοῖς τεχναστοῖς* addit *οὕτως ἐν τοῖς πράγμασι*. qd
autem intelligat quãdo ait. quam habemus ex
vniuerso perinde ac caloris, frigorisq́. primor
dia:mihi non adeò certum est. verba aũt Ari-
stotelis, quæ sic vertit Gaza, hæc sunt. *καθά-
περ τὸ ψυχρὸν καὶ τὸ θερμὸν ἐκ τοῦ παντός*. quẽ-
admodum frigidum, & calidum ex vniuerso.
nam & naturam nobis esse possumus intellige
re ex vniuerso datam,quæ sit calidum,& frigi-
dum:& ita datam perinde ac calidum, & frigi-
dum : sed mihi arridet hæc altera : quanquam
& illa non malè probatur. nam & secundo de
gene-

generatione animalium docens quomodo animalium membra conformentur, à calido, & frigido conformari oſtendit. quas duas qualitates agendi vim habere, cum altera contrarietas paſsiua ſit: docuit & ſecundo de Ortu, & interitu, & quarto Meteorologicorum libro. illud etiam non ignotum eſt cœleſti calore foueri hæc omnia, quæ ſub cœlo ſunt, qui omnibus ferè veluti natura ipſa videtur tribui. ſed ſatius eſt alteram interpretationem accipere, vt hæc ſententia ſit: eſſe nobis principium, & cauſam intimam, vt calidum, & frigidum ex vniuerſo. nam vt cœleſtium corporum motione ac lumine elementa inter ſe commiſcentur, ita naturam accipiunt, quæ motus proximum principium eſt. vt igitur ab vniuerſo primæ elementorum qualitates fouentur, ita quando in miſtionem veniunt naturam accipiunt à cœleſti conuerſione, propterea quòd formarum, ac rerum præſtantia à diuinæ illius lucis participatione naſcitur. non ineptè etiam dicere poſſumus alludi ad Empedoclis ſententiam, qui nullam naturam, aut vim in rebus poſitã agnouit, præter quatuor elementa, ex quorum compactione res omnes cõſtare exiſtimabat. quòd ſi ita accipimus, erit ſententia, eſſe in rebus naturam oportere, quemadmodum calidum, & frigidum, & quatuor elementa ex opinione Empedoclis.

mpedoclis. Cum autem esse aliquod princi-
um rebus naturalibus insitum posuisset, sub-
t veteres physicos longè verisimilius dicere
osuisse, si ab hoc principio, quodcūque sit cœ
stia corpora facta esse dicerent, quàm anima
a, & stirpes: si tamen diuina illa corpora ini-
um habuerunt vllum. nam absurdum est ani
ıalia, & stirpes, quæq. sub cœlo sunt certam
uandam habere causam, cùm plerunque ali-
er in ijs videatur accidere quàm natura com-
aratum sit. nam & fortunæ, & casui subiecta
unt: diuina autem corpora, quæ certo, ratoq.
rdine immutabili motionis tenore summaq.
quabilitate mouentur, fortuitò & temerè esse
ondita. hoc autem in loco duos physicos ma
oris notæ taxare videtur Anaxagoram & De-
nocritum, qui in sublunaribus rebus certam
ausam plerunque ponere videbantur, in cœle
tibus autem casu, ac temerè omnia fieri exi-
stimabant. Anaxagoras enim in immensa illa
erum omnium congerie quam πανσπερμίαν
appellabat plurimum valere casum censuit; sed
præsertim in cœlestibus corporibus inueniri.
Democritus autem quanquam atomorum cō-
cursu fieri omnia posuit, tamen videtur anima
libus, atque alijs, quæ sub cœlo sunt ordinem
procreationis, & ortus, principium posuisse, à
diuinis corporibus negasse prorsus. quare Lu-

 cretius,

cretius, qui Epicuri interpres est, qui Democri-tum ita sequutus est, vt M. Tullius libro primo de finibus totum illum in physicis alienum dixerit, libro primo de Rerum natura probans, ex nihilo nihil fieri statum hunc ordinē in rebus ponere videtur. Versus elegantissimi poetæ sunt hi

„ *Nam si de nihilo fierent, ex omnibus rebus*
„ *Omne genus nasci posset, nihil semine egeret.*
„ *E' mare primum homines, è cœlo posset oriri*
„ *Squamigerum genus, et volucres, erumpere cœlo*
„ *Armenta, atque aliæ pecudes: genus oē ferarum*
„ *Incerto partu culta, ac deserta teneret.*
„ *Nec fructus iisdem arboribus constare solerent,*
„ *Sed mutarentur: ferre omnes omnia possent.*
„ *Quippe vbi non essent genitalia corpora cuique,*
„ *Qui posset mater rebus consistere certa?*

& paulo post quasi naturam, & intimum illud principium fateri coactus.

„ *Atque hac re nequeūt ex omnibus omnia gigni*
„ *Quòd certis in rebus inest secreta facultas.*

in quinto autem libro de Mundi ortu disputans cœlestia corpora temerè facta demōstrat.

„ *Quippe etenim primum terrai corpora quæq.*
„ *Propterea, quòd erāt grauia, & perplexa coibāt*
„ *Tam magis expressere eā, quæ mare, sydera, solē,*
„ *Lunamq. efficerent, & magni mænia mundi.*
„ *Omnia enim magis hæc è leuibus, atque rotundis*

Seminibus

Seminibus, multoq́. minoribus ſunt elementis,
Quàm tellus. ideò per rara foramina terræ
Partibus erumpens primus ſe ſuſtulit æther
Signifer, & multos ſecum leuis abſtulit ignis.

Hæc Lucretius, atque alia in hoc eodem argumento de ortu cœli, ſyderum ac elementorum fortuito, & de motu aſtrorũ temerè facto quã plurima. hac igitur de cauſa & Democritum, & Anaxagoram reprehendit, atque ineptè prorſus dixiſſe affirmat. quod autem in animalibus, ac ſtirpibus ait plerunque extra naturæ ordinẽ aliqua fieri, & per ſe clarum eſt, & infinities ab eo dictum; ſed in ſecundo de Naturali Auſcultatione præſertim in diſputatione de caſu, & fortuna, & libro quarto de Ortu Animaliũ, vbi de monſtrorum procreatione diſputat. nam monſtra fieri in ijs, quæ plerunque quidẽ æquabili, certaq́. ratione ordinãtur, ſed & aliter euenire poſſunt. quamobrem & quod præter naturam eſt aliquo modo ſecundum naturam eſſe. quæ verò hoc in loco ponit de abſurda veterũ phyſicorum ſententia, qui cœlum fortuitò conſtare dixerint, Animalia certa, ac rato naturæ principio non carere, in ſecundo de Naturali Auſcultatione copioſius ijſdẽ ferè verbis explicata ſunt.

κε΄.

Ὥστε εἶναι φανερὸν ὅτι, ἔστι τι τοιοῦτον. ὃ δὴ καὶ καλοῦμεν φύσιν. οὐ γὰρ δὴ ὅτι

 ἔτυχεν,

„ ἔτυχεν, ἐξ ἑκάστου γίνεται σπέρματος. ἀλλὰ
„ τόδε ἐκ τοῦδε. οὐδὲ σπέρμα τὸ τυχὸν, ἐκ τοῦ τοιού-
„ του σώματος. ἀρχὴ ἄρα καὶ ποιητικὸν τοῦ ἐξ αὐ-
„ τοῦ, τὸ σπέρμα. φύσει γὰρ ταῦτα. φύεται γοῦν
„ ἐκ τούτου. ἀλλὰ μὴν τούτου πρότερον τὸ οὗ τὸ
„ σπέρμα. γένεσις μὲν γὰρ τὸ σπέρμα, οὐσία δὲ
„ τὸ τέλος. ἀμφοῖν δὲ ἔτι πρότερον, ἀφ' οὗ ἐστὶ τὸ
„ σπέρμα. ἔστι γὰρ τὸ σπέρμα διχῶς, ἐξ οὗ τε καὶ
„ οὗ. καὶ γὰρ ἀφ' οὗ ἀπῆλθε, τούτου σπέρμα, οἷον
„ ἵππου, καὶ τούτου ὃ ἔστιν ἐξ ἐκ τοῦ, οἷον ὀρέως.
„ τρόπον δὲ οὐ τὸν αὐτὸν, ἀλλ' ἑκατέρου τὸν εἰρη-
„ μένον. ἔτι δὲ δυνάμει τὸ σπέρμα. δύναμις δὲ ὡς
ἔχει πρὸς ἐντελέχειαν ἴσμεν.

XXV.

„ QVocirca eiusmodi aliquid esse constat,
„ quod naturam vocamus, non enim quod-
„ libet, & vtcunque fors tulit ex quouis se
„ mine oritur, sed hoc ex hoc. neque ex corpore
„ quolibet semen quodlibet prodit. principium
„ nanque & efficiens rei, quæ gignitur semen est.
„ sunt hæc enim natura, & proinde ex hoc enascun
„ tur. atque etiam priusquam hoc, illud est, vnde
„ semen expromitur. semen enim ipsum generatio
„ est, finis verò substantia. vtrisque autem his pri-
„ us illud est, à quo proficiscitur. semen enim bi-
„ fariam accipitur, videlicet ex quo, & cuius. nã
„ & à quo decessit semen eius est, vt equi; & eius,
„ quod ex illo futurum est, vt muli. verum nõ eo-
dem

dem modo, sed vt dictum iam est. adhæc semen non nisi potentia est. potentia autem quẽadmodum ad actum se habeat nouimus.

Conclusio est eorum, quæ superius dicta sunt. nam cum ostendisset in naturalibus rebus esse aliquod oportere motionis principiũ, quẽ admodum in artificiosis ars est: veteresq. refutasset, qui in ijs, quæ & oriuntur, & occidũt statuere penè videbãtur aliquod huiuscemodi initium, in diuino autem corpore fortunam, & casum maximè pollere iudicabant: mox etiam finem declarasset esse terminum motus naturalis, quando nihil impedimento sit: concludit hoc loco clarũ esse in rebus omnibus esse principium illud, quod naturam appellamus. nam si status est rebus omnibus ordo, nisi quid fortuitò contingat, vt semper ad formæ, & finis indeptionem moueantur res, quem cum fuerint consequutæ quiescãt: perspicuum est esse principiũ insitum, & per se in rebus, quod motus, & quietis causa sit. hoc autem naturam dicimus. porrò longius rem explicare erat superuacaneum, cùm satis in secundo libro de Naturali Auscultatione huic naturæ declarationi datum sit. Sed quod ad propositam tractationem pertinet, rationem ponit non asper

comm.

nandum. non enim quodlibet, vt fers tulit, ex quocunque semine ortum ducere. nam si nulla natura ducerentur res, atque omnia temerè fierent, nihil impediret leonem ex bouis oriri semine, agnum ex lupo. modo autẽ ait hoc ex hoc necessariò fieri, vt à boue bouem, ab homine hominem, ab olea oleam, & postremò ab animali animal à planta plantam. adhæc non quodlibet semen ex quolibet etiã excerni corpore. nam nusquam videris ex humano corpore semen edi, quod leonis, aut asini procreandi vim habeat. nam cum ita statutum sit simile à simili specie procreari, semen, quod mediũ est, inter animal quod procreat, & quod procreatur: non esse alienum debet. est enim semen efficiens licet non primum, quod insitam vim habet formandi menstrui ea forma, qua principalis auctor præditus est. & quemadmodum securis fabri nihil potest à proposito artificis alienũ fabrefacere, sed eò ducitur, quò ars ducit: est autem ars in artifice: sic semen non potest aliud procreare animal, quàm illud, quod naturæ propositum est. natura autem tributum est, vt à cognato fiãt omnia. hæc
„ autem inquit mira ne sint. sunt enim natura
„ quare ita etiam nascantur oportet. maximo iu
„ dicio propter vulgares homines coniugatorũ nominum ratione posita. nam si natura quæ

apud

apud nos φύσις dicitur ἀπὸ τοῦ φύεσθαι, hoc eſt à naſci dicta eſt: patet illã eſſe ortus ducẽ, vt hac ratione res ita φύωνται hoc eſt naſcantur. ſed latet & melior ratio. Cum enim vis ſit, quæ ad finem tendit, id eſt ad hominẽ procreandum, quæ nihil aliud quàm natura eſt: neceſſe eſt vt homo procreetur neceſſariò niſi qd ſit, quod ortum impediat. poſſunt autem impedire plurima. quod autem ſubdit. atque ẽt prius quàm hoc illud eſt, vnde ſemen expromitur. eò tendit, vt probet quod à ſemine ſit perfectius, atque præſtantius eſſe ſemine. neque hoc ſi legamus vt Gaza vertit ſed vt in cõtextu græco eſt. ἀλλὰ μὴν τούτου πρότερον τὸ οὗ τὸ σπέρμα. hoc eſt: ſed ſanè illud hoc prius eſt, cuius eſt ſemen. nam cum ſemen in motu ſit, & medium inter animal, & non animal, illud, cuius eſt, neceſſariò perfectione eſt longè præſtantius. eſt autem eius, ad quod procreãdum natura ducitur. hęc eſt vera horum verborum ſententia: hæc etiam germana translatio. nam non iniuria Leonicus Gazam corrigit. hoc enim ex ratione poſita facilè oſtenditur. ſemen enim ait generationem eſſe, finem autem generationis ſubſtantiam, vt ex hoc manifeſtum ſit ſemen longè imperfectius, & poſterius eſſe ſubſtantia; quanquam tempore prius ſit, & poteſtate. id quod in omni motu, qui finẽ habet,

& in ijs omnibus, quę ante finem sunt verè potest enunciari. nā si finis gratia motus est, patet finem nobiliorem, & secundū actum priorem esse oportere. id quod non semen ab Aristotele dictum, & demonstratum est. est igitur quod procreatur semine prius, sed & semine, & eo, quod gignitur, quod genuit prius est. semen autem duorum est: tum eius, à quo defluxit, tum eius, cuius gratia est, vt Sophronici, & Socratis: vt equi ꝙ ab eo excretus est, vt muli, quòd illum genuit. semen igitur, si cum ambobus comparetur, altero & tempore, & natura posterius est: altero tēpore, & potestate prius, actu, & perfectione posterius. hæc enim præstantiæ prærogatiua, quam vulgò prioritatem nominant, illa est, quā Aristoteles quinto Metaphysicorum libro κατὰ δύναμιν καὶ κατ' ἐντελέχειαν, hoc est secundum potestatem, & actum nominat.

κϛʹ.

" Εἰσὶν ἄρα δύο αἰτίαι αὗται, τό τε οὗ ἕνε-
" κα, καὶ τὸ ἐξ ἀνάγκης. πολλὰ γὰρ γίνε-
" ται, ὅτι ἀνάγκη. ἴσως δ' ἄν τις ἀπορήσειε, ποίαν
" λέγουσιν ἀνάγκην, οἱ λέγοντες ἐξ ἀνάγκης. τῶν
" μὲν γὰρ δύο τρόπων οὐδέτερον οἷόν τε ὑπάρ-
" χειν τῶν διωρισμένων, ἐν τοῖς κατὰ φιλοσοφίαν.
" ἔστι δὲ ἔν γε τοῖς ἔχουσι γένεσιν ἡ τρίτη. λέγο-
" μεν γὰρ τὴν τροφὴν ἀναγκαῖόν τι κατ' οὐδέτε-
ρον

ἐστὶ τούτων τῶν τρόπων. ἀλλ' ὅτι οὐχ οἷόν τε ἄνευ ταύτης εἶναι. τοῦτο δ' ἐστὶν ὥσπερ ἐξ ὑποθέσεως. ὥσπερ γὰρ ἐπεὶ δεῖ σχίζειν τῷ πελέκει, ἀνάγκη σκληρὸν εἶναι. εἰ δὲ σκληρὸν χαλκοῦν, ἢ σιδηροῦν, οὕτως καὶ ἐπειδὴ τὸ σῶμα ὄργανον. (ἕνεκά τινος γὰρ ἕκαστον τῶν μορίων, ὁμοίως δὲ καὶ τὸ ὅλον,) ἀνάγκη ἄρα τοιονδὶ εἶναι καὶ ἐκ τοιωνδὶ. εἰ ἐκεῖνο ἔσται.

XXVI.

Causæ igitur sunt hæ duæ numero, altera cuius gratia. altera ex necessitate. multa enim gignuntur, quia necesse est. sed quæret fortasse quispiam quã necessitatem intelligi velint, qui res fieri necessariò aiunt. neuter enim accipi potest ex ijs eorum modorum, qui præfiniuntur in ijs, quæ per philosophiam tractata sunt. tertius autem ijs, quæ habent generationem rebus est. alimentum enim neutro illorum modorũ esse dicimus necessarium: sed quia fieri non potest, vt res sine eo sit, ideò necessitatem ei adscribimus: quod quasi ex suppositione est. vt enim quia secu ri scindendum sit, durum aliquid esse necesse est: & si durum vel aereum, vel ferreum: ita cum instrumentum sit corpus (est enim tum membrum vnumquodque rei alicuius gratia tùm verò totum ipsum) efficitur profectò vt esse tale, atque ex talibus constare necesse sit, si illud, cuius gratia ipsum est, futurum est.

Vnde

Comm.

VNde sit hæc ducta conclusio dubiũ esse alicui potest. nam de materia, quæ ἐξ ἀνάγκης plerũque dicitur proximè habita mẽtio non est, sed de natura, qua fit, vt propagẽtur species, neque ex vnius semine animalis nascatur alterum diuersum specie. sed meo iudicio respexisse videtur ad ea, quæ superius longa oratione tractata sunt. nam cum præter materiam, quam veteres vnam agnouerant, formam, & finem in rebus esse demonstrasset: quanquam interposita sunt plura, quæ ad formæ declarationẽ pertinent, adiecta etiam nonnulla de insito rerum principio quod natura dicitur: tamen, quod initio propositum est, hoc in loco cõcludit. duas autem causas esse nõ simpliciter accipiendum est: sed duas causas in hoc de partibus animalium opere requirendas. nam in singulis partibus explicandis duæ reddi possunt causæ, altera finis, cui membrum, & actio destinatur: altera materia, ex qua singula membra constant. hoc autem in progressu patebit clarius. sed vnum adnotandum cùm quatuor causæ sint: forma autem cùm fine cõueniat, atque eadem prorsus sit, tres fieri, efficiens, materiã, & finem. ex his autem materia, & fine in his de partibus libris potissimum vtitur, in libris aũt, qui de Ortu Animalium inscribũtur, efficiẽte,

&

& materia præſertim, nonnunquam etiam fi-
ne, vt ſeſe dederit occaſio, quod initio illorum
librorum docet apertiſsimè. Materiam appel
lat ἐξ ἀνάγκης ex neceſsitate, quemadmodum
& paulò ante. quoniam autem quod ex neceſ
ſitate dicitur plura ſignificat, vt in quinto Me-
taphyſicorum libro adnotauit: idcirco ne vlla
oriatur ambiguitas neutrum ait eſſe earum ſi-
gnificationum, quę in philoſophia declaratæ
ſunt: philoſophiā intelligens aut treis illos, li
brosquos de philoſophia ſcripſiſſe teſtatur La-
ertius, quosq. in primo de natura Deorū addu
cit M. Tullius: aut libros illos Metaphyſicorū:
ſed eſſe tertiā quandā ſignificationem, quæ re-
bus, quæ ortū, atque interitū habēt accōmoda-
tur. in eo aūt loco, quē adduximus, ſi tñ ille ſit.
primū neceſſariū ait eſſe τὸ συναίτιον, hoc eſt,
adiuuantem cauſam, & ſine qua fieri non po-
teſt, quod fit: materiam ſanè ſignificans. dein
de violentum. mox quod aliter eſſe non po-
teſt, & abſolutè neceſſarium eſt. poſtremò de-
monſtrationem, quæ aliter eſſe nequit, ſi à pri-
mis, ijsq. neceſſarijs propoſitionibus cōfecta
ſit. quatuor igitur neceſſarij ſignificationes
ſunt. ſed poſtremæ duæ cōueniunt, atque ſub
vnam cadere videntur. quamobrem non ſine
ratione dixit quod ex neceſsitate dicitur, mate
riæq. proprium eſt, neutrum duorum illorum
exiſtere.

existere. nam neque liberè necessarium est: neque violenter, sed medio ferè modo, quem appellat ἐξ ὑποθέσεως. Nam cum nihil sine ea esse possit, à posteriore semper eius necessitas est. dicitur nã si domus est lateres, & tigna esse necesse est. Si corpus instrumentum quid est: constat enim ex instrumentalibus, ministrisq. membris: tale necessariò esse debet. vt si manus debet apprehẽdere, qui proprius eius finis est, debet esse multifida: flexus habere digitorum ad capiendum, & premendum accommodatos: digitum vnum breuem, sed crassum, qui à parte inferiori benè premat: vngues, qui quamuis in alijs animalibus videantur superuacaneiq. homini tamen non parum necessarij ad tegendos digitos, & iuuandos ad capiendũ, & premẽdum. sed hæc ad locum illum prout melius potuimus accommodauimus, cum tamen incertus sim illos ne, an alios potius de philosophia libros adducat.

κζ΄.

„ Ὅτι μὲν οὖν δύο τρόποι τῆς αἰτίας, καὶ δεῖ
„ λέγοντας τυγχάνειν μάλιστα μὲν ἀμ-
„ φοῖν. εἰ δὲ μή, δῆλον γε πειρᾶσθαι ποιεῖν. καὶ ὅτι
„ πάντες οἱ τοῦτο μὴ λέγοντες, οὐδὲν ὡς εἰπεῖν
„ περὶ φύσεως λέγουσιν. ἀρχὴ γὰρ ἡ φύσις μᾶλ-
„ λον τῆς ὕλης.

Constat

XXVII.

Constat igitur duos esse causæ modos, ac potissimum assequi vtranque verbis oportere, sed si minus id fieri potest: tamen pro viribus eniti ad eius significationem: omnesq. nihil ferè de Natura docere, qui hoc non dicunt, existimare: principium enim rerum natura potius, quàm materia est.

Comm. Concludit duas esse in hac tractatione causas, alteram, quam ἐξ ἀνάγκης, hoc ex necessitate vocat, quæ materia est, alteram, quæ cuius gratia dicitur, quæ finis est, idē atque forma: atque has physicum, qui de Animalibus agat, potissimum perspectas habere, & benè perspectas verbis assequi: quòd si fieri non potest, vt in reddendis causis materiam ac finem quis nouerit, dandam tamen illi esse operam, vt quoad fieri possit, declaret. satis enim est, in ignota causa proximè eam accessisse. nam sunt aliquando ita abstrusæ rerum causæ, vt qui vel verisimiliter eas attigerit, satis illum fecisse credendum sit: vt Aristoteles in apum generatione facit libro de Ortu Animalium tertio. quæ cum ita sint perspicuum esse ait veteres physicos nihil ferè de rerum natura dicere: qui quāquam de materia dicant aliquid, formā tamen,

quæ

quæ re vera Natura est ignorare. dicit autẽ ὡς εἰπεῖν vt ita dicam, quasi leniens quod dixerat in vniuersum. non enim omninò verum est nihil dixisse physicos. sed cum res ex materia & forma constent, & à forma habeant vt sint: quicunque materiam solam explicant dicunt quidem aliquid: sed neque vt res est declarant, neque vt potest intelligentia comprehendi. nam forma & est & cognoscitur omnis res composita. est igitur mutila adeò, & dimidiata physicorum veterum tractatio, vt pro nihilo possit ab elegantioribus haberi philosophis. porrò verba Aristotelis. εἰ δὲ μὴ δῆλόν γε πειρᾶσθαι ποιεῖν quorum interpretatio facilis est: Ephesius aliter explicat. nam physicum oportere rerum omnium materiam afferre, & formam. quòd si qua res sit, quæ materia careat, vt corpus diuinũ, declarare debere, atque ostendere cur materiam non afferat. nam vbi materia non est nullam posse ab ea rationem reddi, quam ego interpretationem non accipio, tùm quòd in vniuersum non loquitur Aristoteles, sed de Animalium tractatione, in qua opus nõ est cœlestis corporis mẽtionem facere, & eius causas afferre, vt in libris de cœlo fit: tum ꝙ si in vniuersum etiam de omni naturæ tractatione loqueretur, falsum est cœlum carere materia. Caret illud quidem ea materia, quæ infe-

riorum

riorum rerũ propria eſt, quæ nullam habet formam ſibi perpetuò deſtinatam, ſed mutabilẽ, & facilè intereuntem. ſed non omninò materia deſtitutum eſt. habet enim materiam, quæ vnica cœli forma contenta eſt, quæq. nullam mutationem ſubit, niſi motus, qui loco fit. accedit quòd Ariſtoteles in libris de cœlo, cœlũ non vt ſine materia conſiderat, ſed vt corpus, ex materia, & forma compoſitum. ſed hæc noſtri non ſunt inſtituti. quæ autem Gaza transfert. Omnesq. nihil ferè de Natura docere, qui hoc non dicunt exiſtimare: verbum è verbo ſic apponenda. atque omnes, qui hoc non dicũt, nihil vt ita dicã de Natura dicere. principium enim natura magis eſt, quàm materia.

κή.

Ἐνιαχοῦ δέ που αὐτῇ καὶ Ἐμπεδοκλῆς περιπίπτει, ἀγόμενος ὑπ' αὐτῆς τῆς ἀληθείας. καὶ τὴν οὐσίαν καὶ τὴν φύσιν ἀναγκάζεται φάναι τὸν λόγον εἶναι. οἷον ὀστοῦν ἀποδιδοὺς τί ἐστιν. οὔτε γὰρ ἕν τι τῶν στοιχείων λέγει αὐτό, οὔτε δύο, ἢ τρία. οὔτε πάντα, ἀλλὰ λόγον τῆς μίξεως αὐτῶν. δῆλον τοίνυν ὅτι καὶ ἡ σὰρξ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐστί, καὶ τῶν ἄλλων τῶν τοιούτων μορίων ἕκαστον. αἴτιον δὲ τοῦ μὴ ἐλθεῖν τοὺς προγενεστέρους ἐπὶ τὸν τρόπον τοῦτον, ὅτι τὸ τί ἦν εἶναι, καὶ τὸ ὁρίσασθαι τὴν οὐσίαν, οὐκ ἦν. ἀλλ' ἥψατο μὲν Δημόκριτος πρῶτος. ὡς οὐκ ἀναγκαίου δὲ τῇ

„ φυσικὴ θεωρία. ἀλλὰ ἐκφερόμενος ὑπ' αὐτοῦ
„ τοῦ πράγματος. ἐπὶ Σωκράτους δὲ τοῦτο μὲν ηὐ-
„ ξήθη. τὸ δὲ ζητεῖν τὰ περὶ φύσεως, ἔληξε. πρὸς
„ δὲ τὴν χρήσιμον ἀρετὴν καὶ τὴν πολιτικὴν ἀπέ-
„ κλιναν οἱ φιλοσοφοῦντες.

XXVIII.

„ *EMpedocles etiam in eam interdum incidit*
„ *ductus ab ipsa veritate: & substantiam,*
„ *atque naturam esse rationem fateri compellitur.*
„ *vel[illegible] cum os quid sit reddit. quippe qui non ali*
„ *quod elementum vnum esse id velit, non duo, aut*
„ *tria, non omnia, sed mistionis elementorum ra-*
„ *tionem. igitur & carnem, & cæteras eiusmodi*
„ *partes hunc eundem in modum esse apertum est.*
„ *Causa verò, quamobrem Antiquiores illi aucto-*
„ *res non ad hunc venerint modum, quòd quid res*
„ *esset, atque substantiæ definitionem ipsam expli-*
„ *care haudquaquam solebant. sed* Democritus
„ *hanc tetigit primus, non tamen quòd ad rerum*
„ *naturalium studium putauerat necessariam, sed*
„ *quoad ab ipsa re traheretur. Socratis verò tem-*
„ *poribus vsus quidem definiendi increuit, sed inda*
„ *gatio rerum Naturalium desijt. nam omne phi*
„ *losophādi studium ad vtilem virtutem ciuilemq.*
„ *vsum translatum est.*

Comm. HAec omnia ἐκ περιουσίας dicuntur. nam quod ad rem propositā pertinebat satis

hactenus

hactenus probatum est formam esse præcipuè rei Naturam, & in ea physicum maximè occupandum esse, & veteres physicos aberrasse, cũ a neglecta materiam, & generationem rerum inquirerent. sed afferunt & demonstrationibus allatis aliquam vim. nam maximum est veritatis argumentum, cum ea, quæ probauimus argumentis, ab aduersarijs etiam vel ipsa veritate ductis non negata ostendimus aliquando. Empedoclẽ itaque ait incidisse quasi aliud agẽtem, vt formam præter materiã esse in rebus fateretur (formam & substantiam, & naturã nominat) ab ipsa sanè veritate compulsum. fit enim aliquando, vt quando etiam rem ignoramus, atque aliter, quã par sit de illa disserimus, inuiti verum aliqua ex parte, fateamur. velut hic, qui cũ in rebus compositis nihil aliud agnosceret, quàm quatuor elementa; tamen de osse loquens, quod etiam ipsum ex elementis compositum est, non existimauit vnum elementorum esse, quemadmodum oculũ ignem, neque aut tria, aut etiam omnia elementa, quẽadmodum animam: sed rationem mistionis elementorum, hoc est formam aliquam præter elemẽta ipsa, quæ eorũ, quæ ex se fiunt materia sunt. quod si de osse, quod & ipsum ex elementis cõstat verum est dicere formam esse præter quatuor elementa permista mutuò, quid impedit,

quia de alijs etiam rebus compositis ratio hæc plurimum valeat? Causam autem quare veteres ij non venerint ad hunc cognitionis modum, quæ à forma, hoc est à rei natura ducitur, illam ait fuisset, quòd rei essentia, & definitio apud eos in vsu non erat. Nam cum nulla definitio apud eos extiterit, qua rei declaratur essentia, mirum non est formam etiam iacuisse neglectam: cum illius cognitionis viam, & rationem non agnoscerent. quam tamen ait tetigisse Democritum, & ipsum veritate ductũ, quemadmodum & Empedoclem. (nam quod Gaza vertit. sed quoad ab ipsa re traheretur clarius, ac fidelius conuertendum est, sed ab ipsa re tractum.) Socratis autem tẽporibus vsum quidem definiendi increuisse. Nam quemadmodum in Platonis, & Socraticorum dialogis potest aliquis animaduertere: ijs temporibus dialecticæ vsus maximè valuit, quæ in definiendo, & diuidendo præcipuè cernitur. nam & M. Cicero Seruium Sulpitium laudans ab hoc cõmendat, quod & rem vniuersam nosset in partes distribuere, & distributã definitione explicare, quod dialecticorum proprium est. didicit quidem hoc à magistro Platone, à quo etiã sumpsit, omnẽ, quæ in quęrendo, quæ via quadam, & ratione habetur, orationem, præscribi primũ oportere, vt quid illud sit, de quo quæri

tur

tur in controuersia non sit. increuit igitur Socratis temporibus definiendi ratio, sed naturalium rerum scientia penè desijt. Nam omne studiũ suum in ciuili scientia, hoc est in ea philosophiæ parte, quæ de vita, & moribus est, Socrates collocauit. is enim primus extitit qui moralem philosophiã à cœlo inuexit, dignus sanè qui hoc munere mortalibus communicato felicioribus fatis obiret. hanc autem sentẽtiam ijsdem ferè verbis habet in primo libro de prima philosophia. & M. Tullius in Academicis hæc de Socrate scripta reliquit. Socrates „ mihi videtur id quod constat inter omnes pri- „ mus à rebus occultis, & ab ipsa natura inuolu- „ tis, in quibus omnes ante eum philosophi oc- „ cupati fuerant, auocauisse philosophiam, & ad „ vsum cõmunem adduxisse, vt de virtutibus ac „ vitijs, omninoq. de bonis, rebus, & malis quæ- „ reret. cœlestia autem vel procul esse à nostra „ cognitione censens, vel si maximè cognita es- „ sent, nihil tamen ad benè viuendum conferre. hæc ille. sed animaduertere opus est Aristotelis rationem, quæ contra Empedoclem affertur hoc in loco, & in extremo primo Metaphysicorũ libro. nã dubitari alioquin posset, an si os forma est in symetria permistionis elementorum, sequatur etiam omnia alia membra formas esse in elementis permistis, non autem ele

menta tantum interſe compacta. poſſet enim os peculiarem habere naturam, quæ neque carni, neque neruo, neque arterijs accõmodetur. quin ſi Ariſtotelis tractationes obſeruemus, aliam apud eum viderimus oſsium naturã, aliã ſimilarium partium cæterarum. ſed dubitatio locum nõ habet, ſi conſideremus eandem eſſe omnium partium rationem, quod ad elementa pertinet, ex quibus confectas eſſe credimus. ſic enim neque os à neruo, nec neruus à carne vllo pacto differt. ſiquidem ex quatuor omnia cõſtant ſimplicibus corporibus, & quod ad hęc pertinet eiuſdem ſubſtantiæ ſunt atque naturæ. ſic optimè dicitur, ſi os forma eſt in elemẽtis illa vel illa ratione permiſtis, caro etiã forma eſt, & neruus. nam in ijs quæ eiuſdem naturæ ſunt ab vno poteſt neceſſaria ad plura afferri probatio. quemadmodum in ſecundo de cœlo probat Ariſtoteles à lunæ corpore cætera ſydera nulla volutatione agitari. quippe cũ luna, quę eandem, atque alia ſpeciem habet nõ volutetur: conſentaneum eſt alia ſydera hoc non agi motionis genere.

κθ΄.

„ ΔΕικτέον δὲ οὕτως. οἷον ὅτι ἔστιν μὲν ἡ
„ ἀναπνοὴ, τοῦ δὶ χάριν. τοῦτο δὲ γίνεται
„ διὰ τὰ δὲ ἐξ ἀνάγκης. ἡ δ᾽ ἀνάγκη, ὅτε μὲν ση-
„ μαίνει ὅτι εἰ ἐκεῖνο ἔσται οὗ ἕνεκα. ταῦτα ἀνάγ

κη

κη ἐστὶν ἔχειν. ὅτε δὲ, ὅτι ἐστὶν οὕτως ἔχοντα
καὶ πεφυκότα. τὸ θερμὸν γὰρ, ἀναγκαῖον ἐξιέ-
ναι. καὶ πάλιν εἰσιέναι ἀντικρούον, τὸν δ᾽ ἀέρα
εἰς ῥεῖν. τοῦτο δὲ ἤδη ἀναγκαῖον ἐστὶ. τοῦ ἐντὸς
δὲ θερμοῦ ἀντικόπτοντος ἐν τῇ ψύξει τοῦ θύρα-
σθεν ἀέρος, ἡ εἴσοδος καὶ ἡ ἔξοδος. ὁ μὲν οὖν τρό-
πος οὗτος ὁ τῆς μεθόδου. καὶ περὶ ὧν δεῖ λαβεῖν
τὰς αἰτίας, ταῦτα καὶ τοιαῦτα εἰσί.

XXIX.

*LIcet quod modo dixi ita demonſtrare. da-
ta animalibus ſpiratio eſt huius gratia rei,
ſed eam propter has effici res neceſſe eſt. Neceſ
ſitas verò aliàs ita ſignificat, vt ſi res, cuius gra-
tia futura ſit, hæc haberi neceſſe ſit: aliàs ita, vt
ſic ſe habeant, aptaq́. ſua natura ita ſint. egredi
enim calorem, rurſusq́. ingredi, cùm in re obuia
offendatur, aeremq́. interlabi neceſſarium eſt. ſed
cum aer exterior refrigerando retorquet, ingreſ-
ſus, atque egreſſus caloris interioris rei alicu-
ius gratia agitur. hic modus tractandi eſt. hæc
ad id genus doctrinæ via, & ratio attinet. hæc &
eiuſmodi ſunt ea, quorum cauſas accepiſſe operæ
precium eſſe duximus.*

NOn ſatis fuit Ariſtoteli demonſtraſ- *Comm.*
ſe in rebus, quæ natura ſunt, & præ
ſertim in animalibus, materiam, &
finem phyſicum debere cognoſce

re, nisi etiam modum tradidisset quo aut à fine, aut à materia vniuscuiusque rei reddatur τὸ διότι. quamobrẽ cum quę ad Empedoclem Democritum, & Socratem pertinebant interposuisset, ad ea, quæ proximè demonstrabat, orationem hanc conuertit. Nam quod dictum est de materiæ, & de finis in quaque re apposita redditione, ita licere demonstrare: vt datã esse Animalibus spirationem, neque ijs omnibus, sed quæ sanguineam naturam habent: hanc autem esse refrigerationis, & refectionis causa omnibus quidẽ in vniuersum, sed ijs magis, quæ fæcundiora sunt sanguine, & calidiora. hæc autem si esse debet necessariò instrumentis opus esse, quæ actionem hanc peragant. hæc pulmones sunt, quorum officiũ est dilatatione, atque contractione spiritum trahere, & emittere, in qua vicissitudine tota animalis vita est. nã eò vsque viuimus quousque spiritum ducimus, vt dicit in libro de spiratione & in quarto horum librorum. quin & Hippocrates in libro de hominis natura viuum hominem circumscribit
" μέχρι ἂν δυνατὸς ᾖ τὸ πνεῦμα ἕλκειν εἰς ἑαυτόν. est igitur hoc in loco, & finis, & materiæ redditio. finis enim respirationis est refectio natiui caloris, à quo suppostitia necessitate materia infertur. hac itaque ratione demonstrandum est in singulis, quas natura obit actionibus,

bus, & in omnibus animalium membris, quæ ad finem aliquem natura fabricata eſt. & quoniam neceſsitatis meminit, ne in hac vlla ſit adhuc ambiguitatis occaſio, diſtinguit illud neceſsitatis genus, quod ſuppoſititium appellamus ab eo quod liberè, & abſolutè neceſſariũ eſt. hac enim ſignificatione ignem dicimus in ſublime ferri neceſſariò, quòd ita ſcilicet natura comparatum habet, & ſua ita poſtulat eſſentia. illa, ſi reſpiratio eſt pulmones eſſe neceſſariò, qui ad reſpirationem edendam ſint optimè accommodati. hanc itaque neceſsitatem exponit exemplo à re propoſita non alieno. Nam calidum inquit, quod intra animal incluſum eſt, neceſſe eſt, vt exeat eò quòd ita eius natura fert, vt & ſurſum feratur, & ad cognata calida corpora. hoc idem ſi offendit & cogitur, ne vacuum relinquat locum, ingreditur etiam neceſſariò, aërq. interlabitur: hic enim modo exit, modo intrat. hoc autem neceſſarium eſt, eò, quòd ita poſtulat aëris natura. Calidum aũt inqt introcluſum cũ in frigus externi aëris incurrat in cauſa eſt, vt & ingreſſus, & egreſſus in animali efficiatur. hic aũt ingreſſus, & egreſſus alicuius rei gratia eſt, hoc eſt refrigerationis ſpiritus, & caloris innati (deſunt aũt hęc in excuſo græco codice, quæ in antiquo aliquo exẽplari inuenta fortaſſe Gaza poſuit) hoc Ariſto

telis exemplum de necessario absoluto. quod ita perplexũ est, vt ad respirationem illud quidem pertinere ignotum non sit, ad qualem autem respirationis modum ignotissimũ. Ephesius ad Platonis sententiam alludi putat. fuisse autem hãc Platonis de respiratione sententiã. aërem enim à naribus ad pulmones delabi, quẽ excalfactũ, & tenuem redditũ per nares egredi conari, egredientẽ autem in aërem incurrere, qui circa nares sit, cuius frigore dẽsior euadat atque in actiorem locum sese recipiat, quàm prius erat. quoniam autem inane non est in rerum natura, sequi densatum aerem alterum aerem, qui locũ impleat, in quo aer dum esset tenuuior extiterat. sic respirationem continuè fieri. & quoniam manifestò hæc sententia Platonem non habet auctorem, mirum est, ita lapsum esse doctum hominẽ: nisi dicamus Platonem quidem in Tymæo alium respirationis modum docuisse, in dogmatis autem non scriptis hunc modum reliquisse, qui à Platonicis, quasi per manus ad posteriores peruenerit, à quibus etiam sumpserit Ephesius. quod quãuis probabilitatem quãdam habeat, tamen vel eo conuincitur, quòd & si hæc esset nõ scripta Platonis opinio, eius tamen etiam meminisset Aristoteles in libro de Respiratione, cum eius, quæ in Tymæo est, mentionem habuerit. sed

vtcunque

vtcunque sit, hæc de respiratione opinio vt Pla tonica hactenus non agnoscitur, quod ego sciam, verbis autem Aristotelis accommodatur quàm optimè. quanquam licet etiam existimare Platonis hoc in loco referri sententiã, quæ in Tymæo est, & verba ita esse accommodanda, vt eius etiam dictis non aduersentur. quæ autem de respiratione ait, vt Ficinus transtulit, hæc sunt. Sed videamus iterum quibus causis respiratio hunc in modum, quem nunc cernimus fuerit instituta. Cuius quidem rei talis erit consideratio. Quoniam vacuum nusquam est, quò quidquam eorum, quæ perferuntur ingredi queat: spiritus autem è nobis euolat, cuius constat in vacuum quidem hunc spiritum non euolare, sed proximũ sibi è sua sede depellere: depulsum rursus illum proximum sibi semper extrudere, ac secundum necessitatem huiusmodi, quidquid in sedem illam percutitur, atque impellitur, vnde egressus est halitus, ingressum illuc, replensq. halitũ ipsum subsequi. idq. totum simul reuolutione quadam, qua nusquam sit vacuum, fieri. ex quibus Platonis verbis elicitur respirationem nõ modo per os, & nares. verum etiam per corporis meatus occultiores fieri. Cum enim statuat, quod & plerique philosophi non negabãt, inane nullibi reperiri, dicit aerem, qui intra corpus

pus est exeuntem per expirationem (sic voco τὴν ἐκπνοὴν) aerem alium, qui extra est, propellere hũc alium, illum alium, qui coactus alius impulsione, per corporis meatus ingressus locum occupat, in quo aer erat, qui expiratus iam est. hic aũt excalfactus aerem, qui in meatibus est propellit, qui propulsus loco cedit, atque ita per meatus expiratio etiam fit. non modo autem qui propellitur aer expiratur, sed etiam qui propellit. vt expiratione facta ꝑ meatus cutis, ne detur inane mutua particularum aeris ꝓpulsione, sequatur deinde per os inspiratio, vt in hunc modum & expiratio, & inspiratio fiat necessitate quadam coacto aere loca vacua statim implere. Hæc Platonis de Respiratione sententia. cui nõ difficilè meo iudicio Aristotelis verba accommodantur. Nam quando ait calidum exire necessariò, & ingredi offendens, significat aerem, qui introclusus est iam calidum redditum exire, qui cum aliũ propellat, illum, quamuis nondum actu sit potestate tamen calidum offendẽtem in cutem introgredi, vt inanem repleat locum. quando autem ait. calidi, quòd intus est offendentis in externi aeris frigus ingressum, & egressum fieri: concisè innuit, quòd cùm calidus aer exierit seu per meatus, seu per os, propellit alium frigidum actu. hoc enim significat per offen-

dit.

dit. qua mutua propulſione neceſsitate quadam continuè facta & expiratio ſit, & inſpiratio. (hæc enim eſt ἡ εἴσοδος καὶ ἡ ἔξοδος) ſic probatum eſt Ariſtotelem ad Platonis ſententiam alludere, quemadmodum opinatur etiam Epheſius, ſed ad eam, quæ verè Platonis eſt, nõ ad eam, quam ille refert. quod ſi mea hæc interpretatio alicui non ſatisfacit, ſequatur priorem, quam & Epheſius & Leonicus amplexantur: modo ſciat Ariſtotelem reſpirationis modum innuere, quem aut nemo ex veteribus philoſophis tradidit, aut traditum quidem fortaſſe Ariſtotelis ſæculo temporum iniuria poſteris abſtulit. non enim quę ſolæ referuntur veterũ ſententiæ extiterunt, ſed mille aliæ, quæ varijs caſibus ad poſteros non peruenerunt. hactenus docuit Ariſtoteles viam, & rationem, qua tractatio de Animalibus inſtituenda eſt: & de quibus ſumẽdæ cauſæ ſint, & quænam hæ ſint: id quod in extremo contextu ponit breui enumeratione. ſic priora, quæ ad eruditi munus pertinent abſoluit, abſoluturus in ſequentibus quæ ſunt reliqua.

λ'.

Λαμβάνουσι δ' ἔνιοι τὸ καθέκαστον. διαιρούμενοι τὸ γένος εἰς δύο διαφοράς. τοῦτο δέ ἐστι τῇ μὲν οὐ ῥάδιον, τῇ δὲ ἀδύνατον: ἐνίων γὰρ ἔσται διαφορὰ μόνη μία, τὰ δ' ἄλλα περίεργα·

„ γα. οἷον ὑπόπουν, δίπουν, σχιζόπουν.* αὕτη
„ γὰρ μόνη κυρία, εἰ δὲ μὴ ταυτὸν, πολλάκις ἀναγ-
„ καῖον λέγειν.

XXX.

„ *SVnt verò, qui genus in duas ſecando differen*
„ *tias accipiunt ſingulare. quod quidem par-*
„ *tim non facilè, partim nullo pacto fieri poteſt. nõ*
„ *enim deſunt, quorum vna tantum ſit differentia,*
„ *cætera autem ſuperuacua ſint. Verbi gratia: pe-*
„ *datum, bipes, fiſſipes, multifidum. hæc enim vna*
„ *potiſſima eſt. ſin minus, ſæpius idẽ dici neceſſe erit.*

Comm.

IN Animalium tractatione non parum negotij eſt viam, & rationem ĩuenire, qua ſingulas animãtiũ ſpecies, & inuenire, & inuentas poſ-ſis artificiosè declarare. neque profectò inepta videretur Diuini Platonis Methodus, niſi tot eſſet ab Ariſtotele conuicta rationibus, vt iam loco cedere coacta ſit. erat enim vt in cæteris ſciẽtijs, ita in Dialectica Plato felicisſimè ver ſatus, quam vel eò maximè laudat, quòd rem vniuerſam poteſt in partes diſtribuere vſque ad eam, quæ poſtrema partium eſt. Nam & in Philæbo eam celebrat, & in Sophiſta, & in Parmenide: in Phædro autem, & in Politico maximè neceſſariam oſtẽdit: ſine qua qui aliquid declarandum ſuſcipiunt non mediocres erro-

res

res comittere. eius autẽ è Politico verba, quoniam ad rem nostram & faciunt, placuit apponere. sed & contrarium huius faciunt: quæ diuersa sunt minimè distinguũt. Cum oporteat, vbi quis primum multorum percipit communionem non prius desistere, quàm differentias omnes in ea, quæ speciebus clauduntur inuexerit. atque iterum quoties dissimilitudines plurimas in multitudine sentit, & ægrè sentit, nõ prius ab hac aspectus molestia desistere posse, quàm coacta, quæ cognata sunt intra cognationem vnam, proprietatemq. concludens vnius generis essentia vestiat. hæc ille. Aristoteles autem non damnat ille quidem partiendi rationem, quippe quam nõ parum in scientijs explicandis conferre existimauit, tùm in generibus diuidẽdis, tùm in totis quibusdam rebus, tùm in vocibus, quæ sua plerunque ambiguitate in causa sunt, vt nõ mediocriter aberremus, sed non eam esse existimauit, cui omnia subiecta sint. Nam ea præsertim diuidendi ratione, quæ διχοτομία dicitur postremas animaliũ formas reperire, & longum esse putauit negociũ, & maximè fallax: imo penitus impossibile. ait igitur esse, qui singulare accipiunt in duas secãdo genus differentias, aut Platonẽ intelligens, aut quod magis credo Speusippum, & Xenocratem qui Platoni successerũt in schola singu-

late

lare autem vltimas vocat ſpecies animalium, propterea quòd cum ſpecies ſint minimè genera eſſe poſſunt. hoc Platonicorũ inſtitutum cum propoſuiſſet partim ait non facile, partim impoſsibile eſſe. ac primum quod difficile ſit oſtendit, deinde quòd impoſsibile: non ſimul vtrumque vt putat Leonicus. prima autem ratio eſt, quam græcè dicimus ἀντιπαράστασιν (latinè nonnulli vocant obſiſtentiam.) Nam vt etiam tribuamus fieri poſſe, vt extremæ ſpecies, partitione, quæ in duas differentias fit inueniãtur: hoc tamen vrgemur abſurdo, quòd cùm eas differentias, quæ ſpeciem cõſtituunt, quærere neceſſe ſit, atque vna tantum ſit multarũ rerum differentia, quæ ſingulas res à cęteris differre faciat: nos innumeras conglobare cogimur, ſi ſingulorum generum partitione vſque ad extremum vtimur. Nam ſi hominis quærimus ſpeciem diuidendo genere per differentias ſigillatim, ſumemus primum animal, quod in pedatum, & in impedatum partiemur. (ſic latinè cum Gaza dicere liceat) impedatũ autem cum non ſit homo pedatum iterum partiemur in bipes & multipes, multipes autem cum non ſit homo, bipes erit neceſſariò. bipes autem in fiſsipes, & in non fiſsipes diuidetur. Homo autem non eſt non fiſsipes, erit igitur fiſsipes. fiſsipes autem iterum in multifidũ, & pau-

& paucifidum, si placuerit, diuidetur. paucifidum nō est homo. erit itaque multifidum. erit igitur homo Animal, pedatum, bipes, fissipes multifidum. in hac partitione, qua inuentam hominis speciem esse opinamur, maximè peccatum est. nam & multifidum satis est ad hominem constituendum, & cęteræ differentiæ superuacaneæ: & quod primum in animalis diuisione sumptum est multoties repetitum est. nam & in bipede est, & in fissipede, & in multifido. bipes autem, quod secundo loco positum est in fissipede, & multifido: fissipes in multifido. vt primum quater ponatur: ter alterum: bis tertium. ita fit, vt in quibusdam speciebus aut superuacanea ponamus, aut multoties idē inculcemus, quod maximum est in omni doctrina vitium, quemadmodum in libro τῶν ἐλέγχων docuit. imo sanè dupliciter peccatur. nā & ille error, & hic comittitur. quis enim negat satis esse multifidum, quod hominem à cæteris differentem reddat? nam si hominem animal esse dicimus multifidum, genere, & extrema differentia definimus, quod definitionis genus optimum est. rursus quando multiplicata diuisione descendimus, perspicuum est, quod in supremo loco ponitur multoties reperi, quoutque ad extremum veniatur. sed hæc inferius declarabimus, & si qua sunt, quæ dubita-

tionem

tionem faciunt perpendemus.

λα'.

" ἜΤι δὲ προσήκοι μὴ διασπᾶν ἕκαστον γέ-
" νος, οἷον τοὺς ὄρνιθας, τοὺς μὲν, ἐν τῇ δε, τοὺς δε
" ἐν ἄλλῃ διαιρέσει, καθάπερ ἔχουσιν αἱ γεγραμ-
" μέναι διαιρέσεις. ἐκεῖ γὰρ συμβαίνει τοὺς μὲν με-
" τὰ τῶν ἐνύδρων διῃρῆσθαι, τοὺς δὲ ἐν ἄλλῳ γένει
" ταύτῃ μὲν οὖν τῇ ὁμοιότητι ὄρνις ὄνομα κεῖ-
" ται, ἑτέρα δὲ, ἰχθύς. ἄλλαι δ' εἰσὶν ἀνώνυμοι
" τὸ ἔναιμον καὶ τὸ ἄναιμον. ἐφ' ἑκατέρῳ γὰρ τού-
" των οὐ κεῖται ἓν ὄνομα. εἴπερ οὖν οὐδὲν τῶν ὁμογε-
" νῶν διασπαστέον, ἡ εἰς δύο διαίρεσις μάταιος
" ἂν εἴη, οὕτως γὰρ διαιροῦντας ἀναγκαῖον χωρί-
" ζειν καὶ διασπᾶν. τῶν πολυπόδων γάρ ἐστι τὰ
" μὲν, ἐν τοῖς πεζοῖς. τὰ δ' ἐν τοῖς ἐνύδροις.

XXXI.

" *AD hæc genus quod vis distrahi non debet:*
" *vt exempli gratia aues aliæ in hoc, aliæ in*
" *illo diuisionis membro collocentur. quod editæ*
" *illæ diuisiones faciunt, quippe cũ ita fiat, vt auiũ*
" *aliæ cum aquatilibus constituantur aliæ in alio*
" *ponantur genere. sed vt nomen huic similitudini*
" *auis, illi piscis inditum est, sic aliæ sunt, quæ nomi-*
" *ne vacant: vt illa compos sanguinis, aut expers.*
" *vtraque enim nomine vno caret. quod si nihil ex*
" *ijs, quæ generis societate iungũtur distrahi debet*
" *frustra illa seorsum in duas partes distinctio agi-*
" *tur, cum seiungi, ac distrahi sit necesse, si ita diui-*
datur.

latur. sunt enim ex multipedibus alia in terrestre, alia in aquatili genere.

SEcunda ratio hęc est, quam ἔνστασιν hoc est instantiam dicimus, qua probat diuisionis methodum ineptam esse, et minimè accommodatam inueniendis vltimis animalium formis. Nam non debet inquit quoduis genus distrahi ita, vt pars in alio, pars in alio diuisionis membro statuatur. genus autem accipimus non vltimam speciem, vt Ephesius existimat, sed genus quidem, quod plures sub se continet species, exuperatione tamen, & defectu differentes, in quod quando deuentum sit debet physicus sistere quemadmodum facit Aristoteles in omnibus de Animalibus libris. sed vtcunque sit, speciei locum tenet haud dubiè, & penè vltimæ. non debet igitur distrahi, ac dissipari, vt pars in vna, pars in altera partitionis differentia seiungatur. Nam si aues, quæ vno genere comprehenduntur alię subterrestrium differentia collocentur, aliæ sub aquatilium, quis negat distractum esse auium genus, & hac ratione fieri non posse, vt diuidendi ratione vltimas attingamus auium species. sic igitur impossibilem rem aggreditur Plato, & alij, qui methodo hac vltimas inquirunt animalium species.

Comm.

hæc tota rationis vis, cuius antequam in conte xtu ponatur conclusio, verba quædam interponantur, in quibus ait similitudini quorundam. animalium nomen inditum, vt piscibus, vt auibus: quorundam etiam nō esse positum, vt sanguineo, & non sanguineo generi. quę nō sine causa posita sunt. nam & hæc maximè valent ad improbādam platonicam diuisionem. nam si in diuidendo animali differentias huiusce generis sumamus, quæ non habent species vno nomine comprehensas, perspicuum est, nullam posse hac diuisione specierum fieri positionem. nam si animal in sanguineū, & exangue partierum, quoniam neque sanguineum, neque exangue species vllas sub se continent, quæ vno nomine comprehenduntur. sic enim species sunt: fit, vt finem suum non assequatur partitio. quare imposibilis reddatur hæc methodus. sic & tertio libro huius operis de pulmone loquens, esse ait animalium genus, quod ἄναιμον id est pauco sanguine fęcūdum habet pulmonem, sed communi generis carere nomine: non vt auium genus, quod hoc nomine donatum est. hæc si ita declarentur locum non habet Ephesij dubitatio, & facilè soluitur. sequitur postea conclusio, quòd si vt probatum est; nulla animalia, quæ vno genere comprehē dantur debent ita distrahi, vt in repugnātibus diffe-

differentijs collocentur: ſequitur hanc partiẽdi rationẽ fallacem eſſe, & quòd proponit ſibi, nullo pacto poſſe aſſequi: hac enim ratione ad vltimas ſpecies minimè peruenitur. Nã ſi animal diuiſerimus impedatum, & in impedatum rurſum pedatum in paucipes, & multipes, & in hoc genere ſtatuamus in ſectorum aliquod genus: rurſusq. animal diuidere cœperimus in aquatile, & terreſtre in hunc errorẽ incidemus manifeſtò, vt multipes in duabus repugnantibus differentijs ſtatuamus. quod ſi ita eſt qui pote eſt vltimas attingere animalium ſpecies? hæc ratio eſt, qua impoſsibilem oſtendit ſpecierum inuentionem, ſi eam partiendo genere ſcrutabimur. quod autem ait αἱ γεγραμμέναι διαιρέσεις hoc eſt conſcriptæ diuiſiones, quærendum eſt, an Plato de diuiſionibus aliquid ſcripſerit præter, ea. quæ in Dialogis ſcripta ſunt. an illæ ſint potius, quas à Speuſippo conſcriptas teſtatur Diogenes. ſcripſiſſe enim ait illum διαιρέσεις, καὶ πρὸς τὰ ὅμοια ὑποθέσεις, quod mihi conſentaneum videtur. Quãquam vt ex Ariſtotele licet colligere ſecundo libro de Ortu & Interitu Platonis re vera diuiſiones ſunt. Nam de quatuor primis qualitatibus eo loco ſermonẽ habens, & quot ſunt, & quomodo coniũgantur: poſt Parmenidis & aliorum ſententiam, Platoni adſcribit in diuiſionibus

tria ſtatuiſſe rerum initia, paruum, magnum, & quod horum medium eſt quod extremorum eſſet μῖγμα hoc eſt miſtio. Diuiſiones autem aut ſophiſtam eſſe Alexander Aphrod. ſenſit: Nam quæ circunferebantur diuiſiones Platonis non eſſe; aut non ſcripta Platonis dogmata, quæ ipſe deſcripſit Ariſt. id quod magis placet Ioãni Philopono in eius libri cõmentario.

λβ΄.

» Στερήσει μὲν ἀνάγκη διαιρεῖν. καὶ διαιροῦσιν οἱ διχοτομοῦντες. οὐκ ἔστι δὲ διαφορὰ στερήσεως. ᾗ στέρησις, ἀδύνατον γὰρ εἴδη εἶναι τοῦ μὴ ὄντος οἷον τῆς ἀπτερίας ἢ τοῦ ἀπτέρου, ὥσπερ πτερώσεως καὶ *ποδῶν. δεῖ δὲ τῆς ἀκολούθου διαφορᾶς εἴδη εἶναι. εἰ γὰρ μὴ ἔσται, διατὶ ἂν εἴη τῆς καθόλου, καὶ οὐ τῆς καθέκαστον. τῆς δὲ διαφορῶν, αἱ μὲν, καθόλου εἰσὶ, καὶ ἔχουσιν εἴδη. οἷον πτερότης, τὸ μὲν γὰρ ἄσχιστον. τὸ δὲ ἐσχισμένον ἐστὶ πτερὸν, καὶ ποδότης ὡσαύτως, ἡ μὲν πολισχιδὴς. οἷον τὰ δίχηλα, ἡ δὲ ἀσχιδὴς καὶ ἀδιαίρετος. οἷον τὰ μώνυχα, χαλεπὸν μὲν οὖν διαλαβεῖν καὶ εἰς τοιαύτας διαφορὰς, ὧν ἐστιν εἴδη. ὥσθ᾽ ὁτιοῦν ζῷον ἐν ταύταις ὑπάρχειν, καὶ μὴ ἐν πλείοσι ταυτόν. οἷον πτερωτὸν καὶ ἄπτερον. ἔστι γὰρ ἄμφω ταυτόν. οἷον μύρμηξ, καὶ λαμπυρὶς, καὶ ἕτερά τινα.

*ποδότητος.

XXXII.

PRiuatione item diuidere ita necesse est. & quidem id faciũt qui seorsum in duo secant. at priuationis, qua priuatio est, nulla est differentia. non enim fieri potest vt species eius sit, quod non est velut impedati, aut impennati, sicut pennati, & pedati, differentia autem vniuersalis species habeat necesse est. Nam nisi habeat, cur vniuersalibus potius adnumerari, quàm singnlaribus debeat? sed quanquam sunt differentiæ, quæ vniuersales sint, & species habeant, vt pennatus, cum pennarum alia fissa, alia continua sit: pedatus etiam partim multifidus est, partim bifidus, quod in bisulcis animalibus patet: partim continuus nulla fissura diductus, qualis eorum est, quæ solidam habent vngulam, tamen difficile est vel in eiusmodi differentias, quorum species sunt dispartire, vt quoduis animal contineatur in ijs ipsis, nec idem in plures veniat, vt pennatum & impennatum. ambo enim hæc in eodem specie possunt contineri, vt formica, vt Nitedula, siue Circindela; & alia quædam vtrunque recipiunt.

TErtia hæc ratio est, qua probat platonicam illam in duas differẽtias partitionẽ, quæ διχοτομία græcè dicitur ineptissimam esse ad species inueniendas, & cognoscendas. quocirca *Comm.*

hæc ẽt instantia est imposibile negociũ infirmás. nã qui diuidendo genere duabus differentijs, species pscrutãtur, multas differẽtias in diuisione ponere cogũtur, quæ priuationes sunt. nã si animal in sanguineum, & exangue partiamur, alterã differentiã sumpsisse nos perspicuũ est, q̃ priuatio est. est enim *ἄναιμον* quod exangue dicimus *τοῦ ἐναίμου* hoc est sanguinei priuatio. quod si priuationis nullæ possunt esse species: est enim priuatio eius, quod est priuatio, quare neque etiam est: sequitur sine vlla dubitatione diuisionis finem pręcidi, vt ex ea nulla posit inueniri species. nam in ipso (vt aiunt) impingit limine. quare neque vlterius potest progredi. differentiam autem ait non esse priuationis, quia priuatio est. aut accipiẽs differentiam pro specie, vt animaduertit Ephesius, quod mihi nó adeò probatur. aut hoc sensu intelligens non esse priuationis differentiã, id est post priuationem nullas alias esse posse differentias, quæ priuantem differentiam partiantur, quamobrem cum vlterius progredi nó liceat ab incepta partitione desinere frustratos oportere: aut etiam hac sententia. Nullam differentiam esse priuationis, hoc est nullam priuationem. quia priuatio est differentiam esse posse. quocunque autem modo intelligantur ratio sequitur, quæ probat, quod positum est.

Cur

Cur autē dixerit priuationis quia priuatio eſt;
in cauſa eſſe putarim, quòd priuatio dupliciter
accipi poteſt. nam & priuationem poſſumus
intelligere ſimpliciter, & illud, quod priuatio-
ne nonnunquam ſignificatur. poteſt enim ali
qua eſſe differentia, quæ nomen habeat, & quæ
in eorum, quæ ſunt, ponatur numero, ſignifice
tur tamen priuatione, quo ſenſu fortè dictum
eſt ab Ariſtotele libro ſecundo de Naturali Au
ſcultatione priuationem eſſe aliquo modo for
mam. adde quòd è duobus contrarijs, quod
ignobilius, ac inferius eſt, ſæpiſsimè ab Ariſto
tele priuatio dicitur. ſed hoc in præſentia no-
ſtra non intereſt. ſatis eſt priuationis', quia nō
eſt, cū illud, quod ſit tollat è medio, nullas ſpe-
cies eſſe poſſe. nam ſi impedatum, vel inalatū
pro differentijs ſtatuamus, cùm ſpeciebus ſint
deſtituta ineptè facimus. non enim differen-
tiæ ſunt. haberent enim alioquin ſpecies (ἀπο-
δίαν autem & ἄπτερον Gaza vertit impedatum,
& inalatum nouè quidem ſed ſignificanter, &
aptè. & impedatum dixit τὴν ἀποδίαν. nam ſi
impedationem, aut impediam dixiſſet, offen-
diſſet magis eruditorum aures) probauit hacte
nus priuationis nullas ſpecies eſſe, quòd autē
eſſe deberent, vel inde confirmat, quòd differē
tia, quæ vniuerſalis eſt, quæq. de pluribus, quæ
ſub ſe ſunt, enunciatur, ſpecies habeat neceſſe

Comm.

 eſt.

est. hoc enim vniuersalis differentiæ natura postulat, vt plures sub se, de quibus dicitur cõprehendat species. nam alioquin singularis esset: sed si singularis est, cur vniuersalis loco sumitur, vt per eam species extremæ constituantur? hæc omnia sanè inepta sunt, & rem, quæ fieri non potest aggrediuntur. quamobrem cõcludere oportebit. diuisionem nihil posse, in exquirendis, aut inueniendis vltimis animalium formis. post tertiam autem rationem, quam hactenus explicauimus, ponit & quartã, quæ ἀντιπαράστασις hoc est obsistentia esse videtur. nam quoniam qui Platonem, aut Speusippum tuebantur fateri poterant, priuationes non esse ad inueniendas species idoneas, esse tamen alias differentias, quæ priuationes non sunt, quibus nihil impedit ad extremas species pateri progressum. ideò inquit Aristoteles, vt hoc etiã tribuamus alia tamen absurda sequentur. Nam verum quidem hoc est esse plures differentias, quæ vniuersales sunt, & species habent, vt pennatum, quod & in illud pennatorũ genus diuiditur, quod fissas habet pennas: & in illud, quod cõtinuis alis peruolat, quale genus nocturnum, & vespertilionum est & insectorũ aliquorum, quæ alarum loco membranas habent quibus ad volandum vtuntur. vt pedatũ, quod diuiditur in illud animaliũ genus, quod

fiſsis incedit, ac multifidis plantis, & in illud, quod bifidos habet pedes, & in illud, quod ſolidam habet vngulam. ſed quanquam hæ differentiæ ſpecies habeant, tamen difficile admodum eſt ita partiri, vt ſingulæ animalium ſpecies, in ſingulis etiam differentijs contineantur. non autem in binis, aut etiam pluribus. nā ſi animal in alatum, & in inalatum diuidimus, quoniam formicarum aliæ ſunt, quæ alas habent; aliæ, quæ ijs deſtitutæ ſunt, fit, vt genus illud vtraque differentia contineatur. at quàm abſurdum eſt in binis differentijs ſingulas contineri ſpecies, nemo eſt, qui negat, quo fit vt quoquo velimus diuidendi rationem accommodare, minimè reperiamus idoneam ad ſpecies vllo modo conſtituendas, hæc Ariſtoteles hoc loco, ſed in ſecundo Poſter. Analyticorum quanquam de hoc diuiſionis genere, quo de agitur, non loquatur eo in loco, alijs atiam quibuſdam vtitur, quæ videndæ ſunt. non parùm enim hunc locum illuſtrant. illud adnotandū in græco contextu non ita legi, quemadmodū Gaza conuertit: quanquam eadem ſententia eſt. verbum autem è verbo Priora verba ſic legenda, differentiarum autem aliquæ quidē vniuerſales ſunt, & ſpecies habent, vt. c. Poſteriora autem. difficile quidē igitur partim in eiuſmodi differentias. hæc quidem fidelis translatio ſed

tio ſed

tio ſed inepta illa Gazæ & ſententiam melius exprimit,& elegantior eſt.

λγʹ.

* ἢ ἀδωύατον.

„ ΠΑ'ντων δὲ χαλεπότατον* εἰς τὰ ἄναιμα. ἀναγκαῖον γὰρ τὰς καθέκαστον ὑπάρχειν τινί, τὰς διαφορῶν ἑκάστην. ὥστε καὶ τὴν ἀντικειμένην. εἰ δὲ μὴ ἐνδέχεται τοῖς εἴδει διαφέρουσιν ὑπάρχειν εἶδός τι τῆς οὐσίας ἄτομον καὶ ἕν. ἀλλὰ διαφορὰν ἕξει. οἷον ὄρνις, ἀνθρώπου. ἡ διποδία γὰρ ἄλλη καὶ διάφορος. κἂν εἰ ἔναιμα, τὸ αἷμα διάφορον, ἢ οὐδὲν τῆς οὐσίας τὸ αἷμα θετέον. εἰ δὲ οὕτως ἐστίν, ἡ μία διαφορὰ δυσὶν ὑπάρξει. εἰ δὲ τοῦτο, δῆλον ὅτι ἀδύνατον στέρησιν εἶναι διαφοράν.

XXXIII.

„ *OMnium verò difficillimum,imo impoſſibile eſt,vt in ea,quæ ſanguinè carent ita diuidamus. differentiam enim vnamquanque in aliquo ſingulari ineſſe,& proinde oppoſitam neceſſe eſt. quod ſi fieri non poteſt, vt ijs, quæ ſpecie inter ſe differunt, ſpecies aliqua indiuidua, vnaq́. inſit, ſed differẽtiam intercedere neceſſe eſt, vt auis ab homine differt. bipedis enim ratio alia,diuerſaq́. eſt.vel ſi ſanguine cõſtant,ſanguis diſcrepat ipſes niſi pro nulla eſſentiæ parte debeat haberi. ſed ſi hoc ita eſt,differentia vna duobus inerit. quod ſi ita ſequitur, apertum iam eſt impoſſibile eſſe, vt priuatio ſit differentia,*

Hoc

HOc ad illud refertur, quod proximè positum est, nõ ad superiora vt putat Ephesius. cum enim dixisset difficile esse partiri in differẽtias eiusmodi, vt eadem species duabus differentijs nõ dispescatur: addit, difficillimũ esse in insanguinea intellecto superiori verbo διαλαβεῖν hoc est distribuere. exanguium autem nomine omnes possumus differẽtias intelligere, quæ priuationes sunt, quales ἄποδον, ἄπτερον, & huiusmodi alias. cur autem difficillimum sit partiri in differẽtias, quarum altera priuatio sit, vel ex eo perspicuum est, quòd cum in alijs differentijs, quarum vtraque habitus est, sæpissimè accidat, vt eadem animátium species duabus differentijs contineatur, in his necesse est ita accidere, vt in quauis specie, non modo altera, sed & altera, quæ priuans dicitur differentia sit. Nã cum omnes ferè differentiæ, quæ priuatione & habitu partiũtur nullas habeant species, quę vno nomine conueniant, fit, vt plura ab ijs cõprehendi videantur, quæ tamen tàm vni, quàm alteri tribuuntur differentiæ. vt si Animal in sanguineum & exangue diuidamus; quoniam nullas habent nominatas species potest sub ijs aquatile animal contineri & terrestre. atque & terrestre, & aquatile sub vtraque differentia reperitur. Nam & terrestrium sunt, quæ sangui-

Comm.

ne carent, & quæ ſanguinea ſunt, & aquatilia eadem ratione, ita igitur fit, vt cum in alijs differentijs, quæ habitus ſunt, & nominatas habēt plerunque ſpecies, ſæpenumero accidat, vt eadem ſpecies duabus contineatur differentijs: in ijs quæ & nomine carent, & habitus ambæ non ſunt, neceſſariò hoc contingat. quamobrem non ſine ratione poſuit Ariſtoteles in his difficillimam eſſe partitionem. hanc ego puto horum verborum eſſe ſententiam. nam quam affert Epheſius haud ſatis probo. ait enim, probari fieri nullo modo poſſe, vt priuans differentia ſpecies non habeat. nam ſi altera, quæ habitus eſt ſpecies continet, vt ſanguineum: altera etiam, quæ ei contraria eſt, habere oportere, vt exangue. ſed hæc & ſuperius probata ſunt, & cum ſuperioribus malè cohærent. his ita poſitis aliud ponit, vt omni ex parte confirmet priuantem differentiam inueniendis formis eſſe ineptiſsimum. imo etiam in vniuerſum omnē bipartitam diuiſionem. quod enim ait εἰ δὲ μὴ tam ad illud, quod proximum eſt, quàm ad id, quod paulò remotius, referendum eſt. cum enim dixerit χαλεπὸν μὲν οὖν, addidiſſetq́. χαλεπότατον δὲ, iure addit εἰ δὲ μὴ, hoc eſt, ſin autem verum hoc non eſt, ita partitionibus platonicis euenire, vt eadem ſpecies diuerſis contineatur differentijs: aliud quid accidet, quod

peius

peius est,& absurdius; vt omni ex parte sint an gustiæ. nam accidet eandem differentiam spe cie differentibus animalibus inesse. nam si hoc non fatentur aduersarij, quòd quando animal per alatum,& inalatum diuidimus,eadem species in vtraque differentia collocetur; eò inci dunt,vt eandem differentiam duabus,aut pluri bus, ijsq́. diuersis speciebus inesse fateantur. Nam alatum & insectis quibusdam conuenit, & auibus,& vespertilionum generi. & hæc inter se haud parùm differunt animalia. diuersæ enim alæ insectorum, & vespertilionum sunt ab ijs,quæ auium propriæ sunt. eadem ratione si animal partiemur in pedatum,& in impedatum,rursus pedatum in multipes,& paucipes: paucipes in bipes, & quadrupes contingit diuersas species vna differentia contineri, vt auem & hominem bipedis differẽtia, quam Aristoteles διποδίαν vocat: cum tamen constet hac bipedis ratione non minimum ab homine discrepare volucres. hoc idem autem deprehẽdimus manifestò & in alijs quibusque. nam & sanguineum,quod pro differentia sumitur plures animalium cõtinebit species inter se ea sanguinis ratione discrepantes. alia enim est humani sanguinis substantia,& hircini, seu caprini, nisi inquit fortasse dicatur sanguineum ad substantiam non pertinere, quod falsum est.

cum

cum in quoque corpore, quēadmodum & cæterę similares, aut dissimilares partes, ita & sanguis ad substantiam non parum conferat. quæ cum ita sint perspicuum est vnam eādemq. indiuiduam differentiam duabus inter se diuersis formis existere. quod si ita est, omnem diuisionem, & eam præsertim, quæ priuatione fit, impossibilem esse comperimus. hæc Aristoteles. cur autem cum de omnibus differentijs superius loqueretur, de priuationis differentia concludat tantum, in causa est quòd & principio de priuatione loquebatur, ac verbis quibusdā interpositis alias etiā differentias absurda quędam habere probasset: mox ad eiusdem priuationis impossibile redijt, vt primum ferè propositum de illa fuisse videretur. his ita explicatis, accipienda non est Ephesij declaratio, quæ, vt opinor Aristotelis verbis non adeò accōmodatur. sic enim verba continuat. vt sententia sit. sin autem non contingat, vt duabus speciebus eadem differentia sit, vt aui, & homini: erūt sanguinei aliquæ species. sic autem & in sanguinei erunt species (sic enim lego apud illū quanquam excusum sit τῦ ἐναίμου) quod falsum est. priuationis enim nullæ sunt species. quare manifestum est diuisionem per priuationem explodendam esse. sed an hæc Aristotelis sententiam attingant, videant, qui iudicio-

siores

siores sunt. Gazæ etiam translatio (nisi fallor) cum expositionem sequatur Ephesij corrigenda est hunc in modum. Quod si fieri non potest, accidit ijs, quæ specie inter se differūt speciem aliquam substantæ indiuiduam, vnamq́. esse, & quæ sequuntur.

λδ'.

Ἔσονται δὲ διαφοραὶ ἴσαι τοῖς ἀτόμοις ζώοις, εἴπερ ἄτομά τε ταῦτα, καὶ αἱ διαφοραὶ ἄτομοι. κοινὴ δὲ μὴ ἐστὶν, οἱ δ' ἐνδέχεται μὴ ὑπάρχειν κοινὴν, ἄτομον δὲ, δῆλον ὅτι κατά γε τὴν κοινήν. ἐν τῷ αὐτῷ ἐστὶν, ἕτερα ὄντα τῷ εἴδει ζῶα, ὥστ' ἀναγκαῖον εἰ ἴδιαι αἱ διαφοραὶ εἰς ἃς ἅπαντα ἐμπίπτει τὰ ἄτομα. μηδεμίαν αὐτῆς εἶναι κοινὴν, εἰ δὲ μὴ ἕτερα ὄντα, εἰς τὴν αὐτὴν βαδιεῖται. δεῖ δὲ οὔτε τὸ αὐτὸ καὶ ἄτομον εἰς ἑτέραν καὶ ἑτέραν ἰέναι διαφορὰν τῆς διῃρημένων. οὔτ' εἰς τὴν αὐτὴν ἕτερον. καὶ ἅπαντα εἰς ταύτας. φανερὸν τοίνυν. ὅτι οὐκ ἔστι λαβεῖν τὰ ἄτομα εἴδη ὡς *διαιροῦνται, οἱ εἰς δύο διαιροῦντες τὰ ζῶα. ἢ καὶ ἄλλο ὁτιοῦν γένος. καὶ γὰρ κατ' ἐκείνους, ἀναγκαῖον ἴσας τὰς ἐσχάτας εἶναι διαφορὰς πᾶσι τοῖς ζώοις τοῖς ἀτόμοις τῷ εἴδει. ὄντος γὰρ τοῦ δέ τινος γένους, οὗ διαφοραὶ πρῶται τὰ *λευκά. τούτων δὲ ἑκατέρου ἄλλαι, καὶ οὕτως εἰς τὸ πρόσω ἕως τῶν ἀτόμων αἱ τελευταῖαι τέσσαρες ἔσονται. ἢ ἄλλο τι πλῆθος τῶν ἀφ' ἑνὸς διπλασιαζομένων. τοσαῦτα

*διανοοῦνται.

*λευκὸν καὶ τὸ μέλαν.

σαῦτα

» σαῦτα δὲ καὶ τὰ εἴδη, ἔστι δὲ ἡ διαφορὰ, τὸ εἶδος
» ἐν τῇ ὕλῃ. οὔτε γὰρ ἄνευ ὕλης οὐδὲν ζώου μό-
» ριον οὔτε μόνη ἡ ὕλη. οὐ γὰρ πάντος ἔχον σῶ-
» μα, ἔσται ζῶον. οὐδὲ τῶν μορίων οὐδὲν, ὥσπερ
» πολλάκις εἴρηται.

XXXIIII.

» *QVinetiam totidem differentiæ erunt, quot*
» *animalia indiuidua, ſiquidem & ea ipſa*
» *indiuidua ſunt, & differentiæ indiuiduæ.*
» *neque vlla differentia communis eſt. quod ſi ita*
» *fieri poteſt vt non communis, ſed indiuidua ſit, cõ*
» *ſtat quæ diuerſa ſunt ſpecie animalia in eodẽ per*
» *illam quidem communem contineri. itaque ne-*
» *ceſſe eſt, vt ſi propriæ ſint differentiæ, in quas o-*
» *mnia indiuidua cadant, nulla communis ſit. ſin*
» *minus, quæ diuerſa ſunt venient in eandem: cum*
» *neque indiuiduum idem diuerſas per diſtinctionẽ*
» *adire debeat differẽtias, neque diuerſa eandem,*
» *atque omnia in ijs ipſis oporteat contineri. Spe-*
» *cies igitur indiuiduas colligi ita non poſſe, vt di-*
» *uidunt, quæ Animalia, aut quod vis aliud genus*
» *ſeorſum in duo ſecant, apertum iam eſt. fit enim*
» *autoribus illis, vt vltimas differentias totidem*
» *eſſe, quot animalia omnia indiuidua ſpecie, neceſ*
» *ſe ſit. Cum enim genus aliquod ſit, cuius differen*
» *tiæ primæ album, & nigrum habeãtur, atque eo-*
» *rum vtrorũque aliæ ſint itidemq. vlterius vſque*
» *ad indiuidua, efficitur profectò, vt vltimæ, aut*

quatuor,

quatuor, aut aliquo numero eliciantur, videlicet qui ab vno multiplicari possit, totidē autem species quoque erunt, cum differentia species sit in materia: neque enim sine materia pars vlla esse potest animalis, neque sola materia: non enim quoquomodo habens quid corpus, animal est, nec partium vlla, vt sæpius dictum est.

ALia ratio, qua bipartita Platonis diuisio infirmatur, quæ ἀντιπαράστασις est, nam cum fieri nullo pacto posit, vt ad extremas quasque species deueniatur, tamen tribuit tandem aliquando deueniri, & alio tamen absurdo rem vrgeri. Nam si extremas, inquit, species sumendis differētijs sigillatim inueniemus, differētiæ æquales erunt formis, quorum differentiæ sunt. Nā cum species indiuiduæ sint, itidem & differentiæ fuerint indiuiduæ: vt hac ratione postquā diuisione extremas species tetigerimus, tot afferamus differentias, quot etiam species sunt. fit autem hoc, quia cum extremas inueniamus differentias, quas in alias diuidere nequeamus, totidem illas esse necesse est, quot etiam species. (hoc quàm absurdum sit declarabimus postea.) quòd si accidet nullam differentiā cōmunem esse, sed indiuiduam, quæ species constituat: (posset enim fortè duarū, aut plurium specierum esse aliqua communis differentia)

fieri demōſtrat, vt ſub eadem differentia diuerſæ ſpecies conſtituantur, quod fieri non poſſe ſuperius probatum eſt. quāobrem neceſſe eſſe, vt ſi propriæ ſunt differentiæ, ac indiuiduæ, totidemq́. quot ſpecies ſunt, nulla communis reperiatur: nam ſi fuerit aliqua communis differentia, quod ſuperius dictum eſt, euenit. duas ſcilicet diuerſas ſpecies in vna differentia, quæ ipſas conſtituat, reperiri: Hoc autem ſummo iudicio fit ab Ariſtotele. nam cū probarit nullam differentiam communem poſſe extremas ſpecies efficere, cōfirmat neceſſariò extremas differentias indiuiduas, quemadmodum & ſpecies ſunt, eſſe oportere. quod cum reiecerit, nihil erit reliqui in diuiſione Platonica. atque quando ait, non poſſe eſſe communem differētiam, eius etiam meminit, quod ſuperius ſtatutum eſt. Nam neque vnam differentiam diuerſis ſpeciebus ineſſe præcipit; neque vnam ſpeciem in diuerſis differentijs ſciſſam reperiri. hæc enim omnia fieri non poſſe probata ſunt. quæ cum ita ſint non iniuria concludit, quod ſibi propoſitum eſt, hoc eſt, fieri non poſſe, vt ſpecies animalium hac diuidendi via, & ratione reperiri poſsint, ac colligi. non pauca enim ſunt, quæ rem impediunt, & omninò reddunt impoſsibilem. nam vt cætera omittamus, accidit vt differentiæ totidem ſint, quot etiam ſpecies

cies

cies indiuiduæ . hoc autem absurdum est. Sed cur absurdum censeat hoc Aristoteles quærendum est, an quia differentiæ plures debent sub se continere species, cum illarum proprium sit de pluribus, quæ specie discrepant, enunciari: quando autem singulæ differentiæ singulis speciebus accommodantur, non de pluribus, sed de vna dicũtur solum? an quòd præter hoc indiuiduæ species nõ vna tantum differentia ab alijs discrepant, sed innumeris ferè. non enim solùm fissipes exempli causa humanam speciẽ constituere satis est, cum in hac sint & aliæ species, quæ conueniant; sed bipes, aptitudo ad docendum, & huiusmodi? Nam non alia ratione Speusippus, vt est in secundo Post. Analyticorum volebat omnia cognita esse ei, qui genera vellet in species distribuere, quàm quòd innumeræ sunt differentiæ, quibus ab omnibus alijs rebus res quæque differunt. an etiã quòd differentiæ esse nõ possunt indiuiduæ quæ species constituant? Nã species à differentijs minimè discrepabunt, cum extremæ formæ species materiatæ sint; à materia enim recipiunt, vt indiuiduæ & vocantur, & sint: quod idem & differentijs accidit. Nã si extremæ sint res indiuiduæ, in materia erũt necessariò. atqui hoc modo dicere non possumus bipartita diuisione per differentias ad extremas deuentum esse

cies . an inquam, vnum ex his abſurdis in Ariſtotelis ſententia confirmanda valet, an ſimul omnia, quemadmodum ex cõtextu colligitur? in quo poſtquam dixit, ſequi, indiuiduas fore differentias, rationem affert apertiſsimá. Cum enim genus, inquit, aliquod ſit, vt exempli cauſa, Animal, quod bipartitò diuidamus vt per album, & nigrũ, quæ differentiæ per alias & ipſæ diuidãtur, rurſumq́. hæ per alias, donec ad extremas ſpecies multiplicata diuiſione bipartita veniatur: extremæ differentiæ quatuor erũt, aut quotlibet ex hac multiplicata diuiſione poſſunt elici, ſeu quatuor, ſeu ſex, ſeu decem: certè illud accidit, ſpecies etiã totidem eſſe, quod probare inſtituerat, imò præter differẽtias nullas eſſe ſpecies, cum differentię extremæ, illęq́. indiuiduæ ſpecies ſint . eſt enim, inquit, differẽtia forma in materia . nam ſi bipes extrema ſit hominis differentia: bipes etiam ipſa ſpecies appellabitur, quę cum eſſe re vera neceſſe ſit, in materia erit neceſſariò . omnes enim res, quæ ſub ſenſum cadunt, materiam habent, & formam, quę duo rerum principia ſunt, quorumq́. alterũ alterius ita eget, vt ſine illo manere nequeat . nã neque animalis membrum ſine materia eſt forma tantùm, neque materia ſolùm ſine forma, ſed materia, & forma conſtat: forma, inquã, quæ anima eſt. nõ enim quia corpus

est,animal est,aut aliquod membrum ideò ani
malis membrum, quia corpus simpliciter est,
sed quia animatum est. nam sæpenumero di-
ctum est animal mortuum homonymè, & im-
propriè animal appellari. His ita positis perspi
cuum est, extremas differentias indiuiduas, hoc
est cū speciebus æquales esse non posse, quãob
rem partitiones eiusmodi nihil posse in for-
mis animalium. Hæc est meo iudicio verborū
Aristotelis plana sententia, quam malè (vt opi
nor) intellexit Michael, & qui eū sequitur Leo
nicus. sed Michaelis duplex erratū. Cū enim
putet adhuc probari ab Aristotele priuationis,
quia vt differentia sumitur, species esse oporte
re. Verba illa, Quod si fieri potest, vt non com
munis &c. ita declarat, vt sententia sit. quod si
fortasse dixerit aliquis quãdo indiuiduæ sumū
tur differentiæ, nullas esse priuationis species,
tamen secundum cõmunem differentiam eue-
niet, vt priuationis species sint. perinde enim
ait valere, diuersæ species erunt sub eadem dif
ferentia, atque priuationis species erunt. Sed
hęc malè, nisi fallor, dicta sunt. ꝑpterea quod
non est amplius Aristotelis propositum demõ
strare priuationis esse species, quando vt diffe-
rētia sumitur. si quid enim de priuationis diffe
rentia dicturus erat, absoluit paulò ante. Addo
quòd non ita obscurè loquutus esset vt loco

erunt priuationis species. diceret, erũt diuersę species sub eadem communi differentia. præterea absurdum idem ponit, quod etiam supra in eadem differentia species diuersas collocari. Labitur & paulò post, & secum trahit Leonicum. nam vbi ait Aristoteles differentiã for
» mam esse in materia. materiam accipiunt pro genere, eò quòd proportio inter materiã, & genus, aliqua est. sed quomodo hoc potest intelligi, cũ addat Aristoteles, sine materia animalis membrum non esse, neque materiã solam? certè non vt ait ille, neque sine forma materiam esse, neque sine differentia genus. hæc enim nimis distorta sunt, & minimùm consentanea. adde ꝙ malè diceret summus auctor, si cum differentiam in genere esse, dicere vellet, dixisset esse formam in materia. nam quod ait Ephesius, dici formam in materia, id est vt formam in materia, perfugium est parùm commodum. mitto alia, quæ dici possunt. nã Aristotelis verba cuique suggerunt, argumenta, præsertim si gręca legantur. Sed fortè dubitarit aliquis cur dicat Aristoteles extremas species esse indiuiduas, atque in materia, cũ & ipsæ mentis notione vniuersales sint, quemadmodũ & genera, & differentiæ: cùm sola singularia sint, quæ in materia sunt. nam si quatenus re vera sunt inspiciamus, nõ magis species quàm

genera,

genera,& differentiæ in materia erunt: vniuerſalia enim quod ſunt,ſingularium eſt.Sanè hãc opinor eſſe rationem. extremæ ſpecies cum in alias ſpecies non diuidantur,aut in aliam diuerſa ſpecie ἄτομα τὰ εἴδη hoc eſt indiuidua ſpeciem appellantur. & quanquam vniuerſalia ſint, quemadmodum & genera,& differentiæ,tamẽ quoniam immediatè (vt ita dicam) in ſingularibus,& ĩ materia ſunt,idcirco magis ijs,quàm aut generibus,aut differẽtijs in materia eſſe dici conuenit. hominis enim ſpecies ſtatim & ſine vllius interuentu in Socrate eſt,hoc eſt, in ſingulari materia; animal autem,& bipes non itidem. nam quamuis hæc in ſingularibus conſiſtant,tamen non ſine medio. nihil enim aut animal, aut bipes eſt, niſi aut auis, aut homo ſit. qua ratione Ariſtoteles vrget Platonicos abſurdo, quòd differentiæ æquales ſpeciebus ſint,quam rationem vel ideo validiorem exiſtimo, quòd ſi ſpecies, niſi ab indiuiduis differentijs,& ijs,quę ſpeciebus ęquales ſunt,effici nequeant, de his etiam quæri poteſt à quibus conſtitutæ ſint. nam in ijs illa etiam conſequantur abſurda,quæ in ſpecierum conſtitutione ſequi probatum eſt. reſtat igitur,vt à paribus, ꝙ ſi à paribus, & indiuiduis, de ijs rurſum quæri poteſt à quibus fluxerint,vt hac ratione infinita euadat quæſtio.

λέ.

Ἔτι διαιρεῖν χρὴ τοῖς ἐν τῇ οὐσίᾳ, καὶ μὴ τοῖς συμβεβηκόσι καθ' αὐτό. οἷον εἴ τις τὰ σχήματα διαιροίη, ὅτι τὰ μὲν, δυσὶν ὀρθαῖς ἴσας ἔχει τὰς γωνίας. τὰ δὲ, πλέοσι. συμβεβηκὸς γάρ τι τῷ τριγώνῳ, τὸ δυσὶν ὀρθαῖς ἴσας ἔχειν τὰς γωνίας. ἔτι τοῖς ἀντικειμένοις χρὴ διαιρεῖν. διάφορα γὰρ ἀλλήλοις τὰ ἀντικείμενα. οἷον λευκότης καὶ μελανία, καὶ εὐθύτης, καὶ καμπυλότης. ἐὰν οὖν θάτερα διάφορα ᾖ, τῷ ἀντικειμένῳ διαιρετέον, καὶ μὴ τὸ μὲν νεύσει, τὸ δὲ χρώματι. πρὸς δὲ τούτοις, τά γ' ἔμψυχα τοῖς κοινοῖς ἔργοις τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς. οἷον καὶ ἐν ταῖς ῥηθείσαις νῦν πορευτικὰ καὶ πτηνά, ἔστι γάρ τινα γένη. οἷς ἄμφω ὑπάρχει, καὶ ἔστι πτηνά. *καθάπερ καὶ τὸ τῶν μυρμήκων γένος. καὶ τῷ ἀγρίῳ καὶ τῷ ἡμέρῳ *διαιρεῖσθαι. ὡσαύτως καὶ ἂν δόξειε τὰ αὐτὰ εἴδη διαιρεῖν. πάντα γὰρ ὡς εἰπεῖν, ὅσα ἥμερα, καὶ ἄγρια τυγχάνει ὄντα. οἷον, ἄνθρωποι, ἵπποι, βόες, κύνες, ἐν τῇ ἰνδικῇ ὕες, αἶγες, πρόβατα. ὧν ἕκαστον, εἰ μὲν ὁμώνυμον, οὐ διῄρεται χωρίς. εἰ δὲ ταῦτα ἓν εἴδει, οὐχ οἷόν τε εἶναι διαφορὰν τὸ ἄγριον καὶ τὸ ἥμερον.

*καὶ ἄπτερα.
*διαιροῦσιν.

XXXV.

Adhæc diuidendum ijs rebus est, quæ sitæ in substantia sunt, non ijs, quæ accidunt: vt si quis ita figuras diuidat, vt aliæ Angulos pares duobus rectis, aliæ pares pluribus habent. acci-

dit

lit enim ſingulæ figure, vt pares duobus rectis an
ulos habeat. Oppoſitis item diuidendum eſt. di-
ſtant enim inter ſe oppoſita omnia, vt albedo, &
igredo, vt rectitudo, vt curuitas. quod ſi altera
iuerſa ſunt, diuidendum per oppoſita eſt, & non
ta, vt alterum natatione, alterum colore diſtin-
uatur. Animata etiam communibus animæ, et
orporis muneribus diuidenda ſunt. quod in ijs
tiam, quæ modò diximus patet. alia enim greſſi
ia ſunt, alia volatilia. ſunt enim nonnulla gene-
ra, quibus datum vtrumque eſt, vt partim volu-
cres, partim inuolucres ſint, velut formicarum
genus. atque etiam ſylueſtris, vrbaniq. ratione
ita diuidetur, quod error eſt. fit enim, vt quæ ſpe-
cie ſunt eadem, hæc diſtinguere videamur. Cum
omnia, quæ vrbana ſunt, eadẽ ſylueſtria quoque
reperiantur, vt homines, equi, boues, canes in ter
ra Indica, ſues, capræ, oues: quæ ſi æquiuoca ſunt,
non ſeorſum diſtincta ſunt. ſed ſe eadem ſpecie,
vnumq. ſunt, iam fieri non poteſt, vt ſylueſtre,
atque vrbanum pro differentijs rectè capiantur.

Comm.

HAec omnia ἐκ περιουσίας hoc eſt, vt ita dicam, ex abundantia poſita eſſe videntur. hactenus enim multis, ijsq. neceſſarijs probatum eſt rationibus, bipartitam illam Platonis diuiſionem nihil poſſe in animalium formis colligen

dis:

dis: vt ſuperuacaneum eſſe videatur, ſi ad eandem ſententiam confirmandam aliæ afferãtur rationes. ſed operæprecium eſt poſt validiora argumenta admonere etiam quibuſdam, quæ & ipſa ad rem confirmandam aliquid ſint. Primum igitur, quod admonet eſt, diuidẽdam eſſe ijs differentijs, quæ ſubſtantiam rei declarant: non autem ijs, quæ accidentariæ ſunt. quãuis per ſe rei conueniant, & propriæ eius ſint. Nã ſi quis figurarũ varia genera accidentibus quibuſdam partiatur: vt figurarum aliæ pares habere duos angulos duobus rectis, alias pluribus: malè illum, & ineptè facere. hæc enim accidentia eſſe, quæ quanquam in ſecunda ratione dictionis per ſe vt in Analyticis admonuit, ſunt, non tamen conſtituendæ ſpeciei vim habere. Nam quæ ſpeciem conſtituunt differentiæ, eſſentiales ſunt, & prima ratione per ſeſe dicuntur. nam rationis particeps, quod hominis differentia eſt, idcirco hominis ſpeciem cõſtituit, quod eius forma eſt res eſſentia, & per ſeſe primo modo dicitur. hac autem ratione & in ſecundo Poſteriorum Analyticorum nõ improbat Ariſtoteles diuiſionis Methodum, imò ad inuenienda eſſentiæ attributa neceſſariã iudicat. Refellit ãt illud partitionis genus, quod omnes omnium rerum vel accidẽtiũ perſequitur differentias, quippe quod & obſcurum eſt,

a inutile. Alterum, quod admonet, est, oppo-
tis differentijs diuidere oportere. Nam quæ
bi mutuo repugnant, ea re vera inter sese di-
repare, vt albedinem, & nigredinem, rectitu-
nem, & curuitatem. nam quoniam repugnan
a sunt, & diuersa esse necesse est. quod si dif-
ferentia repugnantium diuersitas est, meritò si
enus partitur, debet habere, cui contraria sit,
cum qua genus diuidat, quo fit, vt in optima
uisione non quaslibet differentias afferre ne
esse sit, sed eas, quæ repugnantes sunt, & diui-
endi generis compotes. nam si quis in diui-
endo animali differentias ponat, Natatile, &
olatile, malè partitur. nulla enim est huiusce
uisionis necessitas, cum duæ hac differentiæ
epugnantes non sint. neque enim natatus vo
tui aduersatur in aliquo repugnantiæ gene-
e, neque cõtrà volatus natatui. hoc enim illud
t, quod ait. oppositis diuidendũ esse eò quod
pposita omnia inter se distent. Quod autem
κν οιῶ θάτερα διάφορα. sic accipiendum esse
ensco, diuidendum esse genus oppositis dif-
erentijs, ex quibus si altera sit, quæ differẽtias
ontineat, illam etiam differentijs oppositis in
pecies tribuendam esse. Tertio loco monet vi
ndum esse illud diuisionum genus, quod acci
entibus quibusdam fit, quæ animæ & corpo-
s communes sunt. nam fieri, vt eædem spe-
cies

cies duabus sectæ sint differentijs, quod superius improbatum est. vt si quis diuidat animal aliud volucre esse, aliud gressibile (sic dicimus τὸ πορευτικὸν) nam sic esse volucrum genera, quæ singula binis contineantur differentijs. quemadmodum & formicarum genus est, quarum aliæ gressibiles sunt, aliæ volatiles. quas autem vocet actiones, quæ animæ, & corporis sunt, difficile non est intelligere. Nam actiones omnes, quæ viuenti corpori conueniunt, quia vitam habet, ab anima proficiscuntur, quæ & vita est, & animati corporis forma. Cum autem corpore fiant, quippe quod instrumentale est, & actionibus obeundis accommodatum, corporis etiam esse dicuntur. quamobrem & in primo de Anima non sine ratione dixit, Si quis dicat animam irasci, perinde dicere, ac si etiam nere illam, aut ædificare dixerit: non enim animam esse, quæ irascitur, sed hominem anima. quæ cum ita sint, & Animalium motio cuius cuius generis sit, Animæ, & corporis sit, meritò exempli loco allata est. nihil autem refert, si non actio, sed facultas allata est. (volucre enim, & gressibile facultates sunt.) quandoquidem à facultatibus proueniunt actiones & facultates actionum facultates sunt. hæ igitur actiones cum nullam habeant constituendi species vim, vitandæ sunt ijs, quæ extrema

quærunt

quærunt animalium ſpecies, neque ſolum hæ
ſed & extraneæ magis aliquæ differentiæ, vt vr
banum & agreſte. nam & in his idem ait im-
poſsibile reperiri, quod & in illis. nam omnes
ferè Animalium ſpecies & agreſtes, & vrbanæ
ſunt. quales homines, equi, boues, canes in ter
ra Indica, ſues, capræ, oues. quæ omnia Anima
lium genera, quáuis alioquin domeſtica ſint,
& vrbana, tamen & agreſtia reperiuntur. Nam
& hominum genus, quod diuinum eſt, habet &
ipſum agreſtes, ac vagos, qui nulla ſocietate,
nullis legibus continentur. de quibus plena
ſunt omnia veterum, ac nouorum. Canes autē
omnes præter Indicos, vrbanos videtur ſignifi
care. de quibus meminit libro de hiſtoria octa
uo. quos à cane & tygride gigni tradit, non ſta
tim, ſed tertio coitu, alligatis canibus deſertis
locis, quas niſi tygres flagrent libidine, ſępenu
mero lacerare ſolent. hæc autem animalia ſi
nominę tantū cōueniunt, & homonyma ſunt,
nō ſeorſum, inquit, diſtincta ſunt. nam in vna
ſtatuuntur differētia, vt ſi Animal in vrbanum,
& agreſte diuidatur: vrbani differentia canem
aiunt contineri, cum tamen canis homonymus
ſit. Sic enim ego locum explico, non vt Leoni-
cus. quod ſi non homonyma ſunt, ſed eadem
ſpecie conſtant, cum in vna ponantur differen
tia, tamē in vtraque ſunt. nam & canis, & ouis
in

in agrestis, & in vrbani differentia reperiũtur. quamobrem hæ, atque aliæ huiusmodi differentiæ reijciendæ sunt; quippe quæ cum nullius notitiæ causa sint obscuritatem, & incertitudinem pariunt non mediocrẽ. hæc erant in Aristotelis sententia adnotanda. Gazæ autem cõuersionem deprauatam esse arbitror. Nam in
" ijs verbis, Animata etiam communibus corpo-
" ris, & animæ muneribus diuidenda sunt. negãdi particula manifestò deest. hunc enim diuisionis modum improbat Aristoteles. nisi fortè (quod nunquam dixerim) falsus sit doctissimus vir, cũ dicat Aristoteles *τὰ δὲ ἔμψυχα τοῖς κοινοῖς ἔργοις τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς* non addita negatione. series enim verborum hæc est. cum dixerit diuidendum esse repugnantibus, *καὶ οὐ νεούσῃ ἢ πεζευούσῃ* addit *πρὸς δὲ τούτοις τά γε ἔμψυχα τοῖς κοινοῖς ἔργοις τοῦ σώματος* in quibus negatio quę superius posita est intelligitur, vt sit *οὔτοις κοινοῖς ἔργοις* &c.

λϛʹ.

" *Ὅλως δὲ ὁποιανοῦν διαφορὰν μιᾷ διαιροῦ-*
" *τι, τοῦτο συμβαίνειν ἀναγκαῖον.*

XXXVI.

" *Omninò quamcunque differentiam diuidis,*
" *vna tantũ diuisione, id accidere necesse est.*

Hęc

HAec veluti coronis est superiorum. *Comm.*
nam post refutatam Platonicam partitionem pluribus demonstratis, quę sequebantur, absurdis, statuit hoc loco omninò hoc contingere ei, qui vna diuisione partiendam sumit aliquam differentiam. hoc autem dicens, aut proximè demonstratum impossibile intelligit, aut etiam omnia, in quę eos incurrere dictum est: sed melius proximam intelligemus. nam qui post diuisum aliquod genus positam differentiam in duas velit iterum particulatim distribuere, nunquam faciet, quin in illud incurrat, quod dictũ est. nam eadem species duabus continebitur differentijs. vt si quis, cum animal in aquatile, & terrestre diuiserit, aquatile in alatum, & in alis carens partiatur, quod est διαφορὰν μιᾷ διαιρεῖν. formicam, aut aliam speciem vtraque cõprehendet differentia alati scilicet, & inalati. hactenus Aristoteles pluribus ijsq́. fortibus argumentis Platonicam diuisionem refutauit, atque nihil posse ostendit in extremis formis animalium statuendis. Auerhoys autem has rationes in quatuor tantum redegit, seu quòd efficaciores esse putauit quatuor, seu etiam q; ita deprauatam habuit versionem horum librorum, vt cęteris malè intellectis quatuor tãtum potuisse satis habuerit. admonet autẽ, summo

iudicio

iudicio duas in animalium tractatione esse pos
se Methodos: alteram, quæ Geometrarum pro
pria est, alteram, quę Astrologorum. illos enim
diuisione statuere ea, in quibus agnoscendis oc
cupantur. hos autem sensu præcipuè niti eò
quod alia ratione difficillimum esset syderum
motus, ortus, occasusq́. cognoscere ob vitę no
stræ angustiam, in qua paucissima licet obser-
uare sensu, nedum ratione, & intelligentia con
templari. sed neutram per se huic Animalium
scientiæ accommodari. nam eas species, quæ
sub aspectũ cadunt pertractare singulatim lon
gum esse, & perobscurum. prȩterquam quòd
& eadem sæpenumero cogimur inculcare, vt
ab Aristotele ostensum est, & demonstrationes
afferre, quę primo, vt per sese rei, quam proban
dam suscipimus, non conueniunt. deinde etiã
minimè posse extremas species sensus positio-
ne percipi, quod in astronomia cõtingit. quod
si diuisione sola in statuendis extremis specie-
bus vtimur, fieri non posse, vt quod volumus as
sequamur, ab Aristotele probatum esse. Cau-
sam autem, qua fit, vt in hac scientia diuisio im
becilla sit, putat esse, quod in physicis non ita
res est vt in Geometria, aut Arithmetica. nam
in physicis quæ nobis primùm cognita sunt, ea
naturæ collata postremò nota videri. Contrà
autẽ, quæ naturæ ratione prima sunt, nobis si

confe-

conferantur extrema esse. primum enim nobis occurrere indiuidua, quæ sensibilia sunt: deinde animo eorum formas, & cogitatione cognosci: quæ tamē priores natura sunt quàm composita. Nā principia ijs, quæ ab ipsis proficiscuntur naturæ ratione priora esse. quæ cū ita sint, si quis cum omnium ferè animalim genera oculis non lustrauerit, velit eorum essentiam diuisione statuere, quod Platonici facere profitebantur: illum rem, quæ fieri non potest aggredi. rem enim prius nosse oportere quid est, deinde quid illa sit exquirere, & definire. in Geometria autem, & Arithmetica longè aliter. Nam cum nihil in ijs sit, quod sensus feriat, quodq́. sensuum ope indigere videatur: fieri, vt quæ prima natura sunt, ea quoque cognitionis ratione prima sint: quo fieri vt in ijs diuisio plurimum valeat. non enim ignotarū rerum, quemadmodum in physicis, sed notarū partitionem fieri. hæc Auerhoys, & alia in hāc sententiam probè tradit: quæ obscurè ab eo, & barbarè dicta interpretis inscitia, clarius nos & magis latinè (nisi fallor) apposuimus.

λγ´.

Ἀλλὰ δεῖ πειρᾶσθαι λαμβάνειν κατὰ γένη τὰ ζῷα ὡς ὑφήγηνθ' οἱ πολλοὶ διορίσαντες ὄρνιθος γένος καὶ ἰχθύος. τούτων δὲ ἕκαστον πολλαῖς ὥρισται διαφοραῖς.

XXXVII.

„ *QVamobrem generatim ſumere Animalia*
„ *tentandum eſt, vt à vulgo iam auctore di*
„ *ſtinctum eſt genus auis, piſcis, cæterorum,*
„ *quæ ſingula multis deſcribuntur. nec bipartita*
„ *illa ſectione agendum eſt.*

Comm. CVm platonicorum de formis Animalium extremis inueniendis refutaſſet ſententiam, ſuã nunc aperit, quæ eò verior eſt, quo vulgo probatior. ſolet enim plerunque in ijs præſertim rebus, quæ particulares ſunt, & ſenſum feriunt, vulgi ſententia verior eſſe, quàm eorum, qui rationibus omnia confirmant relictis ſenſibus. ſed quæ ſit hæc Ariſtotelis ſententia in progreſſu horum librorũ, & eorum, qui de Ortu Animalium inſcribuntur, facilè patet. nam ex his verbis non adeò clarè elicitur. vt non iniuria & à Galeno primo libro de ratione medẽdi dictũ ſit Ariſtotelem hoc in loco μόγις ὑπόπτως καὶ δειλῶς ἀποφαίνεσθαι τὶ τολμᾶν. ita tamẽ intelligenda eſt. monet Animalium genera ſumere eo modo, quo & vulgus ſumit, & nominat: vt exempli cauſa, aues, piſces, cruſtata, teſtata, mollia, inſecta, & id genus alia; quæ ſingula ſingulis etiam appellationibus vulgo auctore donata ſunt. Propterea quod quę ſub ſin

gulis generibus ſpecies ſunt omnibus ferè mẽ-
bris conueniunt, niſi quòd ſecundum magis, &
minus differant. nam quæcunque Animalia
exceſſu, & defectu diſcrepant: vni ſubiecta eſſe
generi docebit ipſe paulò poſt. ſumere igitur
oportet hæc genera, q̃ ita vulgo cognita ſunt,
ac vnum ab altero diuidere, ac ſeparare. Nam
cum aues à piſcium genere nõ exceſſu, aut de-
fectu differant, ſed maxima membrorum diſsi
militudine, neceſſe eſt alterum ab altero gene-
re ſeparare, & ſeorſum pertractare. & quia ſin
gulæ ſpecies, quæ vno nomine comprehendun
tur, plurimas habent & ipſæ, quibus differant
rationes, quæ tamen ad magis, & minus refe-
runtur: idcirco admonet has ſpecies plurimis
differentijs deſcribi, quæ phyſicis cognoſcẽdæ
ſunt. has pręceptiones videmus ab ipſo ſerua-
tas in his libris, in ijs, qui de generatione, & hi-
ſtoria, in libris de Motu, de ſpiratione de In-
ceſſu, ac alijs. imò ita clarè ſe hanc viam, & ra-
tionem ſeruaturum pollicetur paulò poſt, vt
mirandum ſit quomodo fuerint, qui locum hũc
perperam intellexerunt. & ſanè libro primo
de Animalium hiſtoria diuiſionem hanc ani-
malium facit: vt alia ſint aues, alia piſces, cæte
alia, quæ omnia ſanguinea ſint. rurſum aliud
eſſe genus τῶν ὀστρακοδέρμων ideſt cruſtatorũ:
aliud teſtaceorum, quo genere caṇcri Aſtachi.

& alia huiusce generis continentur. Mox genus esse mollium, quæ grȩcè μαλάκια dicimus, sub hoc esse lolligines, sepias, polypos. hæc omnia carere sanguine. deinde esse genus eorũ, quæ insecta nominant, eaq́. plures habere species, paulo magis, quàm quæ suprà positæ sunt discrepantes inter sese. rursum sanguineorum genus, quorum alia oua pariunt, alia animal. hæc non omnia pilis esse tecta; illa omnia cortice quodam esse munita quem φολίδα grȩcè dicimus. horum autem omnium generum, & aliorum, quæ nomine carere videntur affectus, mores, ortum, naturam, figurà quadam enarrat in libris de historia singula quæq́. generatim explicans. In alijs autem libris, in quibus exquisitior est docendi ratio horũ omnium causas reddit eodem pȩnè ordine. Nam cum in his libris omnes Animaliũ partes tam eas, quæ similares, quàm quæ dissimilares appellantur explicet, à nobilioribus primũ videtur animantibus initium sumere, ab ijs scilicet, quæ Animal pariunt. neque tamen inter agendum de membris viuiparorũ Animalium nulla est mẽtio cȩterorũ. exemplum sit in similaribus partibus caro, & os. Nam cum carnem eam esse dixisset qua pȩnè animal est: ea enim quod tangit, aut sola sentit, aut cum alio cõiuncta, addidit, os esse quasi sustentaculum eius, ac munimen.

men . hoc autem durius hac ratione à natura conditum in ijs quidem, quę oſſa habent, os ap pellatum in ijs, quæ oſsibus carent, partem ali quam, quę proportione oſsi reſpondeat. hoc autem oſsium auxilium alijs animantibus in- tus eſſe, alijs foris. Nam plura, quę ſanguine carent animalia foris habere corticem, aut cru ſtam, quę oſsium naturā referat, vt quę cruſta- ta dicuntur & teſtacea. quod optimè à natura factum eſſe, cū ob natiui caloris inopiā opus habeant tegmento extimo. Mollia autem ani- malia eſſe quidem oſſe priuata, ſed ne eorū na- tura facillimè aboleretur, carnem habere du- riuſculam, & quaſi carnis, & oſsis naturam refe rentem. hic dubium non eſt quin Ariſtoteles cum de carne, & oſſe loqueretur quamquam de viuiparis primum loqui videatur, omnium ta- men generum, quorum in primo de Hiſtoria meminit, mentionem non habuerit. Cum au- tem viuipara dico non illud intelligo, ea certū & definitum genus eſſe, vt auium: ſed quia ſub ijs, quę animal edūt animalibus plura ſunt ani malium genera, quę nomine carent, ideò hęc pro omnibus tanquam genus commune ſta- tuantur. atque hoc in ſimilaribus partibus. in diſsimilaribus autē eadem ratione vtitur. exē- plo ſit lingua, de qua in ſecūdo horum librorū agit, docens, quę ſint animalia, quę linguam

habeant; quæ habeant, sed exiguam, & decur tatam; quæ lingua careant, sed habeant, quod linguę rationem obtinet. atque vt in summa di cam, enumerat omnia animalium genera sigil latim, vt primum quę linguam habeant, doceat, deinde, quæ illa priuata sint. postremò quæ sit in ijs, quę linguam habent diuersitas, quodq́. sit in ijs, quæ lingua carent, quod sapore afficitur, ac linguę rationem habet. atque hæc de ijs membris, quæ intima sunt. ad extima autem aggressurus in quarto horum librorum, quoniam magna est differentia viscerum sanguineorum, & exanguium Animalium: initio quomodo se horum viscera habeant declarat: quæq́. inter hęc, & sanguinea proportiò sit: mox autem extimas edocet partes per genera. vt nihil sit vel in vllo genere, vel in aliqua etiam specie, quod inexplicatum relictum sit. In libris autem de Ortu Animalium cum primùm vniuersa quędam docuisset, quę ad vterum ad testes, ad coeũdi modos, ad seminis naturam pertinent: in secundo libro Viuiparorum Animantium ortum explanat: in tertio cęterorum generum. sed hęc potest per se in Aristotelis libris, & quorum memini, & quos paulò ante adducebam non indiligens lector obseruare. & paulo post non deerit occasio dicendi aliqua, quę hãc sententiam illustrabunt.

iam

iam verò si quis hanc interpretationem cũ ea
conferat, quam Ephesius commentus est, non
dubito quin eam ab Aristotelis sentẽtia, & ver
bis alienam non deprehendat. Conferre autẽ
per se quisque potest. mihi enim quæ ille lon
giori oratione docet in hoc loco, superuaca-
neum videtur apponere. illud dicam nunquam
illam, quam ipse docet, diuidendi, aut tractan-
di rationem ab Aristotele, nisi fallor obserua-
tam. Cum tamen obseruasse oporteret, cum
hoc libro, qui totus in eruditione versatur ra-
tionem omnẽ, & viam, quam in libris de Ani-
malibus est sequuturus, manifestò doceat.

λή.

Οὕτω μὲν γάρ, ἤτοι τὸ παράπαν οὐκ ἔστι
λαβεῖν. τὸ αὐτὸ γὰρ εἰς πλείους ἐμπίπτει
διαιρέσεις, καὶ τὰ ἐναντία εἰς τὴν αὐτήν. ἢ μία
μόνον διαφορὰ ἔσται, καὶ αὕτη, ἤτοι ἁπλῆ ἢ ἐκ
συμπλοκῆς, τὸ τελευταῖον ἔσται εἶδος. ἐὰν δὲ μὴ
διαφορᾶς λαμβάνῃ τὴν διαφοράν, ἀναγκαῖον
ὥςπερ συνδέσμῳ τὸν λόγον ἕνα ποιοῦντας, οὕ-
τως καὶ τὴν διαίρεσιν συνεχῆ ποιεῖν. λέγω δὲ
οἷον συμβαίνει τοῖς διαιρουμένοις, τὸ μὲν ἄπτε-
ρον, τὸ δὲ πτερωτόν, τοῦ πτερωτοῦ δέ, τὸ μὲν ἥμε-
ρον, τὸ δὲ ἄγριον, ἢ τὸ μὲν λευκόν, τὸ δὲ μέλαν.
οὐ γὰρ διαφορὰ τοῦ πτερωτοῦ τὸ ἥμερον, οὐδὲ τὸ
λευκόν, ἀλλ᾽ ἑτέρας ἀρχὴ διαφορᾶς. ἐκεῖ δὲ κα-
τὰ συμβεβηκός. διὸ πολλαῖς τὸ ἓν εὐθέως διαι-

" ϱετέον ὥσπεϱ λέγομεν, καὶ γὰϱ οὕτως μὲν αἱ
" στεϱήσεις ποιήσουσι διαφοϱάν. ἐν δὲ τῇ διχοτο-
" μίᾳ οὐ ποιήσουσιν.

XXXVIII.

" *SIc enim aut omninò fieri nõ põt vt institutũ*
" *assequamur: cum idem in plures cadat diui-*
" *siones, & contraria veniant in eandem. aut vna*
" *tantum proueniet differentia, quæ vel simplex,*
" *vel per complexionem speciem vltimam referat.*
" *sed si non differentiæ differentiam accipis, diuisio*
" *nem effici continuam perinde, vt orationem con*
" *iunctione vnam necesse est. Verbi causa occur-*
" *rit ijs, qui ita diuidere consueuerunt aliud penna*
" *tum, aliud impennatum. pennati aliud vrbanũ,*
" *aliud syluestre: aut aliud album, aliud nigrum,*
" *non enim differentia p̃nati vrbanum album ve*
" *est. sed hoc principium est alterius differentiæ.*
" *impennato autem per accidens est. Quamobrem*
" *pluribus diuidendum protinus differentijs quod*
" *vnum est, vt nos censemus. Sic enim priuationes*
" *differentiam faciunt, quam in bipartita sectione*
" *facere nequeant.*

Comm. CVm docuisset, quę sit vera docendi in animalium explicatione via, & ratio arripit hoc etiam loco occasionem Platonicas partitiones refellendi. non quòd non fuerint abundè supe-

rius

ius refutatæ: ſed quod ita hic partiendi vſus
uis temporibus à Platone traditus in Acade-
nia mordicus tenebatur, vt copioſa infirmatio
ię opus eſſe videretur ad illam ex animis phi-
oſophiæ ſtudioſorum amouendam. ait itaque
llũ, qui ea relicta ratione, cuius vulgus auctor
ſt, Platonicam amplexatur, inſtitutum ſuum
nunquam poſſe aſſequi. nam antequam ad ex-
remam deueniat ſpeciem præcidi, quod inſti-
uerat diuidendo genere per differentias. quo-
nodo autẽ impediatur docet. idem enim in-
quit in plures cadit diuiſiones, & contraria in
eandem, vt ſuperius demõſtratum eſt. aut vna
tantum proueniet differentia, quę vel ſimplex,
vel per complexionem vltima erit ſpecies. hoc
autem nouũ non eſt abſurdum. ſuperius enim
dictum eſt, quãdo ita vrgebat: fieri vt quot ſpe
cies ſunt, tot etiam ſint differentiæ. quod tri-
bus nominibus abſurdum eſſe oſtendebam. nã
& ſpecies differentijs plures eſſe debent, cùm
differentiarum proprium ſit de pluribus ſpe-
ciebus enunciari; & ſi differẽtiæ ſpeciebus pa-
res exiſtant, ſpecies ſunt, nõ differentiæ: & ſpe
cies plures habent à quibus ſtatuuntur differen
tias. Homo enim non tantum bipes eſt, ſed ad
docẽdum idoneus, ratione præditus, rectus in-
cedens, & alia id genus. hæc itaque ſuperiorũ
eſt repetitio, non recens poſita argumentatio.

ſimplicem

ſimplicem autem vocat differentiam, quando ea ſola profertur, vt ſi quis dicat homo bipes. per complexionem autem ſeu ἐκ συμπλοκῆς vt ait ipſe, ſi dicamus, pedatus, paucipes: fiſsipes, bipes. nã perinde eſt vltimam dicere atque omnes connectere. Vltima enim eſt, quæ hominem efficit. vna igitur erit differentia vel ſi cum ſuperioribus, à quibus profecta eſt coniungimus, vel ſi etiam ſolam dicimus. hæc cũ ita ſint, quoniam poſſet quiſpiam dicere, verũ quidem eſſe bipartitam illam differentiarũ diuiſionem nihil poſſe in ſpeciebus conſtituendis; ſed aliam eſſe poſſe diuidendi Methodum meliorem, ſi differentiæ non alia ſumatur differentia, ſed ſi vna poſita generis differentia, ſub illa ponatur, & altera, quę à prima profecta nõ ſit: vt Animal aquatile & inaquatile: aquatilis aliud vrbanum aliud agreſte; quoniam poſſet aliquis ita dicere: idcirco ait, ſi hoc modo fiat partitio, non vnam eſſe, atque cõtinuatam partitionem, ſed coniunctione vnam fieri. Nam ſi quis animal in pennatum, & impennatum diuidat; pennatum autem dicat aliud vrbanum eſſe: aliud agreſte: aliud album: aliud nigrum: vnam ille videtur partitionẽ inquit facere, ſed plures re vera ſunt, in vnam autem incidunt cõiunctione. Nã Animal aliud pennatum, aliud impennatum dicens, & pennati aliud agreſte,

aliud

aliud vrbanum coniunctione vnam efficit partitionem, cum plures sint. plures autem sunt, quia singulæ differentiæ principium alterius diuisionis sunt. non enim, quæ post primã diuisionem sumuntur differentiæ à superioribus differentijs continentur, nisi ex accidenti. Animali enim per sese accidit, aut vrbanum esse, aut syluestre, nõ pennato, aut impennato. quemadmodum & Socrati grammatico esse, nõ autem grammatico, esse musico, nisi ex accidenti, quia scilicet Socrates grammaticus est. quamobrem hæc etiam diuisio bona non est; quod & septimo Metaphysicorum demonstrat. sed ea inquit, quam nos auctore vulgo ostẽdimus. ea autem est, quando vnum statim diuidimus, non quidem, vt ait Ephesius, Animal in sanguineum, & exangue, in terrestre, & aquatile, in vrbanũ, & agreste, & in alias huiusce generis differentias partiendo: hanc enim diuidendi rationem ab Aristotele nunquam, vt opinor, inuenimus obseruatam: sed eo modo quo in primo libro de historia Animalium diuisio facta est. quæ sanè non est διχοτομία, qua Platonici vtebantur; sed vnius generis statim in inferiora genera distributio. quod autem ait: sic priuationes differentiam facere, quam in bipartita sectione facere nequeant: sic intelligendũ est: in illo diuisionis genere, quod ipse tradit.

dit, quoniam alterius differentiæ altera non ſu mitur bipartita diuiſione, priuationes eſſe poſ-ſe differentiarũ loco, aliquo modo ſcilicet. nã cum amplius non diuidantur, ſed in ijs ſiſtat partitio, locus illius obiectionis non eſt, quæ in Platonicos fieri poteſt: ſequi priuationum eſſe ſpecies, aut ad extrema aditum non pate-re. quod autem priuationes differentiæ locum aliquomodo teneant, locus ille primi de Hiſto ria oſtendit apertè. Nam cum ibi enumeraſſet
" aues, piſces cete, ſubdit ταῦτα μὲν οὖν πάντα ἔναιμα. hæc autem omnia ſanguinea. deinde cũ poſuiſſet cruſtata, teſtacea, mollia, inſecta, addidit ταῦτα δὲ πάντα ἄναιμα. hæc autem omnia exãguia. neque quis abijciat, quòd hæc genera Animalium ſub ſanguineo, & exangui continentur. nam quanquam verum hoc eſt, non tamen per ea fit diuiſio: vt Animal in ſan guineum, & exãgue diuidatur: ſanguineum in aues, piſces, & id genus: exãgue in inſecta, mol lia, cruſtata. ſic enim omninò ſequeretur pri-uationis eſſe ſpecies. ſed cum facta ſit diuiſio ſtatim in genera pro vt vulgus agnoſcit, abſur dum non eſt horum alia ſanguinea, alia exan-guia dicere. hoc enim poſterius fit.

λθʹ.

" ὍΤι δ᾽ οὐκ ἐνδέχεται τῶν καθέκαστον εἰδῶν
" λαμβάνειν οὐδὲν, διαιροῦσι δίχα τὸ γένος

ὥσπερ

ὥσπερ τινὲς ᾠήθησαν, καὶ ἐκ τῶν δὲ φανερόν. ἀδιώατον γὰρ μίαν ὑπάρχειν διαφορὰν τῶν καθέκαστον διαιρετῶν, ἐάν τε ἁπλᾶ λαμβάνῃ, ἐάν τε συμπεπλεγμένα. λέγω δὲ ἁπλᾶ μὲν, ἐὰν μὴ ἔχῃ διαφορὰν, οἷον τὴν σχιζοποδίαν. συμπεπλεγμένα δὲ, ἐὰν ἔχῃ, οἷον τὸ πολυσχιδὲς, πρὸς τὸ σχιζόπουν. τοῦτο γὰρ ἡ συνέχεια βούλεται τῶν ἀπὸ τοῦ γένους κατὰ τὴν διαίρεσιν διαφορῶν. ὡς ἕν τι τὸ πᾶν ὄν. ἀλλὰ παρὰ τὴν λέξιν συμβαίνει δοκεῖν τὴν τελευταίαν μόνον εἶναι διαφορὰν. οἷον τὸ πολυσχιδὲς, ἢ τὸ δίπουν, τὸ δὲ ὑπόπουν καὶ πολύπουν, περίεργον. ὅτι δ᾽ ἀδιώατον πλείους εἶναι τοιαύτας, δῆλον. ἀεὶ γὰρ βαδίζων ἐπὶ τὴν ἐσχάτην διαφορὰν ἀφικνεῖται, ἀλλ᾽ οὐκ ἐπὶ τὴν τελευταίαν καὶ τὸ εἶδος. αὕτη δ᾽ ἐστὶν ἢ τὸ σχιζόπουν μόνον, ἢ πᾶσα ἡ σύμπλεξις, ἐὰν διαιρῆται ἄνθρωπον. οἷον εἴτις συνθείη ὑπόπουν, δίπουν, σχιζόπουν, εἰδ᾽ ἦν ὁ ἄνθρωπος σχιζόπουν μόνον, οὕτως ἐγένετ᾽ ἂν αὕτη μία διαφορά. νῦν δ᾽ ἐπειδὴ οὐκ ἔστιν, ἀνάγκη πολλὰς εἶναι μὴ ὑπὸ μίαν διαίρεσιν. ἀλλὰ μὴν πλείους γε τοῦ αὐτοῦ οὐκ ἔστιν ὑπὸ μίαν διχοτομίαν εἶναι. ἀλλὰ μίαν κατὰ μίαν τελευτᾶν. ὥστε ἀδιώατον ὁτιοῦν λαβεῖν τῶν καθέκαστον ζώων, δίχα διαιρουμένους.

XXXIX.

APertum vel inde est fieri non posse, vt ex singularibus speciebus quicquam accipiamus,

„ mus bipartita generis sectione, vt quidam fieri
„ posse putarunt. impossibile est enim vnam diffe-
„ rentiam esse eorum, quæ vt singula diuisionem re
„ cipiunt, siue simplicia, siue complexa accipian-
„ tur. simplicia dico, si non habeant differentiam,
„ qualis fissipedatio est. complexa autem, si ha-
„ beant, vt multifidum ad fissipes est: id enim illa
„ sibi vult continuatio differentiarum, quæ de gene
„ re per diuisionem deducuntur. perinde quasi quid
„ vnum omnis hæc series referat. quanquam voca
„ bulo euenit, vt vltima tantum differentia esse vi
„ deatur, velut multifidum, aut bipes: pedatum au
„ tem, & multipes superuacua sint. at verò plures
„ huiusmodi differentias haberi non posse constat
„ eo argumento, quod cum pergis subinde deuenies
„ quidem ad vltimã differentiam: sed non ad sum-
„ mam & speciem: quæ quidem differentia vel fissi
„ pes tantum est, vel omnis complexio. verbi gra-
„ tia si hominem diuidens, pedatum, bipes, fissipes
„ cõponis. at si homo bipes tantummodo esset, hæc
„ differentia vna sufficeret. sed quoniam hæc vna
„ non est multas esse non sub vna diuisione necesse
„ est. atqui fieri non potest, vt plures eiusdem sub
„ bipartita vna sint sectione, sed singulæ singulis fi-
„ niant necesse est. itaque fieri quoque non potest,
„ vt per bipartitam illam diuisionem aliquod sin-
„ gulare Animal accipiamus.

Hoc

HOc etiam loco confirmat bipartitã diuiſionem non poſſe vltimas ſpecies cõſtituere, quod vel inde manifeſtum eſſe ait, quòd impoſsibile eſt vnam eſſe differentiam τῶν καθέκαστον διαιρετῶν, hoc eſt ſingularium, quæ diuiduntur. Vltimas autem his verbis ſignificare ſpecies putat Epheſius, propterea quòd illæ in ſingularia diuidantur, quaſi dixiſſet τῶν εἰς τὰ καθέκαστα διαιρουμένων, ideſt eorum, quæ in ſingularia diuiduntur. cuius placet ſententia: verborum inuerſio non probatur. Nam dictione τῶν καθέκαστον vltimas vt opinor ſpecies intelligit, quemadmodum ſuperius ait τῶν καθέκαστον εἰδῶν. διαιρετὰς autem vocat, nõ quòd in alias ſpecies diuidi poſsint, ſed quòd διαιρέσει hoc eſt diuiſione inuentæ ſint. aut etiam ꝙ poteſtate in partitione differentiarũ & ipſæ diuiſionem pati videntur. vtcunque ſit vnam negat extremis formis eſſe differentiam, nõ eam quidem, quæ eſſentiam declarat ſed externam, & vt appellant, accidentariam. accidentariam autem, & externam differentiam vnam nõ eſſe perſpicuum eſt. Nam non modo quòd bipes eſt diſtat homo ab alijs animalibus: ſed quòd rectus incedat; quòd loqui poſsit: quòd ciuili ſocietate gaudeat: & alijs huiuſce generis accidentibus. Vnam igitur non habent extremæ

Comm.

ſpecies

ſpecies differentiam, ſiue illam ſimplicem po-
nas, ſiue etiam complexam, & complicatã. hoc
enim intelligit, dum ait ſiue ſimplicia, ſiue cõ-
plexa accipiuntur. ſimplex autem differentia
ſumitur, quando vnà cum genere profertur, vt
ſi Animal bipes dixerit aliquis. complicata
autem, ſi ſuperiores differentiæ poſito genere
coniungantur cum extrema, vt Animal peda-
tum bipes, aut multifidum fiſsipes. nam peda-
tum, & multifidum ſuperiores differentię ſunt,
altera fiſsipede, altera bipede. hoc enim inquit
ſibi vult continuatio differentiarũ, quæ per di-
uiſionem deducuntur. Nam quanquam multę
complicatæ differentiæ ſint, tamen quia vnam
ſpeciem extremam efficiunt, vnum quid ſunt:
vt perinde ſit extremam ponere ſimpliciter,
atque cum alijs cõiunctã. hoc enim eſt, quod
vult tota illa differentiarum ſeries, vt ſcilicet
cum ad vnam referantur, vnum aliquid, & ipſę
ſint. quanquam vocabulo, ſeu παρὰ τὴν λέξιν
extrema tantum differentia conſtituendæ ſpe
ciei vi prædita videatur, cęteræ autem ſuper-
uacane. Nam ſi quis dicat Animal, multifi-
dum, fiſsipes: ſuperfluę videtur poſuiſſe multifi
dum, quod enim fiſsipes eſt, multifidum etiam
intelligitur: & hoc, quod ad verba pertinet. nã
re apſe cum fiſsipes à multifido proficiſcatur,
atque vt ad ſpeciem, quam conſtituunt, vnum
ſunt,

ſunt, ſuperuacaneum nullo pacto eſt. hoc autem, quod ait hoc in loco: præter extremam differentiam cæteras eſſe ſuperuacaneas: dixit & initio huiuſce cõtra Platonicos diſputationis, & in ſeptimo Metaphyſicorum libro. vtrũque, autem locum ita poterimus intelligere: vocis prolatione præter extremam differentiã, alias ſuperuacaneas eſſe videri: quamquam vt mente comprehenduntur vnitate quadam omnes, vſque ad extremam ſpeciem differentiæ coniunctæ ſint. ſiue igitur vnam extremam ponas differentiam, ſiue cum alijs ſuperioribus copulatam, fieri nullo pacto poteſt, vt ſpeciei conſtituendæ vim vllam habeat: quandoquidem nõ vna ſingulæ ſpecies differẽtia, ſed pluribus inter ſeſe diſcrepant. Nam ſi quis dicat eas differentias, quæ diuiſione ad extremam deducuntur plures eſſe, atque idcirco poſſe ſpeciem extremam efficere, maximè labitur. plures enim inquit non ſunt. Nam qui genere diuidendo deorſum progreditur partiẽdis differentijs, in extremã quidem venit differentiam, quæ quoniam vna eſt, vnitate ſua ſuperiores omnes cõnectit, vt omnes vna differentia ſint. & quãuis hac differentiarum ſerie ad extremam deueniatur, tamen non ad ſummam, & ad eam, quę ſpeciem conſtituat. Cum enim vna differentia nõ conſtituantur ſpecies, ſed pluribus, fit, vt cum

vna bipartita ſectio vnam tantum inferat dif-
ferentiam, ſiue ſimplicem, ſiue cōiunctam, ex-
tremā ſpeciem nequeat efficere. hoc autem il
luſtrat exemplo: ſit enim homo, qui diuiditur.
(diuidi autem hominem eo ſenſu accipiēdum
eſt, quo vltimas ſpecies διαιρετὰς eſſe declara-
ui.) in quo diuidendo ſumitur Animal, quod
in pedatum, & in impedatum diſtribuitur: dein
de pedatum in multipes, & bipes: bipes in mul
tifidum, & fiſsipes. ex his differentijs ſi quis
vnam extremam cum genere cōiungendo, aut
etiam totam ſeriem differentiarum connecten
do, vt Animal, pedatū, bipes, fiſsipes, dicat ho-
minis ſe ſpeciem bipartita diuiſione inueniſſe:
non mediocriter aberrat. non enim homo fiſ
ſipedis tantum habet differentiam; ſed etiā plu
res alias, quæ cum bipartita diuiſione inueniri
non poſsint: illa enim vnam tantum extremā
ducit differentiam: perſpicuum eſt bipartitam
illam diuiſionem nihil poſſe in vltimis ſpecie-
bus colligendis, eò quòd pluribus vltimæ ſpe
cies conſtant differentijs, quas vna non poteſt
inferre diuiſio. ex his, quæ poſita ſunt, illud ad-
notandum eſt, hoc fuiſſe Platonis dogma ſingu
lis diuiſionibus bipartitis, ſingulas etiam extre
mas ſpecies colligi; vt ex hoc perſpicuum ſit
Ariſtotelem non damnare diuiſionem, quam
& ſeptimo Metaphyſicorum libro, & ſecundo
Poſte-

Posteriorum Analyticorum in prædicatis, quæ rei naturam explicant, inueniendis iudicat necessariam: sed genus illud diuisionis ita angustum, quod græcè διχοτομίαν dicimus quodq́. omnibus speciebus inueniendis, ac colligēdis iudicabatur aptissimum. & sanè magna est (vt opinor) differentia nosse primum quæstionē illam, quæ an sit res explicat, deinde partitione aliqua inuentis differentijs, extremam differentiam, quæ ad essentiam pertinet, cum genere in definitione collocare: atque aggredi sine vlla speciei cognitione diuidendum genus bipartita sectione, in qua aut extremam positam differentiam accidentalem, aut etiam omnes accumulatas speciem aliquam vltimam putes cōstituere. illud enim verum est, & naturæ rerum accommodatum. hoc autem & à natura rerum recedit, & maximè fallit incautos. Nam cum rerum omnium vnitas à forma etiam vna proficiscatur, siquis in definitione hominis vnam differentiam ponat, quæ forma eius est, & essentia, nihil peccat. nam præter formam nullam habet eius generis homo differentiam. Cōtrà autem si dum extremas aliquas quærimus differentias, vt ab Animalium membris, moribus, affectibus, actionibus: vnam differentiam afferimus, vt hac speciem aliquā effici arbitremur: maximè fallimur. non enim hac sola, sed etiā

pluribus alijs accidentarijs differentijs ſpecies
illa, quam conſtitutam arbitramur, ab alijs di-
ſcrepat. his ita poſitis pugnantia, quam in Ari
ſtotele animaduertit Epheſius, quamq. penſi-
tandam poſteris reliquit Leonicus; euitatur (vt
opinor) facilè. in ſeptimo Metaphyſicorum
libro quæſtionem arduam de rei, quæ definien
da ſuſcipitur natura, diſcutit Ariſtoteles. poſt
multas autem rationes, quas de vnitate rei defi
nitæ attulit, hæc habet verba. εἰ δὴ ταῦτα οὕτως
" ἔχει, φανερὸν ὅτι ἡ τελευταία διαφορὰ, ἡ οὐσία
" τοῦ πράγματός ἐστι, καὶ ὁ ὁρισμὸς, εἴπερ μὴ δεῖ
" ταῦτα λέγειν ἐν τοῖς ὅροις, περίεργον γὰρ &c.
" quibus verbis apertè demonſtrat in definitio-
ne extremam differentiam eſſe, quæ rei eſſen-
tia eſt: ſuperiores autem eſſe ſuperuacaneas.
quæ ſententia noſtræ huic non aduerſatur, in
qua ſtatuit vnam extremam ſatis non eſſe, ſed
plures alias afferēdas, & ipſas extremas. aduer
ſaretur autē alioquin, ſi dixiſſet ſpecies ab vna
differentia extrema tantum conſtitui. ſed quo
niam hoc etiam ſentit Ariſtoteles, & eo in lo-
co tacitè intelligit, non eſt dicendum quæſtio-
nem illam definire Platonicorum ſequentem
placita. nam cum in ijs libris ſit, qui omnium
ſunt exquiſitiſsimi, abſurdum eſt, eam præſer-
tim quæſtionē, quæ ad eſſentiā & quid eſt perti
net, in qua potiſsimū primus philoſophus eſt

occu-

occupatus, ita ſoluere. ſed hoc in loco de accidentarijs, & extremis differentijs loqui: in Metaphyſicis autem, de forma, & eſſentia, quam vna tantum differentia ſignificat. illo ſenſu ſi ſumimus, falſum eſt vnam differentiam in ſpecie eſſe. hoc altero ita verum eſt, vt aliter dicere falſiſſimum ſit. & ſanè ita poſtulat ſubiectà materia. nã in ijs libris de eſſentia, & de quidditate quam appellant, loquitur, quam vnam eſſe neceſſe eſt: in his autem quoniam de Animalium partibus eſt agendum, à quarum differentia ſpecierum ſumitur plurimarum diſtinctio: & Platonici vnà differentià, aut à membris ſumptà, aut ab alijs huiuſce generis affectibus ſpecies & conſtitui, & diſtingui opinabantur, nõ iniuria ait, non vnam eſſe ſpeciebus differentiam, ſed plures, externas, vt dixi, quatenus huic materiæ conuenit, intelligens differentias. neque dicat aliquis Ariſtotelẽ ſeptimo Metaphyſicorum exempla afferre bipedis, fiſsipedis, pedati, & alia, quæ hoc etiam in loco ponit. Nam exempli loco nihil refert, quid illud ſit, quod ponitur, ſiue verũ, ſiue falſum ſit. imò hæc eſt Ariſtotelis conſuetudo rarò exemplis rem illuſtrare, quæ ſuis dogmatis, & veritati ſint cõſentanea. atque hæc in præſentia dixiſſe ſatis fuerit. Gazæ autem translatio, quoniam Epheſij expoſitionem ſequitur, vbi mihi cum eo non

conuenit, ita corrigenda eſt. Quod autem fie ri non poteſt, vt plures hæ differẽtiæ ſint, perſpicuum eſt. probat autem Ariſtoteles hoc in loco, plures, quæ ad vnam finiunt, differentias plures non eſſe: non autem quòd bipartita diuiſione plures extremæ differentiæ non habeãtur, vt Gaza innuere videtur, & vt Epheſius exponit, quem ilic ſequitur.

μ'.

Ἀπορήσειε δ' ἄν τις διατὶ οὐκ ἄνωθεν ἑνὶ ὀνόματι ἐμπεριλαβόντες ἅμα ἓν γένος, ἄμφω προσηγόρευσαν οἱ ἄνθρωποι, ὃ περιέχει τά τε ἔνυδρα καὶ τὰ πτηνὰ τῶν ζώων. ἔστι γὰρ ἔνια πάθη κοινὰ καὶ τούτοις καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασι ζώοις. ἀλλ' ὅμως ὀρθῶς διώρισται τοῦτον τὸν τρόπον. ὅσα μὲν γὰρ διαφέρει τῶν γενῶν καθ' ὑπεροχὴν καὶ τὸ μᾶλλον καὶ τὸ ἧττον, ταῦτα ὑπέζευκται ἑνὶ γένει. ὅσα δ' ἔχει τὸ ἀνάλογον, χωρὶς λέγω δ' οἷον ὄρνις ὄρνιθος διαφέρει τῷ μᾶλλον. ἢ καθ' ὑπεροχὴν, τὸ μὲν γὰρ μακρόπτερον, τὸ δὲ βραχύπτερον. ἰχθύες δὲ ὄρνιθος, τῷ ἀνάλογον. ὃ γὰρ ἐκείνῳ πτερὸν, θατέρῳ λεπὶς, τοῦτο δὲ ποιεῖν πᾶσιν οὐ ῥᾴδιον. τὰ γὰρ πολλὰ ζῶα, ἀνάλογον ταυτὸν πεπόνθασιν.

XL.

SEd quæret quiſpiam, cur principio homines non complectendo appellarint nomine vno generis, quod beſtias tùm aquatiles, tùm volu-

cres contineret. sunt enim nõnulli affectus tùm his, tùm cæteris animalibus omnibus communes. veruntamen rectè ad huuc modum definitum distinctumq́. est. genera enim quæcunque excessu inter se differunt, & plus, minusve recipiunt, hæc vni subiecta sunt generi. quæ autem proportionem recipiunt, hæc seorsum posita sunt. verbi gratia: auis differt ab aue, aut eò quòd magis habeat quidquam aut superantiæ ratione. Aues enim aliæ penna sunt longiore, aliæ breuiore. pisces verò proportione ab auibus differunt. quod enim penna in auibus est, hoc idem squama in piscibus habetur. Verum id facere in omnibus nõ facile est. magna enim pars Animalium eadem affecta est proportione.

Comm. VNde sit hæc orta dubitatio quæret aliquis. oritur autem ab ea definitione, quæ paulò ante statuta est: sumenda esse in Animalium tractatione genera statim, vt vulgus appellat, & iudicat: cũ bipartita diuisione singulas species exquirere obscurum sit, & impossibile. quoniam igitur primi vocabulorum auctores Animalia, quæ membris conueniunt vno genere comprehenderunt, quamquam excessu quodam, & defectu discrepant, vt Auium genus, quod Cycnum, coruum, aquilam, continet: quæ inter se

roſtro, pennarum magnitudine, colore ac pedibus differunt, quę exceſſus, & defectus eſt differentia: cum inter Animalia, quæ diuerſis generibus comprehenduntur, aliquæ ſint affectiones ſimiles: quæri poſſet cur duo genera ſuperiori aliquo genere non ſunt complexi, vt piſcium, & auium genera, quæ cum pluribus inter ſe differant, habent tamen, & quibus conuenire videantur. hæc itaque quæſtio eſt, cuius nexus cum ſuperioribus eſt apertiſsimus. ex quo etiam poteſt colligi fuiſſe longè aliam ſententiam in ijs verbis, in quibus Ariſtoteles quid ſentiat de Animalium generibus inueniendis explicabat, quàm putarint Epheſius, & Leonicus. quæret inquit aliquis cur homines cōmunes ij quidem & vulgares, qui ſenſu ducti pluribus rebus cōuenienter poſuere nomina, ſupra duo genera vno genere poſito (hoc enim ſignificat τὸ ἄνωθεν, quod Theodorus vertit principio) non ſunt complexi duo genera aquatiliū, & volucrium Animalium. rationem autem ponit, cum ait: eſſe affectus tùm his ſum cæteris Animalibus communes. Nam ſi Aues vno genere continentur, quoniam partibus, & affectibus inter ſe conueniunt, nihil impedit, quin & piſces, & aues, cū pluribus conueniant ſub vno genere poni quæant. cōueniunt autem, quòd pinnas propè caput habent; quòd quatuor no-

tis mouẽtur,ac alijs fortaſſe huiuſcemodi.quæ ſtionem autem propoſitam ſoluit. Nam rectè feciſſe veteres illos homines. Nam quæ genera exceſſu diſcrepant,& defectu,& plus, & minus recipiunt;ea ſub vno genere fuiſſe comprehenſa, quæ verò non exceſſum, aut defectum, ſed proportionem membrorum, & affectuum recipiunt, ea diuerſis ſubiecta eſſe generibus. rem autem exemplo docet. Nam aues omnes cum inter ſeſe conueniant, ſi velis exquiſitè intueri omnia,diſcrepant, quòd magis, ac minus recipiunt. Nam gallinæ cum turture conuenit,quòd ambæ bipedes, quòd alatæ ſint: ꝙ roſtro ſint prææditæ,quòd ingluuie, quæ auium propria eſt. ſed & diſcrepant,cum gallinæ pedes maiores ſint,candidiores, duriores: corpore ſint grauiori; alis aduolãdum ineptioribus: maiori, & voraciori ingluuie: craſsiori roſtro. ſed hæc differentia non ea eſt,quæ genus conſtituat,cum earundem rerum ſit exceſsio quædam, ac defectio. piſces autem ſi cum auibus compares,nihil,aut parùm reperies,quod commune ſit,niſi ſpectes proportionẽ. Nam quæ in auibus penna eſt, ea in piſcibus eſt ſquama. penna autem,& ſquama nihil habent, quo conueniant,niſi proportionem fortaſſe,quæ in diuerſis generibus eſt. quòd ſi piſcium genera ſpeciatim videris ſquamata omnia comperies,

ſed

ſed alterius generis ſquamas, alterius generis ſquamis & maiores eſſe, & aſperiores; quæ magis, ac minus differẽtiæ ſunt. hac igitur de cauſa concludit rectè definita, ac ſtatuta fuiſſe genera à vetuſtioribus hominibus: non enim in omnibus exceſſum, & defectum inueniri facile eſſe: ſed proportionem, qua fit, vt genera diſtincta ſint & ſeparata.

μα΄.

" Ἐπεὶ δὲ οὐσίαι μέν εἰσι τὰ ἔσχατα εἴδη,
" ταῦτα δὲ κατὰ τὸ εἶδος ἀδιάφορα, οἷον Σω-
" κράτης Κορίσκος, ἀναγκαῖον ἢ τὰ καθόλου ὑ-
" πάρχοντα πρότερον εἰπεῖν, ἢ πολλάκις ταυτὸν
" λέγειν καθάπερ εἴρηται. τὰ δὲ καθόλου κοινά,
" τὰ γὰρ πλείοσιν ὑπάρχοντα, καθόλου λέγο-
" μεν. ἀπορίαν δ' ἔχει περὶ τοῦ πότερον δεῖ πραγ-
" ματεύεσθαι, τῇ μὲν γὰρ οὐσία τὸ τῷ εἴδει ἄτο-
" μον, κράτιστόν ἐστιν εἴ τις δύναιτο περὶ τῶν κα-
" θέκαστον καὶ ἀτόμων τῷ εἴδει, θεωρεῖν χωρὶς,
" ὥσπερ περὶ ἀνθρώπου, οὕτω καὶ περὶ ὄρνιθος.
" ἔχει γὰρ εἴδη τὸ γένος τοῦτο, ἀλλὰ περὶ ὁτουοῦν
" ὄρνιθος τῶν ἀτόμων, οἷον ἢ στρουθὸς, ἢ γέρανος,
" ἤτι τοιοῦτον. ἧ δὲ συμβήσεται λέγειν πολλά-
" κις περὶ αὐτοῦ πάθους, διὰ τὸ κοινῇ πλείοσιν ὑ-
" πάρχειν, ταύτῃ ἐστὶν ὑπάτοπον, καὶ μακρὸν τὸ
" περὶ ἑκάστου λέγειν χωρὶς. ἴσως μὲν οὖν ὀρ-
" θῶς ἔχει, τὰ μὲν κατὰ γένη κοινῇ λέγειν ὅσα
" λέγεται καλῶς ὡρισμένων τῶν ἀνθρώπων, καὶ

ἔχει

ἔχει τε μίαν φύσιν κοινὴν καὶ εἴδη ἐν αὐτοῖς, μὴ πολὺ διεστῶτα, ὄρνις καὶ ἰχθῦς, καὶ εἴτι ἄλλο ἐστὶν ἀνώνυμον μὲν, τῷ γένει δὲ ὁμοίως περιέχει τὰ ἐν αὐτῷ εἴδη. ὅσα δὲ μὴ τοιαῦτα, καθέκαστον, οἷον περὶ ἀνθρώπου, κἂν εἴτι τοιοῦτον ἕτερόν ἐστι.

XLI.

SEd cum vltimæ species substãtiæ sint, quæ quidem species nullo speciei discrimine differãt, vt Socrates, Coriscus, efficitur profectò, vt vel vniuersalia explicari prius, vel idem sæpius dicere necesse sit, vt iam dictum est. Vniuersalia verò communia sunt. quæ enim in pluribus insunt hæc vniuersalia appellamus. sed quæstio existit vtra tandem tractari debeant. quia enim substãtia est id, quod specie indiuiduum est, potissimum dixerim fore, si quis de singulis indiuiduis specie seorsum considerare poterit, atque vt de homine, ita de auibus esse agendum. habet enim hoc genus species. Sed non de ijs, verum de singulis indiuiduis auibus, vt de passere, de grue, de reliquis huiuscemodi: sed si ita eueniet, vt sæpe de eodem dicatur affectu, quoniam communis pluribus sit, efficietur sanè, vt seorsum referre de singulis & subabsurdum sit, & prolixum. Cæterũ scitè fortasse agetur, si quæ ad genera attinent, ea communi negocio explicemus: videlicet quæ rectè ab hominibus definita dicuntur, quæq. na-

turam

„ *turam sortiuntur communem, & species non lon*
„ *gè inter se differentes complectuntur, vt auis, vt*
„ *piscis, & si quid aliud sit nomine quidem vacãs,*
„ *sed genere pari modo species continens. quæ au-*
„ *tem non eiusmodi sunt hæc sigillatim doceamus,*
„ *vt de homine, & si quid aliud tale habeatur.*

Comm. POstquã Platonicis diuisionibus reiectis docuit generatim Animalia sumenda esse ei, qui viam, & rationem, quæ scientiarum propria est in hac tractatione est sequuturus: genera autem Animalium ea esse, quę vulgus ita collegit distinctione à membrorum proportione adhibita: hoc in loco statuit ita in hac scientia versari physicum oportere, vt quæ cõmunia sunt, ac generalia primum explicare conueniat. Nã si extremas species sumat aliquis, cogi in alijs speciebus, quæ eodem genere continentur, idẽ sæpenumero repetere, quod maximè vitãdum est, vt initio huius libri est demonstratum. Vnde verò sit huiusce definitionis orta occasio, non adeò facilè reddi potest ratio. Nam alioquin cum initio hæc quæstio & proposita, & soluta sit, superuacaneum videretur hoc etiam in loco repeti. nisi sit (quod opinor) quòd cũ Platonicorum hoc esset institutum, vt diuisione bipartita inuentis speciebus, si modo inue-

nire

nire vnquam contingeret, in ijs occuparentur explicandis; quæri fortè posset, an ita etiã Aristoteli agendum esset, quamquam sine partitione statim assumit genera vsitatiora populo: quando etiam extremæ species illę esse videantur, in quibus, quæ instituitur commentatio deberet præcipuè cerni: cum illæ generibus longè nobiliores sint substantiæ. hac igitur de causa rem definit, & docet quare vniuersa potius tractanda sint, quàm extremæ species. cum enim rationem reddidisset superius cur duo genera superiori aliquo genere posito non comprehenderant veteres homines, subdit ἐπεὶ δὲ οὐσίαι quoniam autem substantiæ. species autem vltimas substantias esse planum est, imò etiam magis, quàm genera, substantias. Nam cum indiuiduæ substantiæ præstantiores sint, quæ ijs propinquiores sunt: nobiliores etiam sunt: species autem magis accedunt, quàm genera. illud etiam non est ignotum extremas species indiuidua continere, quæ nullum habent speciei discrimen. cum enim specie vna comprehendantur, numero tantũ inter se dissidat, vt Coriscus, Socrates Plato. sed illud obscurum, quæ uis sit in his verbis posita. Quoniã species vltimæ substantiæ sunt, & specie discrimine non differunt, fit vt vel vniuersa tractare necesse sit, vel idem sæpius repetere. nõ enim

probo,

probo, quæ dicit Ephesius. nam dubitatio, quã hoc in loco ꝓponi opinatur, paulopost & proponitur, & soluitur claris verbis. vim autem horum verborum hanc esse iudico. quoniã sub generibus species multæ sunt, quæ similitudine membrorum conueniunt: singulæq. species ita se habent, vt nullum habeant speciei discrimen in ijs, quæ sub se continent; qui velit species pertractare omisso genere: quoniã simi les affectiones, & membra speciebus omnibus sunt, quas vnum genus complectitur: fit, vt in singulis ijs explicandis eadem in omnibus dicere necesse sit. Quare aut vniuersalia, hoc est, quæ generatim ijs conueniunt explicari prius oportet, aut eò, quò diximus incidere. quæ enim vniuersalia sunt, ea omnium communia sunt, & semel dicuntur, & per sese, ac primum enunciantur; prius enim generi conueniunt, quàm formis. Hæc mihi videtur esse sentẽtia. nam mox dubitatio ponitur, in qua quæ statuta sunt videntur infirmari, mox confirmari, & ratius explicata reddi. Nam cum species extremæ, & indiuiduæ substantiæ sint magis quàm genera, fortasse satius foret de ijs particulatim agere, & quẽadmodum de hominis specie, quæ diuina est, & omnium præstantissima, ita etiã de auium formis singulis, vt de cyeno, de grue, de cornice, de coruo. sic enim omnes species

cum

cum indiuiduæ, & extremæ ſint, ac magis ſub-
ſtantiæ poſſent fortaſſe certiorem ſcientiam
parere, quam genera. Nam quod ſtabilius, ac
firmius ẽ, illud certius fortaſſe videretur, quàm
quod aliqua ex parte recedit à ſtabili, & firmo.
ſtabiles autem, & firmæ videntur primæ ſubſtã
tiæ, & ſecundarum quæ primis propinquiores
ſunt. ſed ſi ita inquit eueniet, vt ſæpe de eodẽ
dicatur affectu fiet ſanè, vt & abſurdũ, & proli-
xum ſit ſpecies particulatim ſingulas pertracta
re. cum enim de grue loquimur in auium gene
re, & membra eius, & affectiones explanamus,
vt ingluuiem, alas, duos pedes, collum oblon-
gum, longos etiam pedes, volandi modum, ve-
ſcendi, natandi, & quæ huiuſmodi ſunt. atqui
ſuperiora cum omnibus communia ſunt. Nã
ſi etiam de columba loquar, eadem dicam ne-
ceſſe eſt. hæc autem, quæ ſecundo loco dixi,
alijs etiam, quæ in aqua degunt cõmunia ſunt.
exceſſu, ac defectu adhibito. repetere igitur o-
mnia in ſingulis opus eſt. Omnibus enim con
ueniunt affectiones illæ, non quia grues ſint,
aut aquilę, ſed quia aues. quamobrem, & ſub-
abſurdum eſt, & prolixum eadem inculcare nõ
ſine tedio. quæ cum ita ſint optimè dicit, ſcitè
ac rectè agi, ſi quæ ad genera pertinent, ea in
commune declarentur. Nam cũ homines ob-
ſeruata ſpecierum multarum ſimilitudine eas

vno

vno genere complexi ſint communem naturã intuentes, quæ non vni, aut alteri ſpeciatim, ſed toti collectioni conuenit: merito de ijs ita agere oportet, vt non vnam, aut alteram ſpeciem, ſed cõmune genus pertractemus, & communes affectus omnium: vt piſcium auium, & aliornm omnium, quæ quamuis inquit nomine careant, tamen ſpecies ſimilitudine conuenientes ſub ſe continent; quod generum proprium eſt. quod ſi forte aliqua ſpecies ſit, quæ ſeparatos à communi genere habeat affectus, præcipit de ea ſeparatim agere. Nam cum homo præter ea, quæ ei, quia animal eſt conueniunt: plura etiam habeat, quæ ei, quia homo eſt tributa ſunt; opus eſt particulatim de illo agere. Nam affectus, qui hominis proprij ſunt, nulli Animalium generi conueniunt: & per ſeſe ac primum de homine enunciantur: vt ſtatura recta, ἡ διποδία lõgè alio modo, quàm auibus ſit attributa: Manus, earum vſus, ſermo, & huiuſmodi innumera alia: quæ vt præcipit, ita etiam ſeruauit. Nam & de ſtatutura hominis egit, & duobus locis rectitudinis rationem reddidit, alteram à materia in ſecundo horum librorum, alterã à fine in quarto. de duobus autem pedibus, & de clunibus, ac manibus in eodem quarto. Nam de ſermone & in ſecundo huius operis, & in quinto de generatione Animalium

malium

malium sermonem habet. quo autem modo de homine speciatim agendum est in ijs, quæ eius propriæ sunt affectionibus, illo ēt de quauis specie in ijs, quæ toti generi nō cōueniūt; vt in extremo horum librorum de strutho lybico: de Crocodilo, qui vnus omnium Animaliū superiorem mouet mandibulam in secundo: ac de alijs, quæ infinitum esset recensere.

μβ΄.

Σχεδὸν δὲ τοῖς σχήμασι τῶν μορίων, καὶ τοῦ σώματος ὅλου ἐὰν ὁμοιότητα ἔχῃ, ὥρισται τὰ γένη, οἷον ὃ τῶν ὀρνίθων γένος πρὸς αὑτὰ πέπονθε, καὶ ὃ τῶν ἰχθύων, καὶ τὰ μαλάκιά τε καὶ τὰ ὄστρεια. τὰ γὰρ μόρια διαφέρει τούτων, οὐ τῇ ἀνάλογον ὁμοιότητι, οἷον ἐν ἀνθρώπῳ καὶ ἰχθύϊ πέπονθεν ὀστοῦν πρὸς ἄκανθαν, ἀλλὰ μᾶλλον τοῖς σωματικοῖς πάθεσιν. οἷον, μεγέθει, μικρότητι, μαλακότητι, σκληρότητι, λειότητι, τραχύτητι, καὶ τοῖς * στοιχείοις. ὅλως δὲ τῷ μᾶλλον καὶ ἧττον.

* τοιούτοις.

XLII.

Genera autem si quam similitudinem præ se ferant, figuris ferè partium, totiusq. corporis describuntur. quale genus auium, aut piscium est, mollia etiam, atque Ostrea figurarum affinitate sua genera describunt. partes enim eorum non proportionis similitudine discrepant, quomodo os hominis, & spina piscis, sed potius

" *affectionibus corporis, ideſt magnitudine, parui-*
" *tate, mollitie, duritie, lenitate, aſperitate, & reli-*
" *quis generis eiuſdem : atque omninò eò quòd ma*
" *gis, minusve quicquam habeant.*

Comm. DEclarat qualia ſint genera, de quibus omnis ferè debet eē tractatio, vt quod ſuperius poſitum eſt, explanatius habeatur. diſtincta enim eſſe genera, à membrorum, ac totius corporis figuræ ſimilitudine, vt omnia, quæ membris cōueniunt animalia vno ſint genere comprehenſa: qualia aues ait eſſe, μαλάκια, q̄ latinè mollia dicuntur; piſces, oſtrea. omnium enim ſpecierum, quæ ſub ſingulis his generibus continentur, membra non differre proportione, vt os hominis, & ſpina piſcis: ſed ita cōuenire ſimilitudine, vt exterioribus quibuſdam affectibus diſsidere videantur. hos eſſe mollitiē, magnitudinem, exiguitatem, lęuitatem, duritiem, aſperitatem, & alios, qui eadem ſerie ad tactū pertinent. συςοίχους enim appellat. Nā cum piſces, qui quoniam ſimiles membris ſunt, vni generi ſubijciuntur: omnes pinnas habeāt: pulmone careant, cuius loco Branchias, quas appellant habent; atque alia huiuſce generis: tamen ſi corpus tangas, ſcarum videris cutis duritie ab Aurata differre; Auratam à Murena; Mu

renam

renam ab alijs. ſic & alterum minorem altero; maiorem etiam altero. vt omninò ea, quæ inter hæc eſt differendi ratio exceſsio quædam, ac defectus ſit. mirum autem non eſt, quando & indiuiduæ ſubſtantiæ, quas vna ſpecies complectitur huiuſce generis affectibus pænè diſcrepent. Nam, quemadmodum temperamentorum poſtulat ratio, ita alij hominum molliores alijs; ſicciores alij; multi pinguiores: horridi alij, ac hiſipidi: glabri alij, longiores nonnulli: breuiores alij; quidam nigri: alij candidi. poſtremò hę affectiones tam ſingulorum, quàm ſpecierum temperamenta ſequuntur.

μγ΄.

ΠΩ῀ς μὲν οὖν ἀποδέχεσθαι δεῖ τὴν περὶ φύσιν μέθοδον, καὶ τίνα τρόπον γίνοιτ᾽ ἂν ἡ θεωρία περὶ αὐτῆς ὁδῷ, καὶ ῥᾷστα, ἔτι δὲ περὶ διαιρέσεως τίνα τρόπον ἐνδέχεται μετιοῦσι λαμβάνειν χρησίμως. καὶ διότι τῇ μὲν ὃ διχοτομεῖν ἀδυνατον, τῇ δὲ κενὸν, εἴρηται. διωρισμένων δὲ τούτων, περὶ τῆς ἐφεξῆς λέγωμεν, ἀρχὴν τήν δε ποιησάμενοι.

XLIII.

SEd quemadmodum ratio tractandæ naturæ probari debeat, vtq́. de ijs rebus via apta, facillimeq́. contemplari, docereq́. poſſimus: atque etiã de diuiſione, quem in modum fieri poſſit, vt commodè ſpecies ſumantur, & quàm bipartita

„ *sectio partim fieri nequeant, partim frustra fiat,*
„ *dictum iam est. Quæ cum iam præfinita, explica-*
„ *taq. sint, de ijs, quæ deinceps sequantur, agamus,*
„ *indeq. ordiamur.*

Comm. CONclusio est cũ enumeratione eorum, quæ dicta sunt. Nã cum hic liber totus ad eruditionem, quam παιδείαν dicimus, pertineat: explicata in eo est via, & ratio, qua physicus Animalium naturã, imò res omnes debeat artificiosè declarare. plura etiã addita de diuisione, tum ea, quæ optima est, tum ea, quæ à Platonicis vsurpata, inueniẽdis formis minimè idonea, & impossibilis iudicata est. hæc igitur enumerat à se dicta: non quod absoluta sit hactenus eruditionis ratio: nam quæ sequũtur, illius cũcta sunt in hoc libro: sed quòd ita facere consueuit cum post aliqua declarata ad alia recens aggreditur. Notãdum autem est τὸ ἀφορίζεσθαι, quod ad eruditionem pertinere, & ex hoc libro & primo de Moribus ad Nicomachum, & secũdo Metaphysicorum libro adnotauimus. post conclusionem sequitur propositio eorum, quę reliqua sunt.

μδ'.

, ΤΩ͂ν οὐσιῶν ὅσαι φύσει συνεστᾶσι, τὰς μὲν
, ἀγεννήτους καὶ ἀφθάρτους εἶναι τὸν ἅ-

πάντα

πάντα αἰῶνα. τὰς δὲ μετέγειν γενέσεως καὶ
φθορᾶς, συμβέβηκε δὲ περὶ μὲν ἐκείνας τιμίας
οὔσας καὶ θείας, ἐλάττους ἡμῖν ὑπάρχειν θεω-
ρίας. καὶ γὰρ ἐξ ὧν ἄντις* περὶ αὐτῶν, καὶ περὶ
ὧν εἰδέναι ποθοῦμεν. παντελῶς ἐστὶν ὀλίγα τὰ
φανερὰ κατὰ τὴν αἴσθησιν. περὶ δὲ τῶν* φυτῶν
τε καὶ ζώων εὐποροῦμεν μᾶλλον πρὸς τὴν γνῶ-
σιν διὰ τὸ σύντροφον. πολλὰ γὰρ περὶ ἕκαστον
γένος λάβοι τὶς ἂν τῶν ὑπαρχόντων βουλόμε-
νος διαπονεῖν ἱκανῶς.

* σκέψαι το.

* φθαρ- τῶν.

XLIIII.

SVbstantiæ, quæ natura constant partim inge- nitæ immortalesq. seculis omnibus sunt: partim ortus participes, atque interitus intelliguntur. sed partem illam æternam, & proinde Nobilem, ac diuinam minus contemplari propterea possumus, quòd admodum pauca illius modo sensui patent: quorum beneficio tum de ea ipsa parte diuina, tum de ijs, quæ nosse cupimus facultas nobis cogitandi, indagandiq. suppeditetur. Res mortales, atque caducas, vt stirpes, vt Animantes, quòd eas socias, familiaresq. habemus, nosse vberius possumus: quippe cum multa inesse quoque in genere percipere possit, quicunque non laborem recusat pleniorem.

Comm.

SOlet Ariſtoteles in Artibus, & ſciẽtijs explicandis philoſophiæ ſtudioſos dupliciter exhortari, aut oſtendenda, ac prædicanda ſcientiarum, & artium præſtantia, aut vtilitate demonſtranda. in libris de Arte dicendi, & in libris de Dialectica ſtudioſorum Animos excitat, in ijs Rhetorices, in his Dialectices vtilitatem oſtendens. in libris verò, qui de Moribus inſcribuntur ad Nicomachum, & à præſtantia, & ab vtilitate ciuilis ſcientiæ auditores tacitè ad eam capeſcendam exhortatur. in libris autem de prima philoſophia ſummam præſtantiam, atque excellentiã diuinæ illius ſcientiæ dum explicat, quem non impellit ad eam omni ſtudio, ac diligentia excolendam? in phyſicis, in quibus libri de Naturali Auſcultatione, & naturæ & tractationis ordine priores ſunt, de phyſices vtilitate nihil eſt dictũ, eò quòd vtilitas, artiũ, quæ in effectione ſunt poſitæ, propria eſt; non autem ſcientiarum, ex quibus illa eſt. non defuerunt autem viri doctiſsimi, qui in ijs libris interpretandis quàm vtilis ſit phyſice oſtenderunt. Et Marcus Tullius in libris de finibus copioſè illius ſcientiæ declarat vtilitatem. vtilem autem phyſicem intelligimus, nõ vt artes, quæ per ſeſe ad vtilitatem finiunt: ſed ex euentu aliquo, & extrinſecus quodam modo.

do. eius autem præſtantia ita nota erat, vt ſuperuacaneum fuiſſet de illa vel pauca dicere; cum ante ipſum tot extiterint ſummi philoſophi, qui quanta laude digna ſit Naturæ contẽplatio memoriæ tradiderunt. quòd ſi idem in prima philoſophia fuiſſet, quam primus Ariſtoteles & inuenit, & excoluit, ꝑfectò nihil dicere de eius excellentia oportuiſſet. in hac autẽ phyſices parte, quæ Animalium naturam pertractat, & cauſas, quoniam non magnopere videtur huius ſcientiæ pręſtantia, quippe quæ in minutioribus quibuſdam rebus eſt occupata: opus habuit Ariſtoteles declarare, quàm digna ſit animalium perfecta cognitio. Nec mirum ſit, ſi dixi notam omnibus fuiſſe naturalis ſcientiæ excellentiam, cum hic dicam in Animaliũ tractatione nihil ferè apparere. quod dignũ cognitu videatur. Nã ſi phyſicem veteres laudarunt, propterea laudarunt, quòd cœleſtia corpora, ac ea, quæ in ſublimi fiunt, q̃ nos μετέωρα dicimus contẽplatur: non autem quòd Animalium naturam cognoſcit. Nam & Lucretius quando philoſophiam laudat, non alia ratione laudat, quàm quòd ea cognoſcit, & inſpicit, quæ homines admirantur. admirantur autem tonitrua, fulgura, terremotus, ac huiuſmodi alia, quæ ignarum vulgus non parùm ſolet expaueſcere. & latinus poeta ſapientiam ex-

optat, non quia illam ob animalium cognitionem admiretur, ſed quia ob earũ rerum tractationem, quæ à ſenſibus noſtris remotæ ſunt, nihil nõ habet, quod admiratióne dignum ſit. Cupit enim diſcere.

» *Defectus ſolis varios, lunæq. labores,*
» *Vnde tremor terris, qua vi maria alta tumeſcũt.*
» *Obicibus ruptis, rurſusq. in ſe ipſa reſidant.*
» *Quid tantum Oceano properent ſe tingere ſoles*
» *Hyberni, vel quæ tardis mora noctibus obſit.*

Illam igitur phyſices partem non erat opus cognitione, ac ſtudio dignam prædicare: hanc autem, quæ in Animalibus explicandis occupatur & laudare oportebat, & rationem oſtendere, quamobrem amplexanda ſic ſapientiæ ſtudioſis. quod hoc in loco facit ſummus Auctor. Nam ſubſtantias, quæ natura cõſtant, alias immortales ait eſſe, & nũquam genitas, alias, quæ & oriuntur, & occidunt. ſubſtantias autem intelligit, quæ ſub ſenſum cadunt, & quę motionis habent principium. Nam & cœleſtia corpora ſubſtantiarum ſenſibilium, & naturalium nomine comprehenduntur. hinc enim illa diuiſio in ſeptimo Metaphyſicorum poſita, & in duodecimo repetita, ſubſtantiarum alias eſſe ſenſibiles, ortum & interitũ patientes; alias ſenſibiles quidem, ſed ab omni ortus, aut interitus mutatione liberas, immortales, & nunquam genitas.

genitas: alias, quæ & ſenſum fugiunt, & nō ſolum ortum, & interitum non patiuntur: ſed omne etiam mutationis genus; immobiles, ſempiternas, actus puros, ab omni materiæ ſorde ſeiunctiſsimas. In primo autem libro de cœlo, antequam ab orbicularis motus natura cœli præſtantiam cępiſſet oſtendere, primum ſumpſit omnia corpora naturalia motum habere, cœleſti etiam corpore comprehenſo: quippe corporum diuiſionem paulopoſt ponit in ſimplicia, & compoſita; & ſimplicia duum generum motibus ait agitari recto, & orbiculari: illum elementis conuenire: hunc cœlo. quoniā igitur phyſicus duo hæc ſubſtantiarum genera contemplatur, quippe quæ naturam habent, & motum: propriam materiam, in qua eſt occupatus conſiderans ſubſtantiarum naturalium alias dici: eſſe immortales, & nunquam genitas: alias, quæ & ortum, & interitum patiūtur. Illas autem ſubſtantias immortales, & diuinas minus contēplari propterea inquit poſſumus, quòd cum omnis noſtra cognitio, à ſenſu orta, & aucta ſit, in cœlo pauca ſunt, quæ ſenſus moueant: ſunt enim ab ijs remotiſsima. cum autem plura ſint, in quibus, ac de quibus cognoſcere cupimus, pauciſsima ſunt, quæ ſenſus pcipit: vt hac de cauſa à ſenſus imbecilla perceptione debilis etiam ſit mentis comprehenſio.

ſio. quò ſit, vt pauca de corporibus illis diui-
nis, & immortalibus, nobis cõtemplatio relin-
quatur. æterni quidẽ motus, qui in orbem eſt,
certa, atque indubitata habetur cognitio, quã
tradidit Ariſtot. in octauo de naturali Auſcul
tatione, & in duodecimo Metaphyſicorum. im
mortalitatis etiam cœli apud Ariſtotelicos cer
ta eſt fides, quam primo de cœlo volumine de-
monſtrauit primum à motus natura, deinde ẽt
ab alijs, quæ cœleſtis corporis propria ſunt. at
cũ & alia ſint, quæ noſſe operæprecium eſt: hę
ſitauit plerunque diuinus Vir, & non ſine præ-
fatione quod ſentiret literis tradidit: quemad-
modum in arduis illis difficultatibus, quas ſe-
cundo libro de cœlo proponit. ait enim. πει-
„ ρατέον λέγειν τὸ φαινόμενον, αἰδοῦς ἀξίαν εἶναι
„ νομίζοντες τὴν προθυμίαν μᾶλλον ἢ θράσους, ἥ-
„ τις διὰ τὸ φιλοσοφίας διψῆν, καὶ μικρὰς εὐπο-
„ ρίας ἀγαπᾷ, περὶ ὧν τὰς μεγίστας ἔχομεν ἀπο-
ρίας, &c. & alibi etiam in hanc ſententiam nõ-
nulla dixit: vt quãdo quærit, cur cœlum in hæc,
& non in illa vertitur. ex quibus omnibus com
probatur ſubſtantiarum illarum cœleſtium mi
nimas eſſe contemplationes paucaq́. de ijs in
certam ſcientiam cadere. contrà verò res mor
tales, vt ſtirpes, & Animãtes vberius inquit poſ
ſumus cognoſcere (hoc enim eſt τὸ εὐποροῦ-
μεν) in cauſa autem eſt, quòd eas familiariter
continuè

continuè cernimus, & paucisſimo interuallo ſenſibus percipimus. ſunt enim & animalia,& ſtirpes in ea mundi regione,in qua & nos degimus, vt hac de cauſa σιώτροφον quid habere dicamur cum ijs. quò ſit vt quicunque in Animalium,& ſtirpium cognitione ſummo ſtudio elaborarit, plurima diſcat,quę in quoque genere ſunt. elaborare autem ſummo ſtudio poteſt aliquis, quando primum, quæ poteſt aſpectu viderit,ac perueſtigarit; quæ autem videre nequit, ab alijs, qui ſide digni ſunt acceperit: aut etiam tabellis à peritioribus depictis conſpexerit. ſic didicit Animalium ferè omnium naturam,mores,actiones,affectus Ariſtoteles:ſic eorum cauſas diligentiſsimè tradidit. ſic Theophraſtus, quæ ad ſtirpium naturam attinent ita cognouit, vt mirum ſit vnum hominem in altioribus philoſophiæ rebus occupatum tãtum agnouiſſe de natura ſtirpium,& cauſas appoſitiſsimè explanaſſe. ſic tempeſtate noſtra Melchior Guilandinus Boruſſus Herbarum, atque adeò omnis plantarum generis cognitionem ſumma cum laude Patauij docens, cum græcè, & latinè ſit eruditiſsimus, nihil non calleat, quod ad altiorem philoſophiam, rem medicã,eloquentiam,poëtarum artem,totius antiquitatis exactiſsimam cognitionem, pertinere videatur,in quibus ſingulis profeciſſe maxi-

mum

mum eſt: tamen Animalium, & ſtirpium cognitionem ita tenet, vt nemo illum non admiretur, nemo non ſuſpiciat. elaborauit ille ἱκανῶς (vt verbo vtar Ariſtoteleo) varijs etiam in orientem peregrinationibus ſuſceptis, vt omnia, quæ omnis ferè vel à noſtro orbe remotiſſima fert regio, videret, attrectaret, transferret. Sed nolo viri doctiſsimi recenſere laudes. Nã cum aliam ille, atque mea eſt expoſcunt facundiam, tum etiam alienus locus hic eſt. Conferenda ſunt in translatione plurima, præſertim quod eſt in græcis verbis τὸν πάντα αἰῶνα, quod Gaza vertit elegantiſsimè ſęculis omnibus. αἰῶνα enim latina lingua vix habet, quomodo exprimat. nõnulli ſempiternitatem vertunt, vt Argyropolus primo libro de cœlo. æuum aliqui; plures ſæculum. latina voce expreſsit Lucretius τὸν αἰῶνα.

„ *Omnis enim per ſe diuum Natura neceſſe eſt*
„ *Immortali æuo, ſumma cum pace fruatur.*

ſed neminem habemus, qui vocem hanc explicet cõuenientius, quam ipſum in primo libro de cœlo. cuius verba hic apponam nõ tam ob huiuſce vocis explanationem, quàm quòd quæ eo loco dicit de cœleſtibus corporibus, de quibus & hoc loco loquitur, mire cõueniunt cum
„ his. διόπερ οὔτ᾽ ἐν τόπῳ τἀκεῖ πέφυκεν, οὔτε
„ χρόνος αὐτὰ ποιεῖ γηράσκειν, οὐδ᾽ ἔστιν οὐδενὸς οὐδεμία

δεμία μεταβολὴ τῆς ὑπὲρ τὴν ἐξωτάτω τεταγμένων φοράν, ἀλλ' ἀναλλοίωτα καὶ ἀπαθῆ τὴν ἀρίστην ἔχοντα ζωὴν καὶ τὴν αὐταρκεστάτην, διατελεῖ τὸν ἅπαντα αἰῶνα. καὶ γὰρ τοῦτο τοὔνομα θείως ἔφθεγκται παρὰ τῶν ἀρχαίων. τὸ γὰρ τέλος τὸ περιέχον τὸν τῆς ἑκάστου ζωῆς χρόνον οὗ μηδὲν ἔξω κατὰ φύσιν, αἰὼν ἑκάστου κέκληται. κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ λόγον καὶ τὸ τοῦ παντὸς οὐρανοῦ τέλος, καὶ τὸ τὸν πάντα ἄπειρον χρόνον καὶ τὴν ἀπειρίαν περιέχον τέλος, αἰών ἐστιν, ἀπὸ τοῦ ἀεὶ εἶναι εἰληφὼς τὴν ἐπωνυμίαν, ἀθάνατος καὶ θεῖος, ὅθεν καὶ τοῖς ἄλλοις ἐξήρτηται, τοῖς μὲν, ἀκριβέστερον, τοῖς δ' ἀμαυρότερον, τὸ εἶναί τε καὶ ζῆν, propriè igitur αἰὼν immortalibus solet tribui, vt cœlestibus corporibus ab eodem, in libris de cœlo, & Meteorologicis: & diuinis, & immortalibus mentibus in duodecimo primæ philosophiæ. hoc, quod maioris momenti est, adnotasse placuit. Cetera per se quisque conferat.

μέ.

Ἔχει δ' ἑκάτερα χάριν. τῶν μὲν γάρ, εἰ καὶ κατὰ μικρὸν ἐφαπτόμεθα, ὅμως διὰ τὴν τιμιότητα τοῦ γνωρίζειν, ἥδιον ἢ τὰ παρ' ἡμῖν ἅπαντα. ὥσπερ τῶν ἐρωμένων μικρὸν μόριον κατιδεῖν ἥδιόν ἐστιν, ἢ πολλὰ ἕτερα καὶ μεγάλα, δι' ἀκρίβειας ἰδεῖν. τὰ δέ, διὰ τὸ μᾶλλον, καὶ πλεῖον γνωρίζειν αὐτῶν, λαμβάνει τὴν τῆς ἐπιστήμης ὑπεροχήν.

,, χλώ. ἔτι δὲ διὰ τὸ πλησιαίτερα ἡμῶν εἶναι καὶ
,, τῆς φύσεως οἰκειότερα, ἀντικαταλλάττεταί τι
,, πρὸς τὴν περὶ τὰ θεῖα φιλοσοφίαν.

XLV.

,, *VTrunque tamen studium nos delectat. Res*
,, *nanque illas superiores, tametsi leuiter at*
,, *tingere possumus, tamen ob eius cognoscendi ge-*
,, *neris excellentiam amplius oblectamur, quàm*
,, *cum hæc nobis iuncta omnia tenemus: quemad-*
,, *modum quamlibet partem, minimamq. corporis*
,, *nostrarum puellæ deliciarum vidisse gratius, ac*
,, *iucundius est, quàm cęterorum hominum mẽbra*
,, *perspexisse, & contrectasse, at hęc inferiora, quia*
,, *& plura sunt, & cognosci plenius possunt, idcir-*
,, *co præstantiam sibi scientiæ vendicant. quin etiã*
,, *quod & nobis propiora, & naturæ familiariora*
,, *sunt, hinc aliquid cum rerum diuinarum studio*
,, *rependunt, atque compensant.*

Comm.

QVod propositum erat, hoc in loco videtur absoluere. demonstrat e- nim studiũ, quod in animalium no tione impenditur bonum esse, & homine maximè dignũ: Cum in omnihus na- turam admirari liceat. comparat autem duas has, quæ ab homine possunt haberi cognitio- nes, alteram, quæ cælestium est, alterã, quæ Ani malium, & stirpium. vtramque autem pergra- tam

tam esse, & non parùm oblectare. Nam superiores res, & cœlestes quamquam leuiter attingamus ob eas, quas superius attulimus rationes, tamen iucundiores esse cognitu ita præcisè comprehẽsas, quàm si omnia, quæ apud nos sunt optimè norimus. Cum enim diuina illa corpora sint, & immortalia, atque à Deo sine medio prudentia, quibus quòd inferiora hæc sunt acceptum referunt, miram habere cognitionis excellentiam. quamobrem maximè homines oblectare. omnem autem cognitionem in primo de Anima libro τῶν καλῶν καὶ τιμίων esse dicit, hoc est ex eorum numero, quæ & bona sunt, & honorabilia; sed aliam alia magis, aut propter rem, qua de agitur, aut propter exquisitam demonstrationum uira. Cœlestium itaque rerum studium, & bonum est, & honorabile, ꝓpterea quòd diuinæ illæ sunt, & immortales, tamet si non adeò certa eas cognitione assequamur. τιμιώτητα igitur τοῦ γνωρίζειν vocat, nõ absolutè, sed eam, quæ est propter rem, cuius cognitio est. rem autem exemplo declarat amatorio. Nam quemadmodum vel minimam corporis partem puellæ, quã adamamus, uidere longè gratius est, quàm aliarum omnia membra accuratè perspicere: ita etiam diuinarum rerum vel minimum habere cognitionis longè iucundius est, quàm si alias res perfe

cta

cta ſcientia comprehendamus: & quidem exẽplum accommodatiſsimum eſt. Nam non ſolum amicã videre gratius eſt amatoribus, quàm alias omnes mulieres, ſed etiã eius ianuam mũdo anteponunt. hinc illæ apud Elegiacos & Comicos in ianuas querelæ, ſalutationes, ornamenta poſtium. hinc Plautinus amator: ſaluen' valuiſtin': hoſtium occluſiſsimũ? Porrò quod dicit de cœleſtium rerum cognitione, ꝙ quãuis leuis, ſit tamen omnium iucundiſsimá: latini ferè omnes philoſophi perinde accipiunt, atque ſi de diuinis mentibus eſſet dictum. equidem non nego hanc eandem rationem poſſe diuinarum etiam mentium cognitioni accommodari: ſed de diuinis hic mentibus nulla mentio: cum duas phyſicæ partes comparet, alteram, quæ cœleſtium corporũ eſt, alteram, quæ Animalium, & ſtirpium. Cum itaque oſtendiſſet gratam eſſe ſuperiorum rerum notionem, oſtẽdit non ingratam etiam eſſe Animalium ſcientiam. nam quamquam hæc diuina non ſint, & immortalia, tamen, & plura eſſe, & magis à nobis percipi, quàm cœleſtia. cum enim nobiſcũ degant, ac continuè ſenſus feriant, ſi parumper elaborauerimus, exquiſitè illa comprehendimus: quare quod propiora hæc nobis ſunt, & naturæ noſtræ magis familiaria aliquid cum rerum diuinarum ſtudio rependunt. Nã quod

propiora

propiora hæc ſunt, & ſenſibus pateãt, à quibus omnis oritur ſcientia, exactam habent cõprehenſionem. exquiſita autem comprehenſio ita pænè ſcientiam nobilitat, vt etiam res de qua ſcientia eſt, quamuis nobiliſsima ſit. ſic enim Geometriæ ſtudiũ Aſtrologiæ ἀνδικαταλλέττεσθαι poſſumus dicere, propterea quòd exquiſita demonſtrandi Geometrarum ratio, nobilitati corporum cœleſtium, in quibus cernitur Aſtrologia, repẽditur, & compenſatur. quod ſi quis quærat, præſtet ne rei nobilitas accuratæ demonſtrationi; Ariſtotelis ſententiã eſſe putarim ſine dubitatione præſtare. quamobrem & Aſtrologiam nobiliorem eſt Geometria nõ ſemel videtur innuere. neque ſolùm quòd φυσικοτέρα ſit: ſed etiam quòd in nobiliſsima materia eſt. Quærunt etiam, an ſcientia, quæ de Anima eſt, quam & propter animæ præſtantiam, & propter demonſtrationum vim maximè honorabilẽ vocat Ariſtoteles, ſcientia corporum cœleſtium præſtantior ſit. neque deſunt rationes, quibus vtramque poſsit quiſque tueri ſententiam. mihi tamen cœleſtium corporum cognitio ſcientiæ de Anima præſtare videtur. quòd ſi dicit Ariſtoteles in hac eſſe & exquiſitas demõſtrationes, & nobilem, qua de agitur materiam: tamen nobilem eſſe, abſolutè accipiendum non eſt. eſt enim nobilis mate-

ria Anima, ſi cum ijs rebus conferatur, quæ infrà cœlum ſunt. Nam ſi cum cœlo conferatur nō adeò nobilis eſt. nec quis obijciat quod cœlum quamquam diuinum eſt, & immortale corpus, corpus tamen eſt; anima autē anima eſt. hoc eſt ſummum quid, & diuinum in rerū vniuerſitate, quæ magna ex parte Deo ſimilis eſt: Nam quod Ariſtoteles reſpondit in arduis ijs dubitationibus, quæ ſunt in ſecundo de cœlo
„ poſſum & ego reſpondere, ἀλλ᾽ ἡμεῖς ὡς περὶ
„ σωμάτων μόνον αὐτῶν καὶ μονάδων τάξιν μὲν
„ ἐχόντων, ἀψύχων δὲ πάμπαν διανοούμεθα. δεῖ
„ δὲ ὡς μετεχόντων ὑπολαμβάνειν πράξεως καὶ
„ ζωῆς. οὕτω γὰρ οὐδὲν παράλογον εἶναι δόξει τὸ
„ συμβαῖνον. quòd ſi cœleſtia corpora ita ſumimus, vt ipſorum animam cogitatione ſecludamus: dicere non dubito humanæ Animæ cognitionem cœlorum ſcientia non eſſe ignobiliorem.

μϛ´.

„ ΕΠεὶ δὲ περὶ ἐκείνων διήλθομεν λέγοντες
„ τὸ φαινόμενον ἡμῖν, λοιπὸν περὶ τῆς ζωϊ-
„ κῆς φύσεως εἰπεῖν, μηδὲν παραλιπόντες εἰς δύ-
„ ναμιν μήτε ἀτιμότερον, μήτε τιμιώτερον. καὶ
„ γὰρ ἐν τοῖς μὴ κεχαρισμένοις αὐτῶν πρὸς τὴν
„ αἴσθησιν κατὰ τὴν θεωρίαν ὁμοίως ἡ δημιουργή-
„ σασα φύσις, ἀμηχάνους ἡδονὰς παρέχει τοῖς δυ-
„ ναμένοις τὰς αἰτίας γνωρίζειν, καὶ φύσει, καὶ

φιλοσό-

φιλοσόφοις, καὶ γὰρ ἂν εἴη παράλογον καὶ ἄτο-
πον, εἰ τὰς μὲν εἰκόνας αὐτῶν θεωροῦντες χαί-
ρομεν, ὅτι τὴν δημιουργήσασαν* συνθεωροῦμεν.
οἷον τὴν γραφικὴν, ἢ τὴν πλαστικήν. αὐτῶν δὲ
τῇ φύσει συνεστώτων μὴ μᾶλλον ἀγαπῶμεν τὴν
θεωρίαν, δυνάμενοί γε τὰς αἰτίας καθορᾶν.

XLVI.

SEd cum iam ſatis de illis egerimus, noſtramq́. explicauerimus ſententiam, reſtat vt de Animãte Natura diſſeramus, nihil pro viribus omittentes vel vilius, vel nobilius. nam & in ijs, quæ hoc in genere minus grata noſtro occurrunt ſenſui, natura parens, & auctor omnium miras excitat voluptates hominibus, qui intelligunt cauſas, atque ingenuè philoſophantur. abſurdum enim, nullaq́. ratione probandum eſt, ſi imagines quidem rerum naturalium non ſine delectatione propterea inſpectamus, quòd ingeninm vnà contemplamur, quod illas cõdiderit, ideſt artem pingendi, aut pingendi. rerum aũt ipſarum Naturæ ingenio, miraq́. ſolertia conſtitutarum contemplationem, nõ magis perſequamur, atque ex oſculemur, modo cauſas perſpicere valeamus.

POſtquam collatione duarum phyſices partium facta, eius videlicet, quę in cœleſti corpore cognoſcendo eſt occupata, & eius, quæ ani- **Comm.**

malium naturam, & affectiones agnoſcit: ſtatuit vtriuſque ſtudium iucundũ eſſe illius propter diuinitatem rerum, de quibus eſt; huius propter accuratam, & exploratam fidem, quam ab ipſis ſenſibus mens aſſequitur: hoc loco propoſitum ſuum aperit. Nam cum de cœleſtibus corporibus in libris de cœlo egerit, reliquum eſſe ſibi alteram naturalis ſcientiæ partem exſequi, quæ in animalium cognitione verſatur. de ijs autem ait ſe dixiſſe τὸ φαινόμενον, hoc eſt quod apparet, eò quòd, vt ſuperius oſtẽſum eſt, cum diuinũ corpus à ſenſibus noſtris remotiſsimum ſit, ille rectè philoſophatur, qui quod ſentit ingenuè pronunciat: modo rationi non aduerſetur. quod autem ſentit quiſque hoc τὸ φαινόμενον eſt. ſic autem & in ſecundo de cœlo in propoſitis dubitationibus τὸ φαινόμενον ſeſe dicere fatetur. adde quòd philoſophi modeſtia hoc poſtulare videtur, vt ſua, quoad eius fieri poſsit non extollat ſed moderatione quadam adhibito etiam iudicio minuat. de Animalibus itaque reſtare ſibi poſt cœleſtem tractationẽ agere dicit: in quibus nihil ſe omiſſurum pollicetur, quod vel nobilius, vel vilius ſit. de omnibus igitur, quæ in hac commentatione poſſunt ſcientia comprehendi, ſeu illa vilia ſint, ſeu nobilia, atque præſtantia. Nam ſi omnia conferat animalia, alia alijs inuenies

nobiliora

nobiliora multis de causis:multa etiam ignobi lissima, & humauæ naturæ maximè noxia: tamen quoniam scientia naturalis in omnibus, quæ natura fabricata est, cognoscendis est posita:idcirco physici est non vnum, aut alterũ animal pertractare,sed de omnibus,quoad eius fieri possit, disserere. Nam & in ijs, quæ minus grata sensibus sunt, vt in serpentibus, lupis, & alijs huiusce generis Natura est: quæ vt eorum Animaliũ,quæ & pulchriora, & nobiliora sunt parens existit,ita etiam eorum, quæ nobis iniucunda sunt, & noxia. Nam quatenus à natura facta sunt,quæ nihil frustrà, nihil molitur fortuitò,nihil non habent quod cognitu dignissimum sit. rem autem à loco probat, qui dicitur à minori. Nam si picturas summa delectatione solemus inspicere, quæ rerum Naturalium imitationes sunt, non quia coloribus depictæ sint,aut pennicillo effigiatæ, sed quoniam artificio cõstant, quòd vel in minimis rebus benè expressis admiramur: quidinquit in causa est, cur etiam naturalium rerum scientiam nõ amplectimur,& exosculamur? in qua non artem, quæ naturam imitatur, sed naturam ipsam licet admirari, & suspicere: quando norimus rationem reddere, à quibus,& propter quæ affectum vnumquodque sit. exempli loco sint insecta, quæ possunt ab vnoquoque despici, qui

Naturæ ſtudium non attigerit. at qui Naturæ vires ſpeculetur, mirabitur in tam paruis & tam nullis, vt ait Plinius, Naturæ vires, & mirabilē perfectionem. eſſe ſenſus in culice tam paruo animali, & pænè nullo: eſſe inſtrumētum, quo noxia propellat, ac lędat: eſſe alas, quibus volet: atque alia & dictu minora, & mirabiliora ſine dubio. quæ cum ita ſint non iniuria ab Ariſtotele dictum eſt, in omnibus Animalibus naturæ vires licere contemplari; & nullum eſſe tam deſpicabile, cuius cognitio philoſophię ſtudioſis miram non pariat iucunditatem. Cæterum adnotandum, quod hoc in loco dicit, homines rerum Naturalium imagines depictas, aut exculptas ſumma cum voluptate aſpicere, quòd in ijs artem, aut picturam, aut fictricem (ſic dico τὴν πλαστικὴν) aſpiciunt: in libro de Poëtica clarius expreſsiſſe, & rationem etiam reddidiſſe, cur homines depictis, aut exculptis imaginibus delectentur. eſſe enim humano generi inſitam imitationis vim; & primas diſciplinas imitatione homines conſequi; & imitatione mirum in modum gaudere. Nā quæ vera aſpicere exhorreſcimus, ea picta, aut ficta videre maximè oblectari. in cauſa autem eſſe, quòd diſcere omnibus iucundum ſit. hac enim ratione imagines libenter aſpicere, quòd ex ijs ratione colligāt quòd illud ſit, quod depictum, aut exculptum

culptum eſt, quod prius re vera cognouerint.
Nam in ijs, quæ prius quiſpiã non viderit nul-
lam eſſe oblectationem propter imitationem:
ſed aut propter artem, aut etiam propter colo-
res, & alia huiuſce generis. ex his autem ſumi-
mus plures eſſe poſſe in videndis imaginibus
delectationes. Nam aut quòd à pictis rebus ve
ras ratiocinatione colligimus: aut quòd ſi ea,
quorum imagines pictæ ſunt, nunquam vidi-
mus, artis admiramur excellentiam: aut quòd
colorum varietatem, aut etiã materiam, vt au-
rum, marmor parium, æs Corinthium, lauda-
mus. Argumentũ autem Ariſtotelis, quo pro-
bat naturæ contemplationem in omnibus eſſe
iucundiſsimam ab eo delectationis genere ſu-
mitur, quod eſt propter artem.

μζ.

Διὸ δεῖ μὴ δυσχεραίνειν παιδικῶς τὴν πε-
ρὶ τῆς ἀτιμοτέρων ζώων ἐπίσκεψιν. ἐν
πᾶσι γὰρ τοῖς φυσικοῖς ἔνεστί τι θαυμαστόν. καὶ
καθάπερ ἡράκλειτον λέγεται πρὸς τοὺς ξένους
εἰπεῖν τοὺς βουλομένους αὐτῷ ἐντυχεῖν, οἳ ἐπειδὴ
προσιόντες εἶδον αὐτὸν θερόμενον πρὸς τῷ ἰπ-
νῷ, ἔστησαν. ἐκέλευσε γὰρ αὐτοὺς εἰσιέναι θαρ-
ῥοῦντας. εἶναι γὰρ καὶ ἐνταῦθα θεούς. οὕτω καὶ
πρὸς τὴν ζήτησιν περὶ ἑκάστου τῶν ζώων, προ-
σιέναι δεῖ μὴ δυσωπούμενον. ὡς ἐν ἅπασιν ὄντος
* φυσικοῦ καὶ καλοῦ. τὸ γὰρ μὴ τυχόντως, ἀλ- * τίνος.

 λ᾽ἕνε-

λ' ἕνεκά τινος, ἐν τοῖς τῆς φύσεως ἔργοις ἐστὶ καὶ μάλιστα. οὗ δ' ἕνεκα συνέστηκεν ἢ γέγονε τέλους, τὴν τοῦ καλοῦ χώραν εἴληφεν. εἰ δέ τις τὴν περὶ τῶν ἄλλων ζώων θεωρίαν, ἄτιμον εἶναι νενόμικε, τὸν αὐτὸν τρόπον οἴεσθαι χρὴ καὶ περὶ αὑτοῦ. οὐκ ἔστι γὰρ ἄνευ πολλῆς δυσχερείας ἰδεῖν, ἐξ ὧν συνέστηκε τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος. οἷον, αἷμα, σάρκες, ὀστᾶ, φλέβες, καὶ τὰ τοιαῦτα μόρια. ὁμοίως τε δεῖ νομίζειν τὸν περὶ οὑτινοσοῦν τῶν μορίων, καὶ τῶν σκευῶν διαλεγόμενον, μὴ περὶ τῆς ὕλης ποιεῖσθαι τὴν μνήμην μηδὲ ταύτης χάριν, ἀλλὰ τῆς ὅλης μορφῆς. οἷον καὶ περὶ οἰκίας, ἀλλὰ μὴ πλίνθων καὶ πηλῶν, καὶ ξύλων. καὶ τὸν περὶ φύσεως περὶ τῆς συνθέσεως καὶ τῆς * ἄλλης οὐσίας. ἀλλὰ μὴ περὶ τούτων, ἃ μὴ συμβαίνῃ χωριζόμενα ποτὲ τῆς οὐσίας αὐτῆς.

* ὅλης.

XLVII.

Quamobrem viliorum Animalium disputationem perpensionemq. fastidio puerili quodam spreuisse, molesteq. tulisse dignũ nequaquam est: cum nulla res sit Naturæ, in qua non mirandum aliquid inditũ habeatur: & quod Heraclitum dixisse ferunt ad eos, qui cum alloqui eũ vellent, quòd fortè in casa furnaria quadam caloris gratia sedentem vidissent, accedere temperarunt. ingredi enim eos fidenter iussit, quoniam inquit, ne huic quidem loco dij desunt immortales. hoc idem in indagãda quoque natura animan-

animantium faciendum est. aggredi enim quæq. sine vllo pudore debemus, cùm in omnibus naturæ numen & honestum, pulchrumq. insit ingeniũ. quippe cùm Naturæ operibus iunctum illud præcipuè sit, vbi nihil temerè, viceq. fortuita committatur, sed alicuius gratia omnia agantur, finis aũt, cuius gratia quicquã vel cõstat, vel conditũ est boni, hònestiq. obtinet rationẽ: at verò si quis cæterorum Animalium contemplationem ignobilem, abiectamq. putat: iam hic de se quoque idẽ arbitrari debet. non enim fieri potest, vt ea sine magna abominatione inspiciamus, ex quibus corpus constat humanũ, vt sanguinem, carnem, ossa, venas, reliqua generis eiusdem. Omninò ita censendum est, vt qui de quauis corporis parte, aut de vase aliquo disputat, non de materia, aut eius materiæ gratia doceat, sed formæ totius ratione sicut & cum de ædibus agitur, non de lateribus, non de luto, non de lignis, sed de forma ipsarum ædium docemus. pari ratione qui de Natura agit, de compositione, totaq. substantia tractet nõ de ijs, quę nũquã euenit, vt à substãtia separẽtur.

Comm.

HAcc à superioribus ducta sunt. cum enim dixsset sapientiæ studiosum nihil à natura conditũ aspernabile iudicare, quòd quamuis vile sit, habet tamẽ, quod admirari aliquis posſit: hoc in

loco omne amouet fastidium,& difficultatem, q̃ in tractãdis Animalibus esse videretur. pue rile enim esse Animalia quædam viliora despicere. Nam si physici studium in ijs est, quæ na tura constant: & natura constant vel vilissima animalia: perspicuum est in ijs etiam operam suam physicum impendere oportere. Natura enim vbi est, ibi aliquid semper est, quod admi ratione prosequamur: nihil enim agit illa fru stra: quò fit, vt si finem spectemus propter quẽ molita est singula, in singulis quod admiremur habeamus. recitat autem Heracliti historiam, quem cum conuenire vellent,& alloqui hospites, qui eius alloquendi causa venerant, inuene runt in furnaria casa sedentem: qui vbi eò acce dere noluerunt, accederent ipse hortatus est, esse enim vbique Deos immortales. erat enim inter Heracliti dogmata, vt à Diogene relatum est, animarum, ac Demonum plena esse omnia. quod itaque ab Heraclito dictũ est de Dijs immortalibus, qui vbique locorum sunt: illud de Naturæ admiratione dici posse ait in omnibus animalibus. quare omnium notitiam perquirendam esse sine pudore: cum in omnibus natura sit,& bonum,& honestum eius ingenium. bonum autem, quod in Naturalibus rebus est, finem esse, cui omnia naturà destinata sunt, & hoc in loco dicit,& in secũdo de Naturali Au-

ſcultatione, præſertim vbi & Euripidem repre
hendit, qui finem omne exrremum iudicauit.
non enim extremũ omne finem eſſe, ſed quod
& optimũ eſt, & expetibile. his ita poſitis ad-
dit, quod ſi quis Animalium cæterorum cõtem
plationem ignobilem, & abiectam putat, idem
ẽt, de ſe ipſo iudicare põ: . Nãſi ideo animaliũ
cognitionem negligit, quòd non ſine faſtidio
carnes, oſſa, nerui, arteriæ, humores omnes poſ
ſint & aſpici, & cogitari: dubium non eſt, quin
hoc etiam in ſe ipſo faciat. nam & homo ex ijſ
dem cõſtat, ex quibus etiam animalia, quæ ne-
gligit. nam & in eo ſanguinem, & carnes, &
oſſa non ſine faſtidio, & videre & cogitare ali-
quis poſſet. quare quod ad partes attinet, ex
quibus diſsimilares partes conſtant, & totũ ani
mal, nihil eſſe oſtendit, in quo hominem alijs
animalibus præſtare arbitremur. ſed aliter ſa-
nè rem eſſe debere demonſtrat. nam in omni
opere, quod arte fabrefactum eſt, materiam nõ
inſpici, ex qua opus illud conficitur, vt in vaſe
æs, aut ſtannum; ſed formã, & artificium, quẽ-
admodum quando de ædibus agitur, ita agitur,
quia ædes ſunt, non quia ex intrito, lateribus ve
fabrefactæ, & conſtructæ ſint. eodem itaque
modo & de Animalibus, eorumq́. partibus, ac
poſtremò de omnibus naturæ rebus ita debere
phyſicum agere, vt Naturam inſpiciat, compo-
ſitio-

ſitionemq. ac denique ſubſtantiam ipſam, quæ forma eſt: quæ cum inſeparabilis ſit à materia, quam obtinet, fieri non poteſt, vt ſine illa mate ria cõprehendatur. à forma enim ſeiungi nul- lo modo poteſt materia: quemadmodum etiã forma, cum ambę rei compoſitæ *συναίτια* ſint, & vnitate inſeparabili copulata. quod autem vnum eſt, vt vnum non ſit, fieri nullo pacto po teſt. Corrigenda autẽ (vt opinor) aliqua ſunt in græcis verbis. Nã quod *ὁμοίως* legitur *ὅλως* melius legeretur quemadmodum legiſſe vide- tur Theodorus. & quod eſt *περὶ ἄλλης οὐσίας* longè melius *περὶ ὅλης οὐσίας*, vt idem vertit. nam neque *ὁμοίως* habet, quò referatur, cum nihil ſimile ſuperius dictum ſit: neque concin na erit ſententia, ſi poſt Naturam, ac compoſi- tionem *ἄλλην οὐσίαν* afferendam intelligimus. quæ enim hæc eſt? quod autem *ὅλης* legi de- beat, confirmat & artis ſimile, quod paulò ante apponitur, ait enim *ἀλλὰ τῆς ὅλης μορφῆς*. Epheſius quoque ita legit, & declarat locũ hũc.

μη΄.

„ ΑʼΝαγκαῖον δὲ πρῶτον τὰ συμβεβηκότα
„ διελεῖν περὶ ἕκαστον γένος, ὅσα καθ᾽ αὑτὰ
„ πᾶσιν ὑπάρχει τοῖς ζώοις. μετὰ δὲ ταῦτα τὰς
„ αἰτίας αὐτῶν πειρᾶσθαι διελεῖν. εἴρηται μὲν οὖν
„ καὶ πρότερον, ὅτι πολλὰ κοινὰ πολλοῖς ὑπάρ-
„ χει τῶν ζώων, τὰ μὲν ἁπλῶς οἷον πόδες, πτερά,
λεπίδες,

λεπίδες, καὶ πάθη δὲ τὸν αὐτὸν τρόπον τούτοις. τὰ δ᾽ ἀνάλογον, λέγω δὲ ἀνάλογον, ὅτι τοῖς μὲν ὑπάρχει πνεύμων. τοῖς δὲ πνεύμων μὲν οὔ. ὃ δὲ τοῖς ἔχουσι πνεύμονα, ἐκείνοις ἕτερον ἀντὶ τούτου. καὶ τοῖς μὲν αἷμα τοῖς δὲ τὸ ἀνάλογον τὴν αὐτὴν ἔχον δύναμιν, ἥνπερ τοῖς ἐναίμοις τὸ αἷμα. τὸ δὲ λέγειν χωρὶς περὶ ἑκάστου τῶν καθέκαστον, καὶ ἔμπροσθεν εἴπομεν, ὅτι πολλάκις ταῦτα λέγειν συμβήσεται, ἐπειδὰν λέγωμεν περὶ πάντων τῶν ὑπαρχόντων. ὑπάρχει δὲ πολλοῖς ταῦτα. ταῦτα μὲν οὖν, ταύτῃ διωρίσθω.

XLVIII.

SEd primum ea diſtingui ſingulis in generibus neceſſe eſt, quæ per ſe animalibus accidunt omnibus. poſt verò cauſas perſequi eorum conandum eſt. Quod igitur ante diximus multa in multis animalibus inſunt communia, partim ſimplici ratione, vt pedes, pennæ, ſquamæ, atque etiam affectus ſimiliter: partim proportione. proportione inquam, quod alijs pulmo datus eſt, alijs pulmo quidem negatus, ſed vice pulmonis iunctum aliquid eſt, quod pulmoni reſpondeat. alijs item ſanguis ineſt, alijs ſanguinis proportionale, quod eãdem in genere exangui obtinet uim, quam ſanguis in cõpote illo ſanguinis habet. Verũ ſi ſeorſum de ſingulis diſputetur, eueniet, quod dictum iam eſt, vt ſæpe eadẽ iterentur, dum de omnibus, quæ adiuncta ſunt agitur: quippe cum eadem

com-

„ *compluribus iuncta habeantur. Hæc ita placeat*
„ *præfiniri, & statui.*

Comm.

QVoniam Animaliũ cognitio aspernanda non est, quemadmodũ probauit superioribus verbis: videndũ est, quæ sit in ea tradenda recta docendi via, & ratio. eam igitur hoc loco docet, quamquam superius etiam docuit. necesse enim esse distingui per singula genera, accidentia, quæ omnibus accidunt Animalibus, deinde causas vniuscuiusque reddi apposité. accidentia sanè sunt varia, partim quæ vnius speciei ꝓpria sunt: partim quæ vni generi; partim, quę omnibus Animalibus tribuuntur. Vnius speciei sunt, sermo in homine, caluitium, rectitudo corporis. quæ vni generi conueniunt sunt, vt piscibus Branchiarum vsus. quę verò omnibus animalibus tribuuntur, sunt, sensu vti, sex habere positionis habitudines, & id genus. de quibus igitur Aristoteles loquitur? an de omnibus? Nam in quoque genere, & quę speciei propriè accidunt videnda sunt, & quæ generi. rursus quæ generi insunt, an etiam alijs Animalium generibus tribuãtur, quærendum est. Hoc igitur est, quod ait, in singulis generibus distinguenda esse accidentia, quæcunque per sese omnibus Animalibus conueniunt. rectè autem

addit

addit per ſeſe. Nam quæ animali conueniunt, ideò conueniunt, quia animal eſt, & do eo ſecunda ratione dictionis per ſeſe enunciantur; neque alij præter animal tribuuntur. eodē autem modo, quæ generi, aut ſpeciei inſunt alicui. hæc igitur accidentia, quæ per ſe Animalibus ſunt, diſtinguere primū oportet, quaſi ſenſu cognita, aut aliorum relatione: deinde cauſas illorum exquirere. hoc enim phyſicorum proprium eſt in Animalium commentatione ab ijs, quæ ſenſus feriunt exordiri, quorum cauſas poſtea & quærant, & afferant. hoc enim initio huiuſce libri ſtatutum eſt non ſemel. accidentia autem, quemadmodum paulò ante declarauit: alia docet eſſe Animalibus ſimpliciter communia: alia proportione. communia quidem ſimpliciter eſſe, pedes, pennas, ſquamas: communia verò proportione pulmonem, & quod pulmoni reſpondet. Nam cum pulmo inſpirationis gratia ſit; inſpiratio autem per aërem fiat, piſces, q. aërem inſpirare nequeunt, cum in aquis degant, pulmone carent, vt ipſe in libro de Reſpiratione, & Theophraſtus in libro de Piſcibus tradiderunt. pulmonis autem loco habent, quas appellant Branchias, quæ rationem pulmonis cum habeant, eius dicuntur eſſe τὸ ἀνάλογον. eandem autem & ſanguinis, & eius, quod ipſius proportionē ſeruat, ratio-

nem

nem esse. Nam quod in sanguineis sanguis est, illud in ijs, quæ carent sanguine sanguinē quidem non esse, sed proportionem habere ad sanguinem. Nam formica, & insecta alia habent & illa extremum illud alimētum, quo nutriuntur, & augescunt, & à quo primam ortus sui habent originem. hoc autē dubium non est, quin sanguinis rationem teneat. hæc itaque cùm cō munia sint accidentia pluribus & speciebus, & generibus Animalium, singulatim de ijs non esse agendum ostendit, ne (quod superius docuit) sæpenumero repetantur eadem. sed dubitabit fortasse quispiam de ijs quæ communia simpliciter vocat Aristoteles accidentia, vt pedes, squamas, pennas. Nam & hæc proportionem in alijs habere videntur. Nam piscium pinnæ (quæ nos πτερύγια dicimus) videntur ad pedes gressibilium Animalium rationem tenere, aut saltem ad pennas auium. imò & ipsæ auium pennæ pedibus proportione responderе videntur. squama autem pilorum, ac plummarum rationem habere manifestum est. An nulla hæc proportio est, sed absolutè communia accidentia, aut membra sunt? Nam licet pedes ingressum peragant, qui cum volatu, & natatu, ac reptione sub vno pænè genere cōprehenditur: tamen proportionem nō habent ad mēbra, quibus natatus, aut volatus, aut reptio conficitur.

conficitur. Nam & paulopoſt, & initio librorum de hiſtoria Animalium membra eadem alia dicit eſſe proportione, alia genere, alia ſpecie. pedes autem cum exceſſum, & defectum patiantur ſub genere, non ſub proportione ſtatuentur. de ſquamis autem quid dicamus, cum eas proportionem habere dicat in libris de Hiſtoria cum plummis? niſi quòd exempli loco poſuit hoc in loco, initio verò librorum de Hiſtoria rem aperuit vt ſeſe habet. an etiam nihil prohibet eadem membra, & accidentia nõ eadem ratione cõmunia tùm abſolutè tùm proportione appellare? Nam quatenus ſub vno genere reponuntur communia ſimpliciter ſunt, & defectum patiuntur, & exceſſum in ſpeciebus: quatenus autem in vniuerſo Animalium genere collocantur communia ſunt, non abſolutè omnibus, ſed proportione. ſic enim pedes cum in terreſtribus Animalibus cõmunes ſint ſimpliciter, in vniuerſis proportione communes ſunt. Nã in piſcibus pinnæ pedũ rationem obtinent. ſic & pulmo cum commune ſit viſcus ſanguineorum Animalium, ſi ſub vniuerſo genere collocetur, commune erit proportione. Nam in piſcibus Branchiæ ei reſpondent proportione.

μθ΄.

Ἐπεὶ δὲ τὸ μὲν ὄργανον πᾶν, ἕνεκά του, τῶν δὲ τοῦ σώματος μορίων, ἕκαστον ἕνεκά του.

τὸ δ' οὗ ἕνεκα, πρᾶξίς τις. φανερὸν ὅτι καὶ τὸ σύ-
νολον σῶμα συνέστηκε πράξεώς τινος ἕνεκα πο-
λυμεροῦς.* οὐ γὰρ ἡ πρίσις τοῦ πρίονος χάριν γέ-
γονεν, ἀλλὰ ὁ πρίων τῆς πρίσεως. χρῆσις γάρ
τις ἡ πρίσις. ὥστε καὶ τὸ σῶμά πως τῆς ψυχῆς
ἕνεκεν, καὶ τὰ μόρια τῶν ἔργων ἕνεκα προσπέ-
φυκεν ἕκαστον. λεκτέον ἄρα τὰς πράξεις πρῶ-
τον τάς τε κοινὰς πάντων, καὶ τὰς κατὰ γέ-
νος, καὶ τὰς κατ' εἶδος. λέγω δὲ κοινὰς μὲν, αἳ
πᾶσι ὑπάρχουσι τοῖς ζώοις. κατὰ γένος δὲ, ὅ-
σων παράλληλα τὰς διαφορὰς ὁρῶμεν καθ' ὑ-
περοχὴν οὔσας. οἷον ὄρνιθα λέγω κατὰ γένος.
ἄνθρωπον δὲ κατ' εἶδος, καὶ πᾶν ὃ κατὰ τὸν κα-
θόλου λόγον οὐδεμίαν ἔχει διαφορὰν, τὰ μὲν
γὰρ ἔχουσι τὸ κοινὸν κατ' ἀναλογίαν, τὰ δὲ κα-
τὰ γένος. τὰ δὲ κατ' εἶδος.

*πλήρους

XLIX.

Cum autem instrumentum omne rei alicuius gratia sit, & partes corporis quasque gratia esse alicuius videamus: id autem ipsum esse alicuius gratia, non nisi pro aliqua actione sit: patet iam totum etiam corpus constare alicuius gratia actionis plenioris. Non enim sectio, serræ gratia facta est, sed serra sectionis gratia, cum sectio quædam vsio sit. Quapropter corpus etiam totum Animæ gratia cōditum est, & membra officiorum gratia constant, & munerum, ad quæ singula accommodantur. primum

igitur

igitur actiones tum omnium cõmunes, tum eas, quæ suæ singulis generibns, speciebusq́. habeantur exponi oportebit. cõmunes dico, quæ adiunctæ omnibus sunt Animalibus. suas autem propriasq́. appello, quarum differentias per excessum, siue superantiam comparando accipimus. Verbi gratia auem pro genere pono. Hominem pro specie, & quodcunque ratione illa vniuersali nullam differentiam recipit. Nam alia proportione, alia genere, alia specie, rationem complent communitatis.

QVoniam animalium à pluribus sumitur distinctio, à partibus, ab affectibus, à vitæ ratione, ab ortu, à moribus, & ab actionibus; & superius partium, & affectuum meminit: (cum affectibus autem & vitam & mores, & ortum cõprehendit) actiones autem non minimum & ipsę locum habeant: idcirco hoc loco concludit, actiones etiam sumendas esse. Nam ab ijs magna partium pendet cognitio. partes enim instrumenta sunt: instrumenta autem actionum sunt causa. primum autem ostendit corpus, & corporis partes quoniam alicuius gratia sunt functionibus esse destinatas. quæ ratiocinatio talis est. Omne instrumentum alicuius est gratia; corpus, & membra sunt instrumenta: cor-

Comm.

pus igitur, & membra ſunt alicuius gratia. id cuius gratia actio, & Anima eſt. Corpus igitur, & membra, illud eſt anima gratia, hæc actionum cauſa ſunt: & quoniã totum corpus à mẽbris conficitur, & integrum eſt, idem de toto corpore affirmari vtique poteſt: eſſe ſcilicet & illud actionum cauſa. & quidem an verum ſit omne inſtrumentum alicuius eſſe gratia dubiũ non eſt. Nam & primo libro de cœlo ait πᾶν
„ οὗ ἔϛιν ἔργον. ἕνεκα τȣ͂ ἔργου. hoc eſt, omne illud, cuius opus aliquod eſt, propter opus eſt: & profectò inſtrumentũ per ſeſe non manet, neque ſe ipſo contentum eſt: eſt enim effectionis alicuius, & operis: eſt igitur ſemper alicuius gratia. Membra autem Animalium inſtrumenta eſſe perſpicuum eſt. Nam ſi in ijs eſt nutritio, accretio, tractio, excretio, eſſe oportet membra, quibus functiones hæ abſoluantur, & fiant. atque hæc cum plantis ferè communia, quæ Naturæ à medicis tribuuntur. quæ verò Animalium propria ſunt, vt ſentire, loco moueri, ea quoque ſine inſtrumentis corporis nullo modo peragi poſſunt. vt hac de cauſa corpus Animalium inſtrumentale totum ſit; & quoniam Natura nihil agit fruſtrà, nihil ſit in Animato corpore, quod propter aliquam actionẽ non ſit. Quapropter & Anima corporis inſtrumentarij definita eſt ἐντελέχεια. ſed hæc perſpicua

ſunt. illud autem, quod primo loco ponitur, exemplo declarat. nō enim ſerræ cauſa ſectionem eſſe, ſed contra ſerram propter ſectionē, opus enim, atque actionē eſſe ſectionem; propter opus autem, & actionem inſtrumentum eſſe. quocirca & corpus totum cum inſtrumētariū ſit propter aliquid ſanè eſſe, hoc eſt propter Animam. Anima enim cum ea ſit, à qua omnes actiones proficiſcūtur. totum corpus eius cauſa primum eſt: partes autem actionum gratia. porrò Animam cauſam eſſe corporis in genere finis in ſecundo de Anima declaratum eſt. hæc cū ita ſint, membraq. omnia propter actiones exiſtant, exponi ait oportere actiones omnes tùm communes, tùm eas, quæ ſingulis generibus, ſpeciebusq. habeantur. quæ autem communes ſint, quæ ve generum, aut ſpecierū propriæ, declarat. eſſe enim communes, quarum omnes Animantes ſunt participes: proprias: quæ cum in ſingulis generibus ſint, exceſſum, & defectum ſubeunt, vt quæ in Auium ſunt genere. Nam in ijs cum volatus ſit; exceſſum ille, & defectum patitur, quemadmodum etiam alæ. Nam alijs grandes ſunt, & latæ: alijs anguſtæ, & paruæ. Nam & actiones, quemadmodum & membra communes eſſe tripliciter, proportione, genere, ſpecie. hoc autem & in libro Hiſtoriarum primo diſtum eſt: com-

munes actiones proportione ſunt, vt ſpiratio, cuius proportio eſt in piſcibus Branchiarum vſus. generis, vt Auium actiones multæ. ſpeciei, vt hominum ſermo, intelligentia, & id genus alia. declarat autem ipſe quid generis, quidue ſpeciei intelligat nomine. Nam auem inquit pro genere pono, hominem pro ſpecie. vt mirum ſit quomodo tam turpiter lapſus fuerit Leonicus in his verbis interpretãdis. nõ enim ait Ariſtoteles auẽ ab aue genere differre, quod falſum eſt: ſed auem genus eſſe, quod & verum eſt & ab eo multoties declaratum. Nam quomodo quæſo auis ab aue genere differt? ſi per aquatile inquit, ac terreſtre auium diſterminetur genus. duæ enim amplæ capacitatis illa ſunt genera, quorum ſanè vtrunque plures ſub ſe ſpecierum continet differentias. atqui has diuiſiones, & ſuperiores refellit Ariſtoteles, & ſi etiam non refelliſſet non erat cur earum hoc etiam loco vellet meminiſſe. rurſus quando declarando cõmunes actiones ſecundum ſpeciem ait ἄνθρωπον δὲ κατ' εἶδος: ineptè putat ipſe Ariſtotelem dicere hominem ab aue differre ſpecie. primum enim quò tendit hæc differentiarum explicatio, dum actionum communitas declaratur? deinde homo ab aue non ſpecie differt, ſed genere. Nam quamuis ſi ad Animal referatur ſpecie diſcrepet, tamen ſi ad

genera,

genera, quæ homines communiter inuenerũt accommodes de quibus hic agit Ariſtoteles: dubium nõ eſt, quin alterum ſit auium genus, alterum hominis quodcũque ſit. poſtremò non'ne abſurdiſsimum eſt auem ab aue differre genere, ab homine autem ſpecie? ita ſanè: ſed aliò properemus.

ν´.

,, ΟἝΣαι μὲν οὖν πράξεις ἄλλων ἕνεκα, δηλο-
,, νότι καὶ ὧν αἱ πράξεις, τὸν αὐτὸν τρόπον διε-
,, στᾶσιν, ὅνπερ αἱ πράξεις. ὁμοίως δὲ κἂν ἄτινες
,, πρότεραι καὶ τέλος ἑτέρων πράξεων τυγχά-
,, νουσιν οὖσαι, τὸν αὐτὸν ἕξει τρόπον καὶ τῶν μο-
,, ρίων ἕκαστον, ὧν αἱ πράξεις αἱ τοιαῦται. καὶ τρί-
,, τον, ὧν ὄντων ἀναγκαῖον ὑπάρχειν. λέγω δὲ
,, πάθη καὶ πράξεις γένεσιν, αὔξησιν, ὀχείαν, ἐγρή-
,, γορσιν, ὕπνον, πορείαν, καὶ ὁπόσ' ἄλλα τοιαῦτα
,, τοῖς ζώοις ὑπάρχει. μόρια δὲ λέγω, ῥῖνα, ὀφθαλ-
,, μὸν, καὶ τὸ σύνολον πρόσωπον, ὧν ἕκαστον, καλεῖ-
,, ται μέλος. ὁμοίως δὲ καὶ περὶ τῶν ἄλλων. καὶ
,, περὶ μὲν τοῦ τρόπου τῆς μεθόδου, τοσαῦθ' ὑμῖν εἰ-
,, ρήσθω. τὰς δὲ αἰτίας πειρασθῶμεν εἰπεῖν περί
,, τε τῶν κοινῶν, καὶ τῶν ἰδίων, ἀρξάμενοι καθά-
,, περ διωρίσαμεν, πρῶτον ἀπὸ τῶν πρώτων.

L.

,, *QVorum itaque actiones rerum aliarũ gra-*
,, *tia diſpẽſatæ ſunt, hæc etiam quorum ſunt*
,, *actiones modo eodem inter ſe differũt, quo actio-*

„ *nes . item si quæ prioris sint actiones, & pro fine*
„ *aliarum capiantur, quomodo ipsæ se habent, eo-*
„ *dem membra etiam habent, quorũ illæ sunt actio*
„ *nes. addo tertium, quæ cum sint, aliquid inesse ne*
„ *cesse est . affectus, & actiones intelligi volo , or-*
„ *tum, incrementum, coitum venereum, vigiliam,*
„ *somnum, incessum, & quæcunque huiusmodi pos-*
„ *sunt generi Animalium tribui. membra appello*
„ *nasum oculum , atque etiam totam faciem , quæ*
„ *partes quoque vocamus . pari modo de cæteris*
„ *item intelligendum est . sed de modo viaq. tractã*
„ *di hactenus . Causas nunc explicare tùm commu*
„ *nium tùm propriorum conemur, exorsi à primis,*
„ *sicut statuimus .*

Comm. TRia sunt, quæ in actionibus, propter quas membra sunt, animaduertenda proponit. primum est, quorum actiones rerum aliarum gratia dispensatæ sunt, illa etiam eodem modo inter se differre, quo actiones. cuius sententia hæc est. quòd cum actiones membrorum sint (in membris enim est facultas, à qua proficisci tur actio) necesse est eodem modo se habere membra, quo functiones sese habent. Nam si membra functionum gratia sunt, dubium non est, quin ijs conuenienter accommodentur. vt igitur actiones sunt, ita & membra. statuuntur

itaque

itaque actiones aliquæ propter aliquid esse(ab
surdum enim non est, quamuis propter illas a-
lia sint, illas etiam esse propter aliud. Nam ma
nus est illa quidem apprehensionis gratia, sed
apprehẽsio, aut propter nutritionẽ est, aut pro
pter corporis tutelam) summa autem & perfe
ctissima actio, ad quam cæteræ referuntur, Ani
malis totius est seruatio. illa nutritione absol-
uitur. Nutritionem præcedit ciborum appre-
hensio, mansio, prima ventris decoctio, secun-
da hepatis, tertia cordis (sic enim statuamus in
præsentia) hanc sequitur distributio sanguinis
in venas, postquam est sanguinis sparsio, quam
sequitur appositio, adglutinatio, quam *πρόσφυ
σιν* dicimus, & assimilatio, quam *ὁμοίωσιν* ap-
pellamus. hæc autem nutritio est: hæ omnes
actiones quoniam corporis sunt, corporis etiã
instrumenta tenent, & facultates varias, quibus
& peraguntur, & fiunt. hæc igitur ita sese ha-
bent, vt actiones, quibus destinata sunt. Nam
vt ciborum apprehensio ad mansionem, ita ma
nus ad dentes, & eodem modo reliqua. vt igi-
tur differt mansio ab apprehensione, ita dentes
à manibus discrepabunt: sumetur igitur mem-
brorum differentia ab actionum discrepantia.
atque hoc primum est quod monuit. alterum
autẽ pænè idem. illud est: si quæ actiones sint,
quæ aliarum sunt fines, partes etiam ipsarum,
aliarum

aliarum partium, quibus actiones superiores peraguntur finem esse, & id, cuius gratia: exemplum erit facillimum ex ijs, quæ de nutritione diximus, & ex ijs partibus, quæ ad principaliores actiones vsum præstant. tertium ὧν ὄντων
" ἀναγκαῖον ὑπάρχειν hoc est quibus existentibus necesse est esse. possumus autem aut actionibus, aut membris existentibus opus aliquod fore intelligere. sed satius, existentibus actionibus opus existere. Nam post nutritionem est nutritum corpus. motionem enim omnem, & actum terminat confectum opus. Nõ enim satis video, quid sibi velit Ephesij declaratio: quo modo res se habent, eo etiã actiones se habere: & quomodo actiones: etiam eo modo res. Nam si res pro membris accipit declaratũ hoc superius est. si pro operibus, declarãdum erat. sed neque ita Aristotelis verbis respondet. His ita positis explicat quæ nam illa sint, quæ actiones, & affectiones appellat. has enim esse, ortum incrementum, coitum venereum, vigiliam, somnum, & id genus. hæc autem partim affectiones sunt, partim etiã actiones: imò eadem & affectiones, & actiones esse absurdũ non est. ortus enim actio est caloris natiui in semine, sed Animalis est perpesio: incrementum est actio, eadem etiam perpesio. πράξεις aut hoc in loco latè loco τῶν ἐνεργειῶν sumuntur

tur

tur. poſt affectus autem & actiones explicatas, partes etiam explanat quæ ſint, vt naſum oculum, & totam faciem. hæc inſtrumentalia ſunt mẽbra, quæ propter actiones, & vſus ſunt: græcè μέλη, vt etiam in primo de Hiſtoria declarauit. porrò quod Ariſtoteles enumerat actiones, affectus, & partes eò pertinet, quòd Animaliũ cognitio ſiue illa hiſtorica ſit, ſiue etiam cum cauſarum redditione, ex his habetur. Nam & in libris de Hiſtoria, & in alijs etiam libris, in quibus αἰτιολογικῶς Animalium ſcientiã pertractat, hæc perſequitur. Theophraſtus etiam ſummus & ipſe & diuinus auctor librorum de ſtirpibus initio differentias ſtirpium, & totam naturam ſumpturum ſe pollicetur ex partibus, affectibus, ortu, & vita. eſſe enim ſtirpes, moribus, & actionibus priuatas, cum hæc Animalia ſibi vendicent. ex quibus intelligitur additis moribus, & actionibus totam Animalium naturã ab his cognoſci ſine dubio redditis omnium cauſis conuenienter. illud etiam adnotãdum eſt, hos libros, qui de Animalium partibus inſcribuntur omnium librorum primos eſſe, in quibus cum cauſarum redditione hæc omnia explicantur: à quibus cognitionem animalium ſumi diximus. ſed hæc demonſtrauimus aliàs. finem autem ponens Ariſtoteles huic volumini, in quo eruditi munus abſoluit viã, & rationẽ

decla-

declarando, qua animalium ſcientia pertractatum, de mõ inquit & via tractandi, aut vt græcè ait περὶ μὲν τȢ̃ τρόπου τῆς μεθόδου & de mõ ſanè Methodi. Modus autem Methodi eſt eruditio, de qua hactenus diſputauit. deinde cauſas ſe explicaturum pollicetur, tùm communium partium, affectuum, & actionum: tùm etiã priuatarum, & peculiarium, à primis ſumpto initio. & ſanè hæc eſt eius conſuetudo à primis, & vniuerſalibus initium ſumere. Cauſam aperuit ipſe in hoc libro. conſuetudinem norunt omnes, qui in eius libris verſati ſunt.

VERBORVM ET RERVM
Insigniorum index.

A

Alex.

Astro-

Canum

scientia

H

I

L

Natura-

Res

Viuunt

INDEX FINIS.

ERRATA SIC REPONITO.

Pagina 4. versi. 1. censent. 4. 3. affecta. 5. 2. παιδείαν. ibid. 14. εἰ δή. ibid. 15. ἢ ψυχῆς. ibid. 26. deprehendantur. 8. 10. docendi. ibid. 15. βιβλία. 9. 15. αἰτιολογικῶς. 11. 28. αὐξιτικὸν. 12. 21. αὐξιτικὸν. ibid. 22. ὁτιοῦν. ibid. 23. παραπλησίως. 14. 10. φύσις. 15. 14. περιέχουσι. 20. 10. ponit. 23. 3. ad animam. 39. 1. clausa. 43. 5. examine. 47. 18. æquè. 56. 28. à preceptoribus. 84. 28. positos. 99. 13. hoc. ibid. 17. sit. 104. 23. motus &. ibid. 24. pduci. 105. αὐτομάτως. ibid. 10. τεχναστῶν. ibid. 11. ταὐτομάτου. 118. 1. effectos. 124. in marg. σκέπαρνον. 134. Animæ. 143. 15. immortalitate. 149. 24. sexto. 170. 10. astronomiæ. 210. 3. partiemur. 211. 5. in pedatum. 212. ὄντος. ibid. 13. καθόλου. 217. 20. videnda. 220. ineptissimam. 219. 26. atqui. 222. 13. cum alias. 234. 6. diuidendum. ibid. 11. aliæ. ibidem. 21. &. 240. 16. &. 287. 16. vim. 289. 14. esse. 292. 28. conferas. 304. 21. squamam. 316. 2. pertractatur.

Series Cartarum.

a A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X.

Omnes quaterniones.

VENETIIS,

Apud Io. Baptistam Somascum.

M. D. LXXIIII.